KAZYS AMBROZAITIS

GYVENIMO KELIU



KAZYS AMBROZAITIS

GYVENIMO KELIU

VILNIUS
ENCIKLOPEDIJA
2006

UDK 616-07(474.5):929Ambrozaitis
Am49

Redaktorė
Marija TRAPULIONIENĖ

Dailininkas
Algimantas DAPŠYS

IŠLEISTA LIETUVOS RADIOLOGŲ ASOCIACIJOS LĖŠOMIS.

ISBN 9986-443-39-8

TURINYS

PRATARMĖ

2006 metų liepos 24 dieną Lietuvos radiologai sveikino įžymų radiologą profesorių habilituotą medicinos daktarą Kazį Ambrozaitį devyniasdešimtpenkmečio proga. Geriausius savo metus Jubiliatas pašventė žmonėms, dirbdamas gydomąjį, diagnostinį, mokslinį, pedagoginį ir visuomeninį darbą.

Profesorius Kazys Ambrozaitis kaip mokslininkas radiologas žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse. Jis aktyviai dalyvaudavo įvairiuose suvažiavimuose, konferencijose, skaitė mokslinius pranešimus, dirbo šių renginių organizaciniuose komitetuose. Daug mokslinių darbų buvo skirta elektrorentgenografijai, nes Jubiliatas yra vienas iš elektrorentgenografijos pradininkų. 1968 metais jis kartu su kitais autoriais išleido pirmąją monografiją, skirtą medicininei elektrorentgenografijai. Buvusioje Sovietų Sąjungoje už mokslinius darbus elektrorentgenografijos srityje 1973 metais prof. K. Ambrozaičiui kartu su kitais mokslininkais buvo paskirta SSSR Valstybinė premija.

Jubiliato aktyvią mokslinę veiklą iliustruoja 284 moksliniai darbai rentgenologijos, onkologijos ir elektrorentgenografijos srityje, 14 knygų, kurių vienas jis parašė pats, o kai kurias — su kitais mokslininkais. Didelis indėlis į rentgenologijos mokslą ir praktiką yra vienuolika patvirtintų ir įdiegtų racionalizacinių pasiūlymų.

Profesorius K. Ambrozaitis rūpinosi radiologijos, onkologijos vystymu, todėl labai plačiai dalyvavo visuomeninėje veikloje. Daug metų jis buvo Lietuvos, taip pat ir Vilniaus rentgenologų ir radiologų mokslinių draugijų pirmininkas, SSSR rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos valdybos prezidiumo narys, žurnalo „Vestnik rentgenologii i radiologii" redakcinės tarybos narys, Respublikinių onkologų ir gastroenterologų draugijų valdybų narys, dirbo tarybose moksliniams laipsniams teikti. Šiuo metu jis yra Lietuvos Radiologų asociacijos garbės narys, todėl aktyviai dalyvauja visuose asociacijos renginiuose ir Lietuvoje, ir užsienyje.

Įdomūs yra šioje knygoje pateikti profesoriaus Kazio Ambrozaičio prisiminimai apie mokslus Kaune, karo laikotarpį, tremtį į Sibirą, pokario laikus.

1948 metais K. Ambrozaitis, jau dirbdamas gydytoju, įstojo į gydytojų rentgenologų pirminės specializacijos kursus. Nuo tada jo gyvenimas tapo glaudžiai susietas su rentgenologija. Baigęs kursus, 1949 metais pradėjo dirbti gydytoju rentgenologu Vilniaus miesto I tarybinėje ligoninėje (buvusi šv. Jokūbo ligoninė) ir čia dirbo iki 1957 metų. Šiame laikotarpyje du kartus tobulinosi Maskvoje — 1951 metais Centriniame gydytojų tobulinimosi institute, 1954 metais Centriniame N. Burdenkos neurochirurginiame institute. 1957—1969 metais K. Ambrozaitis dirbo Lietuvos Onkologijos instituto rentgenologijos ir radiologijos skyriaus vedėju. 1955 metais K. Ambrozaitis Maskvoje apgynė medicinos mokslų kandidato disertaciją, o 1966 metais Vilniuje — medicinos mokslų daktaro disertaciją.

1968 metais Vilniaus universiteto Medicinos fakultete steigiama Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra ir paskelbiamas konkursas katedros vedėjo vietai užimti. K. Ambrozaitis dalyvauja konkurse, jį laimi ir nuo 1969 m. sausio l d. pradeda dirbti katedros vedėju. Katedroje ne tik dėstoma rentgenologija studentams, bet ir rengiami gydytojai rentgenologai, vyksta jų tobulinimas. 1977—1991 metais Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra veikė Vilniaus universiteto Gydytojų tobulinimosi fakultete. 1991 metais Gydytojų tobulinimosi fakultetas nustojo egzistavęs ir nuo tų pačių metų Rentenologijos ir ftiziatrijos katedra vėl buvo nukelta į Medicinos fakultetą, kuriame atliko tokį pat pedagoginį darbą. K. Ambrozaitis uoliai rūpinosi mokslinių kadrų rengimu. Jam vadovaujant katedrai, buvo sėkmingai apgintos septynios medicinos mokslų kandidato disertacijos ir konsultuojant — keturios medicinos mokslų daktaro.

Už sėkmingą pedagoginį ir mokslinį darbą Vilniaus universitetas 1970 metais suteikė K. Ambrozaičiui profesoriaus vardą, o 1981 metais jam suteikiamas Respublikos nusipelniusio mokslo veikėjo garbės vardas.

1989 metais K.Ambrozaitis paliko katedros vedėjo postą ir dirbo katedros profesoriumi, o 1993 metais išėjo į pensiją su mokslininko renta.

Lietuvos radiologų patriarchas profesorius K. Ambrozaitis ir dabartiniu metu aktyviai dirba mokslinį darbą, domisi Lietuvos kultūriniu ir politiniu gyvenimu, skaito paskaitas gydytojams radiologams, daro pranešimus mokslinėse konferencijose. 1988 metais, kaip iniciatyvinės grupės narys, dalyvavo įkuriant Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių bendriją. Iki 1995 metų buvo šios bendrijos Tarybos narys ir sveikatos komisijos pirmininkas. Šiuo metu prof. K.Ambrozaitis yra Lie-

tuvių katalikų mokslo akademijos narys, Lietuvos atsargos karininkų sąjungos narys, Lietuvos veiklios ilgaamžystės akademijos prezidentas, Lietuvos radiologų asociacijos garbės narys.

Nepaisant garbingo amžiaus, prof. K. Ambrozaitis yra ištvermingas keliautojas. Kai jam nebuvo leidžiama keliauti į vadinamąsias kapitalistines šalis, jis keliavo po Rusiją ir socialistinio lagerio šalis. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pabuvojo beveik visose Europos valstybėse.

Profesoriaus Kazio Ambrozaičio šeimoje visi medikai ir mokslininkai. Žmona garsi gydytoja pediatrė, vyresnysis sūnus Arvydas yra Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Infekcinių ligų katedros vedėjas, profesorius, jaunesnysis Ramūnas, medicinos mokslų daktaras, dirba Lietuvos Onkologijos instituto Diagnostikos klinikos vedėju ir yra Lietuvos Radiologų asociacijos Tarybos narys.

Lietuvos Radiologų asociacija profesoriaus Kazio Ambrozaičio garbingo devyniasdešimtpenkerių metų jubiliejaus proga išleidžia šią jo prisiminimų knygą, kuri tikrai sudomins ne tik medikus, bet ir visuomenę.

Konstantinas Romualdas Dobrovolskis
Lietuvos Radiologų asociacijos prezidentas, medicinos mokslų daktaras

ŠEIMOS GENEALOGINĖS ŽINIOS

Remiantis tėvo pasakojimais ir dokumentų duomenimis, galima spręsti, kad žinomi seniausieji mūsų giminės atstovai yra Antanas Ambrozaitis (1826—1880) ir jo žmona Marija Bruožytė-Ambrozaitienė (1835—1910). Abu jie gimė ir augo Eržvilko valsčiuje, Raseinių apskrityje ir jų šeima gyveno to paties valsčiaus Balandžių kaime. Jo sūnaus Izidoriaus — mano tėvo pasakojimu — senelis Antanas buvęs nedidelio ūgio, gero būdo, labai darbštus, taupus, doras žemdirbys. Mirė jaunas, apie 50 metų, nuo plaučių uždegimo.

Jie turėjo nedidelį 7 dešimtinių dydžio ūkį. Greta ūkio darbų mėgo meistrauti. To paties mokė ir savo vaikus. Gyveno sunkiai versdamasis, tačiau be skolų. Šalia Eržvilko buvo dideli miškai, kuriuos valdė Rusijos generolas kunigaikštis Aleksandras Vasilčikovas, gyvenęs Jurbarke. Aplinkinių kaimų gyventojai juose nemokamai ganydavo gyvulius, šienaudavo, rinkdavo grybus, uogas, apsirūpindavo mediena.

Abu seneliai buvo beraščiai, bet labai gerbė mokslą ir svajojo vieną sūnų išleisti į mokslus.

Antanas ir Marija Ambrozaičiai turėjo du sūnus: Kazį (1859—1947) ir Izidorių (1864—1942), ir dukterį Moniką (1861—1942). Visi jie dirbo savo mažajame ūkyje. Laimė, Eržvilke buvo dvimetė Liaudies mokykla, kurioje mokslas vykdavo tik žiemos metu. Čia visi dalykai buvo dėstomi rusų kalba. Vyresnysis sūnus Kazys per tris žiemas baigė Eržvilko Liaudies mokyklą, o Izidoriui, deja, teko lankyti tik dvi žiemas. Duktė Monika visai nelankė mokyklos. Vyresnysis sūnus Kazys buvo labai imlus mokslui. Jis visą laiką galvojo, kaip daugiau pasimokyti, kaip ištrūkti iš jo nemėgiamų žemės ūkio darbų. Turėdami tik 7 dešimtines žemės, tėvai negalėjo jo leisti toliau mokytis. Kazys, jau

būdamas 18 metų amžiaus, dar išsiprašė tėvų, kad jie leistų mokytis Raseinių miesto mokykloje. Tačiau po pusės metų tėvas atsiėmė sūnų iš Raseinių mokyklos — reikėjo padėti dirbti ūkyje.

1882 metų rudenį Kazys nuvyko į Šiaulius mokytis „prie šalies", tai yra savarankiškai su korepetitoriaus pagalba. Tarp besimokančių jaunuolių, vadinamų „švedais", buvo daugybė. Dėl labai didelio jų skaičiaus pradėjo kristi gimnazistų mokslo lygis. Dėl to valdžia pradėjo vyti tuos „švedus" iš miesto. Dauguma jų turėjo išvažiuoti iš Šiaulių. Trejus metus pasimokęs „švedas" Kazys turėjo apleisti Šiaulius. Stropusis Kazys buvo atsidūręs net Maskvoje. Atsitiktinai Maskvos viešbutyje susipažino ir susidraugavo su vienu iš Žinių tikrinimo komiteto narių, kuris tikrindavo įvairių mokslo sričių žmonių žinias ir išduodavo atitinkamus kvalifikacijos pažymėjimus bei leidimus. Naujo pažįstamo dėka Kazys gavo vaistininko padėjėjo pažymėjimą ir grįžo namo. Kazys troško tapti kunigu. 1886 m. įstojo į Vilniaus kunigų seminariją, iš kurios buvo pašalintas už lietuvišką veiklą. Išmestam iš Kunigų seminarijos buvo nepatogu ir negarbinga prieš gimines ir kaimynus gyventi namuose. Po ilgų svarstymų, jau būdamas 35 m. amžiaus, Kazys 1895 m. slapta išvyko į Ameriką. Čia jis pradėjo dirbti paprastu darbininku fabrike. Susitaupęs pinigų, įstojo į Kunigų seminariją, kurią baigė ir 1898 m. buvo įšventintas kunigu.

Amerikoje kun. Kazys Ambrozaitis atliko didelį patriotinį tautinį, visuomeninį darbą: kūrė naujas lietuviškas parapijas, rašinėjo į spaudą, organizuodavo materialinę pagalbą Nepriklausomybę atgavusiai Lietuvai. Parašė keletą religinės tematikos knygų. Turėdamas komercinių sugebėjimų, buvo įsigijęs didelį turtą. Atjausdamas vargstančią savo šeimą tėviškėje, jis savo seseriai Monikai Ambrozaitytei-Kleivienei nupirko Palendrių k., Kelmės valsčiuje, Raseinių apsk. labai stambų ūkį. Tokį pat ūkį nupirko ir broliui Izidoriui Ardiškių k., Viduklės valsčiuje, Raseinių apskrityje.

Išgyvenęs 30 metų Amerikoje, 1924 m. kun. K.Ambrozaitis visam laikui grįžo į Lietuvą.

1936 m. Palendrių k., Kelmės valsčiuje, Raseinių apskrityje savo sesers Monikos Ambrozaitytės-Kleivienės ūkyje savo lėšomis pastatė mūrinę trijų navų stilingą bažnyčią. Čia jis ir apsigyveno. Visų apleistas ir sovietų valdžios traumuojamas, mirė 1947 m. Palendriuose, ten ir palaidotas.

Duktė Monika Ambrozaitytė-Kleivienė buvo kukli beraštė moteris, kuri gyveno Palendriuose jai brolio kun. Kazio nupirktame ūkyje.

Jauniausiasis Marijos ir Antano Ambrozaičių sūnus Izidorius, mano tėvas, gimė ir augo Balandžių k., Eržvilko valsč., Raseinių apskr. Dar gyvenant Balandžių k., mirus tėvui, o broliui Kaziui einant mokslus, reikėjo ūkininkauti ūkyje. Jis turėjo galimybę tik dvi žiemas lankyti Eržvilko dvimetę pradžios mokyklą, kurioje visi dalykai buvo dėstomi rusiškai.

1900 m. brolis amerikonas kun. Kazys nupirko jam nedidelio dvarelio centrą Ardiškių k., Viduklės valsčiuje, Raseinių apskrityje. Ūkis buvo gražioje vietoje, ant upės kranto, bet labai apleistas, su senais ir neprižiūrimais trobesiais.

1903 m. vasario 27 d. vedė Mariją Slavinskaitę iš Vėžalaukio k., Batakių valsčiaus, Raseinių apskrities. Sutuokė Tauragės klebonas, vėliau žymus ekonomistas ir Dotnuvos žemės ūkio akademijos profesorius Fabijonas Kemėšis. Marija Slavinskaitė buvo našlaitė, 4 metukų amžiaus netekusi tėvų, mažaraštė, tarnavo dvaruose šeimininke.

Marija ir Izidorius Ambrozaičiai užaugino keturis vaikus: Petrą (1910—1945), Kazį (1911), Mariją (1914—2005) ir Stasį-Stepą (1916—1946).

Brolis Petras 1931 m. baigė Raseinių valstybinę gimnaziją ir dvejus metus studijavo biologiją VD universitete Kaune. Įsikūrus 1936 m. Veterinarijos akademijai Kaune, jis pradėjo studijuoti ten veterinarijos mokslus. Buvo išlaikęs beveik visus valstybinius egzaminus, tačiau karas ir ilgai užtrukęs frontas ties Raseiniais, neleido laiku grįžti į Kauną baigti mokslų. 1944 m. rudenį tėviškėje buvo areštuotas ir nuvežtas į Šiluvą, kur aš laikinai dirbau gydytoju. Ten už kyšį išlaisvinau brolį Petrą ir nugabenau į Ariogalą, kur jis su broliu Stasiu-Stepu tapo Kęstučio apygardos partizanais. Žuvo 1945 metais Paupio miške. Petro palaikai nesurasti ir nepalaidoti.

Sesuo Marija mokėsi Raseinių valstybinėje gimnazijoje ir ten baigė tris klases. Vėliau mokėsi Tauragės žemės ūkio mokykloje, kurią baigė 1939 m. Dirbo ūkyje su tėvais, veisė ir augino vaismedžių sodinukus. 1940 m. birželio 14 d. drauge su tėvais buvo ištremta į Komiją.

Brolis Stasys-Stepas 1938 metais baigė Raseinių valstybinę gimnaziją, 1940 — Karo mokyklos XV aspirantų laidos kavalerijos skyrių, tačiau Sovietų valdžia šios laidos aspirantams karininko laipsnio nesuteikė. Tik atkūrus

1990 metais Lietuvos Nepriklausomybę, jiems visiems buvo suteiktas jaunesniojo leitenanto karinis laipsnis. Nuo 1940 m. jis studijavo VD universitete Kaune Technikos fakulteto Technologijos skyriuje. Antraisiais sovietų okupacijos metais buvo pogrindinio pasipriešinimo dalyvis. Nutraukęs studijas Universitete, sugrįžo į tėviškę tęsti pogrindinę pasipriešinimo veiklą kaime. 1947 m. liepos 14 d. dalyvavo LF ir LLA vadovų pasitarime, įvykusiame Raseiniuose. Kurį laiką buvo Kražių gimnazijos, Kelmės r., mokytojas. 1944 m. ten suimtas, kalintas Kražiuose, pabėgo ir nelegaliai kurį laiką gyveno Kaune. Nuo 1945 metų balandžio tapo Kęstučio apygardos partizanų kuopos vadu. 1946 m. žuvo Šiluvos miške, Raseinių rajone. Jo palaikai taip pat nerasti ir nepalaidoti.



Marija Bruožytė-Ambrozaitienė (1835—1910) ir jos sūnus Izidorius Ambrozaitis (1864—1942)



Kunigas Kazys Ambrozaitis (1859—1947)



Marija Slavinskaitė-Ambrozaitienė (1879—1943) su vyru Izidoriumi Ambrozaičiu (1864—1942) ir dukrele



Petras Ambrozaitis (1910—1945)



Kazys Ambrozaitis (1911)



Marija Ambrozaitytė (1914—2005)



Stasys-Stepas Ambrozaitis (1916—1946)



Ambrozaičių ir Slavinskų šeimos 1934 m. Vėžalaukio k., Batakių valsčiuje, Tauragės aps. Sėdi iš kairės: Marija Slavinskaitė-Ambrozaitienė, Marija Petraškevičiūtė-Slavinskienė, Vaclovas Slavinskas, Mikalina Slavinskaitė-Sutkevičienė, Marija Ambrozaitytė; stovi iš kairės: Kazys Ambrozaitis, Eugenijus Slavinskas, Stasys-Stepas Ambrozaitis, Petras Ambrozaitis



Birutė Kučinskaitė-Ambrozaitienė



Kazys Ambrozaitis



Arvydas Ambrozaitis su žmona Jūrate Visockaite-Ambrozaitiene



Ramūnas Ambrozaitis su žmona Sakalauskaite-Ambrozaitiene

PRADŽIOS MOKSLAI

Pagrindinį pradinį mokslą aš ir mano vienais metais vyresnis brolis Petras ɜvome namuose — Ardiškiuose. Mokytoja — daraktorė — buvo mūsų mo- nos sesuo Mikalina Slavinskaitė-Sutkevičienė. Mūsų mokslo pradžia buvo ne isai lengva ir paprasta. Kaip žinia, tuo metu buvo vokiečių okupacija, nebu- ɔ nei knygų, nei kitų mokslo priemonių, kuriomis būtų galima naudotis. Visų irma trūko rašymo priemonių. Rašybos mokslą pradėjome rašydami gražiai ėmintoje juodojo skalūno (grafito) lentelėje. Jas mums yra atgabenę vokiečių ındarai iš Vokietijos. Tada net galvoti apie rašomąjį popierių ir plunksnas buvo ınkoka. Vėliau tie patys žandarai atgabendavo mums ir kitų mokymosi prie- ıonių. Vėliau buvo gauta Jono Jablonskio lietuvių kalbos gramatika bei kitos ꞉ikalingos knygos.

Atgavus Nepriklausomybę, gyvenimo sąlygos kaime pagerėjo ir gerėjo spar- iai. Atsirado įvairaus pobūdžio knygelių, mokymosi priemonių. Tėvo brolis un. Kazys iš Amerikos nuolat siųsdavo mums lietuviškus laikraščius „Drau- ą" ir kt. Mes juos garsiai skaitydavome visai šeimai.

Pagal amžių mums su broliu Petru reikėjo stoti į vidurinę mokyklą. Anks- ʌvą 1922 m. pavasarį motina nuveža mus į Raseinius ruoštis stoti į gimnazi- ļ. Mes neturėjome jokio supratimo apie mokyklą ir mokslą joje. Todėl mo- na pasamdė šeštos klasės moksleivį Stasį Lipčių. Jis buvo tėvų gerai pažįsta- ıo Lipčiaus, kuris buvo vedęs garsiojo Maironio-Mačiulio seserį, sūnus. Jie ažnai pas mus svečiuodavosi. Mūsų mokytojas Stasys Lipčius buvo aukšto ūgio, ıbai malonus, bet griežtas, reiklus ir pareigingas. Mokė jis mus matematikos, etuvių kalbos ir kitų dalykų. Mums, kaimo vaikams, ne visada buvo lengva iminti greitos orientacijos mokytojo teiginius. Tačiau jis per trumpą laiką su- ɘbėjo mus išmokyti greitai suprasti mokomo dalyko esmę. Per kelis mėne-

sius intensyviai mokydamiesi 1922 m. birželį buvome pasiruošę laikyti stojamuosius egzaminus į gimnazijos pirmąją klasę.

Stojamieji egzaminai buvo labai nesunkūs. Iš viso buvo tik trys egzaminai: tikyba, aritmetika ir lietuvių kalba. Išlaikėme laimingai tuos „sunkius“ egzaminus ir laimingi grįžome į Ardiškius. Kadangi mudu jau buvome gimnazistai, motina nupirko gimnazijos uniformines kepures, „katiliuko“ formos su priekyje pritvirtintu metaliniu ženklu „RG“. Kitą sekmadienį mes į Viduklę, į pamaldas važiavome pasipuošę naujomis uniforminėmis kepuraitėmis. Tai džiugino ne tik mus, bet ir visą šeimą, ypač motiną.

GIMNAZIJA

1922 m. rudenį aš jau su broliu Petru buvau Raseinių gimnazijos pirmoje klasėje.

Apsigyvenome Nemakščių gatvelėje, kieme, pas tėvų pažįstamą moteriškę Jautakienę, su broliu viename kambaryje. Šeimininkė tvarkė visą mūsų gyvenimą, nors tėvai pradžioje atvažiuodavo pas mus beveik kas antrą dieną. Labai greit pripratome prie naujojo gyvenimo ir prie naujo mokymosi būdo. Atsimenu, motina nusivedė mus į krautuvę ir nupirko po dailų pieštuką: broliui grafitinį, o man — cheminį, trintukų, sąsiuvinių. Mane labai baugino viešas dalyko atsakinėjimas prie mokyklos lentos. Niekad nenuspėsi, kada tave iškvies atsakinėti. Gimnazija nuo mūsų buto buvo visai netoli. Po pamokų ir parengus pamokas buvo laisvo laiko. Matydavome, kad gimnazistai kartais būreliais išeidavo pasivaikščioti už miesto. Kartais ir mes prie jų prisigretindavome, tačiau jie nenoriai mus sutikdavo ir vengdavo su mumis, tokiais mažais, bendrauti. Tiesą sakant, to meto gimnazijos mokiniai buvo gerokai vyresni, nes į ją suvažiavo visi įvairaus amžiaus jaunuoliai, kuriems parūpo mokytis. Jie jau ir politiškai mėgino reikšti savo nuomonę, todėl su visokiais pirmokais nenorėjo turėti jokių reikalų. Dar kitais metais su ta pačia šeimininke persikėlėme į Bažnyčios gatvę, labai toli nuo gimnazijos. Ten buvo skirti keli kambariai mokiniams. Ir čia ilgai neužsibuvome, išsikėlėme į Šiluvos gatvę, o paskutiniais metais vėl grįžome į Nemakščių gatvę, į tėvų nuomojamąjį butą, kuriame šeimininkavo motinos sesuo Mikalina Sutkevičienė.

Susikūrus nepriklausomai Lietuvos Respublikai, raseiniškiai sudarė vietos komitetą, kuris rinko iš gyventojų aukas naujos mokyklos atidarymui. Raseinių klebonas kunigas Dočkus išnuomojo būsimai gimnazijai savo nuosavą namą Ančakių gatvėje, netoli dabartinio banko pastato, miesto centre. Iškilmingas

gimnazijos atidarymas įvyko 1919 m. sausio 10 dieną. Tai buvo pirmoji tikrai lietuviška mokykla Raseiniuose. Mūrinio dviaukščio pastato pirmajame aukšte buvo mokytojų kambarys, raštinė ir trys klasės, antrame aukšte — dar keturios klasės, rūsyje — dvi patalpos dviem gimnazijos sargams ir pastogėje patalpa gimnazijos bibliotekai ir orkestrui. Man įstojus į gimnaziją, jos direktoriumi buvo Baltrus Grybė. Pagal eilę jis buvo trečiasis gimnazijos direktorius. Antrasis direktorius buvo kun. M.Karosas, kuris man dvejus metus dėstė tikybą kaip gimnazijos kapelionas. Iš pradžių gimnazijoje dirbo tik 6 mokytojai. Pradžioje gimnazijoje buvo tik šešios klasės. Pirmoji abiturientų laida buvo išleista tik 1925 metais.

Direktorius B. Grybė buvo atvykęs dar caro laikų mokytojų uniforminiais drabužiais, tik be skiriamųjų ženklų. Jis buvo niūrus, nešnekus, pasitempęs, ežiuku pakirptais plaukais, su nedideliais ūsais. Visuomeniniame gyvenime beveik nedalyvaudavo. Iš gimnazijos išeidavo tuo pačiu laiku iki kryžkelės, pagal taisykles pereidavo gatvę ir nužygiuodavo į netoli gimnazijos esantį butą. Mokiniai direktoriaus bijojo. Man jis dėstė geografiją. Kadangi buvo didelio laipsnio žemažiūris, jis prisikišdavo žurnalą beveik prie nosies ir aukštaitišku akcentu garsiai kviesdavo mokinį atsakinėti pamoką. 1929 m. jį pakeitė Motiejus Miškinis, poeto Antano Miškinio brolis. Jis mums labai įdomiai dėstė lietuvių kalbą, ypač kreipdamas dėmesį į literatūrą. Pirmuosius dvejus metus kapelionu dirbo buvęs šios gimnazijos direktorius kun. Mykolas Karosas. Jis buvo labai ramus, įdėmus, malonus, kultūringas dėstytojas. Išsikviesdavo atsakinėti pamoką vaikštinėdamas klasėje. Didelį autoritetą turėjo mokytojas Balys Sipavičius, kuris dėstė matematiką. Jis nebuvo visiškai baigęs mokslus aukštojoje mokykloje. Buvo aukšto ūgio, su vešlia, retai apkerpama barzda, rūstus, piktokas, beveik visą laiką buvo ir gimnazijos inspektoriumi. Jo pareiga buvo prižiūrėti tvarką ne tik mokykloje, bet ir už jos ribų. Jo pareiga buvo bausti mokinius ir vykdyti jų bausmę. Tuo metu už nusižengimus mokinius bausdavo iki 6 valandų palikimu mokykloje po pamokų. Kiekvieną dieną inspektorius B. Sipavičius su žurnalu pasirodydavo klasėje ir rūsčiu balsu pranešdavo, kiek kuris nusikaltęs mokinys turi pasilikti po pamokų mokykloje. Vėliau, man baigiant gimnaziją, jį pakeitė matematikas ir fizikas Leonas Radvilas. Vokiečių kalbą dėstė evangelikų liuteronų kunigas F. Mikvicas, atvykęs iš Estijos. Jis per ilgą buvimą Raseiniuose taip ir neišmoko lietuvių kalbos. F. Mikvicas nebuvo pedagogas, todėl mes iš jo vokiečių kalbos dorai neišmokome. Po keleto metų

kun. M. Karosą pakeitė ką tik sociologinius mokslus baigęs kun. Paulius Durasevičius, kuris, be tikybos, protarpiais dėstė dar ir lotynų kalbą. Istoriją dėstė aukštąjį mokslą baigęs Kazys Makrickas. Apskritai Raseinių gimnazijoje dirbo nedaug gerų specialistų, ypač man pradėjus lankyti gimnaziją. Buvo net atvejų, kai mano klasėje mokytoja pamokos metu megzdavo. Pradžioje paišybą dėstė savamokslis dailės mėgėjas raseiniškis Vencevičius. Tačiau jis mus nieko neišmokė. Greitai jį pakeitė ką tik Kauno dailės mokyklą baigęs labai gabus dailininkas Viktoras Vizgirda. Vėliau jis tapo ypatingai garsiu ir kūrybingu dailininku Lietuvoje ir išeivijoje. Tada buvo labai jaunas, išsiblaškęs, visada skubąs mokytojas. Mes įtardavome, kad jis ne visas spalvas gerai skiria. Ne visada galėdavome su juo išsiaiškinti spalvas. Jis pradėjo rinkti iš koplytstulpių įvairias statulėles bei drožinius. Tai nepatiko žmonėms ir dėl to įvyko nemalonus nesusipratimas, dėl kurio jis turėjo išsikelti iš Raseinių.

Gimnazijos sargais dirbo du įdomūs žmonės. Vienas jų buvo vidutinio amžiaus Lietuvos vokietukas Pichleris, kuris gerai mokėjo lietuviškai ir buvo vietinės evangelikų liuteronų bažnyčios patarnautojas. Antrasis — rusas Kačanas, kuris ir jo žmona beveik nemokėjo lietuviškai. Jie abu buvo geri tarnautojai ir niekada jokių konfliktų nebuvo.

Pradžioje moksleiviams buvo leidžiama dalyvauti įvairiose organizacijose: ateitininkų ir atžalininkų, kairiųjų pažiūrų bei kt. Buvo geras mokyklos choras ir dūdų orkestras. Aš visą laiką gimnazijoje buvau ateitininkas ir kartais buvau renkamas į draugijos valdybą. Vėliau visos moksleivių organizacijos buvo uždarytos. Tačiau jos sėkmingai veikė slaptai.

1924 m. pirmą kartą patekau į kino teatrą, į kurį mus nuvedė šeimininkė. Tada dar buvo nebylus kino teatras. Rodomi buvo labai nesudėtingi siužetai, be kokių nors užrašų bei paaiškinimų. Kai kuriuose kino teatruose grodavo fortepijonu pagal veiksmo poreikį. Žinoma, nueiti į kiną buvo didelė laimė. Tais laikais Raseiniuose nebuvo ir elektros šviesos. Pamokas ruošdavome prie žvakių šviesos. Tačiau greitai ir čia atsirado elektra.

Mano klasėje buvo per 30 pirmokų. Visą laiką šis mokinių skaičius didėjo. Ketvirtoje klasėje buvo labai daug mokinių, todėl iš jos padarė dvi klases: berniukų ir mergaičių. Tačiau mergaičių buvo per mažai sudaryti klasę, todėl keli berniukai, kurių seserys irgi mokėsi kartu, ir keli ramesnio būdo mokiniai buvo perkelti į mergaičių klasę, tarp jų ir mudu su broliu Petru pakliuvome į šią mergaičių klasę. Vėliau abi tos klasės vėl buvo sujungtos į vieną klasę.

1930 VD metais mūsų klasę baigė 19 abiturientų, tarp jų 5 mergaitės. Vytauto Didžiojo metų proga mes gavome specialiai pagamintus atestatus su Vytauto paveikslu viršelyje.

Artimiausi klasės draugai buvo Juozas Giedraitis ir Eugenijus Noakas. Kiek žinoma, iš visų 19 baigusių klasės draugų tik viena Zita Šiaudikaitė gyvena Lietuvoje, o Alisa Noakaitė bei Juozas Giedraitis — JAV. Dauguma jau yra mirę, kitų likimas yra nežinomas. Mūsų VD 1930 metais laida buvo 6-toji Raseinių gimnazijos abiturientų laida. Iš šios laidos buvo trys kunigai (Viktoras Dabašinskas, Motiejus Daugirdas, Juozas Mikalčius), trys gydytojai (Romanas Andriuškevičius, Alisa Noakaitė, Kazys Ambrozaitis). Ir tik man vienam pasisekė dirbti aukštojoje mokykloje ir tapti jos dėstytoju profesoriumi. Iš visų mūsų draugų tik keletas nebuvo baigę aukštosios mokyklos. Daugelio likimas iki šiol nežinomas.

UNIVERSITETAS

1930 metais baigiau Raseinių valstybinę gimnaziją. Reikėjo tuojau apsispręsti, ką reikės toliau daryti. Aišku, mano troškimas buvo toliau mokytis. Tačiau nebuvau tvirtai apsisprendęs ką studijuoti. Mėgau gamtą, gerai sutvarkytą aplinką, gražias sodybas, stilingus namus. Todėl prie širdies man buvo architektūra. Tokiam mano požiūriui, be abejonės, turėjo įtakos tėvas, kuris labai mėgo ūkyje tvarką, labai globojo augmeniją, įkūrė didelį vaismedžių sodą, gėlynus. Be to, jos buvo neblogas šaltkalvis, dailidė. Galvojau ir apie gamtos mokslus. Tačiau po ilgų svarstymų nutariau studijuoti mediciną, kuri artima gamtos mokslams ir garantuoja darbo laisvę.

Tėvai labai santūriai sutiko šį mano sprendimą. Visai šeimai buvo didelis klausimas, ar aš, toks nustypęs, silpnos sveikatos berniokas, pajėgsiu studijuoti sunkų medicinos mokslą. Net kaimynai patarinėjo tėvams tokio paliegėlio į ypač sunkius mokslus neleisti. Kita vertus, tėvai bijojo, ar pajėgs mane išlaikyti Kaune ir dar kitus tris vaikus mokslinti Raseinių gimnazijoje.

Netikėtai man nusišypsojo laimė. Tėvo brolis, buvęs amerikonas kun. Kazys Ambrozaitis, gyvenantis Šiauliuose, pažadėjo man padėti ir skyrė man 150 litų per mėnesį. Aš buvau nepaprastai laimingas, nes tėvai, siaučiant 1930 metų ekonominei krizei, vargu būtų ryžęsi mane leisti studijuoti.

1930 m. vasarą nuvykau į Kauną ir padaviau prašymą į VD universiteto Medicinos fakulteto Medicinos skyrių studijuoti mediciną. Visų norinčiųjų studijuoti mediciną prašymus priėmė be jokių trukdymų, tačiau pirmenybė buvo teikiama baigusiems valstybines gimnazijas. Grįžau laimingas tą pačią dieną jau „studentas“. Reikėjo kuo skubiausiai ruoštis važiuoti į Kauną studijoms. 1930 m. rugsėjo pirmąją atvykau į Kauną studijuoti.

Laikinoji sostinė — Kaunas buvo senas, apleistas Rusijos imperijos pasienio miestas, bet strategiškai svarbus, išsidėstęs santakoje tarp didžiausių Lietuvos upių: Nemuno ir Neries. Kaunas buvo paverstas labai modernia tvirtove su dvylika moderniškų ir galingų fortų aplink jį. Dėl strateginių sumetimų mieste negalima buvo statyti aukštesnių kaip dviejų aukštų namų. Todėl miestas buvo labai neišvaizdus su senais sukrypusiais nameliais, ypač priemiesčiuose: Vilijampolėje, Šančiuose, Panemunėje, Aleksote bei priemiesčių kaimeliuose. Žaliasis kalnas buvo beveik neapgyvendintas. Paėjus kiek toliau dabartiniu Savanorių prospektu, vasarą žaliuodavo Muravos kaimo javų laukai. Ne kartą teko eiti takais per tuos pasėlių laukus ir jaustis lyg eini kaimo laukais.

Prieš metus iki man atvykstant į Kauną, studentai ties Įgulos bažnyčia nuvertė svarbiausią miesto susisiekimo priemonę — arklio tempiamą geležiniais bėgiais vagoną. Šis vagonėlis riedėdavo nuo Rotušės Laisvės alėja per Šančius į Aukštąją Panemunę ir atgal. Į Žaliakalnio ir Aleksoto kalnus bei kitus priemiesčius reikėdavo eiti pėstute. Tiesa, buvo išlikęs dar ilgesnį laiką negu studentų nuversta vadinamoji „konkė" siaurasis geležinkelis, kuris pupsėdavo nuo ties Vytauto bažnyčia buvusios Nemuno laivybos prieplaukos, vadinamos „Cimbruvka", Nemuno pakrante po Žaliuoju tiltu per Šančius į Aukštąją Panemunę. „Kukuška", kaip ją vadino miestiečiai, buvo patogiausia, pigiausia ir greičiausia susisiekimo priemonė su Šančių bei Aukštosios Panemunės priemiesčiais. O koks puikus vaizdas atsiveria į Nemuną, jo pakrantes, Napoleono kalną! Mes, studentai, kartais specialiai sėsdavome į „kukušką", norėdami kelionės metu pasigrožėti gamtos vaizdais ir kartu pailsėti. Tačiau šis garbusis traukinėlis neilgai išliko. Po poros metų jį likvidavo, motyvuojant, kad jis kelia triukšmą ir savo dūminimu teršia miesto orą. Labai greitai atsirado nauja, moderniška miesto susisiekimo priemonė — autobusai. Miestas neteko gal miestui ne visai tinkamos, bet patogios ir romantiškos susisiekimo priemonės. 1931 metais A. Mickevičiaus gatvės pradžioje ir jos sandūroje su Kalnų gatve buvo pastatytas kalnų keltuvas — funikulierius, kuriuo iš miesto centro gyventojai galėjo greitai ir patogiai pasiekti Žaliąjį kalną. Keltuvą sudarė du vagonai, kurie riedėjo geležiniais bėgiais. Veikė jis iki 12 valandos nakties. Pavėlavus į jį buvo galima pasikelti į Žaliąjį kalną šalia keltuvo esančiais laiptais, kurių pakopų, mano prisiminimu, buvo daugiau kaip šimto. Keltuvas buvo labai svarbi Senamiesčio susisiekimo priemonė su nepaprastai greitai besivystančia ir besistatančia Žaliojo kalno teritorija. Nors keltuvas dėl triukšmo buvo nepagei-

daujamas jo kaimynams, tačiau jis buvo naujovė, atgabenta iš Austrijos, ir puošė miestą, važiavimas juo buvo pigus — 5 centai. Piko valandomis būdavo didžiulės keleivių eilės. Kiek vėliau, 1934 metais, buvo pastatytas toks pat keltuvas keltis į Linksmakalnį, kurio teritorijoje buvo pastatytas ir su mūsų studijomis susijęs Fizikos institutas; jis karo metais buvo visiškai sunaikintas ir dar iki šiol neatstatytas.

Kaunas tuo metu pradėjo kilti lyg „ant mielių". Vyko gausios statybos, ypač miesto centre, Laisvės alėjos srityje ir prieigose. Mano atmintyje išliko vaizdas visų gražiausių Kauno statinių: Pieno centro Laisvės alėjoje, Saugumo rūmų, kuriuose 1945 metais teko ir man praleisti daug sunkių ir įsimintinų dienų, ir daugelio kitų įvairiose gatvėse. Vienu žodžiu, Kaunas per labai trumpą laiką sugebėjo iš Rusijos imperijos gana skurdaus pasienio tvirtovės miesto su maždaug 100 tūkstančių gyventojų, tapti gražiu, modernišku miestu, kuris gavo ambicingą vardą — Laikinoji sostinė. Kai kas Kauną dar vadindavo „Mažuoju Paryžiumi" dėl panašaus į Paryžių pretenzingo gyvenimo būdo. Kad ir kaip ten būtų, gyventi tokiame mieste buvo labai įdomu ir naudinga.

1930 metais Lietuvos universitetas buvo pavadintas Vytauto Didžiojo vardu. Tad ir aš turėjau garbę su kitais studentais pradėti studijuoti tokį garbingą vardą gavusiame Universitete. Iš tikrųjų, jis visai teisingai nusipelnė tokios pagarbos dėl nepaprastai didelio indėlio į mokslą ir ypač į kultūrą.

Pradėję studijuoti mediciną, mes jauni, iš provincijos atvykę studentėliai, labai domėjomės ne tik savo tiesioginiu mokslu, bet ir kultūriniu gyvenimu, kuris tuo metu Kaune buvo labai ryškus. Ėjome į įvairius renginius, paskaitas, minėjimus, kuriuose pamatydavome daug garbingų mokslo, kultūros, politikos veikėjų, girdėjome jų autentišką balsą, mintis, matėme jų elgesį, kaip jie vaikščioja gatvėmis, sėdi kavinėse (labiausiai „Konrado"), restoranuose. Tuo tarpu dabartinės kartos žmonės gali apie juos sužinoti tik iš knygų, enciklopedijų.

VD universitetas turėjo kelerius rūmus: Didžiuosius, Pirmuosius ir Antruosius.

Medicinos fakultetas

Medicinos fakultetas turėjo vienus pagrindinių rūmų, vadinamuosius Antruosius universiteto rūmus, kurie buvo Donelaičio ir Gedimino gatvių kampe. Jie buvo pastatyti 1892 metais Kauno tvirtovės valdybos. 1922 metais šiuose

rūmuose buvo įsikūrusi Lietuvos karo mokykla, kuriai išsikėlus į Aukštąją Panemunę, jie buvo perduoti Universitetui. Juose įsikūrė Medicinos dekanatas su teorinėmis katedromis: Patologinės anatomijos, Histologijos, Fiziologijos ir fiziologinės chemijos, Farmakologijos, Teismo ir socialinės medicinos, Higienos ir bakteriologijos katedromis.

Tuose rūmuose buvusiam tuo metu Medicinos fakultetui ir padaviau 1930 metais prašymą priimti mane studijuoti mediciną. Čia fakulteto dekanato skelbimų lentoje pamačiau priimtųjų studentų sąraše ir savo pavardę. Ir dabar dar prisimenu, koks aš tada buvau laimingas, nenujausdamas, kad bus labai sunkios studijos.

Matematikos-gamtos fakultete medikams buvo dėstoma: botanika, zoologija ir lyginamoji anatomija, fizika, chemija. Visos šios disciplinos buvo dėstomos pirmuosiuose dviejuose semestruose. Botaniką mums dėstė botanikas Liūdas Vailionis, docentas, tačiau be jokio mokslo laipsnio. Buvo labai įdomus dėstytojas. Vidutinio ūgio, liesas, ilga, vešlia juoda barzda, vidutinio amžiaus, labai tylus, nelinkęs veltui bendrauti žmogus. Jam atrodė, kad botanikos mokslas yra svarbiausias mokslas pasaulyje. Labai smulkmeniškas, nemėgstantis, kad studentai jam atsakinėtų kitaip, negu jis formuluoja tą dėsnį. Rankraščio teisėmis buvo išleidęs paskaitų konspektą, kuriuo ir naudojomės per egzaminą. L. Vailionis buvo Šaulių organizacijos veikėjas ir žymus laisvamanių veikėjas.

Zoologiją ir lyginamąją anatomiją dėstė prof. dr. Pranas Baltrus Šivickis. Jis buvo gimęs Žaiginio miestelio apylinkėse, Šiluvos valsč., Raseinių apskr., ūkininkų šeimoje. Gyveno ir mokėsi JAV, ilgai profesoriavo Manilos (Indonezija) universitete, pasižymėjęs biologijos moksluose, net kelios moliuskų rūšys pavadintos jo vardu, parašęs labai daug vertingų mokslo darbų. VD universiteto biologai, bijodami konkurencijos, nelabai noriai įsileido P. B. Šivickį į Universitetą. Mes, studentai žinojome visas smulkmenas apie naująjį profesorių. Jis buvo subrendęs, bet dar nevedęs. Vėliau vedė merginą iš to pačio krašto — Žaiginio k., turėjo gausią šeimą. Iš pat pirmos dienos mes jautėme, kad mūsų profesorius ne iš Lietuvos atvykęs. Aukštas, tiesus, švariai apsirengęs, nelinkęs laisvai bendrauti. Paskaitas skaitė moksliškai, ne visai įdomiai. Visos jo paskaitos buvo gerai parengtos; nuo jų teiginių nei jis pats nenukrypdavo, nei mums leisdavo nukrypti. Visada tvirtai laikėsi savo nuomonės. Pavyzdžiui, jis blužnį vadino kasa ir pamėgink pavadinti ją kitaip. Labai punktualus, atidžiai stebėdavo paskaitų lankomumą. Labai įdomūs būdavo praktikos

darbai, grindžiami savitais eksperimentais. Mėgdavo studentus pabarti, kartais įdomiai pakikendavo, liežuvį pavartaliodavo. Buvo tikras gilus mokslininkas, principingas, tačiau ne mūsų įprastos aplinkos.

Du pirmieji semestrai buvo skirti fizikai, kurią dėstė docentas Ignas Končius, be mokslinio laipsnio. Mes jo paskaitas nelabai lankydavome, nors dalyką dėstydavo labai gyvai ir įdomiai. Vėliau tapo ir politiku, ir žymiu visuomenės veikėju. Dėl savo veiklos1941 metais buvo suimtas NKVD, bet laimingai išvengė kalinių sušaudymo Baltgudijoje, ties Červene. Praktikos darbus vedė asistentai: dr. Povilas Brazdžiūnas, vėliau profesorius, akademikas ir docentas Kazys Sleževičius, kilęs nuo Nemakščių, Raseinių apskr. Daktaras P.Brazdžiūnas buvo ramus, geranoriškas (tiesa, Vokietijoje tobulinosi ir ten gavo doktoratą), tuo tarpu K. Sleževičius buvo karštakošis, piktas, nesimpatiškas dėstytojas, negerbiąs kitų pažiūrų žmonių. Kai baigiant fizikos kursą reikėjo gauti leidimą papildomam egzaminui, į Universiteto prorektoriaus prof. B. Česnio (kanauninko) tarpininkavimą replikavo nenoru vykdyti „ilgaskvernio" įsakymą. Studentams toks nekorektiškas dėstytojo elgesys padarė labai nemalonų įspūdį ir apie visą profesūrą. Tačiau aš laimingai fizikos egzaminą išlaikiau pas dr. P. Brazdžiūną.

Neorganinę ir organinę chemiją dėstė žymus chemikas profesorius dr. Petras Juodakis, prieš tai dirbęs Rusijos universitetuose. Aukštas, stuomeningas, elegantiškas ir labai kultūringas žmogus. Jis buvo pirmasis Švietimo ministras, dirbo dar ir didelės Chemijos laboratorijos direktoriumi (Kęstučio g.). Chemijos kursą dėstė laisvai, įdomiai, artistiškai, nevengdamas sentencijų, kurios neturėjo jokio ryšio su dėstomuoju dalyku. Kartais, teatrališkai užsidegęs papirosą auditorijoje ir papūsdamas dūmą į studentus, prisimindavo, kad tai esą nuodai, kurių reikia vengti, ypač jaunimui, nors jis patsai buvo užkietėjęs pypkius. Profesorius P. Juodakis sirgo sunkia hipertoninės ligos forma, todėl dažnai neskaitydavo paskaitų. Pikti liežuviai skelbė, kad prof. Juodakis Rusijoje dirbo Černoglazovo pavarde ir tik grįžęs į Lietuvą vėl tapo Juodakiu. Man chemijos mokslas buvo naujiena, nes gimnazijoje mūsų niekas chemijos nemokė. Tačiau intensyviai dirbdamas atostogų metu namuose, neblogai išmokau chemiją ir net pamilau ją. Organinę chemiją išlaikiau net penketu. Žinodamas profesoriaus pomėgį pateikti mums daug sudėtingų junginių formulių, aš gerai išmokau jas parašyti. Pažvelgęs į mano formules, profesorius be jokio abejojimo studijų knygelėje parašė penketą. Neorganinė chemija buvo dėstoma pir-

mąjį semestrą, organinė — antrąjį semestrą. Trečiajame semestre buvo atliekami analizinės chemijos pratimai, vadovaujant labai kukliam vyresniajam asistentui, kurį prof. Juodakis parsivežė iš Rusijos kaip gerą, savo darbą išmanantį ir jį branginantį žmogų. Jis buvo vidutinio amžiaus, susigūžęs, naivus žmogelis, lietuviškai kalbąs su dideliu akcentu. Jam analizinė chemija buvo svarbiausias mokslas pasaulyje. Jis tą disciplina mokėjo labai gerai.

Visos pirmiau minėtos disciplinos buvo dėstomos Matematikos-gamtos fakulteto dėstytojų ir buvo laikomos kaip pagalbinis kursas, kuris baigdavosi egzaminais, ir į diplomą jie nebuvo įskaitomi.

Anatomija

Nuo pirmojo semestro pradėjo dėstyti teorinius Medicinos fakulteto dalykus: anatomiją, histologiją su embriologija, fiziologiją su fiziologine chemija bei koloidų chemija, patologinę anatomiją su patologine histologija bei sekcijų kursu.

Pirmąjį semestrą pradėjo dėstyti anatomiją o. profesorius med.dr. Jurgis Žilinskas (1885—1957), baigęs medicinos mokslus Dorpato universitete 1912 metais. Dėl didelio reiklumo studentams tai buvo legendinis tuo metu VDU dėstytojas. Vidutinio ūgio, su ūseliais, susilenkęs, prisimerkęs, liesas žmogus. Paskaitas skaitė labai nuobodžiai, vos girdimu balsu ir monotoniškai. Todėl naudos iš tokių paskaitų nebuvo jokios. Studentai beveik nelankė jo paskaitų. Nors būdavo prisimerkęs, bet labai gerai matė, kas dėjosi auditorijoje. Pagrindinį vaidmenį turėjo praktikos darbai, kuriuos mums vedė asistentai gydytojai: Vytautas Avižonis, Antanas Aleknavičius.

Anatomijos institutas buvo įsikūręs nedideliame vieno aukšto raudonų plytų namelyje Mickevičiaus g. 7, netoli nuo Sunkiųjų darbų kalėjimo. Patalpos buvo mažos ir netinkamos mokslo įstaigai. Buvo vidutinio dydžio auditorija, prozektoriumas ir preparatų muziejus. 1930 m. rudens semestre mes pradėjome klausyti anatomijos paskaitas šiame namelyje. Kitais metais už jo buvo pastatytas nedidelis dviejų aukštų namas, kuriame įsikūrė katedra, anatomijos muziejus ir kiti padaliniai. Auditorijoje profesorius J.Žilinskas ne tik skaitydavo paskaitas, bet ir egzaminuodavo studentus. Visi Universiteto dėstytojai egzaminuodavo kiekvieną savaitę ir nustatytą valandą bei skaičių studentų. Egza-

minuojant prof. Žilinskui, susirinkdavo pilna auditorija klausytojų. Pirmoje eilėje sėdėdavo egzaminuojamieji. Paprastai jų būdavo septynetas. Egzaminas buvo laimės mėginimas. Profesorius prislopintu, vos girdimu balsu kankindavo nelaimingus studentus, kartais pateikdamas visai nedalykinius klausimus. Merginų, pavyzdžiui, klausdavo, kokio ilgio yra vyriškas lyties organas . Kartais išmesdavo į orą kauliuką ir reikėdavo atspėti jo pavadinimą. Jei laimė lydėdavo, tai iš septynių egzaminuojamųjų išlaikydavo egzaminą du ar trys. Minia apstodavo išlaikiusįjį, sveikindavo ir linkėdavo laimingai pereiti į trečiąjį kursą. Mat, išlaikęs anatomijos egzaminą, esi beveik garantuotas, kad pereisi į trečiąjį kursą, t.y. klinikinį, ir tau atviras kelias tapti gydytoju. Kai kurie studentai dėl anatomijos sėdėdavo tame pačiame kurse po dvejus ir net trejus metus. Prof. J. Žilinskas, viena vertus, dėl savo elgesio per egzaminus buvo lyg ir neigiamai vertinamas, tačiau, kita vertus, priversdavo gerai išmokti anatomiją. Iš tiesų prof. J. Žilinsko laikais studentai gerai išmokdavo anatomiją. Studentai anatomiją mokėsi iš to meto garsaus vokiško Rauber-Kopsch anatomijos vadovo. J. Žilinskas domėjosi antropologijos temomis, tyrinėjo lietuvių kaukolę, darė jos matavimus. J. Žilinskui vadovaujant, institutas greitai įgijo daug įvairių preparatų, griaučių, organų bei kraujo apytakos ir nervinio tinklo modelių ir kitų mokymo priemonių. Už instituto esančiame dviejų aukštų name buvo įkurtas didelis muziejus, garsėjantis įdomiais ir vertingais eksponatais.

Organizuojant muziejų ir toliau jį plečiant ,didelę reikšmę turėjo talentingo preparatoriaus Jono Radvinausko išmonė ir darbas. Su nepaprastu atidumu ir gabumais jis paruošė sudėtingiausius eksponatus. Tačiau jam gyvenime nesisekė. Pirmaisiais studentavimo metais aš su kurso kolega Stasiu Urbučiu, kuris buvo pažįstamas su Jonu Radvinausku, išsinuomojome pas jį kambarį Italijos g. 42. Jis neseniai buvo vedęs jauną merginą Bronę Stankevičiūtę iš Vėžalaukio k., Tauragės raj., gerai žinomą mano giminėms kaip laisvo elgesio mergaitę. Aš ją buvau matęs, viešėdamas pas gimines tame pačiame kaime. Ji buvo kiek keistoka, kaime ją pašaipiai vadino „Bronce“. Ir štai žinia, kad Broncė išteka už Universiteto darbuotojo, galbūt profesoriaus. Pasirodo, kad Broncė buvo ištekėjusi už mano kambario šeimininko — Anatomijos katedros preparatoriaus Jono Radvinausko. Ir Broncė, ir aš gerai pažinojome vienas kitą. Radvinauskas gerai žinojo apie jos praeitį, tačiau kaip komunistinių demokratinių pažiūrų žmogus norėjo ją atvesti į doros kelią. Broncė ir ištekėjusi neatsisakė atsivesti į namus įvairių klientų dieną, kada vyras dar buvo darbe. Aš tuo metu

ruošiausi anatomijos egzaminams ir visą dieną sėdėdavau namie. Todėl ir mačiau, kas vyksta mano šeimininkų bute. Praėjus keletui metų, Radvinauskas paprašo mane papasakoti skyrybų teismui apie visas Broncės išdaigas. Aš atsisakiau duoti bet kokius parodymus, tvirtindamas, jog aš nesidomėjau, kas vyko jo bute. Mudviejų pokalbis buvo sunkus ir įtemptas. Radvinauskas labai supyko ir neatsisveikinęs paliko mane. Dar po keleto metų buvo paskelbta kriminalinė byla. Pasirodo, kad nepavykus skyryboms, Radvinauskas nužudė Broncę ir jos palaikus sudegino Anatomijos instituto krematoriume. Už tai jis buvo nuteistas dar Lietuvos teismo dvidešimt penkeriems metams kalėjimo. Iki 1941 metų jis sėdėjo Lietuvos kalėjime. Prasidėjus karui su Vokietija, Radvinauskas ir kiti tiek daug nuteisti kaliniai buvo išgabenti į Sovietų Sąjungą. Pasibaigus karui, tuometinis Sveikatos apsaugos ministras prof. V. Girdzijauskas atliko didelį „žygdarbį" — pargabeno į Lietuvą daugybę vadinamųjų tarybinių lietuvių, kurie savo mentalitetu, menku lietuvių kalbos mokėjimu nedaug galėjo Lietuvai padėti. Kartu su B. Penkovsku, garsiais broliais Lazutkomis, I. Bujaku ir kitais grįžo iš Rusijos ir Jonas Radvinauskas, kuris tuoj buvo įdarbintas preparatoriumi Vilniaus universiteto Anatomijos katedroje. Vilniuje jis vedė. Kartą aš sutikau Radvinauską Medicinos fakultete ir norėjau pakalbinti, tačiau jis apsimetė manęs nepažįstąs, taip ir persiskyrėme.

Prof. J. Žilinskas nelabai mėgo atvykusiųjų iš svetur, taip pat ir savų svetimtaučių studentų, ypač žydų. Todėl tiems studentams tekdavo kiek ir nukentėti. Buvo atvejis, kai vienas Lietuvos žydas su peiliu pasikėsino į Žilinską. Tačiau Žilinskas nesušvelnino egzaminų, nors liko atsargesnis ir įtaresnis. Vėliau žydai girdavosi, kad dėl Žilinsko jie visi gerai mokėjo anatomiją. Po daugelio metų ir aš, tapęs profesoriumi, supratau, kad anatomiją visiems gydytojams reikia labai gerai išmokti. Todėl šiandien lenkiu galvą prieš profesorių J. Žilinską už jo ištvermę mokant anatomijos mokslo. Išlaikyti anatomijos egzaminą pas J. Žilinską, jos nemokant, nebuvo jokios galimybės. Egzaminas buvo labai sunkus, trukdavo beveik pusdienį. Pirmiausia preparuotas lavonas, paskui anatomijos muziejaus preparatai ir galiausiai egzaminas žodžiu. Egzamino išvakarėse už kelis litus senasis ir gerasis anatomikumo sargas Mykolas (nuo Mažeikių) įleisdavo į muziejų susipažinti su eksponatais.

Dėl patalpų trūkumo buvo numatyta pastatyti naujus Medicinos rūmus, vietoje raudonų plytų anatomikumo. Dekanas prof. Lašas ir architektas Vladas Dubeneckis nuvyko į Briuselį (Belgija) susipažinti su moderniausiais to meto tokios

paskirties rūmais. Pagal archit. V. Dubeneckio projektą 1931 m. liepos 3 d. buvo padėtas rūmų kertinis akmuo ir labai greitai rūmų statyba buvo baigta — 1932 m. gruodžio mėn. Mes laimingi persikėlėme į naujus modernius rūmus, naudojamus pagal paskirtį, ir baigėme juose visų teorinių medicinos mokslų studijas, būtent: anatomiją, histologiją, fiziologiją, patologiją ir kitas disciplinas.

Histologija ir embriologija

Kursas buvo dėstomas to paties pavadinimo katedroje trečiajame ir ketvirtajame semestruose (1931—1932 m.). Šią discipliną dėstė iš Berno (Šveicarija) 1923 metais atvykęs o. profesorius Eberas Landau (1878 m. gimęs Rezeknėje (Latvija)), 1902 m. baigęs Dorpato universitetą med. dr. laipsniu, dirbęs Dorpato universitete 1909—1913 metais privatdocentu ir 1915—1923 metais — Berno universitete e.o. profesoriumi. Nuo 1923 m. iki 1932 m. balandžio 15 d. jis buvo VD universiteto Medicinos fakulteto Histologijos ir embriologijos katedros Kaune vedėjas.

Prof. E. Landau buvo žymus mokslininkas, paskelbęs daug darbų, parašęs keletą knygų, tyrinėjęs daugiausia smegenis. Jis save laikė nervų ir psichikos ligų žinovu, vertėsi ir privačia praktika. E. Landau gerai suorganizavo histologijos mokymo ir tyrimų laboratoriją. Buvo geras kalbėtojas, vaizdus ir įdomus dėstytojas. Paskaitos metu beveik visi klausytojai buvo panaudojami vaizdingai dėstomo dalyko išraiškai sukomponuoti. Dėl meistriško gebėjimo bendrauti su auditorija, profesorius labai dažnai buvo kviečiamas skaityti studentų organizacijoms viešas paskaitas. Auditorijos visada būdavo pilnos klausytojų. Prof. E. Landau buvo ir rašytojas. Jis gyveno Donelaičio g. pradžioje, Kauko slėnio ir Kauko laiptų viršuje, Žaliojo kalno krante mažame baltame, vieno aukšto namelyje. Yra parašęs keletą apysakų knygelių, panaudojęs siužetui įvairius atvejus iš savo medicininės praktikos. Knygas pasirašydavo E. Kauko slapyvardžiu (nuo tų Kauko laiptų, kurių viršuje visą laiką ir gyveno). Buvo gerai pramokęs lietuviškai. Paskaitas skaitydavo lietuviškai, tačiau su akcentu, kuris mums netrukdė suprasti dėstomą mintį. Per paskaitas kartais nukrypdavo nuo dėstomo dalyko temos. Prisimenu jo įdomų požiūrį į mokslininką. „Žinot, buvo labai garsus mokslininkas profesorius, parašė jis daug knygų, publikavo daug darbų, bet praėjo daug metų, nėra to profesoriaus, paseno, užmiršti ir jo dar-

bai. Ir taip baigėsi garbė". Dažnai mėgdavo pafilosofuoti. Ne visai geri E. Landau santykiai buvo su dekanu prof. V. Lašu dėl skirtingo požiūrio į kai kurias teorijas. Ar E. Landau turėjo šeimą mums, visažiniams studentams nepasisekė sužinoti. Žinojome, kad mūsų profesorius labai gerbia ir myli dailiąją lytį. Tos merginos, kurios leisdavo profesoriui per praktikos darbus prisėsti artimai, per egzaminą gaudavo geresnį pažymį. Asistentės tuo metu buvo Juzė Bubėnaitė ir Domicelė Kesiūnaitė, kurių pirmoji vėliau dirbo medicinos laboratorijos vedėja klinikose, o antroji tapo akušere ginekologe. Preparatoriumi dirbo Juozas Masevičius. Nujautęs negerą linkintį Adolfo Hitlerio atėjimą į valdžią Vokietijoje, profesorius Eberas Landau 1932 m. balandžio 15 d. išvyko iš Lietuvos atgal į Šveicariją. Nespėjome visi išlaikyti egzaminą. Tačiau apsukresnieji, ypač merginos, dar išsiprašė E. Landau leidimą laikyti egzaminą. Visi kiti jį laikėme pas trumpai katedrai vadovavusį prof. J. Žilinską.

Po ilgos pertraukos Histologijos ir embriologijos katedrai vadovauti buvo pakviesta iš Sovietų Sąjungos profesorė V. Dančakova. Ji katedrai vadovavo apie trejus metus ir 1937 m. išvyko iš Lietuvos. V. Dančakova buvo vidutinio amžiaus, liekna, rūsčios išvaizdos moteris. Turėjo didelį veislinį gauruotą šunį, su juo ir vaikščiodavo po Kauną. Buvo atsigabenusi daug gaidžių, su kuriais atlikdavo atjauninimo eksperimentus. Studentų „agentūra" buvo sužinojusi, kad ji vis tik buvo žymi mokslininkė. Tačiau Lietuvoje jai nelabai sekėsi pritapti prie mūsų sąlygų. Ji neišmoko lietuviškai ir kursą dėstė rusų kalba, kurios studentai tais laikais nemokėjo. Mes, studentai, kėlėme riaušes ir prašėme dekanatą duoti lietuvį lektorių. Dar prie V. Dančakovos ruoštis profesūrai asistentu buvo išrinktas Blažiejus Abraitis, kuris vėliau buvo išsiųstas į Čekoslovakiją tobulintis ir rinkti medžiagos disertacijai. Išvykus V. Dančakovai, B. Abraitis pradėjo dėstyti histologiją ir embriologiją. Egzaminą laikėme, vadovaujant prof. J. Žilinskui.

Fiziologija ir fiziologinė chemija

Katedros vedėju dirbo o. profesorius med.dr. Vladas Lašas (1892—1966), gimęs Paupės vienkiemyje, Rokiškio valsč., 1918 m. baigė Dorpato universitetą med. dr. laipsniu. Jis buvo ir Medicinos fakulteto ilgalaikis dekanas. Paskaitos ir praktikos darbai buvo atliekami III— IV semestruose Antruosiuose universiteto rūmuose ir tik vėliau, kai buvo pastatyti naujieji Medicinos rūmai, per-

sikėlėme į jų labai gerai įrengtas patalpas ir ten baigėme studijuoti fiziologijos mokslus su kursiniu egzaminu. Prof. V. Lašas buvo geras savo dalyko žinovas, griežtas dekanas. Fiziologinės chemijos pratybas vedė labai kultūringas ir malonus asistentas biologas Alfonsas Gabrėnas, fiziologijos — vyr. asistentas Jonas Šopauskas, malonus, tačiau reiklus ir savotiškai smulkmeniškas. Prof. V. Lašas dar dėstė ir koloidų chemiją. V. Lašas domėjosi anafilaksijos problemomis, su savo asistentais tyrinėjo lietuvių tautos mitybos klausimus. Buvo Medicinos fakulteto rūmų (1932), Akių, ausų, nosies ir gerklės klinikos (1930), Vytauto Didžiojo universiteto Klinikų statybų (1940) iniciatorius. Prof. V. Lašas mėgdavo su dėstytojais bei studentais palošti šachmatais, bet jo artimi santykiai lošimo metu neteikė studentams jokių privilegijų per egzaminus. Buvo drausmingas, užsispyręs, neperkalbamas. 1932 m. rudenį mudu su Stasiu Ankudavičiumi ruošėmės laikyti fiziologijos egzaminą. Abu fiziologiją mokėjome vienodai. Stasys labai pergyveno prieš egzaminą. Nusiraminimui nuėjome pasimelsti į bažnyčią. Aš egzaminą išlaikiau, Stasys — ne. Ir Stasys dėl neišlaikyto fiziologijos egzamino buvo paliktas sėdėti antrus metus antrame kurse, nors visi kiti egzaminai buvo išlaikyti gerai ir laiku. Nepadėjo jokie rektorato tarpininkavimai. Buvo ir kitas panašus atvejis. Pereidami į III kursą, mes, keli studentai, gavome leidimą laikyti uždelstą fizikos egzaminą kaip tik tą dieną, kai baigėsi laikas pristatyti egzaminų lapelius. Išlaikytų egzaminų lapelius dekanatas paskelbė priimsiąs tik iki 14 valandos. Nuskubėjome į Universiteto fizikos rūmus Linksmakalnyje. Aš išlaikiau egzaminą 13.30 ir, turėdamas pusę valandos laiko, pasileidau tekinas, kiek pajėgiau, į dekanatą, kad suspėčiau laiku pristatyti egzaminų lapelį. Man pasisekė — atbėgau be 15 minučių 14 val. Aš įteikiau egzaminų lapelį dekanato sekretoriui, kuris pasižiūrėjęs į laikrodį, priėmė lapelį ir pasveikino su garantuotu perėjimu į III kursą, t.y. į klinikinį, kuris garantuoja studijų baigimą gydytojo diplomu. Tačiau vienam mūsų draugui — Vladui Pampikui nepasisekė. Jis pavėlavo į dekanatą penkias minutes ir jo egzaminų lapelio nei dekanato sekretorius, nei pats dekanas nepriėmė. V. Pampikas turėjo sėdėti visus metus antrame kurse su visais to kurso išlaikytais egzaminais. Nepadėjo nei prorektoriaus nei rektoriaus, o gali būti ir Švietimo ministro tarpininkavimas, V. Lašas užsispyrė ir nenusileido. Mes, visi draugai, buvome priblokšti tokio įvykio ir laikėme dekano elgesį nehumanišku ir nesuderinamu su aukštosios mokyklos dėstytojo įvaizdžiu. Aš ir dabar negaliu pamiršti to įvykio. Prof. V. Lašas neteko pagarbos.

Bendroji patologija ir patologinė anatomija

Katedros Instituto vedėjas buvo o. profesorius Emilis Vinteleris (1878—1972), gimęs Šateikiuose, Platelių valsč., Kretingos apskr., studijavęs Charkovo ir Maskvos universitetuose, 1909 m. Charkove tapęs medicinos daktaru, dirbo Tambove, Petrapilyje, 1920—1922 m. Samaros universiteto profesorius, nuo 1923 m. VD Universiteto profesorius. Lietuvos vokietis. Jo tėvas tarnavo grafo Pliaterio dvare Šateikiuose. Yra parašęs daug darbų įvairiomis kalbomis. Domėjosi onkologija, steigė kovai su vėžiu draugijas, buvo Tarptautinės geografinės patologijos draugijos Lietuvoje steigėjas ir jos pirmininkas.

Pradžioje Katedra buvo įsikūrusi Antruosiuose universiteto rūmuose, 1932 metais mes, studentai, rudens semestre padėjome Katedrai persikelti į Medicinos rūmus, per visą miestą nešėme stiklinius indus su preparatais iš Antrųjų rūmų į Medicinos rūmus.

Profesorius E. Vinteleris buvo liesas, aukšto ūgio, su Don Kichoto smailia barzdele, labai malonus, simpatiškas dėstytojas, mėgstąs bendrauti su studentais.

Vyr. asistente dirbo Janina Mackevičiūtė-Lašienė,o asistentais — Vladas Rumbauskas ir Antanas Starkus.

Farmakologija su receptūra

Kursą dėstė iš Farmacijos skyriaus Farmakologijos katedros vyresnysis asistentas Benediktas Šiaulis (1887), gimęs Juodupės k., Veiviržėnų valsč., Kretingos apskr., 1913 m. baigęs Maskvos universitetą, asistentu VDU Farmacijos ir Farmakognozijos katedroje dirbo nuo 1922 metų. 1925—1927 m. tobulinosi Harvardo ir Clevelando universitetuose kaip Rockefelerio fondo stipendininkas. Buvo labai įdomus, paprastas žmogus, jau solidaus amžiaus, bet užkietėjęs viengungis, kresnokas, žilsterėjęs, palinkęs į dešinę pusę, su tuo laiku būdinga farmacininkų barzdele — plaukų kuokšteliu apatinėje lūpoje — smakre. Kalbėjo labai greitai ir labai žemaičiuodamas. Paskaitas skaitė ne visai suprantamai. Gyveno prisiglaudęs pas Medicinos rūmų sargą, nors turėjo kažkur miesto pakraštyje mažytį namelį. Mėgdavo skaldyti malkas ir pašnekovus vaišinti čiobrelių arbata. Pikti liežuviai negirdavo tokios gyvensenos. Vėliau jis turėjo lektoriaus vardą.

Akušerija ir ginekologija

Katedros ir klinikos vedėjas buvo e.o. profesorius med. dr. Pranas Mažylis (1889—1966), gimęs Šilainiškių vienkiemyje, Rokiškio apskr. Jis 1913 m. baigė Krokuvos universitetą, 1913 m. tapo med.daktaru., 1912—1917 m. buvo Krokuvos universiteto asistentas. Nuo 1922 metų buvo VDU docentas, nuo 1930 m. — e.o. profesorius, katedros ir klinikos vedėjas ir Raudonojo Kryžiaus ligoninės, kurioje buvo jo vadovaujama katedra, direktorius.

Prof. Pr. Mažylis buvo geras klinicistas, geras pedagogas, tačiau mažai rūpinosi moksline veikla. Dėstė VII—VIII semestro studentams akušerinę ir ginekologinę kliniką, V—VI semestro studentams — įvadą į akušeriją ir ginekologiją. Jo pastangomis ligoninė gavo 97 mg radžio. Profesoriaus Pr. Mažylio pastangomis labai gerai buvo suorganizuoti kraujo perpylimo reikalai ne tik Raudonojo Kryžiaus ligoninėje, bet ir visoje Lietuvoje. Ligoninėje buvo tvarka ir drausmė. Mums, studentams, budintiems akušerijos skyriuje, buvo sudarytos normalios sąlygos.

Profesorius Pr. Mažylis buvo tiesus, vidutinio ūgio, apkūnus, su nedidele barzdele džentelmenas. Jis panešėjo į kažin kokį ypatingos kilmės anglų lordą, kuris buvo šykštus šypsniui. Buvo visada pasitempęs, rengėsi elegantiškai, visada su skrybėle, pasiramsčiuodamas ir žaisdamas elegantiška lazdele. Studentai bijodavo prakalbinti tokį džentelmeną. Didžiausią dėmesį Pr. Mažylis kreipė į darbą ligoninėje ir į operacijas. 1919 metais, dirbdamas Panevėžyje, aktyviai dalyvavo komunistinėje veikloje ir laikė save lyg ir dideliu demokratu. Tačiau visa tai jam nekliudė tapti vienu iš turtingiausių gydytojų Lietuvoje. Kaune, Maironio ir Kęstučio gatvių sandūroje, jam priklausė beveik visas kvartalas daugiaaukščių gyvenamųjų namų. Studentai dažnai matydavo proletarą profesorių apžiūrinėjant savo valdas. Dar 1930 metais, kai aš gyvenau Kalnų (vėliau Vl. Putvinskio) gatvėje Nr.1, prof. Pr. Mažylis dažnai lankydavosi šios gatvės pradžioje, įdėmiai stebėdamas kitoje gatvės pusėje didelį sklypą žemės, kuriame žiemą būdavo įrengiama ledo čiuožykla. Šioje nepaprastai populiarioje čiuožykloje ir man teko pačiuožinėti. Netrukus šioje vietoje išdygo prof. Mažylio didžiulė moderni privati klinika. Profesorius niekada nepamiršo savo proletarinės mąstysenos. 1940 metais pirmasis sutiko okupacinę Sovietų kariuomenę, už tai buvo atleistas iš katedros vedėjo pareigų. Nepaprastą pasipiktinimą sukėlė jo elgsena 1944 metais: būdamas silpnos sveikatos, dar sugebėjo minios priekyje pasitikti ir grįžtančią Sovietų kariuomenę.

Asistentais dirbo: Emilija Bliūdžiūtė (Pr. Mažylio žmonos sesuo), Vytautas Baronas, Juozas Mačys, Matilda Zubrienė ir vyr. asistentas Juozas Ciplijauskas. Nė vienas iš asistentų neapgynė disertacijos. V. Baronas vėliau vadovavo tokiai katedrai Vilniaus universitete.

Ligoninė turėjo giliosios terapijos rentgeno aparatą, su kuriuo dirbo asist. Juozas Ciplijauskas, vėliau ir Juozas Mačys, kuris neoperuodavo. J. Mačys mus supažindino su radžio ir rentgeno panaudojimu ginekologijoje.

Vidaus medicina

Vedėju buvo o. profesorius Kazys Buinevičius (1872—1953), gimęs Černigove (Ukraina), 1898 m. baigęs Maskvos universitetą, 1901 m. tapo med. daktaru, dirbo Maskvoje ir Jekaterinoslave profesoriumi, nuo 1923 m. Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto Terapinės katedros ir klinikos vedėjas. Įvykdžius 1930 m. reformą, anksčiau buvusi Įvado į vidaus mediciną katedra ir buvusi Terapinė katedra buvo sujungtos į vieną ir pavadintos Vidaus medicinos katedra su klinika, kuriai vadovavo prof. K. Buinevičius, o buvusiai Įvado į vidaus mediciną katedros darbui vadovavo e.o. profesorius Juozas Bagdonas, kaip Buinevičiaus padėjėjas.

Profesorius Juozas Bagdonas (1886—1956), gimė Slibinų k., Kybartų valsč., 1891 m. baigė Maskvos universitetą, buvo Sveikatos departamento direktorius, o nuo 1922 m. — Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto e.o. profesorius ir Įvado į vidaus mediciną katedros vedėjas. Dėstė įvadą į vidaus mediciną ir bendrąją terapiją V ir VI semestrų studentams. Be to, vadovavo poliklinikai. Prof. J. Bagdonas neturėjo mokslo laipsnio ir moksline veikla nesidomėjo. Buvo paprastas ir nuoširdus vidutinio amžiaus kresnas žmogutis. Paskaitas skaitė savotiškai, paprastai, nuolat paįvairindamas kalbą priežodžiu „šitai-dagi". Nepaisant jo požiūrio į mokslą ir charakterio savybių, profesorius iš studentų sugebėdavo išreikalauti maksimumą, priversdavo studentus mokytis. Buvo išleidęs knygelę apie perkusiją ir auskultaciją bei apie bendrosios terapijos pagrindus. Tačiau jos mums buvo nelabai vertingos. Vienu žodžiu, prof. J.Bagdonas mums paliko gero, gal kiek naivoko, paprasto „tėvuko" įvaizdį. Mickevičiaus gatvėje profesorius turėjo pasistatydinęs namą, vertėsi privačia praktika, save laikė plaučių tuberkuliozės žinovu. Todėl prie jam priklausiusio nedidelio vidaus ligų skyrelio buvo priskirtas

dar ir greta esantis atskiras barakas, kuriame buvo sunkūs tuberkuliozės ligoniai. Todėl studentų mokymui buvo daug medžiagos. Tame barake išmokome perkutuoti ir auskultuoti, statyti taures. Pas prof. J. Bagdoną dirbto du asistentai: vyr. asistentas Vaclovas Tiškus ir jaunesn. asistentas med. dr. Oskaras Pūdymaitis. V. Tiškus buvo vidutinio amžiaus, atėjęs iš Fiziologijos katedros, geras specialistas, ramus ir paslaugus gydytojas. O. Pūdymaitis buvo gana jaunas, judrus, geros orientacijos. Jis mus išmokė gerai perkutuoti ir auskultuoti bei laboratorinio darbo. Antraeilėse pareigose dirbo Šv. Luko tuberkuliozinėje ligoninėje, kuri išliko visiškai prie VDU klinikų. Be to, vertėsi privačia praktika Laisvės alėjoje. V. Tiškus gyveno Šančiuose ir dirbo Ligonių kasų gydytoju. Gyvenime jam nesisekė, buvo vedęs 20 m. už save vyresnę moterį, kurią pradžioje pamatę gatvėje, manėme, kad Tiškus eina su savo motina. Vaikų neturėjo.

Išėjus prof. Juozui Bagdonui į pensiją, į jo vietą 1935 m. buvo pakviestas niekada aukštojoje mokykloje nedirbęs Pranas Gudavičius, kuriam suteiktas e.o. profesoriaus mokslinis vardas. Profesorius Pr. Gudavičius (1876—1956) gimė Užakmenių k., Eržvilko valsč., Tauragės apskr., studijavo Charkove, iš kur už politinę veiklą buvo pašalintas. Medicinos mokslus 1905 m. baigė Berlyne med. daktaro laipsniu. Buvo mobilizuotas ir 1914—1919 m. tarnavo rusų kariuomenėje, nuo 1919 m. vertėsi privačia praktika tėviškėje, vėliau Kaune, kur Donelaičio ir Gedimino gatvių sandūroje pasistatydino didelį šešių aukštų namą. Buvo labai populiarus gydytojas, turėjo didelę privačią praktiką.

Profesorius Pr. Gudavičius buvo aukšto ūgio, lieknas, su mažais ūsais, trumpai kirptais plaukais, elegantiškas džentelmenas, labai įdomus pašnekovas, aistringas medžiotojas ir pypkius. Pasakojama, kad tėviškėje dirbdamas gydytoju, dažnai nutraukdavo ligonių priėmimą ir pasileisdavo su šautuvus per laukus, kad atsigautų nuo gausių pacientų. Ligoniams buvo patrauklus griežtumu su humoru. Mokėjo daug anekdotų ir pasakų, žinojo visas mieste sklindančias neskelbtinas istorijas. Prof. Pr. Gudavičius nebuvo mokslininkas, jis ir pats sakė, jog pateko į Universitetą pagal reikalą. Tačiau visomis išgalėmis skatino savo bendradarbius dirbti mokslinį darbą. Jo ligonių vizitacijos mums, jauniems gydytojams, buvo labai naudingos dėl mokėjimo bendrauti su ligoniais, talentingo ligos interpretavimo, didelės patirties.

Profesorius K. Buinevičius buvo aukšto ūgio, liesas, su vidutine barzda, nuplikęs, nelabai gerai išmokęs lietuviškai. Buvo geras, tačiau „sausas" mokslininkas, daug rašė. Apskritai katedra ir klinika buvo labai gyva, judri, be dėstymo ir

ligonių priežiūros, aktyviai reiškėsi moksliniame darbe. Ypač daug mokslo darbų paskelbė katedros ir klinikos vedėjas K. Buinevičius. 1928 m. jis paskelbė visai naują šlapimo gamybos teoriją, kuri susilaukė didelio Europos mokslininkų dėmesio, parašė platų vidaus ligų vadovą, lietuvių, vokiečių ir rusų kalbomis išleido įdomiai parašytą didelį veikalą „Klinikos paskaitos". Parašė daug straipsnių užsienio kalbomis, publikavo daug „Medicinos" bei VDU „Darbuose". Visi paskelbti darbai buvo labai įdomūs, paremti didele mokslininko erudicija ir talentu, suprantamai pateikti skaitytojui. „Klinikos paskaitose" autoriaus moksliškai aprašyti atvejai taip įdomūs, kad jų įvaizdis atmintyje išlieka net visą gyvenimą. Pavyzdžiui, aprašydamas ligas, jis pasinaudodamas Šatobriano moters figūros aprašymu, meistriškai pavaizdavo siaurą krūtinę ir žaismingų linijų dubens sritį. Skaitai medicinos veikalą tarytum kokią apysaką ar romaną. Savo veikaluose, ypač „Vadove", kreipė didelį dėmesį į infekcines ligas. Paskaitas skaitė nuobodžiai, daugiausia skaitydamas iš knygos, nemėgo vizitacijų ir konsultacijų. Tačiau parašyti straipsnį mokėjo meistriškai. Gyveno Senamiestyje, prie Gardino gatvės, nedideliame mediniame namelyje su sūnumi, medicinos studentu (amžinu). Sūnus mėgo išgerti ir jokios karjeros nepadarė. Profesorius oficialiai vertėsi privačia praktika,bet pacientai jo nemėgo, nebent tada mėgino gausiai lankytis, kai tik jis atvyko į Lietuvą kaip garsus profesorius. Klinikinis darbas nerašytu įsakymu buvo pavestas atlikti asistentams. Mes turėjome reikalų su asistentais: Agnete Ambraziejūte-Steponaitiene bei Jadvyga Žakovičaite. Be to, dar asistentais dirbo Ignas Šalkauskas. Labai įdomus tuo metu dirbęs ordinatoriumi gyd. Jonas Kairiūkštis. J. Kairiūkštis valdė 12 lovų tuberkulioze sergančių moterų palatą. Jis visą darbo laiką sėdėdavo palatoje prie didelio stalo, kažką skaitė ir rašė, su niekuo nebendraudamas, nelankė bendrųjų privalomų prof. K. Buinevičiaus vizitacijų. Profesorius per vizitaciją aplenkdavo J. Kairiūkščio palatą. Visi žinojo, kad Jonas Kairiūkštis dirginamosios terapijos srityje yra sukūręs gydomąjį preparatą „benzinolį". Todėl ligoninėje Joną Kairiūkštį kitaip ir nevadino kaip Benzinoliu.

Chirurgija

Katedros vedėjas buvo o. profesorius Aleksandras Hagentornas (1872—1946), kuris gimė Riazanės gub., Rusijoje, 1896 m. baigė Dorpato universitetą, 1901 m. tapo med. daktaru, 1899—1904 m. buvo Dorpato universiteto

asistentas, o nuo 1921 m. dirbo Lietuvos universitete. Aukštas, lieknas, plikas, visada raudono veido, labai kultūringas, tvarkingas, įdėmus ir mandagus džentelmenas, surusėjęs vokietis, lietuviškai kalbėjo su vokišku akcentu.

Chirurginė katedra ir klinika buvo įsikūrusi Kauno valstybinėje ligoninėje, Gardino g., prie Rotušės, kur užėmė antrąjį pastato aukštą. Profesorius A. Hagentornas dėstė fakultetinę ir hospitalinę chirurginę kliniką IV ir V kurso studentams. Prie katedros buvo prijungta Įvado į chirurgiją ir operacinės chirurgijos katedra. Katedroje dirbo garsūs vyresnieji asistentai: med. dr. Vincas Kanauka ir gydytojas Vladas Kuzma. Vl. Kuzma dėstė bendrąją ir operacinę chirurgiją III kurso studentams, V.Kanauka dėstė topografinę anatomiją III kurso studentams ir neprivalomąjį urologijos kursą kaip privatdocentas. Skaitomas urologijos kursas buvo urologijos mokslo pradžia Lietuvoje.

Visa klinika buvo padalyta į dvi dalis, kurioms savarankiškai vadovavo V. Kanauka ir Vl. Kuzma. Profesorius A. Hagentornas i skaitomas paskaitas labai turiningai ir įdomiai įtraukdavo ir studentus. Į profesoriaus paskaitas susirinkdavo visi asistentai bei ordinatoriai, kartais ir vyresnieji asistentai. Pats profesorius A. Hagentornas jau retai operuodavo, ypač vengdavo plastinių kosmetinių operacijų. Vizituodamas rankos paspaudimu pasisveikindavo su visais vizitacijoje dalyvaujančiais gydytojais, medicinos sesutėmis bei sanitarais. Kartą sanitarą Juozą auditorijoje pavadino „kolega“. Miško gatvėje turėjo atidaręs privačią chirurginę ligoninę, bet ji nelabai garsėjo. Tačiau katedra buvo labai aktyvi ir pedagoginiu, ir moksliniu požiūriu.

Vladas Kuzma (1892—1942), gimęs Panevėžyje, studijavo Dorpato universitete, studijas 1923 m. baigė Lietuvos universitete, 1922 m. buvo asistentas, 1932 m. — med. daktaras, 1933 m. — docentas. Vl. Kuzma buvo geras, populiarus chirurgas ir žmogus. Parašė daug straipsnių, domėjosi audinių transplantacija, medicinoje ieškojo naujienų. Buvo aukšto ūgio, stambokas, labai ilgais garbanotais plaukais, ilga, siaurėjančia barzda. Panešėjo į viduramžių riterį. Dėvėjo ilgą, juodą berankovį apsiaustą — pelerіną. Vaikščiojo beveik visada vienplaukis, dideliais, greitais žingsniais. Kad netrukdomas galėtų vaikščioti gatve, eidavo gatvės kraštu ties šaligatviu. Gatvėje jis atrodydavo lyg iš nežinomų kraštų atvykęs keliauninkas. Kviečiamas greit atvykdavo į konsultaciją bet kuriame skyriuje. Labai greitai nustatydavo ligą. Kartais reikėdavo gerai pagalvoti, kokią ligą nustatė. Tai rodė, kad doc. Vl. Kuzma daug skaitė ir galėjo disponuoti daugelio diagnozių niuansais.

Docentas Vl. Kuzma paskaitas skaitė neįdomiai, išdrikusiai. Balso tembras buvo ne pagal žmogų: neryškus, prislopintas, žodžius bėrė greitakalbe. Atrodė, kad kalbant dėstytojui būtų kas nors įkišęs į burną bulvę. Jis buvo ne pedagogas, o mokslininkas.

Vyr. asistentas privatdocentas Vincas Kanauka (1893—1968) gimė Butrimiškių k., Ūdrijos valsč., Alytaus apskr. 1917 m. jis baigė Kijevo universitetą, nuo 1922 m. Lietuvos universitete buvo asistentas, 1929 m. tapo med. daktaru., 1930 m. — privatdocentu. V. Kanauka buvo taip pat populiarus ir geras chirurgas, bet kitokio būdo negu Vladas Kuzma. Jis buvo ramus, tiesus, aukštos etikos žmogus, savanoris su Vyčio Kryžiumi ir majoro laipsniu. Labai ramiai iš atminties skaitė paskaitas, kurias galėjome suspėti užsirašyti. Su didžiausiu malonumu mes išklausėme jo dėstomą urologijos kursą.

Asistentais tuo metu dirbo daug gydytojų: Antanas Aleknavičius, Kazys Katilius, Stasys Stonkus ir kiti.

Oftalmologija

Katedrai vadovavo o. profesorius Petras Avižonis (1875—1939), gimęs Pasvalyje. 1900 m. jis baigė Dorpato universitetą, 1914 m. įgijo med. daktaro laipsnį, o nuo 1922 m. buvo o. profesorius Lietuvos universitete Kaune.

Katedra ir klinika buvo įsikūrusios naujai pastatytuose (1930) Akių ir ausų, nosies ir gerklės ligų klinikų rūmuose Vytauto prospekte, Karo ligoninės sklype. Klinika buvo gerai įrengta, turėjo visus modernius akių tyrimo ir gydymo aparatus. Tose patalpose buvo ir poliklinika. Profesorius P. Avižonis dėstė įvadą į oftalmologiją IV kurso ir akių ligų kursą V kurso studentams.

Profesorius P. Avižonis buvo vidutinio ūgio, liesas, pakrypęs į šoną, išblyškęs žmogus. Jis sirgo lėtine plaučių tuberkuliozės forma, gydoma pneumotoraksu. Kalbėjo labai tyliai, silpnu balsu. Tačiau kalba buvo taisyklinga. Jis turėjo filologo talentą, dar studijuodamas pagal Amerikos lietuvių paskelbtą konkursą buvo parašęs Lietuvių kalbos gramatiką, kurią Jonas Jablonskis drauge su autoriumi redagavo viešėdami Šilo-Pavėžupio dvare, buvusiame tarp Kelmės ir Šiaulių, prie plento, pas žymų tautinį veikėją Vladą Putvinskį. Paskaitas skaitė gerai. Prieš kiekvieną paskaitą ant lentos kreida įdomiai nubraižydavo paskaitos planą, pagal kurį ir skaitydavo paskaitą. Buvo geras pedagogas. Paprastai, kaip ir visose

klinikose, du studentai kurso seniūno būdavo iškviečiami prie ligonio auditorijos priekyje. Jei kuris iš tų dviejų studentų nežinodavo kokio nors klausimo, profesorius kviesdavo iš eilės visus studentus, kol kas nors teisingai atsakydavo. Po tokios pamokos, mes šį klausimą įsidėmėdavome nepaprastai gerai. Tačiau su profesoriumi būdavo geriau mažiau turėti reikalų. Jis vis tiek rasdavo prie ko nors prikibti: bloga minties formuluotė, kiti kalbos nusižengimai. Vieną kartą studentas D. Matusevičius paklausė profesoriaus, ar greitai išeisiantis iš spaudos jo parengtas Akių ligų vadovas. P. Avižonis atsigręžė į jį ir paklausė: „Ar nori man padėti?“ P. Avižonis buvo tikras mokslininkas, jis parašė daug studijų ir straipsnių. Ilgus metus redagavo Medicinos fakulteto darbus. Buvo nepaprastai pedantiškas. Grįžęs iš komandiruočių, profesorius dekanatui pateikdavo ne tik oficialias sąskaitas, bet ir vietinio susisiekimo bilietus, pavyzdžiui, autobusų, tramvajų ir kitų susisiekimo priemonių.

Studentus egzaminuodavo kaip ir visi profesoriai, vieną kartą per savaitę — sekmadieniais iš ryto. Ateini prie katedros durų ir lauki koridoriuje profesoriaus. Išeina jis patyliukais visai nekreipdamas jokio dėmesio į studentą. Per du žingsnius nutolęs visą laiką eini paskui egzaminatorių į polikliniką. Apžiūrėjęs ligonį, profesorius atsisuka į studentą ir rodo ranka į ligonį. Paskubomis pribėgi prie ligonio, nustatai ligą ir duomenis pasakai, bet iš egzaminatoriaus — jokios reakcijos. Ir taip visą pusdienį vaikštai iš paskos ir atsakinėji, nežinodamas ar gerai, ar blogai atsakei. Po tokio ilgo pasivaikščiojimo eini kartu su profesoriumi į operacinę operuoti. Ir vėl ta pati nebyli situacija. Operacinėje reikėdavo laikytis įprastinės tvarkos ir nesikišti į operacijos eigą. Operuojant kartais pasitaikydavo nukristi operatoriaus instrumentams. Mandagus studentais pakeldavo juos nuo grindų ir paduodavo operatoriui. Tai būdavo didžiausias studento nusižengimas aseptikai ir egzaminas būdavo nutraukiamas. Manėme, jog profesorius kartais galėdavo tyčia numesti instrumentą, norėdamas patikrinti ir šias studento žinias. Po operacinės teorinis egzaminas toliau vykdavo katedros vedėjo kabinete. Nesuspėjai prasižioti, jau negailestingai taiso tavo kalbą ir mintį. Nemokėdamas oftalmologijos, pas profesorių P. Avižonį egzamino tikrai neišlaikysi.

Tuo metu asistentais dirbo: profesoriaus sūnus Vytautas Avižonis, Mykolas Steiblys, Petras Kazlauskas ir kiti.

P. Avižonis buvo labai veiklus pedagogas ir mokslininkas, paskelbė daug mokslinių darbų vietos ir užsienio spaudoje, uoliai ir aktyviai dalyvaudavo užsienio oftalmologų suvažiavimuose, kongresuose, skaitydavo pranešimus, daly-

vaudavo diskusijose. Amžiaus pabaigoje parašė labai garsų „Akių ligų vadovą", kurio išleisto jis pats nesuspėjo pamatyti.

Norėdamas pakelti akių sveikatingumą Lietuvoje, P. Avižonis labai aktyviai ir intensyviai rengė akių ligų specialistus. Todėl jo klinikoje padirbėjo daugybė asistentų, kurie tapo gerais specialistais įvairiose praktinėse gydymo įstaigose. Jam ypač rūpėjo kova su trachoma ir jos komplikacijomis. Mokėjo daug kalbų, tarp jų ir žydų kalbą — ivritą, kuria Jeruzalės universitete skaitė paskaitą.

Odos ir veneros ligos

Katedros vedėjas — o. profesorius Jurgis Karuža (1866—1958), gimęs Karužų k., Šumsko par., Marijampolės apskr., 1894 m. baigė Petrapilio Karo medicinos akademiją, 1898 m. įgijo med.daktaro laipsnį, nuo 1920 m. Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto dėstytojas. Profesorius J. Karuža visą laiką priklausė karo žinybai, bet nenutraukė ryšių su mokslu. Yra parašęs straipsnių, tobulinosi savo specialybėje. Išsitarnavo Karo laivyno žinyboje iki kontradmirolo laipsnio. Medikui toks aukštas karinis laipsnis suteikiamas ne dažnai.

Prof. J. Karuža buvo nedidelio ūgio, kresnokas, švariai apsiskutęs, geranoris, pagyvenęs džentelmenas. Kaip vyresnio amžiaus žmogus, labai didelių kontaktų su studentais nesiekė, klausiamas noriai, bet aiškiai ir trumpai atsakydavo ir paaiškindavo, kaip pridera visą amžių dirbusiam su kariškiais. Paskaitas skaitė iš atminties, sistemingai, silpnu, prislopintu balsu. Buvo geras, malonus, gerai išmanantis savo specialybę dėstytojas ir draugas. Visą klinikinį darbą atlikdavo jo energingi asistentai: vyr. asistentas Br. Sidaravičius ir jaunesn. asistentė Aleksandra Kaupelytė-Ragaišienė. Gyd. Br. Sidaravičius buvo numatomas į J. Karužos vietą ir buvo paliktas rengti disertaciją. Gyd. A. Kaupelytė-Ragaišienė buvo storoka, raudono, švytinčio veido, geros širdies, maloni, visada besišypsanti moteris. Br .Sidaravičius buvo išsiųstas į užsienį gilinti žinių apie odos ir venerines ligas. 1932 m. jis apgynė Kaune disertaciją ir gavo med. daktaro mokslinį laipsnį. Br. Sidaravičius, vėliau tapęs docentu ir katedros vedėju, buvo malonus pašnekovas, tačiau klinikoje labai griežtas, piktas vadovas, kuris rėksmingais išpuoliais vaikydavo savo asistentus A. Kaminską ir ypač Antaną Gulbiną.

Katedra buvo įsikūrusi Kauno valstybinės ligoninės labai ankštose patalpose su 16 vietų stacionaru. Katedra ir klinika buvo menkai aprūpinta tyrimo ir gydymo priemonėmis. Tačiau ji aktyviai reiškėsi gydymo ir mokslo srityse. Katedros darbuotojai spausdino daug darbų, apgintos trys disertacijos, kovojo su venerinėmis ligomis, steigė organizacijas ir ambulatorijas toms ligoms įveikti.

Vaikų ligos

Katedros ir klinikos vedėja buvo e.o. profesorė Vanda Mingailaitė-Tumėnienė (1880—1976). Ji gimė Šlavėnuose, Utenos apskr., Anykščių valsč., 1911 m. baigė Berno (Šveicarija) universitetą med.daktaro laipsniu, nuo 1923 m. dirbo Lietuvos universitete Kaune, nuo asistentės iki o. profesorės. Prof. V. Tumėnienė buvo nedidelio ūgio, kresnoka moteris. Kalbėjo laisvai lietuviškai, bet su labai nemaloniu, neaiškios kilmės ryškiu akcentu. Vietoje žodžio *vaikelis* tardavo *vaikėlis.* Paskaitoms naudodavo faktinę medžiagą ir iliustracijas iš knygų bei žurnalų.

Katedra ir klinika buvo įsikūrusi naujuose Užsienio reikalų ministerijos pastatytuose Apaštališkojo sosto nunciatūrai namuose Vl. Putvinskio g. 34, kuriuos paliko nuncijus, išvykdamas iš Lietuvos, susidarius nemalonioms aplinkybėms. Namas buvo gražus, tvarkingas, su šviesiomis palatomis ir gera auditorija, buvo gera laboratorija, rentgeno diagnostikos ir terapijos kabinetas.

Asistentais tuo metu dirbo Aldona Černeckaitė-Birutienė, Jonas Mockevičius, ordinatorius Vytautas Tercijonas.

Katedra ir klinika sėkmingai kėlė vaikų sveikatingumą, spaudoje informavo motinas apie vaikų priežiūrą bei maitinimą, dirbo mokslinį darbą.

Nervų ir psichikos ligos

Katedros vedėjas buvo Juozas Blažys (1890—1939), gimęs Šiauliuose. 1914 m. jis baigė Petrapilio Karo medicinos akademiją, 1914—1917 metais tarnavo rusų kariuomenėje, nuo 1918 m. dirbo Tauragės apskr. gydytoju ir Valstybinės psichiatrinės ligoninės Tauragėje direktoriumi, nuo 1920 m. — Aukštųjų kursų dėstytojas, 1924 m. — docentas, 1935 m. — e.o. profesorius. Prof. J. Bla-

žys med. daktaro laipsnio neturėjo. Katedra buvo įsikūrusi Kauno karo ligoninėje su 40 stacionarinių vietų patalpa. J. Blažys dėstė IV kurso studentams įvadą į psichiatriją ir įvadą į neurologiją, V kurso studentams — klinikinę psichiatriją ir nervų ligų kliniką.

Profesorius J. Blažys buvo vidutinio ūgio, šviesaus veido, apsiskutęs, tvarkingos išvaizdos tikras džentelmenas. Dėstė ramiai ir suprantamai, pagyvindamas paskaitas labai įdomiais atvejais iš praktikos. Buvo labai geranoriškas ir malonus dėstytojas. Pats labiau mėgo psichiatriją. Buvo parašęs įdomų vadovą „Įvadas į psichiatriją". Nemažai yra parašęs straipsnių, bet parengti disertacijos taip ir neturėjo laiko. Pasak bendradarbių, J. Blažys buvo labai gabus, tačiau didelis tinginys. Ar taip ir buvo, sunku pasakyti. Labai mėgo keliauti po užsienį ne tik kaip konferencijų dalyvis, bet ir kaip eilinis turistas. Buvo labai apsišvietęs ir kultūringas, tolerantiškas.

Asistentais dirbo Viktoras Vaičiūnas ir Vytautas Bendoravičius. Viktoras Vaičiūnas buvo žymaus mūsų poeto Petro Vaičiūno brolis, savo būdu labai panašus į savo brolį: švelnus, ramus, geranoriškas.

Ausų, nosies ir gerklės ligos

Katedros vedėjas buvo e.o. profesorius Petras Radzvickas (1864—1931), gimęs Pecentų k., Kalvarijos r. Jis 1890 m. baigė Maskvos universitetą, 1896 m. ten gavo ir med. daktaro laipsnį, nuo 1896 m. buvo Maskvos universiteto privatdocentas, nuo 1924 m. — Lietuvos universiteto e.o. profesorius, katedros ir klinikos vedėjas. Mirė 1931m. rugsėjo 22 d. Profesorius P. Radzvickas buvo vidutinio ūgio, vešliais ūsais, su akiniais. Pradžioje jis „pešėsi" su prof. P. Avižoniu dėl vadovavimo oftalmologijos ir ausų, nosies ir gerklės ligų katedrai ir klinikai. Mat tuo metu šios abi katedros, pagal seną tradiciją, sudarė vieną katedrą su vienu vedėju. Profesorius P. Radzvickas ir laikėsi tokio Maskvos laikų principo, tuo labiau, kad P.Avižonis niekada dar nebuvo dirbęs aukštojoje mokykloje dėstytoju. Ginčas buvo išspręstas taikiai: įkurtos dvi atskiros katedros — atskira Akių ligų ir atskira Ausų, nosies ir gerklės ligų katedra. Abi katedros buvo įkurdintos naujame pastate — klinikose Vytauto pr. 35 A, padalinus rūmus per pusę. Ausų, nosies ir gerklės disciplina buvo dėstoma V kurso 10 semestre. Patalpos buvo geros, drauge buvo ir ambulatorija-poliklinika. P. Radzvickui mirus

(1931), katedrą ir kliniką globoti buvo pavesta profesoriui A. Hagentornui, nors faktiškai jai vadovavo vyr. asistentas Juozas Zubkus (1898—1953), gimęs Radviliškyje, Šiaulių apskr., kuris 1925—1928 m. buvo Lietuvos universiteto Fiziologijos ir fiziologinės chemijos katedros asistentas, nuo 1928 m. — Ausų, nosies ir gerklės ligų katedros asistentas, 1931 m. jam pavesta dėstyti kursą. Nuo 1933 m. jis VD universiteto med.daktaras, nuo 1934 m.— docentas, nuo 1939 m. — e.o. profesorius. Profesorius Juozas Zubkus buvo aukšto ūgio, tamsaus gymio, rūstokas, nelabai šnekus žmogus. Padarė labai didelę karjerą. Rašė nedaug, daugiau rūpinosi klinika, pradėjo verstis privačia praktika.

Asistentais dirbo J.Jankus-Jankevičius, Leonas Misevičius, Pranas Pakonaitis, Ona Purtokaitė, Ksaveras Vencius ir kiti. Su Ksaveru Venciumi mane sieja veikla, laukiant ir ruošiantis sutikti Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karą. 1941 m. birželio 22 d. paskelbtame Ministrų kabinete K. Vencius ėjo Sveikatos ministro pareigas.

Katedros darbuotojai ne tik dirbo mokslinį, pedagoginį bei klinikinį darbą, bet ir rengė savos srities specialistus medicinos įstaigoms.

Teismo ir socialinė medicina, katedra ir institutas

Pirmuoju katedros vedėju buvo Vaclovas Viršyla, gimęs 1871 m. Bortkiškių vienkiemyje, Nemakščių valsč., Raseinių apskr. 1899 m. jis baigė Kijevo universitetą, nuo 1923 m. su pertrauka buvo Lietuvos universiteto Medicinos fakulteto lektorius. Mirė 1929 m. spalio 26 dieną.

V.Viršylai mirus, katedros vedėju buvo išrinktas Kazys Oželis (1886 06 23—1960 03 03), gimęs Vilkų k., Švėkšnos valsč., Tauragės apskr. Jis 1913 m. baigė Petrapilio Karo medicinos akademiją, nuo 1922 m. buvo Lietuvos universiteto Bendrosios patologijos ir patologinės anatomijos katedros prozektorius. Nuo 1929 m. Lietuvos universiteto med. daktaras, nuo 1929 m. docentas ir katedros vedėjas, nuo 1936 m. e.o. profesorius, nuo 1940 m. o. profesorius. Katedra ir institutas buvo įsikūrę naujuose Medicinos fakulteto rūmuose. K. Oželis buvo ir Karo ligoninės direktorius, dėvėjo pulkininko karinę uniformą. Kursą dėstė V kurso studentams. Institutas, kaip vienintelė šios rūšies įstaiga Lietuvoje, atlikdavo įvairias teismų analizes. Instituto darbuotojai nuolat dalyvaudavo teismuose kaip teismo ekspertai.

Profesorius K. Oželis buvo aukšto ūgio, kresnas, stambaus veido, storomis lūpomis, plikas, rūsčios išvaizdos uniformuotas kariškis visa to žodžio prasme. Kaip kariškis jis buvo griežtas ir reiklus, bet geranoriškas, kalbėjo su ryškiu žemaitišku akcentu.

Asistentais dirbo V. Kauza, M. Žvirėnas ir kiti.

K. Oželis paskaitas skaitė gerai, ramiu tonu. Mes, studentai, jo privengdavome, bet prireikus kreiptis į jį nebijojome.

K. Oželis, V. Kauza, M. Žvirėnas yra parašę daug mokslinių darbų iš teismo medicinos ir kriminologijos, kai kurie jų buvo paskelbti kaip atskiros studijos. K. Oželis yra surinkęs ir atskiru leidiniu išleidęs su teismo medicina ir socialiniais klausimais susijusius įstatymus, taisykles ir įsakymus.

Higienabakteriologija

Katedros vedėjas buvo o. profesorius Antanas Jurgeliūnas (1872—1943 08 05), gimęs Vabalninke, Biržų apskr. Jis 1896 m. baigė Petrapilio universiteto Fizikos-matematikos fakultetą, 1900 m. — Kijevo universiteto Medicinos fakultetą ir 1910 m. ten pat gavo med.daktaro laipsnį, 1903—1911 m. buvo Bakteriologijos instituto Kijeve asistentas, 1911—1915 m. — Maskvos universiteto Bakteriologijos instituto asistentas, direktoriaus padėjėjas, 1916—1921 m. Maskvos universiteto privatdocentas ir prozektorius, nuo 1922 m. vasario 16 d. Lietuvos universiteto o. profesorius bei Higienos ir bakteriologijos katedros vedėjas, nuo 1921 m. Valstybinio higienos instituto direktorius.

Profesorius A. Jurgeliūnas buvo nedidelio ūgio, vidutinės mitybos, ramus, lėtas žmogus, visada švariai nusiskutęs. Mano studijų metais A. Jurgeliūnas jau sirgo ryškiai pastebima Parkinsono liga. Veidas sustingęs, lygus, be išraiškos, vaikščiojo smulkiais žingsneliais pasičiuoždamas, balsas silpnas, kiek skanduotas, drebančios rankos. Į auditoriją paskaitos skaityti įeidavo tyliai ir nulinguodavo prie katedros. Baigęs paskaitą, vėl tyliai išeidavo. Mes su nuoširdžia užuojauta žiūrėjome į profesorių Jurgeliūną ir stebėjomės jo dideliu pasiryžimu tarnauti mokslui. Paskaitos buvo turiningos ir vertos užsirašyti. Katedra ir Institutas buvo įsikūrę Valstybiniame higienos institute, Poškos g. 2. Institute buvo atliekami higienos ir bakteriologijos tyrimai. Buvo supažindinama su maitinamųjų medžiagų bakterijoms auginti gaminimu, bakterijomis ir jų kultūromis, serologinėmis reakcijomis, skiepais ir jų gaminimu. Mano studijų metu katedroje ir institute

asistentais dirbo ir pratybų darbus vesdavo: bakteriologijos — vyr. asistentas Vytautas Girdzijauskas, higienos — dipl. chemikas Česlovas Bankauskas. A. Jurgeliūnui išėjus į pensiją, egzaminus laikėme pas V. Girdzijauską.

1934 m. A. Jurgeliūnui išėjus į pensiją, katedrai pradėjo vadovauti Jonas Šopauskas (1900 06 19—1968 11 26), gimęs Užbrendamės k., Mažeikių apskr. Jis 1931 m. baigė VD universitetą, nuo 1931 m. buvo Fiziologijos ir fiziologinės chemijos katedros asistentas, nuo 1936 m. VD universiteto — med.daktaras, 1937 m. privatdocentas, nuo 1938 m. — docentas, nuo 1941 m. — e.o. profesorius. J. Šopauskas dėstė higienos kursą ir vadovavo pratyboms. 1939 m. bendra Higienos ir bakteriologijos katedra buvo padalyta į dvi katedras: Higienos, kuriai pavesta vadovauti Jonui Šopauskui, ir Bakteriologijos katedra — vadovas Vytautas Girdzijauskas.

V. Girdzijauskas (1904—1972) gimė Šauklių k., Šimkaičių valsč., Raseinių apskr., 1930 m. baigė VD universitetą, nuo 1939 m. med. daktaras, nuo 1940 m. — docentas, profesorius, 1940—1945 m. buvo LSSR sveikatos apsaugos liaudies komisaras. 1941 m. kilus karui tarp vokiečių ir sovietų, kartu su valdžia pasitraukė į Sovietų Sąjungą. 1933—1938 m. tobulinosi Vienoje, Paryžiuje ir Berlyne. 1946—1957 m. buvo LSSR Eksperimentinės medicinos ir onkologijos instituto direktorius. Nuo 1941 m. į jo vietą buvo pakviestas adjunktu dr. Juozapavičius, tobulinęsis ir vėliau dirbęs Pastero institute Paryžiuje. Prie Higienos ir Bakteriologijos katedrų asistentais yra dirbę Fr. Bintakys, Juozas Kuprys, Jonas Madeikis, Ad. Sketerys, Domas Steponaitis, Juozas Šabanas, Vl. Vitkus. Higienos instituto, prie kurio buvo prisiglaudusios Higienos ir Bakteriologijos katedros, Poškos g. 2, patalpos buvo labai mažos ir nepatogios, tuo tarpu uždaviniai Valstybiniam higienos institutui buvo keliami labai dideli. Pastačius Medicinos fakulteto rūmus, Higienos katedra buvo perkelta į specialiai čia parengtas patalpas. Bakteriologijos institutas liko senoje vietoje. 1930 m. buvo nusiųstas prašymas „Rockfellerio" fondo valdybai (JAV) finansuoti Valstybinio Higienos instituto įkūrimą Kaune. Tačiau atsakymas buvo neigiamas.

Odontologija

Šio skyriaus studentams buvo taikomi tie patys reikalavimai ir tos pačios taisyklės, kaip ir studentams medikams. Bendruosius dalykus, tokius kaip botaniką, zoologiją, fiziką, neorganinę ir organinę chemiją ir analitinę chemiją, kartu

su studentais medikais išklausydavo Gamtos-matematikos fakulteto katedrose. Anatomiją, fiziologiją, fiziologinę ir koloidų chemiją, histologiją ir embriologiją išklausydavo prie atitinkamų medicinos skyriaus katedrų, klinikinius — prie medicinos skyriaus klinikinių katedrų.

Stomatologija ir dentiatrija

Katedros vedėjas buvo prof. Povilas Stančius (1888 01 23—1963 10 16). Jis gimė Devynduonių k., Gudžiūnų valsč., Kėdainių apskr., 1914 m. baigė Petrapilio Karo medicinos akademiją. Nuo 1922 m. buvo Lietuvos universiteto vyr. asistentas Įvado į chirurgiją katedroje, nuo 1924 m. — Stomatologijos ir dentiatrijos katedros vyr. asistentas, 1926 m. tapo docentu, katedros vedėju. 1938 m. kovo 19 d. apgynė disertaciją ir gavo daktaro laipsnį. Katedra, kuri dirbo privačiose patalpose, 1940 metais persikėlė į naujai pastatytas VD universiteto klinikas.

Studijos

Ir štai aš pradedu studijuoti. Mums — jaunuoliams, atvykusiems iš gilios provincijos, Kaunas atrodė esąs didmiestis. Todėl mums buvo nauja ir studijuoti, ir stebėti miesto gyvenimą bei jame dalyvauti. Aplinkui viskas buvo įdomu. Susipažinome su draugais, ypač miestiečiais, kurie padėjo įsijungti į gyvenimą naujomis sąlygomis. Susidarė mūsų būrelis, kuris pradėjo artimai bendrauti, rinktis draugiškai arbatėlei. Mes dažnokai susirinkdavome pas Aleksandrą Andžiulytę, paprasčiau sakant, „Senę“, kuri gyveno miesto centre pas tėvus, paprastus žmones. Jos tėvas dirbo mažoje degtinės monopolio krautuvėlėje. Asmeninių švenčių atveju dovanodavome vieni kitiems įsimintinus suvenyrus. Aš savo suvenyrą — popieriaus peilį, su nuostabia dramblio sidabrine galva, ilgus metus laikiau ant savo rašomojo stalo. Jis man primindavo maloniausius mano gyvenimo metus.

Pradžioje mes nemokėjome studijuoti. Paskaitos buvo sunkiai įkandamos, dažnai neįdomios. Būdavo dėstytojai pateikia kelių autorių mintis ir būk toks gudrus, išsirink pačią geriausią. Dėl to daugelis naujokų mesdavo sunkias me-

dicinos studijas, pereidami į kitus, tariamai lengvesnius fakultetus. Iš 240 įstojusiųjų į Medicinos fakultetą 1930 m., tik 13 tesėjo baigti studijas per 5 metus. Pamažu išmokome studijuoti. Labiausiai pamokomi buvo praktikos darbai bei pratybos. Jos mums ir padėjo orientuotis dėstomajame dalyke. Per pratybas galėdavome išsiaiškinti visus keblius klausimus.

Ne iš visų išklausytų dalykų tuojau reikėdavo laikyti egzaminus. Po išklausymo reikėdavo tuojau laikyti egzaminus tik iš bendrųjų dalykų, pavyzdžiui, botanikos, zoologijos, fizikos, neorganinės ir organinės chemijos bei analitinės chemijos. Tuo tarpu iš medicinos dalykų reikėjo laikyti tik įskaitas. Tačiau neretai tas įskaitas buvo sunkiau išlaikyti negu egzaminus. Egzaminai buvo laikomi baigus visą medicinos kursą ir jie buvo laikomi diplominiais egzaminais. Jų buvo 16. Pridėjus prie to skaičiaus dar 5 egzaminus iš bendrųjų dalykų, būtų 21 egzaminas. Tai tiek reikėdavo išlaikyti egzaminų, norint gauti medicinos gydytojo diplomą. Norint gauti teisę praktikuoti Lietuvoje, gavus diplomą, reikėjo atlikti ne mažiau kaip vienerių metų gydytojų praktiką pagal Sveikatos departamento nustatytas taisyklės.

Medicinos gydytojo diplomą gavau 1936 m. lapkričio 13 d. su pagyrimu (Cum laude) ir Lietuvos sveikatos departamento leidimą verstis gydytojo praktika Lietuvoje. Gydytojo praktiką atlikau Universiteto klinikose ir tik Akušerijos ir ginekologijos specialybės praktiką — Klaipėdos m. „Raudonojo kryžiaus" ligoninėje. Šio skyriaus vedėju ir ligoninės direktoriumi buvo gyd. Juozas Ciplijauskas. Jo vadovaujamame dideliame skyriuje dirbo jis pats, ordinatorė Lapšienė ir dar toks, kaip aš, stažistas. Taigi iš viso 3 gydytojai. Visas skyriaus darbas buvo atliekamas kartu. Aš privalėjau čia atidirbti 3 mėnesius. Aš čia daug išmokau ir tais įgytais įgūdžiais sėkmingai pasinaudojau dirbdamas kaimo gydytoju Šiluvoje. Į stažuotės pabaigą mane palikdavo vieną gimdymo skyriuje. Jei aš nežinodavau, ką reikia daryti, kviesdavau gyd. Lapšienę, jei ir jai būdavo neaišku, kviesdavome direktorių. Visas skyriaus darbas prasidėdavo nuo 8 val., baigdavosi 14 val. Direktorius tik 0,5—1 valandą užtrukdavo direktoriaus kabinete, kol pasirašydavo įvairius popierius. Paskui visi kartu pietaudavome ligoninės valgykloje su kitais gydytojais ir medicinos seserimis bei administracijos personalu. Už valgymą visi mokėdavo tam tikrą visiems vienodą procentą nuo algos. Kieno alga buvo didesnė, tas daugiau ir mokėdavo. Mes, stažuotojai, pagal valdžios nuostatas gaudavome už darbą nemokamą valgį ir patalpas — kambarį gyventi ligoninėje arba 50 litų kambariui mieste.

Į Klaipėdą atvykau 1936 metų gruodį drauge su Petru Baubliu, irgi stažuotoju. Pradžioje mes apsigyvenome mieste, ties uostu, Rojaus g. 1 (vok. Paradiesstrasse) pas p. Hess, kuris nemokėjo lietuviškai, bet jo jauna žmona gerai kalbėjo lietuviškai. Nedidelis mūrinis namelis, dviejų galų, kurių viename gyveno p.Hesai, kitame — Frau Albušat, aukšta, liekna, su akiniais ir skrybėle, tikra vokietė, nemokėjusi nė žodžio lietuviškai. Ji iš aukšto žiūrėjo į naujus gyventojus pas kaimynus. Kambarėlis buvo jaukus, stovėjo dvi lovos. Viena jų buvo su patalais, kitai, matyt, pritrūko patalų, tai ant čiužinio po sėdyne padėta minkšta pagalvėlė. Kambarėlis švarus, patalynė balta. Namelis be patogumų. Tačiau po kiekviena lova buvo padėtas baltutėlis, švarutėlis specialus indas. Buvo lyg ir gaila naudotis tokiomis švariomis tualeto priemonėmis. Tačiau mes tyčia pamėginome pasinaudoti juo. Grįžę po 0,5 valandos, savo tualetinius puodus radome jau švarius. Nepaprastas švarumas ir tvarkingumas. Su frau Hess mes suderėjome mokėti po 100 litų mėnesiui. Namo grįždavome nakvoti labai retai. Mat man beveik kasdien reikėdavo budėti visą parą gimdykloje ir skyriuje, jei būdavo laiko, čia ir pamiegodavau. Todėl po mėnesio atsisakėme kambario ir persikėlėme gyventi į ligoninę.

Tuojau po pietų darydavome išvykas į Klaipėdos apylinkes. Tuo metu Klaipėdoje buvo mada važinėtis rogutėmis, pritvirtintomis virvėmis prie įprastų rogių, traukiamų arkliukų ir rečiau prie automobilių. Pritvirtindavome iki 5—6 rogučių. Mes pasinaudodavome direktoriaus malone ir prie jo vairuojamo mažučio automobilio pritvirtindavome 6 rogutes ir dar vienas — chirurgas Plechavičius — užpakalyje su slidėmis. Rogutėse sėdėdavo po du. Toks ekipažas per miestą patraukdavo dažniausiai į Girulius. Ten direktorius nueidavo į kavinę išgerti kavos, o mes tuo laiku važinėdavomės nuo kalnų rogutėmis. Klaipėdoje praleistas laikas man paliko nepaprastai malonų ir draugišką atminimą. Gal turėjo įtakos ir Klaipėdos krašto autonomija, verčianti lietuvius čia būti draugiškais.

Pati Klaipėda buvo nepanaši į Didžiąją Lietuvą. Miestai ir miesteliai daugiau priminė Vokietiją. Klaipėdos mieste namai buvo nedideli, dažniausiai — vieno aukšto mūro nameliai. Tačiau gatvės ir kiemai buvo švarūs, tvarkingi, visur išgrįsti smulkiais tašytais akmenėliais. Dauguma vietinių gyventojų geriau ar prasčiau mokėjo kalbėti lietuviškai, tačiau viešai vengė kalbėti. Krautuvių iškabose mirgėte mirgėjo suvokietintos lietuviškos pavardės: Petereit, Alminat ir kt.

Ligoninė artimai bendravo su įvairiomis lietuviškomis įstaigomis bei orga-
zacijomis.

Dvare netoli Klaipėdos gyvenęs grafas Zubovas dažnai pakviesdavo ligoninės rsonalą į savo dvarą maloniai pabendrauti, nors jis pats beveik tose vaišėse nelyvaudavo. Ir man teko vieną kartą su visais nuvažiuoti traukiniu. Mus maloai priėmė ponia grafienė su jauna gražia grafaite ir maloniu grafaičiu. Po so-›s vakarienės prasidėjo šokiai. Aš labai daug šokau su žavinga grafaite Marile patyriau didelį malonumą bendraudamas. Sutarėme, kad vėl greitai pasimatyne šitame vaišingame dvare. Grįžtant, jau traukinyje, merginos nedavė ramys, įtardamos, kad aš čia jau galiu įklimpti... Skyriuje gyd. Lapšienė pradėjo an tiesiog piršti grafaitę. Bet aš atsakiau gerbiamai daktarei, kad pastebėjau gra-.tės kakle nedidelę strumą. Su grafais gali atsitikti taip, kaip tame posakyje: ;ausi grafo titulą ir teisę skolas išmokėti". Visi mane užsipuolė, kad aš neteis. Neapsirikau. Praėjus penkeriems metams, jau Kaune, pavaduojant man Stuntų ligonių kasos gydytoją, į mano priėmimą atvyko ligonė, ta pati žavioji afaitė, serganti cukriniu diabetu. Palinkimas į medžiagų apykaitos sutrikimus.

Ligoninė drauge su miesto lietuviška visuomene sutiko 1937 Naujuosius mes, dalyvaujant paskutiniam Klaipėdos krašto gubernatoriui Aleksui Kurkauskui.

Gyventi Klaipėdoje buvo labai linksma. Dažnai išvykdavome į kaimus pas žįstamus, susipažindavome su gyvenimu kaime. Beveik kiekvieną šeštadienio karą ligoninės personalas rinkdavosi į medicinos seserų bendrabutį labai įdoiai vakaronei. Iš kelių kambarių išnešdavo visus baldus ir tokiame tuščiame .mbaryje patiesdavo kilimą. Svečiai susėsdavo ant to kilimo ir vaišindavosi ıdiciniu gardžiu tortu, kurį iš sutaupytų valgykloje produktų iškepdavo neıprastu organizuotumu pasižyminti ligoninės vyriausioji seselė. Gėrimų atsi-:šdavo kiekvienas individualiai. Ateidavo svečių ir iš miesto, pvz., iš kariuoenės dalinio apsilankydavo jaunas gyd. kpt. Stasys Tuminas ir kt. Visus tuos ›būvius organizuodavo vyriausioji ligoninės sesuo. Ji ilgoką laiką tobulinosi ›ndone ir iš ten atsivežė daug gerų įpročių. Buvo nepaprastai kultūringa, mani, tačiau reikli. Todėl personalas ją ir gerbė, ir bijojo.

Mieste tuo metu akių ligų praktikos gydytoju dirbo geras pažįstamas Petras ızlauskas.

Labai aktyvi buvo Klaipėdos medicinos draugija. Joje dalyvavo visi lietuviai ·dytojai. Iš vietinių gydytojų pamenu med. dr. Kirvickį, kuris dažnai darė anešimus organizaciniais klausimais.

Baigėsi mano 3 mėnesių stažuotės laikas. Į Klaipėdą iš VDU buvo atsiųstas mano medicinos gydytojo diplomas. Aš tapau gydytoju, galinčiu verstis medicinos praktika ir rašyti receptus. Net po daugelio metų su dideliu malonumu prisimenu Klaipėdoje praleistą laiką.

Studijos Medicinos fakultete sekėsi neblogai. Visus egzaminus pasisekė išlaikyti iš pirmo karto.

Studentai ir jų organizacijos laisvu nuo studijų metu lankydavome įvairias paskaitas, skirtas visuomenei bei studentams. Labai įdomios buvo prof. Kazio Pakšto paskaitos apie Baltijos respublikas ir jų ateities perspektyvas, prof. Tado Ivanausko — apie ekspediciją į Braziliją, prof. Ebero Landau — apie patirtį medicinoje ir kt. Kultūrinis gyvenimas tuometiniame Kaune buvo labai intensyvus. Į Kauną, kaip į sostinę, nors ir laikinąją, atvykdavo daug iškilių žmonių, kuriuos mes galėdavome pamatyti, kai jie dalyvaudavo tradicinėse Karo muziejaus sodelyje ceremonijose, pagerbiant Nežinomojo kareivio atminimą.

Prisimenu 1934 metais Karo muziejuje apsilankiusį Stalino laikų maršalą Jegorovą be antpečių, su didele penkiakampe žvaigžde ant rankovės. 1936 metais į Kauną iš Maskvos skaityti paskaitų buvo atvykę garsūs profesoriai medikai — prof. Pletniovas ir prof. Šereševskis. Medicinos fakulteto Didžioji auditorija buvo pilna gydytojų ir studentų. Man, kaip tuo metu buvusiam Studentų medikų draugijos valdybos pirmininkui, buvo pavesta išplatinti kvietimus į šias paskaitas, kurie kainavo nuo 7 iki 15 litų. Tarybinis ambasadorius šiems profesoriams buvo nurodęs, su kuo Kaune galima bendrauti ir pas ką galima svečiuotis. Man visa tai papasakojo prof. Pr. Gudavičius, kuris vadovavo svečių priėmimui ir pas kurį buvo leista pasisvečiuoti prof. Šereševskiui. 1937 metais išaiškinus „suokalbį" prieš Staliną, ir Jegorovas, ir Pletniovas su Šereševskiu buvo sušaudyti kaip liaudies priešai. Profesorių darbai buvo sunaikinti, jų knygos sudegintos ir jų vardai iš visur išbraukti.

1934 m. į Kauną buvo atvykęs garsus prancūzų mokslininkas prof. Armande Delille, kuris pirmą kartą Lietuvoje pademonstravo vaikų bronchografiją Vaikų ligų katedroje ir vaikų ligoninėje Putvinskio g. Nr. 34. Dalyvavo daug gydytojų ir mes, ketvirto kurso studentai medikai. Iš prancūzų kalbos vertė gyd. Vyšniauskas.

VDU buvo daug įvairių studentų organizacijų, kurios visais atžvilgiais atspindėjo visos tautos arba valstybės piliečių veidą. Universitetas turėjo autono-

miją ir organizacijų steigimas ir veikla priklausė tik nuo Universiteto vadovybės. Organizacijos buvo pasiskirsčiusios pagal religinę, kultūrinę, politinę bei dalykinę priklausomybę. Pagrindinį vaidmenį universiteto studentų veikloje turėjo Studentų korporacijos, Studentų draugijos pagal specialybę ir pagal ideologinius bei kitus kriterijus.

Medicinos srityje svarbiausia buvo Studentų medikų draugija. Ji buvo gausi, į ją galėjo įstoti bet kuris studentas medikas. Buvo dar Studentų žydų draugija. 1934 metais, būdamas ketvirtame kurse, buvau vienos kadencijos Studentų medikų draugijos valdybos pirmininku, vėliau — valdybos nariu. Ji buvo įkurta 1923 m. vasario 22 d. Studentų medikų korporacijos buvo trys. Pati seniausia „Fraternitas Lithuanica" buvo įkurta 1908 m. lapkričio 28 d. Petrapilyje ir vėliau Kaune 1926 m. vasarį buvo įregistruota kaip korporacija. Ją įkūrė Petrapilio Karo medicinos akademijos studentai medikai: V. Nagevičius, V. Ingelevičius, K. Oželis ir kt. Iš šios korporacijos atsiskyrusios medikės 1931 m. birželio 6 d. įkūrė Studenčių medikių ir Odontologių korporaciją „Patria". Jos įkūrėja buvo stomatologė Marytė Stukaitė. 1928 m. gegužės 3 d. buvo įkurta Studentų ateitininkų medikų korporacija „Gaja". Pradėdamas studijuoti mediciną, 1930 m. įstojau į korporaciją „Gaja" ir dvi kadencijas buvau išrinktas korporacijos valdybos sekretoriumi, drauge su pirmininku Broniumi Kazlausku. 1932 m. gegužės 21 d. studentai J. Petrikas, Pr. Vaičiulis, J. Gudauskas ir kt. įkūrė Studentų medikų „Ąžuolo" korporaciją, kuri vadovavosi senųjų varpininkų idėjomis. Jos šefas buvo Medicinos fakulteto dekanas, prof. Vl. Lašas, garbės nariai — prof. Pr. Mažylis, dr. Jonas Staugaitis ir kiti valstiečių liaudininkų šulai.

Studentų medikų korporacijos, kaip ir kitos panašios draugijos, skyrėsi nuo bendrų fakultetinių draugijų savo ideologija, griežta tvarka. Korporantai dėvėjo specialią kepuraitę ir privalėjo po švarku persijuosti korporacijos spalvas primenančią juostelę. Bendrųjų draugijų nariams užteko dėvėti tik specialią kepuraitę. Buvo ir bendra visiems studentams VD universiteto uniforminė kepuraitė iš balto aksomo su žalio aksomo apvadėliu — juostele. Malonu būdavo žiūrėti į studentus, pasipuošusius margaspalvėmis kepuraitėmis. Jas dėvėdami studentai turėjo būti pasitempę, mandagūs ir visais atžvilgiais kultūringi bei drausmingi džentelmenai. Studentų organizacijos turėjo ne tik ekonominės reikšmės, bet ypač tautinio patriotinio bei kultūringumo prasme. Praverstų ir šių dienų studentijai pasekti jų pavyzdžiu. Pagal VD universiteto 1935 metų duomenis, jame buvo užregistruotos 93 studentų organizacijos.

Studentai turėjo organizacijų renkamą universiteto studentų atstovybę, kuri buvo labai rimta ir veikli, studentų reikalus atstovaujanti organizacija. Ir man 1935 metais teko būti valdybos nariu.

Studentų organizacijos, ypač korporacijos, dažnai ruošdavo iškilmingus pokylius savo ar samdytose salėse. Išlaidas salės nuomai surinkdavo iš jiems prijaučiančių mecenatų, profesorių bei kitų asmenų. Už kvietimą gaudavo ne mažiau kaip 10 litų. Pokylis prasidėdavo kurio nors operos ir baleto solistų padainuotomis arijomis bei dainomis už 50—60 litų. Prisiprašyti dainuoti galima buvo tuos artistus, kurių finansai šlubavo. Visados pasisekdavo prisikalbinti Juozą Mažeiką ir kt. Pagrindinis tokio pokylio akcentas buvo šokiai. Garbingesni svečiai, kai nešokdavo, tai vaišinosi bufete, kurio nevengė ir studentai. Šokiai kartais tęsdavosi iki 8 valandos ryto.

Šokių vakarai reikalavo iš mūsų gerai mokėti šokti įvairius šokius. Todėl „Gajos" korporacija, kuriai aš priklausiau, sugalvojo lankyti šokių kursus pas žymų to meto specialistą Kaune. Aukštas, lieknas, pagyvenęs džentelmenas mokė mus šio meno rusų kalba. Mūsų buvo 10 jau solidaus amžiaus vyresniųjų kursų studentų ir aš tik vienas patekau antrokas, nes buvau korporacijos sekretorius. Sunkiai mums sekėsi mokytis šokimo meno, ypač augesniems kolegoms. Tačiau šiuos kursus laimingai baigėme. Kursų efektas buvo puikiausias — mokėjome gerai šokti. Mat to meto merginos nemokančių šokti vaikinų netoleruodavo. Neidavo šokti, jeigu džentelmeno kelnės nebūdavo tinkamai išlygintos. Reikia paminėti, kad šie šokių kursai buvo labai įslaptinti ir mane į juos priėmė gana sunkiai.

Studentai labai mėgo lankyti tuomet labai garsų Operos ir baleto teatrą. Tuomet garsėjo Kipras Petrauskas, broliai Antanas ir Stasys Sodeikos, Juozas Mažeika, J. Zaunienė ir daugelis kitų artistų. Nebūdavo savaitės, kad mes nenueitume į teatrą. Pirkdavome pačius pigiausius bilietus — į „galiorkę", o nusižiūrėję laisvą vietą geresnėje vietoje, per pertrauką nusileisdavome žemyn. Pirmoji opera, kurią aš išgirdau buvo „Toska". Labiausiai mėgau „Karmen", „Žydė", „Otelo", „Hofmano pasakos" ir kitas dėl labai puikių arijų, ypač, jei pasisekdavo jas išgirsti dainuojant Kiprą Petrauską ir labai gerą balsą turintį Juozą Mažeiką. J. Mažeika buvo atvykęs iš Tauragės. Jis buvo mažo mokslo, bet turėjo nuostabų balsą — baritoną. Kaip jis prasimušė iki Operos teatro solisto, niekas nežino. Jį pražudė nesaikingumas vaišintis... Kai mes kviesdavome padainuoti studentų vakarėliuose, jam būdavo sunku surasti net padoresnį, o gal vienintelį kostiumą. Vėliau jis vedė žmoną totorę ir priėmė musulmonų tikėjimą.

Ministrus, visuomenės veikėjus bei politikus gerai pažinojome iš matymo. Mat dažnai juos sutikdavome gatvėse, ypač vaikščiojant Laisvės alėja. Vincas Krėvė-Mickevičius buvo labai mažo ūgio, vaikščiodavo lėtais žingsniais, rūkydamas įsikandęs nepaprastai ilgą kandiklį. Dauguma šių veikėjų dažnai susitikdavo tuo metu garsioje intelektualų pasimatymo vietoje — Konrado kavinėje. Žiūrėk, jau slenka į kavinę Vincas Krėvė, Balys Sruoga su golfo kelnėmis, mažutis, pašiauštais ilgais plaukais raišas Juozas Garbačiauskas, gestikuliuodamas rankomis ir kažką įtikinėdamas. J. Garbačiauskas buvo gimęs kažkur Dzūkijoje. Jis save laikė ir lietuviu, ir lenku. Norėjo vėl šias tautas suartinti, kaip kadaise unijos laikais. Buvo įdomus žmogus — ir rašytojas, ir filosofas, ir būrėjas, ir toliaregis likimo spėliotojas, ir daugelio kitų menų meistras. Mums jis atrodė tikras „velniūkštis". Universitete jis buvo lenkų kalbos lektorius. Be jo neapsieidavo nė vienas susiėjimas, net ir Konrado kavinėje. Mėgdavo skaityti paskaitas, ypač tautiniais klausimais, kurios dažniausiai būdavo audringai nutraukiamos. Negi mes galėjome pakęsti jo siūlymą broliautis su lenkais?

Ir aš neretai, turėdamas atliekamo laiko, mėgdavau užeiti į Konrado kavinę išgerti puodelį kavos ir, svarbiausia, pasiskaityti laikraščių. Priešpiet kavinė visada būdavo beveik tuščia. Didžiojoje salėje buvo nepaprastai įdomus fontanas su amūriuku.

VDU studentų parlamentas drauge su kitomis Baltijos šalių bei Suomijos studentų organizacijomis buvo įkūręs bendrą organizaciją, vadinamą SELL (Suomija, Estija, Latvija, Lietuva). Ta organizacija kas keli metai rengdavo bendras konferencijas iš eilės kiekvienoje šalyje. 1936 metais tokia konferencija buvo surengta Kaune. Tai buvo III SELL konferencija. Po konferencijos buvo suruoštas aukščiausio valstybinio lygio priėmimas su Respublikos Prezidentu. Priėmime ir man, kaip konferencijos delegatui, teko pirmą kartą gyvenime dalyvauti. Delegatų ir svečių buvo keli šimtai. Nejauku buvo, kai priėmimo vaišėse už kiekvieno svečio nugaros stovėjo patarnautojas. Mes vos spėdavome užleisti vietą vis naujam patiekalui. Konferencijai buvo skirtas specialus traukinys, kuris turėjo nugabenti konferencijos dalyvius į Klaipėdą.

Pakeliui buvome sustoję Dotnuvoje. Čia Žemės ūkio akademijoje buvo iškilmingas dalyvių priėmimas ir vėl iškilmingi pietūs. Kelionės pabaiga turėjo būti Nidoje.

Klaipėdoje priėmimas buvo organizuotas viename iš Neringos restoranų. Mus labai maloniai priėmė lietuviškai kalbantis restorano savininkas, matyt, nu-

jausdamas gerą biznį. Iš to Smeltėje esančio restorano toliau į Nidą plaukėme laivais. Gaila, kad kelionė į Nidą buvo nesėkminga — visą laiką lijo. Man, kaip konferenciją lydinčiam atstovui, buvo pavesta lydėti latvius. Kelionės metu iš latvaičių aš išmokau keletą latviškų dainelių. Lietuvių studentų delegacijai ir visai konferencijai vadovavo VD universiteto studentų atstovybės pirmininkas studentas filologas Kazys Ulvydas. Jis, kaip mokantis vokiečių kalbą vedė konferenciją vokiečių kalba, nors iš tikrųjų jam tai atlikti sekėsi sunkokai. Po kelionės ir svečiavimosi Nerijoje, į Kauną vėl grįžome traukiniu. Tai buvo pirma mano pažintis su Neringa. Tiesa, buvome sustoję ir Juodkrantėje, ten valgėme vokiečių restorane.

Nida tuo metu buvo labai nedidelis miestelis, lyg kaimas. Gatvės buvo negrįstos, pilnos smėlio. Vietiniai gyventojai važinėjo dviračiais vežimais su labai dideliais ratais ir labai plačiais mediniais *stukais*, be metalinių ratlankių. Gyventojai aiškino, kad su tokiais ratais lengviau važiuoti per smėlį. Vietos gyventojai, daugiausia kuršiai, dar mokėjo lietuviškai, nors ir sunkokai. Gyventi Neringoje buvo sunku, ypač dėl mėsos stygiaus. Mėsos atsargas neringiečiai pasipildydavo tinklais gaudydami rudenį kopų plynėse varnas. Labai įdomu, kad varnoms perkąsdavo kaklus, o paskui jas slėgdavo statinėse.

Neringoje apžiūrėjome visas įdomybes, ypač Parnidžio kopą, Tomo Mano vasarnamį ir kt. Nidoje pirmą kartą pamatėme briedį, kuris drąsiai sukinėjosi po miestelio centrą.

Malonu buvo Kaune studijuoti ir gyventi. Nuo antro kurso susiradau naują kambario draugą, tikrą suvalkietį, kurso kolegą Stasį Ankudavičių, su kuriuo draugavau ir gyvenau visą likusį studijų Kaune laiką. Jis buvo kilęs iš Suvalkijos, Bagotosios valsč., nelabai turtingo ūkininko daugiavaikės šeimos. Iš namų Stasys beveik nieko negaudavo, bet gaudavo 150 litų stipendiją, kurią buvo paskyręs jo motinos brolis, kunigas Pautienius, miręs Amerikoje ir palikęs didelį turtą visiems studijuojantiems giminaičiams. Jam užtekdavo pinigų ir gražiai apsirengti, ir gardžiai pavalgyti. Buvo labai tvarkingas, atidus, su neryškiai išreikštu suvalkietišku požiūriu į viską iš „aukšto". Mėgėjas buvo paplepėti su merginomis. Turėjo keletą simpatijų ir pusiau simpatijų. Sekmadieniais mes abu aplankydavome jas visas iš eilės. Mat jis buvo labiau subrendęs negu aš ir man nuolat priekaištaudavo, kodėl aš nesusirandu simpatijos. Aš atsakydavau, kad man pakanka pasižiūrėti į jo mergaites. Aš irgi mėgau šokti, dai-

nuoti ir linksmintis, tačiau vengiau be reikalo užsikrauti sau ant kupros dar simpatijų jungą. Neretai aš būdavau konsultantu, nustatant, kuri simpatija yra jam „tinkamiausia".

Ir vis dėlto, baigdamas studijas, jis be mano pritarimo vedė baigiančią stomatologiją studentę Marytę Stukaitę. Matyt, nugalėjo materialiniai išskaičiavimai. M. Stukaitė buvo garsaus ir turtingo Kupiškio vaistininko duktė, labai savarankiška ir energinga mergina. Todėl Stasys ir pakluso jos valiai, o ne mano patarimui neskubėti vesti. Teko būti pirmuoju pabroliu iškilmingose vestuvėse Kupiškyje. Mes, dvylika pabrolių, buvome iškilmingai apsirengę, su dvylikos rožių puokštėmis rankose ir iškilmingai iš stoties su „kalamaškėmis" buvome nugabenti į jaunosios tėvų valdas. Vestuvės buvo puikiai organizuotos. Viskas vyko sklandžiai, tačiau jaunikis pasakė gana liūdną kalbą, kad jis palieką visus draugus ir t.t. Teko mums savo kalbose taisyti padėtį ir pažadėti nepamiršti savo kolegos. Jaunieji grįžo į Kauną, į vieno kambario butą. Draugai neištesėjo iškilmingai duoto žodžio, sakydami, kokia gali būti kalba su vedusiu žmogumi.

Žemesniuose kursuose Stasys mane bardavo, sakydamas, koks tu studentas, kad neturi merginos. Šiuo atžvilgiu mūsų nuomonės visiškai skirdavosi. Aš norėjau turėti laisvę eiti į bet kokius renginius, šokius bei pobūvius, nejausdamas jokios atsakomybės atsiskaityti už savo veiksmus. Studentas turi studijuoti plačiąja prasme. Jis turi būti ne tik geras studentas, bet ir visapusiškai išsilavinęs žmogus, mokąs įdomiai bendrauti ir su vyrais, ir su moterimis bei merginomis. Aš dar studijuodamas galvojau po mokslų pakeliauti po pasaulį, pamatyti jį iš arčiau, pargabenti į Lietuvą visą, kas gera. Visa tai, kas galėjo trukdyti įvykdyti mano siekius, man buvo nepakeliui. Galima bendrauti su visais ir visomis, neįsipareigojant vienai. Tačiau ir aš neatsilaikiau Stasio nuolatiniam raginimui susirasti simpatiją. Būdamas ketvirtame kurse, atsitiktinai, grįždamas iš studentų sekmadienio gegužinės, Kačerginėje susipažinau su stomatologe Natalija Kazlauskaite iš Alytaus. Pro pravirą garlaivio langą stebėjome Nemuno pakrantes. Vėliau retkarčiais susitikdavome, tai šokiuose, tai gegužinėse ir juokais, kaip paprastai, aš pakalbindavau šią studenčiukę. Taip iš lengvo ji tapo lyg ir mano simpatija. Svarbiausia, galėjau pasididžiuoti prieš Stasį ir kitus draugus, kad nesu nevykėlis. Natalija, baigusi mokslą anksčiau už mane, išvažiavo dirbti į gimtąjį Alytų. Aš, baigęs Karo mokyklą, nuvykau gydytojauti į Šiluvą. Matyt, moterys labiau suvokia įvairias gyvenimo situacijas ir geriau moka spręsti

kylančius klausimus. Ir štai vieną dieną Šiluvoje gaunu laišką iš Alytaus, kuriame buvo parašyta, kad ji ne tam baigė aukštąjį mokslą, kad ištekėjusi važiuotų dirbti į tokį kaimą kaip Šiluva... Ir tuo visas reikalas baigėsi.

Likimas lėmė, kad nepraėjus nė pusei metų, aš pagal konkursą buvau priimtas dirbti į VD universiteto Vidaus ligų katedrą Kaune. Pasirodė, kad Kaunas yra ne tik ne Šiluva, tačiau ir ne Alytus. Netrukus Natalija Alytuje ištekėjo už ltn. Žvinsklio, kuris, nepraėjus nė trims savaitėms po vestuvių, kaip karininkas su kitais buvo ištremtas į Magadano lagerius. Po reabilitacijos buvo grįžęs į Lietuvą ir, sužinojęs, kad jo žmona su kitu vyru pasitraukė į Vakarus, nusiminęs grįžo į Rusiją.

Mes, studentai, gyvenome linksmai. Stengdavomės sekti visus įvykius ir juose dalyvauti. Ne kartą dėl dalyvavimo piketuose teko paragauti iš policijos ir vandens čiurkšlių. Tai atrodė visai natūralus įvykis studentų gyvenime. Suprantama, dauguma lietuvių studentų buvo kilę iš kaimo, todėl jiems tautos reikalai buvo labai svarbūs. Net ir man, kaip VD universiteto studentų medikų draugijos pirmininkui, oficialiai teko dalyvauti audiencijoje pas Švietimo ministrą K. Šakenį, prašyti, kad į Medicinos fakultetą būtų priimama daugiau lietuvių, nes tuo metu lietuvių gydytojų buvo didelė mažuma. Maloniai pasikalbėjome su departamento direktoriumi A. Juška. Ar tai padėjo, nežinau. Tačiau demaršas buvo padarytas.

Racionaliai tvarkantis, pakako laiko ir mokslui, ir pramogoms. Aš nebuvau „zubryla", bet ir stengiausi nesivilkti iš paskos. Mums, studentams iš kaimo, reikėjo daug išmokti ne tik medicinos. Koks gi tu būsi gydytojas, jei nepasistengsi perimti iš miesto visa tai, kas reikia žinoti ir mokėti inteligentui. Prisimenu, kartą Kaune, leidžiantis Parodos gatve žemyn, matau eina labai išsipuošusi graži ponia — matyt, į teatrą — ir slidinėja. Aš prieinu prie tos nepažįstamosios, imu ją už parankės ir palydžiu iki Laisvės alėjos. Trumpa padėka ir viskas.

Baigiantis studijoms dekanatas išduodavo kiekvienam diplomantui pažymėjimą — Medicinos kandidato pažymą, kuri veikdavo, kol buvo laikomi valstybiniai egzaminai. O valstybinius egzaminus reikėdavo išlaikyti per trejus metus. Taigi baigęs kursą studentas buvo vadinamas ne diplomantu, o medicinos kandidatu. Tas vardas buvo mums labai malonus. Mes pasidarydavome net vizitines korteles su šiuo garbingu vardu.

Aš diplomą gavau per metus. Baigus medicinos kursą universitete, dar nebuvau gydytojas.

Išlaikęs valstybinius egzaminus, medicinos kandidatas gaudavo medicinos gydytojo diplomą. Diplomai buvo trijų rūšių. Jei daugiau kaip pusę egzaminų buvo išlaikyta penketais, diplomas buvo su pagyrimu — cum maxima laude, jei daugiau kaip pusė išlaikyta ketvertu, diplomas buvo įvertinamas su pagyrimu — cum laude, o trečios rūšies diplomas, kai jis neatitikdavo minėtų sąlygų.

Kilo klausimas, ką veikti toliau. Reikėjo dar atlikti ir dėl studijų atidėtą privalomąją karo tarnybą. Nutariau stoti į Karo mokyklos Aspirantų skyrių Kaune. Iki mokslo Karo mokykloje pradžios buvo likę apie pusę metų ir per tą laikotarpį reikėjo pinigų pragyvenimui, kurių aš neturėjau. Laikinai įsidarbinau med. dr. Antano Gylio privačioje ligoninėje Putvinskio gatvėje. Dr. A. Gylys buvo nervų ligų specialistas, tačiau gydydavo visus, kas pakliūdavo pas jį. Dažniausiai jo pacientai buvo turtingi žmonės: verslininkai, kunigai ir kiti. Išlaikyti privačią ligoninę buvo labai sunku, tekdavo gerai paspausti pacientų piniginę. Mano užduotis buvo pagal paskirtį lydėti ligonius į kitas ligonines. Ne vieną ligonį teko lydėti į Kalvarijos psichiatrinę ligoninę ir kitur.



Medicinos fakulteto profesoriai Vytauto Didžiojo universitete.
Iš kairės sėdi: prof. E. Landau, prof. P. Raudonikis, prof. K. Buinevičius, prof. V. Tumėnienė, prof. J. Karuža, prof. J. Bagdonas, prof. V. Lašas; stovi: prof. J. Žilinskas, doc. J. Blažys, prof. P. Mažylis, prof. P. Avižonis, prof. A. Jurgeliūnas, prof. E. Vinteleris.
Nuotrauka daryta 1930 metais

KARO MOKYKLA

Ir štai aš Karo mokykloje. Pagal nuostatus ir baigusiems aukštąjį mokslą reikėjo atlikti karinę prievolę kariuomenėje. Atlikti karinę prievolę Karo mokykloje būdavo daug geriau, nes trumpiau trukdavo karo tarnyba ir dar gaudavai karininko laipsnį.

Atvykę į Aukštąją Panemunę, Karo mokyklos aikštėje buvome išrikiuoti į ilgą eilę. Iš tos eilės atskiroms ginklų rūšims buvo renkami kandidatai. Mūsų kuopoje buvo trijų rūšių kariūnai aspirantai: ginklininkai, artileristai ir pėstininkai. Į ginklininkus buvo priimti inžinieriai bei kitus technikos mokslus baigę ar jų ragavę vaikinai. Tada garbus gen. štabo pulk. leitenantas išsirinko kandidatus į artilerijos būrį. Nežinau kuo aš patikau pulkininkui, kad mane paskyrė į artilerijos būrį. Visi kiti liko pėstininkais. Didelė garbė buvo patekti į artileriją bei kitas specialias ginkluotės rūšis. Aš irgi didžiavausi tuo, kad tapsiu artileristu, nors man, kaip medikui, buvo tas pats, kurioje ginklų rūšyje tarnauti. Baigęs Karo mokyklą gausiu, kaip tuo metu buvo nustatyta, sanitarijos karininko laipsnį, nors specialaus karo medicinos kurso ir nebūsiu baigęs.

Taigi 1937 m. liepos 7 d. buvau priimtas į Pirmojo Lietuvos Prezidento Antano Smetonos Karo mokyklos Kaune aspirantų XIII laidą aspirantu kandidatu. Karo mokykloje ilgai neužsibuvome. Nukirpo mums plaukus, aprengė kareiviškais rūbais, paskyrė į antrosios aspirantų kuopos artilerijos būrį ir jau liepos 9 d. pasiuntė į trečiąjį artilerijos pulką Kaune — Šančiuose, 33 dienoms jauno kareivio apmokymui. Mus apgyvendino kareivinėse, atskirose patalpose. Gyvenimo sąlygos ir maistas buvo toks pats, kaip ir eilinių kareivių, paprastas, bet pakankamai kaloringas. Duonos davinys mums buvo per didelis, todėl jo dalį, susitarus su ūkio vadovu, gaudavome sviestu. Iš kaimo atvykusiems kareiviams šio normalaus duonos davinio kartais būdavo per mažai. Trečiojo ar-

tilerijos pulko vadas buvo pagyvenęs, lieknas, gana rūstus ir griežtas pulkininkas Dočkus, kurio privengdavo ne tik kareiviai, bet ir karininkai. Geriau buvo nesipainioti jam po kojomis. Norėdamas palaikyti ir patikrinti karininkų drausmę, jis pats asmeniškai vadovaudavo karininkų jojimo pratyboms, gerokai juose vaikydavo ir negailėdavo lietuviškų keiksmažodžių.

Mūsų būrio karininkai buvo leitenantas Paltarokas, kuris mokė jojimo meno, ir jaunesnysis leitenantas K. Šapalas, kuris dėstė ginklų ir ypač artilerijos pabūklų technologiją. Jaunasis kareivis mokymo metu turėjo gerai žinoti karinį statusą, paklusnumą, būti drausmingas ir sąmoningas karys. Sunkiausia užduotis buvo gerai išmokti artilerijos pabūklą ir jo praktinį panaudojimą. Vargome mes, kareiviai, tačiau ne mažiau prakaitavo ir mūsų lektorius jaunasis leitenantas. Jis buvo ir labai jaunas, ir labai mažo ūgio. Mėgo jis per pertraukas pasistiprinti alaus bokalu. Jam buvo sunku su mumis dirbti, nes reikėjo gerokai varžytis. Mat jis buvo tik gimnaziją baigęs, tuo tarpu mūsų dauguma buvo baigę aukštąjį mokslą. Jojimo mokytojas leitenantas Paltarokas kitokio „sukirpimo“ žmogus: aukštas, lieknas, baleto studijos mokinę primenančių manierų. Švelnus kraipymasis ir vaipymasis mus nepaprastai stebino. Atrodo, jis buvo Panevėžio vyskupo K. Paltaroko brolio sūnus. Šiaip jis buvo ramus, neįkyrus dėstytojas.

Kaip žinia, tuometinės artilerijos pabūklai buvo traukiami arklių. Aišku, visi artilerijos karininkai privalėjo gerai mokėti joti. Tad ir mus mokė jojimo meno. Aš maniau, kad išmokti padoriai kariškai joti yra vieni juokai. Tačiau pasirodė visai kas kita. Jojimo pamokos prasidėdavo nuo jojimo be balno. Tai buvo didžiausia kankynė. Tai buvo pats sunkiausias mokslas, kurį patyriau per savo gyvenimą. Nei verkti, nei melstis, nei bėgti. Kai išmokome gerai laikytis ant arklio be balno, mus pradėjo mokyti joti su balnu. Dabar pajutome jojimo malonumus. Arklys ir raitelis turi jausti vienas kitą. Raitelis turi paklusti arklio žingsnio pokyčiams, jis turi išmokti, tartum, „susilieti“ su arkliu. Arklio pavadis yra tik priemonė pakreipti arklį norima kryptimi bei jį sustabdyti. Kai išmokome gerai joti kareivinių aikštėje, pradėjome jodinėti už miesto: Aukštosios Panemunės kloniuose, Jiesios pakrantėmis, Rokų apylinkėse. Kad gerai mokame joti, patvirtindavo tai, kad galėdavome nusileisti stačiu upės skardžiu galva žemyn. Neužmirštamas buvo įvykis, kai mes raiti nusileidome nuo Linksmakalnio kalno Kaune. Iš tikrųjų buvo baisu. Tačiau išmokome vien kojomis, be rankų pagalbos, gerai išsilaikyti balne. Buvo malonu šuoliuoti pievomis ir

laukais. Taip pat išmokome taip pat pagal reikalą panaudoti pentinus arkliui paraginti. Pentinai, kuriuos ryšėjome prie batų, buvo mūsų didelis pasididžiavimas prieš pėstininkus ir gal kiek mažiau prieš kitas ginklų rūšis. Pentinų skambesys einant rodė esant karį labai gerbtinos ginklų rūšies. Mat ir aukštesnio laipsnio karininkai, nors ir ne kavaleristai bei artileristai, turėjo teisę naudoti pentinus, nors dažnai ir nebarškančius.

Laikas kariuomenėje slinko labai greitai. Po užsiėmimų buvo laiko ir knygą paskaityti. Norėjome kuo greičiausiai grįžti į Karo mokyklą ir tęsti ten karo mokslą. Per du su puse mėnesio baigę kareivio mokymą, 1939 m. rugsėjo 21 d uvome grąžinti į Karo mokyklą.

Karo mokykloje darbas buvo įdomesnis ir sunkesnis. Po poros mėnesių (1937 11 23), išlaikius nustatytus egzaminus, tapome aspirantais. Tą pačią dieną priėmėme kariuomenės priesaiką. Kasdieną dėvėjome įprastinę kareivio uniformą, per šventes bei eidami į miestą dėvėjome paradinę Karo mokyklos kariūnų uniformą su baltu diržu ir baltomis pirštinėmis. Grįžus į Karo mokyklą, visiems norėjosi kuo greičiausiai sekmadieniais išeiti į Kauno miestą ir gražiomis uniformomis pasirodyti draugams, draugėms, artimiesiems. Tačiau išeiti į miestą nebuvo taip lengva. Reikėjo labai gerai išmokti kultūringai vaikščioti ir tinkamai pasisveikinti. Prieš išleidžiant į miestą, budintis stropiai patikrindavo uniformą ir mokėjimą pasisveikinti. Kurį laiką visa tai sulaikydavo išėjimą į miestą urmu. Vėliau patikrinimas būdavo normalus. Išėjus į miestą reikėjo būti labai atsargiems. Didžiausias kariūnų ir aspirantų priešas buvo Karo policija. Jie ypač švenčių dienomis po du, dažniausiai liktiniai puskarininkiai, vaikštinėdavo gatvėmis. Ypač jie nemėgo kariūnų ir aspirantų. Iki 24 valandos reikėjo grįžti į Karo mokyklą. Budintis karininkas patikrindavo, ar nesvirduliuoji, ar uniforma, ypač baltos pirštinės, švarios. Reikėjo turėti dvejas baltas pirštines: padėvėtas miestui, švariąsias — grįžtant į Karo mokyklą. Niekad negalėjai garantuoti, kad tave išleis į miestą.

Karo mokykloje mokėmės pagal iš anksto nustatytą programą. Prieš pietus buvo teoriniai ir pagrindiniai praktiniai užsiėmimai, po pietų ilgas laisvalaikis pasiruošti pamokoms, paskui — choras, kviečiamų lektorių paskaitos.

Kuopos, kurią sudarė ginklininkų ir artileristų būriai, vadu buvo vidutinio amžiaus, apkūnus, su ūsiukais, labai malonus, „tėvuku" vadinamas majoras A. Stakionis. Kursantai jį labai gerbė ir nedarė jo vadovaujamai kuopai jokių nemalonumų. Fizinio lavinimo kursą dėstė kapitonas Jaruševičius, kuris gerokai

mus pavaikydavo. Rikiuotės pamokas vesdavo ką tik priimtas į kariuomenę, metęs pradžios mokytojo darbą, jaunesnysis leitenantas P. Reikalas, iš drovaus dėstytojo greitai tapęs karininkui būdingu pasipūtėliu. Artilerijos pabūklų techniką dėstė labai kultūringas ir malonus vyresnysis leitenantas V. Venslovas. Sunkus tai buvo mokslas. Tačiau dar sunkiau mums sekėsi mokytis taktinio pabūklais šaudymo Baranovo aparatu meno, kurį vesdavo Suvalkijoje gyvenęs artilerijos majoras J. Beinoravičius, piktas ir rūstus, tikras mūsų baubas. Laimė, kad man nedaug teko padirbėti šiuo aparatu. Mūsų majoras, sužinojęs, kad esu gydytojas, labai supyko ant valdžios, nes, jo nuomone, iš manęs nebus artileristo ir manęs niekad nekviesdavo prie Baranovo aparato. Aš turėdavau daug laisvo laiko, todėl ten paslapčiomis perskaičiau beveik visus Tolstojaus kūrinius.

Buvo paskaitų apie arklininkystę, kurias skaitydavo ne visai kariškai atrodęs veterinarijos pulkininkas leitenantas K. Mašanauskas. Mokyklos chorui vadovavo ir dirigavo žinomas kompozitorius K. Griauzdė. Kiekvieną savaitę būdavo paskaitos kultūros klausimais, kurias skaitė labai geras tos srities žinovas, kultūringas, malonus lektorius, buvęs karo pradžioje paskelbtos Lietuvos Ministrų kabineto Ministro pirmininko pavaduotojas Juozas Ambrazevičius (išeivijoje — Brazaitis).

Negaliu nepaminėti jojimo mokytojų vyresniųjų leitenantų A. Žemaičio ir V. Mikalajūno. Abu jie buvo geri savo srities žinovai, abu Prancūzijoje baigę jojimo mokyklą. Vyresnysis leitenantas A. Žemaitis buvo kresnas, vidutinio ūgio kultūringas ir nuoširdus vyras. Jis nebuvo plepys ir apie save bei Prancūziją mažai pasakojo. Nelaimei, jis buvo išniręs dešinįjį peties sąnarį. Išnirimas kartodavosi dažnai, kai lipdamas ant žirgo neatsargiai pakeldavo dešiniąją ranką. Teko ir man keletą kartų atstatyti išnirimą savo mokytojui. Jis buvo atviras ir nesivaržė. Vyresnysis leitenantas V. Mikalajūnas buvo aukštas, lieknas, gražus juodbruvys, labai linksmas, nuoširdus, bet žinąs savo vertę ir mėgėjas paplepėti apie savo intymius nuotykius Prancūzijoje. Visa bėda, mūsų leitenantas truputį švepluodavo. Matyt, tai nekenkė jo karjerai Prancūzijoje. Kai gerokai įsismagindavo, atsidusdavo prisiminęs Prancūziją ir sakydavo prisimerkęs: „Aš buvau geras vaikinas, bet mane Prancūzijoje „gražuolės“ sugadino“. Vėliau, 1939 metais, jis tapo Prezidento A. Smetonos adjutantu.

Karo mokykloje buvo sanitarijos dalis su ambulatorine pagalba kariūnams, mokyklos karininkams ir jų šeimoms bei civiliam aptarnaujančiam personalui.

Rimtesnės ligos buvo gydomos Kauno karo ligoninėje. Sanitarinės dalies vadovu buvo aukštas, pagyvenęs, žilas, su dideliais ūsais, gydytojas pulkininkas A. Matulionis. Labai geras ir malonus žmogus, kilęs nuo Salako, kalbėjo tarmiškai. Mane įkalbinėjo važiuoti gydytojauti į Salaką. Jo padėjėjas, daugiausia dirbęs ambulatorijoje, buvo jaunas gydytojas kapitonas A. Kazakevičius, mažakalbis, greitadarbis, nepaperkamas žmogus. Įdomu, jo akių vokai buvo nudribę ir dėl to atrodydavo, kad jis nuolat miega. Karo mokyklos kariūnai pašiepdami vadino kapitoną A. Kazakevičių „miegančiąja gražuole". Svarbiausias ir įdomiausias ambulatorijos darbuotojas buvo karo felčeris viršila Aleksandras Petkus. Nedidukas, sulinkęs, lieknas, judrus žmogus. Lietuviškai kalbėjo nenusakomai keistu svetimos kalboș akcentu. Buvo kilęs ne iš visiškai lietuviškai kalbančio rajono, tačiau labai stropus darbuotojas ir didelis Lietuvos patriotas. Tai jis iš tikrųjų valdė ambulatoriją. Pirmiausia jis pats apžiūrėdavo ligonius ir pats spręsdavo, ar verta palikti kapitonui Kazakevičiui bei retai pasirodančiam ambulatorijoje pulkininkui Matulioniui. Viršila A. Petkus turėjo teisę tik vieną dieną atleisti kariūnus nuo užsiėmimų. Jis ta teise ir naudojosi. Visi žinojo Petkaus pavardę ir jo bijojo.

Karo mokyklos viršininku buvo brigados generolas Kazys Musteikis, malonus ir kultūringas, tačiau dalykiškas ir griežtas bei principingas. Vėliau jis buvo paskutinis Lietuvos krašto apsaugos ministras prieš Sovietų Sąjungos okupaciją, kuris lemtingą 1940 m. birželio 15 dieną siūlė Prezidentui ginklu priešintis okupacijai ir kuris su Prezidentu pasitraukė į Vakarus. Aš su generolu K. Musteikiu artimai susipažinau Karo mokykloje, eidamas joje gydytojo pareigas, kai reikėjo pavaduoti išeinančius atostogų Karo mokyklos gydytojus. Jis man siūlė pasilikti karo gydytoju ir stipendiją specializuotis užsienyje.

Karo medicinos ir sanitarijos žinios buvo labai kuklios ir apėmė tik tiek, kiek apskritai reikia žinoti karininkui karo lauko sąlygomis. Daugiausia žinių gavau kariuomenės manevrų metu.

1938 m. gegužės 15 d. buvau išsiųstas į Gaižiūnų poligoną 3 pėstininkų pulko sanitarinio karininko žinion atlikti jau medicininį stažą. Šis pulkas priklausė Panevėžio trečiajai divizijai, kuri ir atvyko karo pratimams į Gaižiūnų poligoną. Mano viršininkas buvo apkūnus, vidutinio amžiaus, žilsterėjęs gydytojas pulkininkas leitenantas K. Gudelis, vėliau žinomo mokslininko geografijos profesoriaus A. Gudelio tėvas.

Gaižiūnų poligonas

Traukiniu iš Kauno nuvykau į Gaižiūnų geležinkelio stotį, iš kur mus mašina nugabeno į poligono centrą — Ruklos dvarą. Dvaras buvo ant Nemuno kranto, labai gražioje vietoje. Dideli mūriniai dvaro rūmai ir kiti pastatai buvo vienintelis akcentas šioje nuošalioje ir Dievo užmirštoje vietovėje. Nuo dvaro ir Neries tęsėsi lekiančio smėlio, su skurdžios augmenijos lopeliais kažin kada dirbami laukai, su buvusių kelių ir kelelių žymėmis, retais apleistų gyvenviečių pastatais. Tikra dykynė. Valdžia nupirko iš gyventojų šią kelių šimtų hektarų vietovę ir įrengė čia puikų karinį poligoną. Tačiau didelę nuostabą kėlė išlikę didingi ir iškilmingi šios vietovės ir poligono karių vartojami vietovių bei sodybų pavadinimai: Patrimpas, Londonas, Paryžius, Solonikai ir kiti. Pasirodo, kad seniau čia gyvenę žmonės, daugiausia bajorai, grįžę iš užsienio kelionių, pavadindavo jų lankytos užsienio šalies ar garsaus miestu vardu. Primenu, poligone buvo kalbama apie netoli Ruklos, Neries ir Šventosios santakoje, esančią Salonikų pradžios mokyklos mokytoją. Smalsūs karininkai ir atsargūs kariūnai kartais aplankydavo šią visų išgirtą gražuolę. Aš irgi galiu patvirtinti — ji buvo graži.

Panevėžio divizijos kariai vienam mėnesiui įsikūrė netoli Ruklos dvaro, gražiai jų pačių pastatytame palapinių miestelyje, su puikiomis alėjomis ir gatvėmis. Man irgi buvo pastatyta puiki palapinė ambulatoriniam karių priėmimui. Mudu abu su viršininku gyvenome Ruklos dvaro pastate. Ten ir maitinomės, gaudami kareivio davinį. Darbo buvo nedaug, atlikęs darbą palapinėje, padėdavau dirbti konsultacinį darbą viršininkui. Reikėjo atrinkti ligonius į karo ligoninę, o kartais juos ir lydėti. Tačiau taip gerai gyventi teko neilgai. Prasidėjo divizijos manevrų pratimai poligone, kurie trukdavo visą parą. Iš vakaro buvo paslapčia skelbiama vienos kariaujančios pusės užduotis susipažinti ir vykdyti įsakymą. Gauni arkliais pakinkytą vežimą, paimi atitinkamus reikmenis ir keletą gerai manevrus pažįstančių sanitarijos puskarininkių ir važiuoji pirmyn. Labai išvargsti per naktį. Reikia daug kur sustoti, įsirengti sanitarijos punktą, o svarbiausia — neatsilikti nuo savo dalinio ir nepasiklysti tamsią naktį baisioje poligono dykynėje. Mane gelbėdavo patyrę sanitarijos puskarininkiai. Ir taip visą mėnesį, be poilsio, kasdien, nors atskiri daliniai keisdavosi.

Kai divizija iš Panevėžio baigė savo laiką poligone, maniau, kad mane iš poligono atšauks ir komandiruos į kurį nors pulką Kaune. Apsirikau, mane

paliko poligone ir antrai pamainai dirbti su nauja divizija, kiek pamenu, antrąja. Ir vėl varginantis nakties darbas poligone. Po naktinių manevrų, rytais buvo aptariami pratybų rezultatai, dalyvaujant padalinių vadams, štabo generolams, tarp jų ir man. Kartą ir aš buvau išbartas padalinio vado už tai, kad manevrų metu ne laiku nurodžiau savo sanitarinio punkto vietą. Aptarimų metu po mėnesio aš pradėjau suprasti pratybų esmę. Baigus darbą antrajai divizijai, aš vėl negaunu atšaukimo iš poligono. Nusiminiau, vadinasi, reikės trečią pamainą vargti poligone.

Nutariau nepasiduoti ir nueiti į Kariuomenės sanitarinę valdybą išsiaiškinti, kodėl taip ilgai mane laiko poligone. Juk aš esu aspirantas ir galiu reikalauti iš valdžios. Sugalvojau rimtą dalykinį sprendimą. Nuvažiuoju į Kauną, nuvykstu į Karo sanitarijos valdybą, užeinu ne pas generolą V. Nagevičių, kaip sanitarijos viršininką, bet pas sekretorių majorą J. Barkauską ir pareiškiu, kad išbuvau Gaižiūnų poligone dvi pamainas, t.y. du mėnesius, ir greičiausiai liksiu trečiai pamainai. Per tą laiką aš labai gerai išmokau karo meno, reikalingo savo specialybei. Pasilikdamas dar toliau poligone, užimsiu vietą ir neleisiu kitiems pasimokyti Gaižiūnų poligone. Argumentas buvo toks dalykiškas ir stiprus, kad majoras J. Barkauskas pasistengė mane po poros dienų — 1938 m. liepos 15 d. — atšaukti iš Gaižiūnų poligono ir paskyrė mane į 5 pėstininkų pulką Kaune, greta Karo mokyklos, gydytoju.

Karo mokyklos gydytojas

Norėdami išeiti vasaros atostogų kartu, Karo mokyklos gydytojai mane grąžino į Karo mokyklą tęsti savo specialybės stažą, t.y. dirbti Karo mokyklos gydytoju.

Man buvo didžiausia laimė išvykti iš to prakeikto poligono, kuriame atvargau daugiau negu reikia. Karo mokykloje buvo likę nedaug žmonių. Kariūnai ir aspirantai buvo išvykę į karinius dalinius bei poligoną atlikti privalomąjį stažą pagal specialybę, tarnautojai — atostogų. Aš buvau vienintelis gydytojas, teisėtai, pagal įsakymą, buvau grąžintas į Karo mokyklą tęsti stažą pagal savo specialybę. Aš pavadavau karo gydytojus su visomis jų teisėmis. Medicinos srityje ir ambulatorijoje aš buvau didelis viršininkas, nors dėvėjau eilinio kario uniformą, tiesa, ant antpečių buvo pritvirtintas gydytojo skiriamasis ženklas —

paauksuota gyvatė. Aš galėjau riesti nosį tik darbo metu savo darbo patalpose, kur ir generolas turėjo paklusti mano teisėtiems reikalavimams. Už savo vadovaujamos įstaigos aš buvau eilinis karys, kuris privalėjo atiduoti pagarbą net kiekvienam sutiktam puskarininkiui. Matyt, tai buvo įvesta atidumo ir drausmės įgūdžiams ugdyti. Jei buvo grupė kursantų — pirmas, pamatęs karininką, privalėjo sukomanduoti: „Stok, ramiai, pagarba dešinėn, kairėn..." Tačiau mes turėjome ir kitų to privalomo sveikinimosi subtilumų. Karo mokykloje buvo rengiami dviejų rūšių karininkai: kadriniai karininkai, kurie po dvejų mokslo metų papildydavo kariuomenės kadrus ir mokykloje buvo vadinami kariūnais, ir atsargos karininkai — aspirantai, kurie mokėsi tik vienus metus. Į kadrinių karininkų skyrių eidavo beveik tik gimnaziją baigę jaunuoliai, tuo tarpu aspirantų gretose daugumą sudarė aukštąjį mokslą baigę įvairaus profilio specialistai. Ir štai dėl to tarp kadrinių kariūnų ir aspirantų tvyrojo slapta „neapykanta". Pagal nuostatus kariūnai buvo vyresnio laipsnio už aspirantus, todėl pastarieji privalėjo sveikinti kariūnus, nors ir ne taip iškilmingai kaip karininkus. Štai dėl ko kariūnai ieškodavo įvairių situacijų, dažnai ir sąmoningai, prigriebti užsižioplinusius aspirantus.

Ir štai tokie kariūnai „kirviai", atėję į ambulatoriją privalėjo man, nors ir ne karininkui, tačiau einančiam aukštų karininkų pareigas, gerbti kaip karininką. Jie iš pykčio griežwithout dantimis, tačiau vykdyti pavaldumo nuostatus privalėjo. Už ambulatorijos durų aš buvau eilinis aspirantas.

Ambulatoriškai ir dažnai namuose tekdavo gydyti karininkus ir laisvai samdomus darbuotojus bei jų šeimų narius. Kaip gydytojui teko lankytis kapitono Ramanausko, vyresniojo leitenanto Petronio, vėliau sovietinio generolo ir kitų šeimose.

Dirbau ir gyvenau ambulatorijoje. Turėjau atskirą kambarį. Man, kaip tokias aukštas pareigas einančiam, patarnavo kareivis — pasiuntinys. Pradžioje eidavau į valgyklą ir sėdėdavau prie karininkų stalo. Vėliau man maistą į mano kambarį atnešdavo pasiuntinys. Šitaip aš išlošdavau, nes nereikėjo taip anksti keltis ir eiti į valgyklą. Karininkų maistas buvo labai geras ir gausus. Tada mano gyvenimas buvo labai geras, kokio aš dar niekad neturėjau. Laiko turėjau labai daug. Karo mokykla buvo Aukštojoje Panemunėje, prie pat Nemuno. Mokyklos vartus nuo Nemuno skyrė tik gatvė. Pasitaikė graži ir šilta vasara, todėl kasdien, pasiėmęs metalinį žetoną-leidimą, eidavau maudytis į Nemuną. Mane visada saugojo ištikimas mano pasiuntinys ir, esant reikalui, iškviesdavo į ambulatoriją.

Rugpjūtį grįžo iš stažuotės kariniuose daliniuose beveik visi kariūnai ir aspirantai. Buvo numatytos sporto varžybos tarp Karo mokyklos ir gretimai esančio Penktojo pėstininkų pulko. Reikėjo rimtai ruoštis varžyboms. Karo mokyklos ekipoje buvo daug mūsų kuopos kursantų, kuriems ir nutariau padėti laimėti varžybas. Visų pirma visus Karo mokyklos ekipos narius apžiūrėjau ir parinkau varžyboms pačius sveikiausius ir fiziniai stipriausius kariūnus bei aspirantus. Pagal reikalą, daugeliui sportininkų prieš pat startą suleidau kofeino bei kitų ištvermę stiprinančių vaistų. Varžybų rezultatai buvo nuostabūs: Karo mokykla jas užtikrintai laimėjo. Visi nepaprastai džiūgavo — pradedant mokyklos viršininku ir baigiant eiliniu kursantu . Visa mokykla sužinojo, kad prie laimėjimo labai prisidėjo ir mokyklos gydytojas aspirantas Kazys Ambrozaitis. Mane visi sveikino.

Artėjo ruduo ir mūsų buvimo Karo mokykloje pabaiga. Rugsėjo 8 dieną — Vytauto Didžiojo karūnavimo — Valstybės dieną buvo didelės iškilmės ir Karo mokykloje, kaip įprasta. Oficialiai už gerą tarnybą kariuomenėje, o faktiškai už pagalbą Karo mokyklos sportininkams varžybose su 5 pėstininkų pulku, Respublikos Prezidento aktu buvau apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino trečiojo laipsnio medaliu. Jį man prisegė prie krūtinės pats Karo mokyklos viršininkas brigados generolas Kazys Musteikis. Įteikimo momentą savo fotojuostoje užfiksavo mano geras studentavimo metų draugas, kariūnas Vytautas Maželis, ir šią fotografiją išspausdino Karo mokyklos žurnalo „Kariūnas" 1938 m. rugsėjo mėnesio numeryje. Šia proga Karo mokyklos viršininkas padėkojo man už pagalbą mokyklos sportininkams ir pasiūlė man pasilikti kariuomenėje dirbti karo gydytoju. Pažadėjo išrūpinti man trijų metų stipendiją stažuotis mano norimoje specialybėje bet kurioje užsienio valstybėje. Aš buvau priblokštas tokiu netikėtu, neeiliniu pasiūlymu ir generolo dėmesiu, todėl paprašiau generolą leisti man pagalvoti ir apsispręsti. Man baigus Karo mokyklą, generolas K. Musteikis tuojau tapo Krašto apsaugos ministru ir, be abejonės, jis būtų įvykdęs savo pažadą.

Kariuomenės manevrai

1938 m. rudenį buvo organizuoti dideli kariuomenės manevrai Aukštaitijoje. Todėl aš 1938 metais nuo rugsėjo 9 dienos iki rugsėjo 20 dienos, t. y. manevrų laikotarpiui, buvau išsiųstas į Ketvirtąjį artilerijos pulką Šiauliuose dirbti gydytoju. Labai maloniai, net su tam tikra pagarba, mane priėmė pulko vadas pulkininkas leitenantas Šklėrius. Visi su manimi elgėsi lyg su karininku.

Aš, kaip pulko gydytojas, privalėjau vykti į manevrus drauge su pulko šta-u. Man jojimui paskyrė labai ramų, tačiau nepaprastai aukštą arklį, vardu Ka-ılius. Matyt, jis man teko todėl, kad Karaliaus visi vengė dėl jo nepaprastai ıkšto ūgio. Nors aš ir mokėjau gerai joti, bet be pagalbos negalėdavau ant jo žsiropšti, nebent nusivedęs jį į gilų griovį, būtent taip manevrų metu ir da-/davau. Tačiau dažniausiai man padėdavo mano sanitaras Jonas Šipkus, kilęs Šiaulių priemiesčio Šimšės. (Koks įdomus atsitiktinai sutapęs vardų skam-esys.) Mano sanitarinė tarnyba, susidedanti iš sanitarijos puskarininkių, va-iavo arklių tempiamu vežimu.

Keliavome ir „kariavome" ištisas 12 dienų ir naktų, judėdami tik naktimis. Juobodi ir monotoniška būdavo ta naktų kelionė keliais ir keleliais, kartais tik ıėnuliui teikiant romantikos. Atsirado pažįstamų karininkų, su kuriais kartu jo-ami paįvairindavome savo kelionę. Važiavome ir jojome po 30 kilometrų su ertraukomis poilsiui arkliams ir raiteliams. Nakvodavome pagal nustatytą pla-ą, dažniausiai vietovėse išskirstydami karininkus nakvoti pas gyventojus. Ma-ęs niekas nelaikė gydytoju ir karininku, nes mano uniforma buvo panaši į ei-nio. Keliavome pro Radviliškį, Šeduvą, Ramygalą ir kitus miestus. Po 10 die-ų sunkių manevrų vėl iškilmingai grįžome į Šiaulius. Sutiko mus didelė minia monių su gėlėmis ir vainikais. Aš iškilmingai jojau savo Karaliumi su pulko šta-u. Jaunos ir gražios merginos teikė gėles karininkams. Man teko viena vienin-ılė puokštė gėlių parado pabaigoje, matyt, iš pasigailėjimo „sanitarui". O gali ūti dėl to, kad dėl mano Karaliaus aukšto ūgio sunku buvo su gėlių puokšte asiekti raitelį. Nepaisant nepatogumų dėl aukšto ūgio, mano Karalius buvo nuo-:abiai ramus ir geras jojamasis arklys. Paskirdami man tokį nepatogų arklį, ma-ė, kad aš nemoku joti ir važiuosiu su gurguole. Tačiau vėliau karininkai stebė-ɔsi, iš kur aš mokąs taip gerai joti. Paaiškinimas buvo teisingas — aš buvau ne ık gydytojas, bet ir artileristas. Manevrai buvo baigti, aptarti, padarytos reikia-ıos išvados. Aš vėl grįžtu į Karo mokyklą baigti karinių studijų.

Atsisveikinimas su karo mokykla

Karo mokykloje gana liberaliai išlaikėme egzaminus ir pradėjome ruoštis at-isveikinimo su Karo mokykla iškilmėms. Po tokio įtempto darbo Karo mo-ykloje nekantriai laukėme suteikiant mums karininko laipsnį, kurį, paprastai,

suteikdavo tik patsai Respublikos Prezidentas. Tačiau pagal kariuomenės nuostatus pakelti į karininko laipsnį pirmą kartą galima tik per puskarininkio laipsnį. Todėl 1938 m. rugsėjo 26 d., Karo mokyklos viršininko įsakymu mes buvome pakelti į jaunesniojo puskarininkio laipsnį ir rytojaus dieną, t.y. rugsėjo 27 dieną, Respublikos Prezidento aktu pakelti į jaunesniojo leitenanto karinį laipsnį ir tuo pačiu aktu paleisti į atsargą, skelbiant, kad baigėme XIII aspirantų laidą.

Atsisveikinimo iškilmės vyko rugsėjo 29 dieną Karo mokyklos mokomoje aikštėje ir kieme, kuriame dalyvavo Respublikos Prezidentas A. Smetona ir aukštieji kariuomenės vadai, kviestiniai svečiai. Tokioje aplinkoje kiekvienas iš mūsų prieidavome prie Prezidento, kuris kiekvieną paliesdavo kardu per petį, tardamas: „Be reikalo nepakelk, be garbės nenuleisk". Mes, atsiklaupę prie vėliavos, ją iškilmingai pabučiavome. Prezidentas kiekvienam paspaudė ranką. Tai buvo karinė priesaika. Visi dalyviai, drauge su Prezidentu ir aukštaisiais svečiais, nusifotografavome. Paskui atvirame kieme buvo kuklios vaišės. Tai buvo vienintelė proga, kai teko paspausti ranką Respublikos Prezidentui.

Įdomus psichologinis momentas, kad kai kurie aspirantai, pakelti į karininko laipsnį, prisisegę jaunesniojo leitenanto žvaigždutę prie antpečių, nuskubėjo į Kauno miestą pasirodyti draugams ir artimiesiems, kad yra karininkai. Tačiau, svarbiausia tokio poelgio tikslas, atsirevanšuoti Karo policijai, kuri dabar pamačiusi aspirantą su žvaigždute, privalėjo jį pirmoji sveikinti. Karo policija buvo pakankamai gudri ir tą dieną stengėsi nesirodyti miesto centre. Tai darydavo dažniausiai tik gimnaziją baigę aspirantai.

Dieną po iškilmių jau civiliais rūbais išsirikiavome Karo mokyklos salėje atsisveikitni su Karo mokyklos vadovybe bei dėstytojais. Karo mokyklos viršininkas, brigados generolas Kazys Musteikis, kiekvienam iš eilės paspaudė ranką, linkėdamas sėkmės tolesniame gyvenime. Tačiau ties manimi sustojo ilgiau. Jis man papriekaištavo, kodėl aš nedaviau jam atsakymo pasilikti kariuomenėje. Jis dar kartą pasiūlė apsigalvoti. Aš kategoriškai atsisakiau likti kariuomenėje. Ar aš buvau teisus, atsisakydamas tokios nepaprastai puikios karjeros? Aš ir dabar, rašydamas prisiminimus, praėjus 50 metų, negaliu nieko naujo pasakyti. Sutikęs likti karo tarnyboje, būčiau netekęs laisvės daugelį metų, nes už kiekvienus stipendijos metus užsienyje, būčiau privalėjęs atitarnauti kariuomenėje trejus metus. Antra, dėl tuo metu vykusių didelių sukrėtimų, aš nebūčiau suspėjęs, o gal ir negalėjęs sugrįžti į Lietuvą. Būčiau likęs išeivis užsienyje. Nors

ir labai daug teko pakelti vargo ir nuoskaudų, tačiau Tėvynėje padariau daugiau, negu būčiau galėjęs padaryti gyvendamas užsienyje.

Metai, praleisti kariuomenėje, paliko savotiškai neišdildomą įspūdį. Išmokino ištvermės,

konkretumo darbe, tvarkingumo, tautinio sąmoningumo, taip pat gebėjimą vertinti negeroves, kurių būna visais laikais ir visur. Negalima užmiršti tai, su kokia pagarba buvo žiūrima į karį, karininką. Matyti, tokiam požiūriui turėjo neseniai sunkiai atkovota Nepriklausomybė, kurią atgauti labiausiai padėjo savanoriai - žmonės iš Tautos gelmių.

Dirbdamas vasarą gydytoju Karo mokykloje, turėjau progos susipažinti ir dalyvauti kaip gydytojas ir kaip lektorius Lietuvos mokytojų kariniuose sanitarijos kursuose, kurie buvo organizuoti Karo mokykloje. Kursantės įvairiausiais medicinos klausimais lankėsi pas mane ambulatorijoje. Aš joms dėsčiau ir sanitarinę mediciną. Tai buvo labai linksmas laikas, nes jaučiausi kiek laisviau dėl savo laikinai užimamų pareigų. Savaitgaliais buvo organizuojami šokiai bei kiti renginiai. Susipažinau su daugeliu mokytojų, su keliais iš jų teko vėl susitikti gydytojaujant Šiluvoje.

Baigiant Karo mokyklą reikėjo pagalvoti, ką veikti išėjus iš Karo mokyklos. Neturėjau nei darbo vietos, nei pinigų pragyvenimui. Teiraudamasis sužinojau, kad yra laisva gydytojo vieta Šiluvoje. Nutariau ten vykti, tuo labiau, kad buvo man pažįstamas vietos klebonas. Savo gimnazijos draugo Juozo Giedraičio dėka paėmiau iš Ūkio banko 450 litų paskolą ir su tokia pinigų suma nuvykau į Šiluvą laimės ieškoti...



Kun. K. Ambrozaičio lėšomis 1936 m. pastatyta bažnyčia Palendrių k., Kelmės valsčiuje, Raseinių apskrityje.

Marijos ir Izidoriaus Ambrozaičių namas Ardiškių k., Viduklės valsčiuje, Raseinių apskrityje





Raseinių gimnazijos pastatas Ančakių g.



Raseinių gimnazijos VI laidos 1930 VD metų abiturientų vinjetė.

VD universiteto Medicinos fakulteto Medicinos skyriaus XI laidos 1935 metų gydytojų vinjetė



PLP Karo mokyklos Kaune XIII aspirantų laidos 1938 m. aspirantas Kazys Ambrozaitis



PLP Karo mokyklos Kaune viršininkas brig. gen. Kazys Musteikis įteikia Vytauto Didžiojo ordino III laipsnio medalį aspirantui Kaziui Ambrozaičiui



1995 m. Šiluvoje prie namo, kuriame 1938—1939 m. gyveno ir dirbo gydytojas Kazys Ambrozaitis. Stovi Kazys Ambrozaitis ir žmona Birutė

GYDYTOJAS ŠILUVOJE

1938 m. rugsėjo 9 dienos popietę išlipau iš autobuso Šiluvoje su dviem lagaminais ir sustojęs pagalvojau, kur man dabar eiti ir pas ką. Prisiminiau, jog esu pažįstamas su klebonu kanauninku Pauliumi Katela, tad labai nedrąsiai nužingsniavau į kleboniją. Šiluvoje buvau pirmą kartą.

Klebonas priėmė mane labai nuoširdžiai ir džiaugėsi, kad Šiluva ir vėl turės savo gydytoją. Su klebonu sprendėme, kur būtų man geriausia apsigyventi. Nutarėme, kad geriausia vieta būtų pas Oną Taučienę, ten, kur gyveno anksčiau čia dirbęs ir į Kelmę išsikėlęs gydytojas K. Gaižauskas.

O. Taučienės namas stovėjo turgaus aikštėje. Aš turėjau tris nedidelius kambarėlius. Už butą mokėjau 80 litų, o už visą išlaikymą su maistu — dar 130 litų. Reikėjo ir pačiam įsikurti, ir savo lėšomis įrengti ligonių priėmimo kabinetą su visais ambulatoriniam darbui reikalingais instrumentais ir baldais. Medicininiai baldai buvo užsakyti Kaune. Visi instrumentai paimti iš krautuvės už vekselį. Visa tai kainavo 2500 litų. Dar turėjau grąžinti bankui 450 litų skolą.

Šiluvos apylinkės sveikatos punkto vedėju mane paskyrė Raseinių apskrities valdyba su 240 litų mėnesio alga. Be to, buvo oficialiai paskirta akušerė Z. Degutienė.

1938 m. sausio 14 dieną valdžios buvo išleistas įstatymas dėl kaimo gyventojų sveikatos reikalams steigiamų apylinkių sveikatos punktų. Jie buvo įsteigti beveik kiekviename valsčiuje ir didesnėse gyvenvietėse. Raseinių apskrityje jų buvo įsteigta 8. Į sveikatos punktą buvo skiriamas gydytojas ir akušerė. Gydytojai gaudavo nuo 150 litų iki 300 litų atlyginimą per mėnesį, priklausomai nuo vietovės ir darbo sąlygų. Savo punkte gydytojas privalėjo teikti medicinos pagalbą pagal valdžios nustatytą taksą. Už gaunamą algą nemokamai gydyti bet kurios apylinkės venerinius ligonius, savo apylinkės sergančius tracho-

ma, tuberkulioze, skiepyti savo apylinkės gyventojus nuo raupsų, bent kartą per metus aplankyti visas savo apylinkės pradžios mokyklas ir patikrinti visų mokinių sveikatą, nemokamai gydyti beturčius. Kiti apylinkių gyventojai gydytojui už medicininę paslaugą mokėjo pagal susitarimą.

Gydytojo darbas buvo mažai mokamas. Pagal nustatytą taksą už apžiūrėjimą gydytojo bute dieną ligonis mokėjo 2 litus, naktį — 4 litus. Už ligonio aplankymą namuose dienos metu mokėdavo 4 litus, o nakties metu — 8 litus. Už vaistų įleidimą į raumenis arba po oda buvo mokama 50 centų, o už įleidimą į veną — 2 litai. Už ligonio, gyvenančio toliau kaip už 1 kilometro, aplankymą buvo mokama po 4 litus už kiekvieną valandą sugaišto laiko kelyje. Naktį už valandą sugaišto laiko buvo mokama 7 litai. Sveikatos liudijimas mokyklos reikalams 2 litai, tarnybos ieškantiems — 3 litai, teismo reikalams — 10 litų.

Įsitaisiau naujame bute, įrengiau ligonių priėmimo kabinetą, pritvirtinau prie kiemo vartų didžiulę reklaminę gydytojo iškabą ir pradėjau kantriai laukti pacientų. Tačiau retas ligonis pas mane užklysdavo. Aš dar buvau jaunas, lieknas, su neataugusiais plaukais po Karo mokyklos, todėl moterėlės skųsdavosi, kad yra sarmata nusirengti prie tokio jauno ponaičio. Nepadėjo ir klebono rekomendaciniai skelbimai apie naują gydytoją Šiluvoje. Sėdėjau savo kabinete be darbo. Tad nutariau patikrinti visas man skirtos apylinkės mokyklas ir jų mokinių sveikatą. Per mėnesį aš tą užduotį lengvai įvykdžiau. Veltui maniau, kad mokyklų lankymas padės išreklamuoti naujai atvykusį gydytoją. Pirmą mėnesį be algos uždirbau tik 170 litų. Tai buvo per maža suma pinigų, kurią turėjau sumokėti kas mėnesį už instrumentus ir baldus. Be to, dar reikėjo mokėti ir šeimininkei už butą ir išlaikymą. Galvojau, gal verta ieškoti geresnės vietos negu Šiluva. Tačiau kitą mėnesį uždirbau jau 250 litų ir nutariau kantriai laukti. Laimė, kas mėnesį mano uždarbis didėjo ir vidutiniškai pasiekė kas mėnesį 1200 litų. Buvo tik vienas mėnuo, kai uždirbau per jį 1600 litų. Aišku, dėl uždarbio iš Šiluvos jau neketinau išvažiuoti.

Gydytojo darbas kaime buvo įdomus, bet ir sudėtingas. Savo apylinkėje buvau vienintelis gydytojas ir vienas privalėjau spręsti gydymo bei aptarnavimo klausimus. Jokių patarėjų ar konsultantų arti nebuvo. Apskrities ligoninė Raseiniuose buvo už 19 kilometrų ir pasiekti ją važiuojant arkliu nebuvo taip lengva ir greita.

Pas ligonius tekdavo važiuoti tik arkliu kinkomu vežimu. Kelionė būdavo ilga ir sunki. Ištisas valandas sėdėdamas vežime turėjau ką nors kalbėti su ve-

žėju. Pravažiuojant pro bet kurį kaimą, vežėjai smulkiai papasakodavo apie jo gyventojus, kaimo gyvenimą. Bevažinėdamas pas ligonius, greitai sužinojau, kur kas gyvena ir ką veikia. Iš pasakojimų sužinojau, kaip reikia ūkininkauti, kaip galima užauginti gerus arklius ir kitus reikalus, kurie man buvo gal ir neįdomūs. Tačiau aš, kaip gydytojas, privalėjau gerai pažinti kaimą, jo gyvenimą, pasiekimus, nepriteklius.

Pradėdamas dirbti gydytojo darbą kaime, privalėjau paskelbti tam tikras nuostatas. Per savo šeimininkę pagarsinau, kad man niekas nesiūlytų dovanų ir nemokėtų maisto produktais bei įvairiais daiktais. Juk aš tą produktų perteklių nepardavinėsiu turguje. O šeimininkei už viską moku pinigais. Prašiau, kad niekas nevaišintų manęs nuvykus pas ligonį. Tai būtų laiko gaišinimas. Ir tik labai retais atvejais naktį po gimdymo priėmimo išgerdavau stiklinę arbatos. Važiuodamas pas ligonį aš turėjau savo nuosavą vežimo sėdynės patiesalą ir kojų dangalą. Vežėjo atsivežtieji kartais galėjo būti paimti nuo ligonio lovos arba pilni parazitų.

Dirbant kaime buvo tokia nerašyta nuostata, kad gydytojas gaudavo atlyginimą tik už atliktą darbą ir recepto išrašymą. Būdavo daug atvejų, kai naktį atvykdavo skubiai vežtis gydytoją pas ligonį. Nuvažiuoji pusę arba mažiau kelio ir pasitinka žmogus, kuris praneša, kad gydytojo jau nereikia. Mat ligonis mirė, gimdyvė pagimdė, o ir šiaip namiškiai nutarė, kad gydytojo pagalbos nereikia. Šitaip būdavo išspręstas klausimas nemokėti gydytojui už honorarą ir sugaištą laiką. Prisimenu, Naujųjų metų dieną po pietų ruošiausi aplankyti pažįstamus ir pasveikinti juos su šventėmis. Staiga atvažiuoja tolimo bažnytkaimio gyventojas su tokiu menku arkliuku — kuinu, kad aš net pašiurpau, vežtis mane pas savo sergantį sūnų už 23 kilometrų. Nedvejodamas išvažiavau pas ligonį. Labai ilgai mes važiavome. Kai buvome jau netoli to bažnytkaimio ir jau matėsi bažnytėlės bokštas, staiga mus sustabdo priešais atvykęs kitas sūnus ir sako, kad šeima nutarė, jog gydytojo pagalbos nereikia. Reiškia už vizitą bei sugaištą laiką gydytojui atlyginti nereikia, nes jis neatliko jokio darbo. Grįžome į Šiluvą gūdžią naktį. Kitą kartą nuvažiavau pas ligonį ir žiūriu, kad pas jį atvažiuoja ir kunigas. Aš iš pagarbos pirmenybę aptarnauti ligonį pasiūliau kunigui.

Šiluvoje dar dirbo ir medicinos felčerė Šteinaitė, kuri buvo baigusi medicinos studijas užsienyje. Tačiau ji neišlaikė valstybinių gydytojų egzaminų ir liko dirbti medicinos felčere. Šiluvoje buvo daug jos tėvynainių žydų, kurie labai palaikė Šteinaitę. Vykstančius pas mane ligonius žydai sustabdydavo ir sa-

kydavo, kad naujo gydytojo nėra namuose ir patardavo užeiti pas Šteinaitę. Tuo tarpu daug vietinių žydų vakarais, kai niekas nemato, ateidavo gydytis pas mane. Buvo pasklidusi nuomonė, kad Šteinaitė moka sėkmingai išgydyti plaučių uždegimą dar tik ligos pradžioje. Aš ilgai nesupratau, kaip galima pagydyti plaučių uždegimą, neturint reikiamų vaistų, kaip dabar sulfanilamidai, antibiotikai. Pasirodo ji menką persišaldymą ar kitą nedidelį susirgimą sąmoningai paskelbdavo plaučių uždegimu ir, suprantama, sėkmingai išgydydavo per kelias dienas. Kai ji išvyko iš Šiluvos į užsienį, man pasidarė lengviau dirbti.

Mano šeimininkė O. Taučienė buvo nepaprastai gera pagalbininkė darbe. Ji buvo judri, energinga, juodo gymio moteris. Gimusi ir augusi Šiluvoje, tarp žydų, mokėjo gerai kalbėti žydiškai. Todėl ji žinojo visa, kas vyksta miestelyje ir net artimuose kaimuose. Ji rytais man pranešdavo apie ligonių sveikatą. Išvažiuodamas pas ligonį, aš iš anksto viską žinojau apie ligonį ir jo šeimą. Nors ji buvo beraštė, bet gerai sugebėjo atskirti įvairius vaistus, jei jie nuolat būdavo toje pačioje vietoje. Kartais, išvažiavus pas ligonį, kreipdavosi kitas žmogus vežtis pas pacientą. Šeimininkė nedvejodama įteikdavo jam reikiamus vaistus ar instrumentus ir nukreipdavo į tą kaimą, kur aš būdavau, kad galėčiau negaišdamas važiuoti pas naują ligonį.

Šiluvos vaistininku dirbo jos savininkas V. Leskauskas. Jis buvo provizoriaus padėjėjas. Vaistinė buvo miestelio centre, gražiame raudonų plytų vieno aukšto name. V. Leskauskas buvo vidutinio ūgio, vešliais ūsais, neišvaizdus, vidutinio amžiaus žmogutis, kuris mėgo dažnai išgerti. Kai išgerdavo, pasirišdavo apatinį žandą raudonos medžiagos juosta, nuduodamas, kad jis serga dėl dantų. Ligoniai gerai žinojo, kad su sergančiu vaistininku geriau neprasidėti ir neprašyti jo pagaminti vaistų. Išgėręs jis buvo nesukalbamas ir triukšmadarys. Žmonės vaistininko sąžiningu darbu netikėjo. Prieš mane dirbęs gydytojas Kostas Gaižauskas buvo įvedęs madą, kad gydytojas patikrintų V. Leskausko pagamintus vaistus. Aš labai nustebau, kai pas mane žmogus atsinešė patikrinti vaistus. Toks vaistų patikrinimas neturėjo jokios praktinės reikšmės. Tačiau nusižengti jau susidariusiai tradicijai aš negalėjau. Vaistininkas su niekuo nebendravo ir niekur nesirodė.

Šiluvą tvarkė keli žmonės: klebonas, policijos viršininkas, pašto viršininkas ir, žinoma, gydytojas. Jie geriausiai žinojo, kas vyksta miestelyje ir kaimuose, visad tardavosi tarp savęs, vienus globojo, kitus barė, sprendė ginčus ir nesusipratimus. Mokyklų vadovybė buvo uždara, neveikli ir niekur nedalyvaudavo.

Buvo labai malonus agronomas Rimdžius, kuris turėjo keturias dukteris. Po mūsų įkyrių įkalbinėjimų jam gimė penktas vaikas — sūnus. Kartais agronomas su savo žmona netikėtai susipykdavo ir sukeldavo miestelyje didelį triukšmą, kai įsijaudrinę išbėgdavo į gatves aiškintis savo nesusipratimų, nusitverdami net vėzdų. Dažnai tekdavo praleisti malonias popietes pas juos.

Klebonija buvo visų reikalų centras. Kan. Paulius Katela buvo labai mielas, draugiškas ir paprastas, didžiai vaišingas žmogus. Į Šiluvą dažnai atvažiuodavo ar pravažiuodami užsukdavo daug svečių, dažniausiai įvairaus rango dvasininkų. Labai dažnai ir mane pakviesdavo pabendrauti su svečiais. Teko susipažinti su daugeliu įžymių žmonių. Vėliau, būdamas Kaune, tokios galimybės aš neturėjau. Gal ir teisinga mintis, geriau būti kaime pirmuoju, nei mieste paskutiniuoju. Dažnai mudu su klebonu aiškindavomės savo darbą. Aš klebonui sakydavau, kad jo darbe nėra nepasisekimų, jam visada gerai pavyksta pakrikštyti, sutuokti. Tuo tarpu mano darbe pasitaiko „broko", nepasiseka išgydyti, kartais padaroma ir klaidų. Su vikaru kun. Antanu Kazlausku buvome net susidraugavę. Jo motociklu „Norton" padarėme dviejų dienų ekskursinę kelionę ir apvažiavome beveik visą Lietuvą. Kelionė buvo sunki, dar tada nebuvo gerų ir asfaltuotų kelių.

Didžiausias įvykis Šiluvoje buvo garsieji Šilinių atlaidai, kurie tęsdavosi ištisą savaitę. Į Šiluvą suvažiuodavo daugybė žmonių. Šiluvos atlaidams itin rimtai rengdavosi miestelio gyventojai. Anksti nuimdavo daržų derlių ir paruošdavo vietas apsistoti vežimams ir arkliams. Dažė ir gražino namus, tvoras, taisė gatves. Tai buvo vienintelė reali proga užsidirbti iš apsistojusių maldininkų. Privažiuodavo įvairių smulkių prekiautojų maistu, saldumynais, devocionalijomis ir kt. Prie mano namo prekyvietėje paprastai būdavo įrengiama karuselė bei kiti žaidimai vaikams ir suaugusiesiems. Iš visos Lietuvos suvažiuodavo gausybė elgetų, kurie įsitaisydavo Lyduvėnų gatvėje nuo bažnyčios ir koplyčios. Pasibaigus šventei, elgetos suruošdavo pušyne prie miestelio garsias puotas su orgijomis, kurios tęsdavosi, kol baigdavosi per šventes surinkti pinigai.

Šiluvos pažiba buvo garsaus architekto Vivulskio suprojektuota ir pastatyta koplyčia, kurioje matyti didelė dalis didžiulio akmens, ant kurio buvo Dievo Motina.

Gyvendamas Šiluvoje, aš negalvojau čia ilgai pasilikti. Svajojau, susitaupęs pinigų, išvažiuoti į užsienį, pakeliauti, pamatyti pasaulio, ten pasitobulinti savo profesijoje ir grįžti vėl į Lietuvą. Mane domino dar ir mokslinis darbas.

Dažnai susitikdami su universitete Kaune dirbusiu savo kurso draugu Alfonsu Čeičiu, aptardavome ir mano tolesnio darbo perspektyvas. Ir taip vieną dieną gaunu iš A. Čeičio žinią, kad Vidaus ligų katedroje yra laisva katedros felčerio vieta. Jis man rekomendavo paduoti prašymą šiai vietai užimti. Netrukus man buvo pranešta, kad laimėjau didžiulį konkursą ir galiu vykti dirbti į Kauną. Nepaprastai apsidžiaugiau šia žinia, tačiau man buvo gaila ir Šiluvos. Dirbdamas universitete aš tikėjausi turėsiąs progos tobulintis savo profesijoje ir dirbti mokslinį darbą. Artimieji man prikaištavo, kad neverta keisti gerą pelningą darbą Šiluvoje į menkai mokamą darbą Kaune, kur atlyginimas tik 150 litų per mėnesį.

Šiluvoje aš pagyvenau vienus metus ir dešimt dienų.

1939 m. spalio 18 d. aš vėl, kaip ir pirmąsyk atvykdamas, stovėjau su tais pačiais dviem lagaminais stotelėje ir laukiau autobuso į Kauną.

PIRMOJI SOVIETŲ SĄJUNGOS OKUPACIJA (1940 M.)

1940 m. birželio 14 d. iš Kauno atvykau į Ardiškius atostogų. Laikai buvo labai neramūs, žmonės buvo pasimetę, nežinojo, kaip keisis politinė situacija. Birželio 15 d. per radiją sužinojome, kad Vyriausybė priėmė Sovietų Sąjungos ultimatumą ir Respublikos Prezidentas A. Smetona su kai kuriais ministrais išvyko į užsienį be jokio rimto pareiškimo ar protesto. Žmonės kaltino Prezidentą, kad jis tokią sunkią valandą tautą paliko likimo vėjams. Padėtis buvo neaiški, žmonės nusiminę, išsigandę. Padėtis buvo neaiški. Daugelis manė, kad kritus Smetonos režimui, bus pakeista tik Vyriausybė ir jokia svetima valstybė nesikiš į Lietuvos reikalus. Niekas negalvojo apie Valstybės žlugimą ir jos okupaciją. Ūkininkai labiausiai bijojo kolūkių.

Per dienas klausėmės radijo, gaudėme naujienas. Po kelių dienų per radiją visuomenę pradėjo mokyti paskubomis išverstų sovietinių dainų. Įsimintina buvo populiari daina „Široka strana moja rodnaja“. Kiekvieną dieną įkyriai skambėjo tos naujos dainos.

Baimindamasis netikėtų įvykių, iš Viduklės nuvykau į Kauną, į savo darbovietę sužinoti naujienų. Universitete ir Vidaus ligų katedroje, kurioje dirbau kaip felčeris, darbas vyko normaliai. Tačiau visos katedros, tarp jų ir Vidaus ligų, kurios buvo Kauno valstybinėje ligoninėje Gardino g., paskubomis jau buvo persikėlusios į naująsias Kauno universiteto klinikas Utenos gatvėje. Buvo bijoma, kad jų neužimtų sovietiniai daliniai su savo ligoninėmis. Nesirodžiau klinikose ir grįžau į tėviškę toliau atostogauti. Už negrįžimą iš atostogų gavau barti nuo viršininkų, nes persikėlus į naująsias klinikas dėl padidėjusių patalpų buvo pagausėję ir darbo.

Grįždamas iš Kauno, autobuse sutikau gyd. Joną Lipčių iš Nemakščių, kuris pasisakė, kad yra kviečiamas dirbti į naujai įkurtą Sveikatos apsaugos ministeriją

departamento direktoriumi. Jis dar pasakė, kad rengiama žemės reforma ir kad valstiečiams paliksią po 30 ha žemės. Tačiau J. Lipčius, nors ir buvo kairiųjų pažiūrų „demokratas", nemetė Nemakščių ir netapo direktoriumi.

Grįžęs namo, papasakojau tėvui apie numatomą žemės reformą. Tėvas labai supyko, sakydamas man, kaip ūkininko sūnui, jog nedera skleisti tokių gandų. Jo žemė nėra paveldėta, bet pirkta brolio amerikono pinigais, todėl jos nelies. Tačiau atėjus laikui, buvo išdalyta įvairios kilmės žemė. Žemę į sklypus dalijo ne tik specialistai matininkai, bet ir paprasti žemės reformos tarnautojai bei kiti pareigūnai.

Tokiu būdu buvo suardytas žemės ūkis. Žmonės nežinojo tolesnės įvykių eigos. Visi jautė, kad tai dar tik didelių įvykių pradžia. Sklido įvairūs gandai apie kolūkius. Tačiau apie jų organizavimą buvo griežtai draudžiama kalbėti. Suardyti žemės reformos, stambesnieji ūkiai pasidarė nerentabilūs, nusmuko. Naujakuriai, gaudami fiktyvią pagalbą, nepajėgė įsikurti. Kai žmonės paklausdavo pareigūnų apie kolūkius, jie atsakydavo, kad apie juos kalbėti dar neatėjo laikas. Tikslas buvo labai aiškus: visų pirma išbuožinti stambiuosius ūkininkus, vėliau suardyti vidutinius ūkius, o su smulkiaisiais susidoroti bus visai nesunku.

Ūkyje gyveno seni tėvai ir sesuo. Mes trys broliai gyvenome Kaune. Aš dirbau VDU Medicinos fakulteto Vidaus ligų katedroje, du broliai studijavo. Vyresnysis Petras studijavo Veterinarijos akademijoje, jaunesnysis Stasys — Technikos fakultete inžineriją. Į namus mes retai parvažiuodavome, nebent per šventes.

Sensteléję tėvai sunkiai suprato esamą padėtį ir miglotą ateitį. Aš įspėjau motiną ir seserį būti pasirengusiems, reikalui esant, palikti namus. Su tėvu šiuo klausimu nekalbėjau, nes žinojau, kad jis neperkalbamas ir savo namų geruoju nepaliks. Patariau surinkti brangiausius daiktus, papuošalus ir paslėpti žemėje taip, kad išėjus iš namų, lengvai galima būtų juos naktį išsikasti. Jos tai atliko prieš pat birželio 15 d., t.y. prieš vežimus. Šią paslaptį jos išsivežė į tremtį.

Įvykiai vystėsi labai greitai. Liepos 21 d. buvo paskelbta Lietuvos Socialistinė Respublika ir rugpjūčio 8 d. Lietuva buvo priimta į Sovietų Sąjungos sudėtį. Buvo baigta su Lietuvos nepriklausomybe. Visi tie, kurie manė, kad Lietuva liks savarankiška Socialistinė Respublika, apsiriko.

Tuojau pradėjo atleidinėti įvairaus rango tarnautojus, daugelį jų suėmė. Žmonės, tikėdami paslaptingais gandais, tikėjo, kad netrukus būsiąs karas tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos. Prasidėjo teroras prieš dorus žmones, patrio-

tus. Į šią akciją buvo įtraukti įvairūs perėjūnai, girtuokliai, vadinamieji proletarai, vietiniai rusai ir kiti nedraugiški elementai. Buvo ir iš idėjos pasišventusių žmonių, buvusių kalinių, kurie daugiausiai vadovavo šiems veiksmams.

Ėjo gandai, kad bus vežami žmonės. Tačiau, kada, kur ir kaip, niekas tiksliai nežinojo. Viena mergina iš Viduklės „aktyvo" įspėjo seserį, kad mūsų šeima yra įtraukta į vežamųjų sąrašus ir patarė bent laikinai pasitraukti iš savo namų. Tačiau tėvai nesuprato šios rimtos padėties ir neketino niekur išsikraustyti. 1941 m. gegužę motina buvo atvykusi į Kauną pas akių specialistą dėl regos sutrikimų ir aplankyti mus tris sūnus. Buvo labai patenkinta savo kelione. Tai buvo paskutinis jos pasimatymas su sūnumis prieš iškeliaujant į tremtį.

Atėjo lemtingasis birželis. 1941 m. birželio 14 d. motina ankstyvą rytą ravėjo darže, tėvas ir sesuo dar miegojo. Atvykę trys vyriškiai pranešė, kad jie tremiami į Rusiją. Liepė greitosiomis susiruošti kelionei, pasiimti daiktų, maisto. Vadovavęs akcijai kariškis nurodė, kad deportuojamieji atsiteistų su ūkyje liekančiais darbininkais. Buvo ir tokių (Vladas Bugarevičius ir kt.), kurie pasinaudojo esama padėtimi ir pareikalavo neuždirbtų pinigų. O Leonas Vidauskis, išleisdamas nežinion šeimininkus, šypsodamasis dar paskambino skambalu, kuriuo paprastai kviesdavo darbininkus pietų iš laukų. Akcijos vykdytojai primygtinai reikalavo pasakyti likusių mūsų trijų sūnų, kurie gyvenome Kaune, adresus. Matyt, buvo įsakymas išvežti ir sunaikinti visą šeimą. Tačiau jiems tai nepasisekė, niekas jiems mūsų adresų nepasakė. Taigi buvo ištremti tėvas Izidorius Ambrozaitis, Marija Ambrozaitienė ir Marija Ambrozaitytė. Ūkyje liko gyventi motinos sesuo Mikalina Sutkevičienė, vežimų metu buvusi pas gimines Tauragėje, todėl išvengusi tremties.

Kaune gyvenome trys broliai: Petras, Kazys ir Stasys, visi nebuvę tuo laiku kaime ir išvengę trėmimo. Apie mūsų šeimos išvežimą atsitiktinai sužinojome rytojaus dieną. Važiuoti į kaimą buvo pavojinga. Vežimų organizatoriai siautė ir ieškojo išvežtųjų artimųjų, besislapstančių ar pabėgusių nuo vežimų. Aptarę situaciją, nusprendėme pasiųsti brolį Petrą į tėviškę patikslinti žinias apie tėvų ir sesers išvežimą. Brolis tepasiekė tik Viduklės miestelį. Jau ir ten atpažino jį, kaip išvežtosios šeimos narį, ir mėgino sulaikyti. Nepasiekęs tėviškės ir vos nepakliuvęs į aktyvistų nagus, persigandęs jis grįžo į Kauną.

Žmonių nuotaika Kaune dėl vežimų buvo prislėgta. Kad žmonės bus vežami, nujautėme, tačiau netikėjome būsiant tokio plataus masto žiaurių trėmimų. Prieš birželio vežimus daugelis pastebėjo ryškų MVD kariuomenės pagau-

sėjimą, ypač karininkų Kaune ir kituose miestuose. Geležinkelio stotyse atsirado daug gyvulinių vagonų. Tačiau niekas netikėjo, kad ši akcija vyks taip greitai ir paslapčia. 1941 m. birželio 13 d., pirmųjų vežimų išvakarėse, susitikę su inžinieriumi Mikaila prie namų Kaune, Savanorių pr. 86, kur gyvenome, svarstėm, ar nakvoti šiąnakt namie. Supratom, kad yra pasiruošta išvežimo akcijai. Nutarėme rizikuoti nakvoti namuose. Mūsų niekas nelietė, bet iš mūsų ir gretimų namų rytą išvežė keletą šeimų.

Nuo 1940 m. birželio 15 d. gyvenimas Kaune ir visame krašte buvo labai prislėgtas ir neramus. Po sutarties su Sovietų Sąjunga pasirašymo buvo įvesta daug sovietų kariuomenės. Tai Lietuvos nepriklausomybės pabaiga, manė visi dori patriotai, ir jie neklydo.

Šalyje šeimininkavo įgaliotinis Lietuvai Vladimiras Dekanozovas ir įgaliotas ministras Lietuvai Nikolajus Pozdniakovas. Jiedu nedelsdami sudarė tariamai demokratinį Ministrų Kabinetą su Justu Paleckiu priešakyje, kuris buvo marionetė ir vykdė Sovietų Sąjungos emisarų nurodymus. Paskubomis buvo suorganizuoti rinkimai į vadinamąjį Liaudies Seimą. Visi prievarta turėjo eiti balsuoti. Prie balsavimo urnos kiekvienam balsuotojui buvo specialiu spaudu pase pažymima, kad balsavęs. Kas nebalsavo ir neturėjo atitinkamo spaudo pase, buvo laikomas liaudies priešu. Svarbu buvo, kad ateitum balsuoti. Kaip balsuoji ir už ką — nesvarbu, nes balsavimo duomenys vis tiek 99,95 proc.

Lietuvoje, ypač pietinėje jos dalyje ir Kaune, buvo daug vadinamųjų Lietuvos vokiečių ir suvokietėjusių lietuvių, kurių dauguma pritarė hitlerizmui ir viešai ėmė tai demonstruoti. Buvo paskelbta vokiečių repatriacija iš Lietuvos. Vietiniai vokiečiai pasijuto karingai. Buvo tokių, kurie suvokė padėties rimtumą. Aš per savo artimą studijų ir darbo draugą Alfonsą Čeičį buvau susipažinęs su keletu padorių vietinių vokiečių, kurie mums papasakodavo, kas dedasi Vokietijoje ir ko laukiama ateityje. Buvo visai aišku, kad karas tarp Vokietijos ir Sovietų Sąjungos yra neišvengiamas. Tačiau niekas negalėjo pasakyti, kokia bus šio karo baigtis.

1940 metų žiemą mane komandiravo vienam mėnesiui į Marijampolę pavaduoti Tuberkuliozinio dispanserio vedėją. Žiema buvo nepaprastai šalta. Vedėjo gydytojo Petro Kondratavičiaus bute vos nesušalau. Mieste jautėsi kažkoks įtempimas. Aktyviai veikė vokiečių repatriacijos komisija. Repatrijavo ne tik tikri vokiečiai, bet ir turį nors mažiausią giminystės ryšį su jais. Kai kurie gryni lietuviai pasidirbdindavo fiktyvius dokumentus ir išvažiuodavo į Vokie-

tiją. Visi manė, kad greit bus karas, ir tuomet galės vėl grįžti į laisvą Lietuvą. Kaune sklido įvairūs gandai apie karą ir represijas, kolūkius. Repatriantai vokiečiai ir turį ryšį su Vokietija buvo beveik viešai paskelbę, kad karas numatytas 1941 m. gegužės 17 d. Tačiau dėl nežinomų priežasčių ši data buvo perkelta į birželio 22—24 d. Visi laukė karo kaip išganymo. Iš Vokietijos ėjo rimtos žinios, esą Vokietija išlaisvins Lietuvą nuo bolševikų. Matyt, ji tikėjosi pagalbos iš gyventojų, vykstant karui. Visi buvo pasirengę karui. Veikė įvairios pogrindinės organizacijos, kurių tikslas padėti vokiečiams ir taip atkurti Lietuvos nepriklausomybę.

Katedrai tuo metu vadovavo profesorius med. dr. Pranas Gudavičius, vyr. asist. - med. dr. Juozas Kupčinskas ir Vacys Tiškus, asistentai — med. dr. Juozas Meškauskas, med. dr. Alfonas Čeičys ir medicinos felčeriai — Jonas Adomavičius ir Kazys Ambrozaitis. Vidaus ligų katedra, kaip ir visos kitos, buvo įsikūrusi Kauno valstybinėje ligoninėje, Gardino g. 86. Dirbau su med. dr. J.Kupčinsku jo palatoje ir Tuberkulioziniame skyriuje. Visi dirbome su studentais.

Pradėjo reikštis liaudies tarnai ir įvairūs prisiplakėliai bei karjeristai, įvairūs perėjūnai, girtuokliai ir kt. Prasidėjo politinis kadrų peržiūrėjimas. Katedroje panaikino medicinos felčerių etatus. Įvedė naujus klinikinių ordinatorių etatus su 308 rublių atlyginimu. Į juos pakliūti buvo griežtas vidaus konkursas. Aš to konkurso nelaimėjau. Po didelių svarstymų mane paliko laikinai su puse klinikinio ordinatoriaus atlyginimu, t.y. 190 rublių. Prasidėjo nuolatiniai mano asmens bylos peržiūrėjimai, o paskui — atleidimai iš darbo. Kelis kartus mane gelbėjo Sveikatos apsaugos komisaras Vytautas Girdzijauskas, palikdamas laikinai tarnyboje kaip raseiniškį. Tačiau buvo stiprios kadrų valymo jėgos, kurios nepaklusdavo ir aukščiausiai valdžiai. Prieš pat karo pradžią gavau paskutinį atleidimo raštą. Tačiau jis neįsigaliojo, nes po kelių dienų prasidėjo karas. Aš buvau gerų „draugų“ įskųstas, kad esu buožės vaikas ir dešiniųjų pažiūrų. Dėl savo biografijos buvau persekiojamas visą sovietmetį. Iš pusės klinikinio ordinatoriaus algos buvo sunku pragyventi net ir nevedusiam. Ieškojau papildomo darbo. Suradau darbą Kauno m. Darbo ekspertizės komisijoje, kuriai vadovavo ne specialistė — biologė, o fanatikė partinė Justina Kairytė-Kauneckienė, iš mūsų parapijos — Viduklės, kilusi iš 80 ha ūkio. Tačiau ji man per kitus atsakė darbą, motyvuodama tuo, kad aš esu buožė ir tokiems nėra vietos jos darbovietėje.

Žmonės laukė, karas artinosi. Daugelis buvo susibūrę pagal „trejukės“ sistemą ir pasirinkę užduotis. Buvo įkurtas LAF (Lietuvos aktyvistų frontas) su dviem štabais: Vilniuje ir Kaune. Buvo pasirengta karo veiksmams, sukilimui ir Lietuvos išvadavimui. Iš patikimų šaltinių buvo pranešta, kad karas prasidėsiąs birželio 18—26 laikotarpiu. Kadangi sekmadienis buvo vokiečių puolimo diena, spėliota, jog karas turi prasidėti birželio 22 d. Tą dieną buvo pasirengta įvykdyti sukilimą ir paskelbti Lietuvos nepriklausomybę.

Aš su LAF buvau gerokai suartėjęs per savo gerą draugą Otolaringologijos katedros asistentą Ksaverą Vencių, kuris labai aktyviai dalyvavo LAF veikloje. Drauge buvome sudarę klinikų jaunuomenės pogrindinę organizaciją sukilimui vykdyti. K.Vencius buvo numatytas naujosios Vyriausybės sveikatos apsaugos ministru. Buvo svarstomas kandidatas į ministro pavaduotojo postą. K.Vencius pasiūlė man užimti šį postą. Tačiau būdami abu jauni ir nepatyrę administracijoje, nutarėme šį postą pasiūlyti profesoriui dr. Broniui Sidaravičiui.

Visą laiką mes buvome sekami, bijojome kratų ir areštų. Keletą kartų teko nakvoti pasislėpus rentgeno kabinete. Tuo metu gyvenau Savanorių pr. 86. Namas buvo ant stataus Žaliakalnio krašto, nuo kurio gerai matėsi ne tik miesto centras su Senamiesčiu, bet taip pat ir Linksmakalnis. 1941 m. birželio 22 d. ankstyvą, gražų, šiltą, saulėtą rytą pro atvirą kambario langą išgirdau kariniams veiksmams būdingą dundesį, kuris sklido nuo Linksmakalnio. Atsikėlęs pasižiūrėjau į Linksmakalnį, tačiau visur buvo ramu. Pažadinau brolį Stasį ir sakau jam, kad labai panašu į karo veiksmus, kurie turėtų prasidėti šiomis dienomis. Brolis mane nuramino, sakydamas, kad tai tikriausiai tik kariniai manevrai. Atsikėlę per radiją sužinojome, kad Vokietija užpuolė Sovierų Sąjungą ir prasidėjo karas.

VOKIEČIŲ OKUPACIJA

Likimas lėmė, kad birželio 22 d. turėjau budėti Universiteto klinikose. Išsiskubinęs važiuoti, autobuse sutikau dr. Vladą Viliamą, kuris patvirtino, kad karas jau prasidėjęs. Autobusas sustojo pusiaukelėje ir toliau nevažiavo, ore skraidė lėktuvai. Pėsčias pasiekiau Klinikas ir pradėjau eiti savo, kaip Klinikų budinčio gydytojo, pareigas.

Visi darbuotojai buvo savo darbo vietose. Priiminėjom ir guldėm į palatas ligonius. Tuojau atvyko Klinikų direktorius profesorius med. dr. Kazys Oželis. Klinikose tvyrojo slogus sąmyšis ir paslėptas džiaugsmas. Klinikų partiniai aktyvistai — direktoriaus pavaduotojas Sabakonis, gyd. Zigmas Januškevičius, partinis sekretorius gyd. Mauša Šneideris, kadrų viršininkas ir kt. ginklu privertė Klinikų vairuotoją juos vežti skubiai į Rytus.

Apie 11 valandą pasirodė pirmi sužeistieji — civiliai ir kariškiai — sovietų ir vokiečių sužeisti kareiviai. Guldyti vienoje palatoje ir rusus, ir vokiečius buvo politiškai rizikinga ir pavojinga. Įsakiau civilius, vokiečius ir rusus guldyti atskirose palatose.

Pas direktorių buvo sukviesti netarybiniai aktyvistai. Pasitarime buvo nuspręsta man, kaip Klinikų budėtojui ir karininkui ,suteikti visą valdžią tvarkyti medicininį aptarnavimą. Tačiau į mane kreipdavosi žmonės ir ne tik medicinos klausimais. Reikėjo suorganizuoti aktyvą, kuris prižiūrėtų, kad Klinikose neįvyktų sabotažo bei kitų nepageidautinų įvykių. Dėl to aktyvistai budėjo visuose atsakinguose postuose. Karo pradžia galėjo pateikti įvairių netikėtumų. Todėl visais atvejais reikėjo būti labai atsargiems. Vėliau susitvarkėme su informacija ir dirbti buvo daug lengviau.

Apie dvi savaites išgyvenau Klinikose, nepareidamas nė valandėlei namo. Be pagalbos teikimo sužeistiesiems, greitosios pagalvos mašinos teikė pagalbą ir LAF

ginkluotoms pajėgoms. Greitosios pagalbos mašinomis buvo suvežti radijo specialistai, kurie tinkamai sutvarkė bolševikų sugadintą radiofoną ir paruošė jį taip, kad per jį galima būtų skelbti Nepriklausomybės aktą. LAF štabas buvo įsikūręs Senelių namuose ir Chemijos institute. Iš senelių namų LAF įgaliotinis Leonas Prapuolenis vadovavo štabui. Chemijos institute koncentravosi stiprios ginkluotosios pajėgos, kurios sunaikino sovietinės kariuomenės ryšių stotis. Iš sekmadienio į pirmadienį naktį mieste buvo daug ginkluotų aktyvistų ir sovietinės kariuomenės kareivių. Tačiau tarp jų konfliktų nebuvo. Viskas buvo paruošta sukilimui ir Nepriklausomybės paskelbimui. Nors aktyvistai sukilėliai dar nekontroliavo padėties mieste, bet buvo nutarta nedelsiant skelbti Nepriklausomybę.

1941 m. birželio 23 d. 9 val. 28 min. ryto Lietuvių aktyvistų fronto Vyriausiojo štabo vardu LAF įgaliotinis Leonas Prapuolenis paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės atstatymo aktą ir Laikinosios Lietuvos Vyriausybės sudėtį. Sugiedotas Tautos himnas. Tai buvo ženklas Visuotiniam Tautos sukilimui. Ginkluoti aktyvistai, užėmę ginklų sandėlius, pradėjo vežti ginklus mūsų greitosios pagalbos mašinomis į atsparos punktus. Prasidėjo atkaklios kautynės, kurios tęsėsi visą pirmadienį ir antradienį. Tik tris dienas Kauną visiškai kontroliavo aktyvistų pajėgos.

Jau ketvirtadienį pasirodė reguliarūs vokiečių kariuomenės daliniai. Vokiečių kariuomenė taip pat neatnešė laisvės Lietuvai, tik vieną okupaciją pakeitė kita. Sukilimo moralinė ir psichologinė reikšmė buvo ta, kad Lietuva atgavo pasitikėjimą savo tautine sąmone ir ryžtu pakelti naujos okupacijos sunkumus. Sukilime žuvo apie 2—4 tūkstančių žmonių. Sukilimo tikslas buvo pasiektas — Lietuva buvo paskelbta nepriklausoma valstybe, sudaryta sava Vyriausybė.

Laikinosios Vyriausybės ministru pirmininku buvo paskirtas K. Škirpa, kuris iš Berlyno neatvyko. Jo pareigas visą laiką ėjo švietimo ministras Juozas Ambrazevičius. Sveikatos ministro pareigas ėjo mano draugas gyd. Ksaveras Vencius. Svarbiausias Laikinosios vyriausybės tikslas — pastatyti vokiečius prieš įvykusį faktą: Lietuva pradeda tvarkytis kaip nepriklausoma valstybė. Laikinoji Lietuvos vyriausybė išbuvo valdžioje šešias savaites. 1941 m. rugpjūčio 5 d. Laikinoji Lietuvos vyriausybė susirinko į savo paskutinį posėdį, kuriame nutarė sustabdyti savo veiklą dėl vokiečių atvirai daromų kliūčių: politinių jėgų tarpusavio kiršinimo, globojant avantiūristinius elementus, neleidžiant vykdyti savo pareigų. Lietuvai valdyti buvo paskirtas Generalinis komisaras, kurio pareigas eiti buvo pavesta Adrianui von Rentelnui. Valdžią vykdė sričių komisarai.

1941 metų pradžioje sveikatos ministras K. Vencius pasikvietė mane ir paprašė mane vadovauti gydytojų grupei, kuri turi vykti į Vilnių ir kaip ministerijos įgaliotiniai užimti ligonines ir jas tvarkyti. Komandiruoti buvome 12 gydytojų, iš jų — K. Valteris, B. Gaižiūnas, J. Stankaitis, K. Augevičius ir kt. Apsigyvenome Raudonojo kryžiaus ligoninėje Vilniuje. Ligoninės direktorius K. Katilius ne visai draugiškai ir geranoriškai sutiko mūsų kolektyvą. Atrodė, kad jis ne visai norėjo paklusti sveikatos ministro potvarkiams. Tai ką kalbėti apie kitas ligonines, kuriose direktoriai buvo ne lietuviai.

Mes buvome komandiruoti į Vilnių vienam mėnesiui. Jeigu būtų reikalas, galėtume pasilikti Vilniuje ir ilgiau. Visi išsiskirstėme į ligonines pagal savo specialybes. Man teko vykti į Vilniaus Infekcinę ligoninę ir prisistatyti ligoninės direktoriui lietuviui iš Kauno gyd. Česlovui Kocenui. Ligoninės kolektyvas priėmė mane labai nevienodai. Ligoninėje dirbo įvairių tautybių gydytojų, iš jų daugiausia lenkų bei sulenkėjusių lietuvių. Buvo nejauku, nes visi mane laikė kažkokiu komisaru. Ko tik jie man neprikalbėjo. Sakė, kad lietuviai Vilniuje ilgai neišsilaikysią. Tarp jų buvo rimtų lenkų, kurie nesikišo į politiką: Lapinski ir kt. Tačiau buvo keletas sulenkėjusių gydytojų, kurie vadovavo nedraugiškai akcijai prieš Lietuvą. Šia akcija pasižymėjo gydytojas A. Gojdz (Gaidys), kuris mokėjo lietuviškai. Jis, kaip gydytojas, buvo kaltinamas dezertyravimu 1920 m. iš Lietuvos kariuomenės. Tačiau dėl senaties jam ši didelė nuodėmė buvo atleista ir byla anuliuota. Gydytojas Morkus, pagal kilmę lietuvis, nelabai noriai kalbėjo lietuviškai, ligos istorijas rašė lenkiškai, nesidrovėdamas, kad Vilnius jau metai kaip buvo prijungtas prie Lietuvos ir rašyti lietuviškai buvo privalu.

Komandiruotės metu turėjome progos gerai susipažinti su Vilniumi ir jo kultūriniu gyvenimu. Laikinajai Vyriausybei nustojus funkcionuoti, mes visi, 1941 m. rugpjūčio pradžioje, vėl grįžome į Kauną, jausdami, kad nepasiekėme reikiamo tikslo.

Kaune įvyko daug permainų. Visų pirma nustojo veikti Laikinoji Lietuvos Vyriausybė ir įkurta vokiečių vadovaujama Tarėjų valdžia. Universitetas išvalytas nuo komunistų ir jiems pataikavusių elementų. Labai gaila, kad mano senasis šefas profesorius Pr. Gudavičius buvo išleistas į pensiją. Aš ir dabar manau, kad tai padaryta neteisingai. Atleistas iš pareigų ir iš Universiteto Vidaus ligų katedros vyr. asist. med .dr. Juozas Kupčinskas už labai aktyvią ir fanatišką pagalbą raudonajam režimui. Nauju Medicinos fakulteto dekanu buvo paskirtas jaunas katedros docentas, mano geras draugas med. dr. Juozas Meškauskas.

Į Katedrą atėjo dirbti daug naujų žmonių. Vokiečiams pareikalavus, visos katedros turėjo išsikelti iš naujųjų Klinikų į senąsias patalpas Gardino g. Vokiečių okupacijos metu susiformavo nauja Vidaus ligų katedros sudėtis. Katedros vedėju dirbo prof. Juozas Meškauskas, docentais — pradžioje — med. dr. Alfonas Čeičys, vėliau med. dr. Jonas Elvikis, vyresniaisiais asistentais — Jonas Adomavičius ir Kazys Ambrozaitis, asistentais — Paulius Tamošaitis, Jonas Kučinskas, Marijonas Krištopaitis ir klinikiniais ordinatoriais — Juozas Gudauskas, Pranas Gudas-Gudavičius ir Stefa Gruodytė.

Darbas buvo įprastinis, algos mažos. Tie, kurie turėjo kaime artimųjų, galėjo pasinaudoti jų dosnumu. Mano tėvai buvo išvežti, ūkis be priežiūros. Ūkyje gyveno motinos sesuo senutė Mikalina Sutkevičienė, kuri nesugebėjo jo prižiūrėti, o broliai mokėsi Kaune. Reikėjo kukliai gyventi. Tuo metu pradėjau rengti disertacinį darbą, todėl apie pašalinį uždarbį nebuvo laiko galvoti. Savo biudžetą papildydavau tikrindamas kai kurių fabrikų (Daržovių perdirbimo ir Aliejaus fabrikai, Kauno mėsos kombinatas ir kt.) darbininkų sveikatą. 1943 metais baigiau rašyti disertaciją medicinos daktaro laipsniui įgyti, tema „Cukraus kiekio žmogaus kraujyje kitimai vitamino B poveikyje". Laukiau progos ginti disertaciją. Tačiau mano paties ir šio darbo likimą nulėmė netikėti įvykiai.

Du mėnesiai priverčiamojo darbo stovykloje Pravieniškėse

1943 m. liepos 31 d., mano atostogų išvakarėse, mano senas pacientas Vincas Valiušaitis atvežė paguldyti į ligoninę savo brolį Antaną su diagnoze: lėtinis endokarditas. Skubiai paguldau ligonį į savo skyrių. Šiai ligai gydyti ligoninė vaistų neturėjo. Reikėjo sulfanilamidų, kuriuos galima buvo gauti tik vokiečių vaistinėje, t.y. Teatro vaistinėje. Tačiau vaistus parduodavo labai ribotais kiekiais, su receptu, tik vienai dienai. Kadangi tą dieną turėjau išvykti atostogų, tai parašiau keletą receptų ir įspėjau Vincą Valiušaitį, jokiu būdu neparodyti vaistininkui visų receptų tą pačią dieną. Vaistus reikėjo užsakyti kasdien. Atsiėmęs mano receptus, Vincas Valiušaitis kuo greičiausiai nubėgo į Teatro vaistinę ir pateikė visus receptus iš karto. Be to, dar susiginčijo su vaistininku dėl didelio vaistų kiekio pardavimo. Vokietis vaistininkas visus receptus nusiuntė vokiečių administracijai, kad nubaustų vaistų spekuliantus. Vokiečiai šią bylą nusiuntė Vidaus reikalų tarėjui, kurio žinioje buvo Medicinos reikalų val-

dyba. Vokiečiai parengė daug tokių bylų dėl spekuliacijos vaistais. Lietuvos administracija privalėjo nubausti kaltininkus, tačiau nežinojo, kaip tai atlikti. Galų gale sugalvojo saliamoniškai: bausti turėjo Kauno burmistras, o tvirtinti ar pasigailėti — Vidaus reikalų tarėjas. Tuos gydytojus, kurie vertėsi privačia praktika, nubaudė 800 markių bauda. Tokiems gydytojams, kaip ir man, kurie nesivertė privačia praktika, buvo skiriami trys mėnesiai darbo pataisos stovykloje Pravieniškėse. Nenorint sėsti į kalėjimą, reikėjo nueiti pas Vidaus reikalų tarėją su pareiškimu ir pasiaiškinimu. Vidaus reikalų tarėju dirbo vokiečių statytinis voldemarininkas ir hitlerininkas ats. av. majoras Jonas Pyragius, kuris 1941 m. liepos 23 dienos naktį su kitais voldemarininkais organizavo nepasisekusį pučą prieš Laikinąją Vyriausybę. Štai su tokia asmenybe reikėjo vesti derybas dėl mano bausmės anuliavimo. Žinodamas, kad J. Pyragius labai mėgsta išgerti, pasiėmiau daug gėrimų ir nuvykau į jo rezidenciją, kuri buvo policijos rūmuose Donelaičio ir Gedimino gatvių kampiniame name. Sutartą valandą pasibeldžiau į duris. Duris atidarė vidutinio amžiaus aštrių bruožų, šviesaus gymio vyriškis. Tai buvo J. Pyragius. Trumpais žodžiais prisistačiau, kas esu ir kokiu reikalu, pateikiau atitinkamą pareiškimą. Po ilgų derybų ir gerai išgėrus, pagaliau J. Pyragius mane patikino, kad bylą perduos Kauno miesto burmistrui, kuriam buvo suteikta teisė anuliuoti šitokias bylas. Aš širdingai padėkojau J.Pyragiui už tokią malonę. Prieš išeinant, jis mane įspėjo, kad kurį laiką pasišalinčiau iš Kauno, nes vokiečiai yra labai įpykę dėl šios bylos ir gali patys nustatyti bausmę.

Grįžęs į katedrą papasakojau apie pokalbį su J. Pyragium, atkreipdamas dėmesį į patarimą nesimaišyti kurį laiką Kaune. Tačiau katedros vedėjas prof. J. Meškauskas ir kiti bendradarbiai labai šaltai pažiūrėjo į šią bylą ir nerekomendavo man laikinai pasišalinti iš Kauno. Byla buvo Burmistro anuliuota. Aš ramiai, pagal tvarkaraštį, išvykau atostogų į tėviškę. Grįžęs iš atostogų išgirdau, kad ieškoma gydytojų, kuriuos galima būtų išsiųsti į vokiečių organizuojamus karinius dalinius (S. Gruodytė ir kt.). Man buvo netiesiogiai patarta pasisaugoti, nes manoma panaudoti šiuos „nusikaltėlius“. Vėl norėjau išvykti, bet niekas man nepritarė.

Vieną gražią 1943 m. rugsėjo dieną darbo metu į ligoninę skambina man Vidaus reikalų tarėjas J. Pyragius ir prašo kuo skubiausiai atvykti pas jį labai svarbiu reikalu. Aš norėjau atidėti vizitą, motyvuodamas dideliu užimtumu, bet niekaip negalėjau jį perkalbėti. Tariausi su draugais, ką daryti. Su draugais nu-

sprendėme, kad J. Pyragius kviečia mane dėl minėtos bylos. Vykti vienam buvo neramu ir pavojinga. Todėl paprašiau savo gydytoją stažistą Pavilonį vykti drauge su manimi, kad, esant reikalui, jis galėtų pranešti apie mano padėtį.

Drauge su savo padėjėju, prisikrovęs pilną portfelį gėrimų, neramia širdimi nuvykau į policijos būstinę, kurioje buvo įsikūręs Vidaus reikalų tarėjas. Praėjęs pro policijos kordonus, drebėdamas patekau pas J. Pyragių. Kalba buvo labai trumpa ir aiški. Jis be jokių įžangų pareiškė, kad lietuvių karo daliniuose trūksta gydytojų ir man reikės eiti į tuos dalinius tuojau, šiandien, po dviejų valandų. Nereikėsią eiti ir namo. Po tokios trumpos ir įžūlios kalbos aš nežinojau, ką daryti ir ką sakyti. Pabėgti negalėjau, nes buvau policijos apsuptyje. Nutariau panaudoti diplomatiją. Aiškinau, kad esu mokslo darbuotojas, rengiu disertaciją, esu bolševikų ištremtų tėvų vaikas. Visa tai nepadėjo. Man girdint, J. Pyragius vokiškai paskambino kažin kurio dalinio pulkininkui leitenantui, kad po poros valandų prisistatys toks ir toks gydytojas. J. Pyragius dar pakartojo mano pavardę. Mes gėrėme ir ginčijomės. Supratau, kad jį įtikinti ir perkalbėti neįstengsiu. Nutariau griebtis paskutinės priemonės, prašyti išleisti mane dviem valandom namo susitvarkyti ir pasiimti daiktų. Gavęs sutikimą, po poros valandų ginčų, tekinas per visą miestą su savo padėjėju nubėgau į katedrą ir pasakiau visą padėtį. Delsti nebuvo laiko. Katedros vedėjas visokeriopai pats stengėsi, kad išgelbėtų mane nuo kariuomenės. Tačiau viskas buvo veltui. Dviejų valandų „paliaubos" baigėsi. Aš visų draugų pritarimu nutariau neiti į kariuomenę ir slapstytis.

Gyvenimas pogrindyje

Paėmęs reikalingiausius daiktus, nubėgau namo ir iš ten nuvykau į Saulės gatvės 31, pas Petrą Navardaitį. Nesuspėjo praeiti dvi valandos, policija pradėjo ieškoti manęs tarnyboje ir namuose, darė kratas. Taip prasidėjo mano slapstymasis, kuris truko ištisus metus iki Kauno „išlaisvinimo".

Gyvendamas pas Petrą Navardaitį, turėjau rimtai slapstytis. Policija, nerasdama manęs Kaune, pradėjo gaudynes po visą Lietuvą. Visoms Lietuvos vaistinėms buvo įsakyta registruoti mano receptus ir pranešti į Vidaus reikalų tarėjo įstaigą. Taip jie norėjo nustatyti, kur aš gyvenu ir, suprantama, dirbu. Susidarė didelis pluoštas receptų, kurie buvo parašyti dar anksčiau ir žmonių re-

alizuoti vėliau. Tas pluoštas receptų su ypatingu raštu apkeliavo beveik visą Lietuvą, nes pacientai kreipdavosi į Kliniką iš įvairių vietovių. Teko ir man pačiam pamatyti šį storą paketą.

Gyvenau labai sunkiomis sąlygomis. Pagalbos iš niekur negaudavau. Laimė, kad vokiečių administracija užmiršo pranešti Universitetui apie mano paieškas ir uždrausti mokėti atlyginimą. Iš šio menko 300 markių vyresniojo asistento algos reikėdavo pragyventi. Gerai, kad katedros vedėjas ir dekanas nepranešė Universiteto administracijai, jog aš nedirbu, o algą gaunu.

Dienomis mieste pasirodyti mieste negalėjau, nes buvo pavojinga. Be to, buvo daug pažįstamų, kuriems būtų reikėję paaiškinti savo padėtį. Išeiti į miestą galėjau tik vakarais. Gyvenau Antano Bagdono pavarde, turėjau oficialų asmens pažymėjimą. Buvau užsiauginęs ūsus, nešiojau nedioptrinius akinius. Tačiau ir taip negalėjau būti saugus. Nepaprastai reikėjo bijoti vokiečių rengiamų jaunimo gaudynių. Iš viso nuo kariuomenės buvo pabėgę 9 gydytojai. 1943 11 10 Kauno dienraščio „Ateitis" Nr. 261. 3 psl., buvo išspausdintas raštas: „Vidaus reikalų Valdyba praneša, kad gydytojai Kazys Ambrozaitis, Juozas Blonskis, Klemensas Drozda, Juozas Dičpinigaitis, Vytautas Baltrušaitis, Juozas Liutkus, Stasys Povilaitis, Kostas Pukėnas ir Vladas Pampikas nevyko atlikti jiems kaip gydytojams pavestų pareigų lietuvių karių daliniuose ir pasišalino". Tokio paties pobūdžio pranešimai buvo išspausdinti 1943 m. „Vyriausiosios Sveikatos Apsaugos Valdybos žiniose" ir 1943 m. „Lietuviškos Medicinos" žurnale. Be to, visų paieškomų gydytojų biografijos buvo išspausdintos lietuvių ir vokiečių kalbomis Gestapo slaptose Žiniose. Jei būtų suradę, mums būtų grėsę Dachau arba kiti vokiečių koncentracijos lageriai. Šias žinias man slapta davė pasiskaityti geras mano pažįstamas Vytautas Strikas. Pogrindyje gyventi buvo labai pavojinga.

1943 m. rudenį nutariau nuvažiuoti į tėviškę ir ten pamėginti slapstytis. Mano atvažiavimas į kaimą vėl po nesenai praleistų atostogų sukėlė nusistebėjimą. Beprasmiška ir pavojinga buvo kiekvienam aiškinti savo padėtį. Sužinoję mane esant kaime, pradėjo žmonės kreiptis medicininės pagalbos. Tačiau aš negalėjau priiminėti ligonių, nes negalėjau rašyti receptų. Jie buvo registruojami ir apie juos vaistinė privalėjo pranešti valdžiai. Pasirodė, kad ir tėviškėje negaliu slapstytis. Privalėjau vėl grįžti į Kauną, prisimindamas žymaus prancūzų rašytojo Morua žodžius, kad visi didieji nusikaltėliai mėgsta apsigyventi sostinėse. Ten yra daug saugiau. Gyvenamas pogrindyje Kaune, baigiau rašyti ir

spausdinti disertaciją. Buvo malonu, kad slapstydamasis laiką praleidau ne veltui. Pasikeitus situacijai, galėjau ginti disertaciją.

Žmonės laukė karo pabaigos, tikėdamiesi, kad jis atneš Lietuvai nors kokią laisvę. Buvo aišku, kad vokiečiai karo nelaimės. Frontas artinosi prie Lietuvos ribų. Jaučiau, kad mano išsilaisvinimo iš vokiškų pinklių valanda artėja. Su draugais spėliojome, kokia mūsų ateitis. Beveik visi nutarėme trauktis į Vokietiją. Tačiau aš dar bijojau, kad bėgant su jais, mane gali demaskuoti. Artėjo frontas, Kaune kilo sąmyšis. Reikėjo apsispręsti, likti Kaune ar bėgti į tėviškę, o iš ten į Vokietiją. Dauguma draugų, kurie buvo nutarę bėgti iš Lietuvos, buvo sudarę planus, kaip išvykti iš Lietuvos.

Aš sutariau bėgti drauge su Petro Navardaičio pusbroliu Juozu Gudausku. Sumanėme pradžioje kraustytis į tėviškes Žemaitijoje, o vėliau drauge vykti į Vokietiją. Artinantis frontui, ir aš pasijutau drąsesnis. Galėjau drąsiau vaikščioti po miestą. Prasidėjus vokiečių administracijos evakuacijai iš Kauno, aš nuvykau į dekanatą pažymėjimo — leidimo vykti į Vokietiją. Dekanate jau buvo sąmyšis. Gavau specialų vokiškai parašytą leidimą su vokiečių valdžios pareigūnų parašais.

Jokio susisiekimo su Raseiniais nebuvo. Reikėjo ieškoti transporto. Susiradau seną brolių dviratį ir sugalvojau juo vykti į tėviškę. Paskubomis atsiėmiau man skiriamą spiritą, kurį turėjau užkasti žemėje, nes turėjau daugokai bagažo. Laisvai, nors ir atsargiai, vaikščiodamas po miestą sutvarkiau visus buto reikalus. Visus daiktus su brangiais mikroskopais, knygomis, baldais ir net nuotraukų albumais nugabenau į Juozo Gudausko butą, kurį pasižadėjo saugoti Gudausko geras draugas gydytojas Napalys Indrašius. Jis neketino trauktis į Vakarus. Dėl pasitraukimo į Vakarus tikslaus laiko turėjau su Juozu Gudausku susitarti jau būdamas tėviškėje. Važiavau į tėviškę dar ir todėl, kad norėjau paimti drauge ir brolius. Kelionė buvo sunki, nesaugi, dviračiu važinėti buvau neįpratęs. Artėjo frontas. Reikėjo skubiai spręsti, ką daryti. Broliai jokiu būdu nenorėjo vykti iš Lietuvos ir man patarė nevažiuoti. Frontas sustojo ties Raseiniais. Čia buvo didelis tankų mūšis. Raseiniai ėjo iš rankų į rankas kelis kartus. Miestas buvo beveik nušluotas nuo žemės paviršiaus, liko nesugriauti vos keli pastatai. Mes atsidūrėme fronto linijoje. Mūsų namuose buvo įrengta Karo ligoninė. Apsigyveno ir keli vokiečių gydytojai. Vietos komendantas man davė leidimą gydyti vietinius gyventojus ir išduoti įvairius pažymėjimus, net ir atleidimo nuo darbų. Pažymėjimai buvo išduodami vokiečių kalba. Vėliau, už-

ėjus Sovietų armijai, aš dėl tų pažymėjimų vos neįkliuvau. Dar ilgai žmonės, nesuvokdami pasikeitusios padėties, rodydavo šiuos pažymėjimus ir sovietiniams darbuotojams. Laimė, kad aš greitai išvykau iš tėviškės. Būdamas tėviškėje, gavau iš Juozo Gudausko laišką, kuriame jis rašė, kad nutarė nesitraukti į Vakarus. Patarė ir man niekur nejudėti.

Vokiečiai pradėjo evakuotis ir trauktis į Vokietiją. Norėdami įsitvirtinti pozicijose, vokiečiai ėmė gaudyti ir siųsti žmones kasti apkasų ir kitokių įtvirtinimų. Aš irgi vos nepakliuvau į vokiečių nagus. Reikėjo apie savaitę slapstytis miške. Vieną gražią rugpjūčio dieną, dirbdamas kieme, pastebėjau neįprastų lėktuvų voras atskrendant nuo fronto pusės. Nuojauta kalbėjo, kad vokiečių frontas pralaužtas. Nesuspėjau mesti darbo, o lėktuvai jau skraidė virš gyvenvietės ir šaudė iš kulkosvaidžių. Vos spėjau žmonėms pranešti apie rusų apšaudymą ir liepti slėptis. Kulkosvaidžiai tratėjo, krito pakirstos medžių šakos, dužo namo langai. Buvau pasislėpęs pakriaušėje už medžio, į kurį pataikė sprogstamos kulkos skeveldra. Jei ne medis, būčiau žuvęs. Rusai mūsų gyvenvietę apšaudė todėl, kad ji buvo apaugusi medžiais ir jie manė, kad ten yra daug besitraukiančių vokiečių kareivių.

ANTROJI SOVIETŲ OKUPACIJA

Rytojaus dieną pasirodė rusų kareiviai, kurie įsakė man, kaip šeimininkui, duoti vežimą pervežti krovinius. Darbininkai lengvai sutiko padėti. Padėtis buvo neaiški. Laukiau, kaip į visa tai reaguos darbininkai ir sovietiniai aktyvistai. Mūsų darbininkai pareiškė daug pretenzijų ir pasakė, kad aš, kaip buvęs šeimininkas, tvarkydamas ūkį, visus reikalus suderinčiau su jais. Pasirodė tarybiniai aktyvistai, kurie išmatavo ir surašė pastatus ir visą inventorių. Buvo neramu ir pavojinga likti tėviškėje. Dar vokiečiams esant, buvau sutvarkęs laukus ir savo rankomis užsėjęs rugiais. Ūkis buvo sutvarkytas. Man reikėjo grįžti į Kauną, į savo darbovietę, nes Kaune jau du mėnesius nebuvo vokiečių. Vyriausybė įsakė visiems tarnautojams kuo skubiausiai grįžti į savo senas darbo vietas. Kas vyksta Kaune, aš negalėjau sužinoti, nes jokio ryšio su Kaunu nebuvo. Raseiniai buvo visiškai sunaikinti. Raseinių apskrities visos įstaigos laikinai buvo perkeltos į Šiluvą. Kadangi jokio susisiekimo su Kaunu nebuvo, nutariau vykti į Šiluvą ir iš ten kokiu nors būdu pasiekti Kauną.

Šiluva

Šiluva buvo perpildyta Raseinių apskrities įstaigų ir tarnautojų. Be to, ten buvo stambūs NKVD ir kariniai daliniai. Senas pažįstamas klebonas kan. Paulius Katela, nenorėdamas, kad jo patalpas užimtų kariniai daliniai, pasiūlė man du kambarius klebonijoje. Šiluvoje sutikau daug pažįstamų. Susipažinau su apskrities prokuroru Archipovu, vietiniu rusu nuo Zarasų, kuris drauge su armija buvo grįžęs iš Rusijos. Jis labai maloniai sutiko mus, gydytojus, Šiluvoje. Apeliuodamas į mūsų patriotinius jausmus, kvietė pasilikti Šiluvoje. Negalėdamas

išvykti į Kauną, laikinai pasilikau Šiluvoje ir vyliausi, jog, pasitaikius progai, galėsiu išvykti į Kauną. Raseinių ligoninė buvo suorganizuota Biliūnų dvare, netoli nuo Raseinių. Biliūnų dvaras kažkada buvo aprašytas Adomo Mickevičiaus veikale „Ponas Tadas". Ligoninei vadovavo gydytojas Kostas Gaižauskas, dirbo gydytojai: Stasys Kavaliauskas ir jo sūnėnas Bronius Kavaliauskas, chirurgas Jonas Jocius, Elena Gaižauskaitė, Stasys Butkus ir kt. Raseinių apskrities sveikatos skyriaus vedėju buvo gydytojas Antanas Toločka, kuris pasižymėjo paprastumu, įžvalgumu, gudrumu, diplomatiškumu ir kitomis geromis savybėmis. Šios savybės buvo tinkamos priemonės gerai sugyventi su nemokšiška, bet pretenzinga valdžia ir apsaugoti gydytojus nuo įvairiausių pavojų. Šiluvoje dirbo du gydytojai: Kazys Ambrozaitis ir Henrikas Špukas. Gydytojas Henrikas Špukas dirbo poliklinikoje ir privačiai, gydytojas Kazys Ambrozaitis — ligoninės Infekcinių ligų skyriaus vedėju ir privačiai. Be to, abu jie dirbo dar ir Kariniame komisariate. Labai sunkus darbas buvo Kariniame komisariate. Kariniu komisaru pradžioje dirbo buvęs fabriko darbininkas, mažamokslis, lietuvių kilmės, tik lietuviškai nemokąs, leitenantas. Vėliau jį pakeitė buvęs respublikos karinis komisaras ir tarnyboje dėl kažkokios priežasties pažemintas Rusijoje gyvenęs ir dar gerai lietuviškai mokantis majoras Juozas Soblys, kilęs nuo Kelmės. Visa nelaimė, kad visi keturi Komisariato karininkai labai daug gerdavo. Po darbo mus mėgdavo pasikviesti ir mokydavo gerti iš stiklinių. Mes, deja, jokiu būdu nepripratinome juos gerti saikingai ir iš taurelių. Gėrė labai todėl, kad „krūminės" buvo galima gauti iki soties. Karas dar buvo nepasibaigęs. Vyrai bijojo, kad nepaimtų į kariuomenę. Todėl kaip įmanydami vaišino Komisariato darbuotojus, papirkdavo auksu ir kitomis brangenybėmis. Kai kurie iš jų tiek prisigrobė turtų, kad pradėjo gabenti į Rusiją. Lietuvoje gyventi su tokiu turtu buvo pavojinga. Jie patys, be gydytojo rezoliucijos, negalėjo atleisti nė vieno žmogaus. Dažnai mus paprašydavo atleisti kai kuriuos žmones nuo karo tarnybos. Žinojome, kad už tai gauna kyšius auksu. Mes turėjome griežtai tvarkomą žurnalą, kuriame rusė sekretorė Nina registruodavo visus gydytojų apžiūrėtus asmenis. Tuos sąrašus pasirašydavome vakare, baigę darbą. Tačiau pastebėjome, kad per pietų pertrauką paliktame žurnale karininkai įrašydavo kelių asmenų pavardes dėl atleidimo nuo karinės tarnybos. Dėl to pradėjome pasirašinėti žurnale ir prieš pertrauką, ir baigę darbą. Taip nutraukėme Komisariato apgavystes. Suprantama, kad už atleidimą nuo karinės tarnybos buvome atsakingi tik mes gydytojai. Darbas naujokų ėmimo komisijoje buvo ypač sunkus ir atsakin-

gas. Imdavo į kariuomenę ne tik šaukiamojo amžiaus vyrus. Per dieną prie naujokų ėmimo komisijos būdavo minios žmonių. Darbą pradėdavome ryte ir baigdavome vėlai vakare, kartais net 24 valandą arba ir dar vėliau. Kartais apžiūrėdavome per 200 žmonių.

Tik atvykus į Šiluvą, pasitaikė proga nuvykti į Kauną ir prisistatyti į savo darbovietę. Tarp Raseinių ir Kauno nebuvo jokio visuomeninio transporto. Sveikatos apsaugos skyrius rengėsi arkliais vykti į Kauną vaistų. Priėmė ir mane į šią kelionę. Važiavome į Kauną pusantros paros ir atvykome rytą.

Kaune tuoj pat nuėjau į Klinikas, kurių centras buvo buvusioje Žydų ligoninėje, Senamiestyje. Suradau naująjį Klinikų direktorių, kuriuo buvo paskirtas mano buvęs bendradarbis Pranas Gudas-Gudavičius. Direktorius man labai oficialiu tonu pareiškė, kad visas vietas Klinikose ir katedroje jie jau pasiskirstė ir man vietos nėra. Norėjau kreiptis į naująjį katedros vedėją, profesorių Juozą Kupčinską ir prisistatyti, kad atvykau į savo darbovietę pagal valdžios įsakymą. Tačiau tarpininkavęs tarp mudviejų telefonu direktorius pasakė, kad Juozas Kupčinskas neturįs jokio tikslo susitikti su manimi. Būtų geriausiai, pasak jo, kad aš važiuočiau į Vilnių. Mums bekalbant su direktoriumi, pasimaišė ir buvusi bendradarbė gydytoja Stefa Gruodytė, kuri visiškai pritarė direktoriaus išsakytoms mintims. Supratau, kad Kaune man dirbti mokslo įstaigoje jau nėra vilties. Liko vienintelė vieta Vilniaus universitete. Bet kaip pasiekti Vilnių? Arkliais į jį nenuvažiuosi. Supratau, jog mano buvę bendradarbiai visiškai pasikeitė. Prisišliedami prie naujos valdžios, manė padarysią karjerą, greit tapsią žymiais mokslininkais. Aš nebuvau pageidaujamas šioje kompanijoje, nes buvau jau parašęs disertaciją ir galėjau būti jiems pavojingas konkurentas. Be to, jie mane laikė dešiniuoju, su kuriuo, nors ir buvusiu bendradarbiu, naujos valdžios akyse buvo tiesiog pavojinga kalbėti ir bendrauti. Sunkių minčių prislėgtas aš išėjau iš Klinikų. Nujaučiau, kad esant naujai santvarkai, teks pakelti daug sunkumų. Į vadovaujančius postus veržėsi įvairūs perėjūnai, avantiūristai, girtuokliai, psichopatai ir kitokie nevykę elementai, kurie gerokai atskiedė ir taip jau nelabai aukšto intelekto naująją visuomenę. Visur buvo pilna pataikūnų, karjeristų, prisitaikėlių. Šiuo neaiškiu laikotarpiu pasinaudojo ir tautinės mažumos, kurios iki šiol buvo tolerantiškos. Ypač tuo pasinaudojo vietiniai rusai ir žydai. Jie užėmė visas svarbesnes ir atsakingesnes vietas.

Kaune negalėjau ilgai būti, nes mūsų transportas tą pačią dieną po pietų turėjo išvykti atgal į Šiluvą. Dabar manęs jau niekas nesiejo su brangiu jau-

nystės miestu Kaunu. Tvirtai nutariau važiuoti į Vilnių. Ten kaip tik reikėjo daug mokslo ir pedagogikos darbuotojų.

Turėjau Kaune atlikti dar vieną buitinį reikalą. Aš visą savo turtą buvau pergabenęs į gydytojo Juozo Gudausko butą Vilniaus gatvėje. J. Gudauskas savo ir mano turtą buvo pavedęs prižiūrėti gydytojui Napoleonui Indrašiui. Užėjus į J. Gudausko butą, radau ten persikėlusį Napoleoną Indrašių. Pranešiau, kad savo baldus ir kitą turtą esu pergabenęs čia, į šitą butą. Indrašius atsakė, jog apie mano turtą nieko nežinąs, esą jis visa tai laikęs Juozo Gudausko turtu, kurį pagal sąrašą atidavęs Vykdomajam komitetui. Nepadėjo nei mano, nei Juozo Gudausko pusbrolio Petro Navardaičio įtikinėjimai, kad mano turtas tikrai yra paslėptas čia, šiame bute. Nepadėjo Petro Navardaičio ir kitų draugų pažyma raštu. Prašiau grąžinti bent jau albumus su fotografijomis, kurie gulėjo ant stalo, tačiau visos pastangos buvo bergždžios. Vėliau sužinojau, kad Napoleonas Indrašius Juozo Gudausko rentgeno aparatą, filmus, įvairius kitus medicinos aparatus, taip pat ir mano daiktus sėkmingai išpardavė ir pinigus pasisavino. 1950 metais Juozas Gudauskas buvo atvykęs iš Amerikos ir norėjo susitikti su Napoleonu Indrašium, bet šis pasislėpė. Vėliau dar mėginau atsiimti baldus, kuriuos jis buvo atidavęs savo žmonos giminėms. Tačiau ir šį kartą nieko nepasiekiau. Tokiu būdu likau be buto, daiktų ir savo tarnybos. Reikėjo visą gyvenimą pradėti iš naujo. Nusiminęs grįžau į Šiluvą.

Gyventi ir dirbti Šiluvoje buvo sunku ir pavojinga. Mažas miestelis privalėjo sutalpinti Raseinių apskrities įstaigas ir tarnautojus. Čia buvo daug NKVD tarnautojų, liaudies gynėjų bei kariuomenės dalinių. Dar vyko karas. Žmonės vieni kitus seka ne tik gatvėje, bet ir įstaigoje ar namie. Niekur negali pasirodyti be globos. Pavyzdžiui, saugumui ir valdžiai užkliuvo, kodėl aš apsigyvenau klebonijoje. Reikėjo aiškintis, kad klebonas pažįstamas iš senų laikų, todėl ir pakvietė apsigyventi klebonijoje. Be to, Šiluvoje šiuo metu labai trūksta gyvenamojo ploto. Tačiau vis tiek klebonija užkliūdavo. Įtarė, kad ten yra kontrrevoliucinių jėgų centras. Todėl saugumas ir šnipai sekė kiekvieną mūsų žingsnį. Sutemus po Šiluvą galima buvo vaikščioti tik žinant slaptažodį, kurį kasdien keisdavo. Mums, kaip gydytojams, naują slaptažodį pranešdavo. Labai dažnai ginkluoti saugumiečiai arba liaudies gynėjai lydėdavo pas savo ligonius. Kartais pas ligonius turėjome eiti naktimis, nors buvo pavojinga vaikščioti, net ir turint slaptažodį.

Miestelio vienoje daržinėje buvo įrengtas laikinas kalėjimas, kuriame buvo prigrūstas neįmanomai daug neteistų kalinių. Sargais buvo pastatyti įvairūs psi-

chopatai, kurie šaudydavo į kalinius pro daržinės duris. Dėl tokių neatsakingų veiksmų daug kalinių žuvo. Kiekvienas nusilpusių žmonių bruzdesys arba stuksenimas į duris buvo lydimas šūvių į jas. Buvo visiška netvarka. Bet kurį žmogų galėjo apšaukti liaudies priešu ir jį areštuoti. O kaip įrodysi savo nekaltumą, jei kiek geriau už kitus gyvenai, turėjai žemės, namą ir kt. Pakliuvus į saugumą, sunku būdavo ištrūkti iš jo nagų. Vis tiek rasdavo kokią nors kaltę. Mirusius arba nukankintus kalėjime išgabendavo už miestelio ir sumesdavo į buvusius apkasus. Per žiemą jų prisirinko daug. 1945 metų pavasarį tuose apkasuose rasta per 150 lavonų, kurių atpažinti jau nebuvo įmanoma. Be to, saugumas nieko prie jų neprileido. Kita vertus, žmonės bijojo prisipažinti esą šių žuvusių žmonių giminės. Miestelyje buvo Vidaus kariuomenės baudžiamasis dalinys, kuris kartu su liaudies gynėjais kovojo su partizanais ir juos naikino. Mūšiuose žuvusių partizanų kūnai būdavo atvežami ir suguldomi miestelio aikštėje — buvusioje turgavietėje. Toks barbariškas elgesys turėjo tikslą įbauginti priešus, kartu norėta ir pamatyti, kas ateina apraudoti bei atpažinti žuvusiuosius. Žuvusiųjų giminėms ir artimiesiems buvo keliamos represinės bylos. Kiekvieną dieną ateidavo saugumo ar milicijos pareigūnai gauti pažymų apie kalinių bei šiaip piliečių mirtį. Dažnai ginkluotas pareigūnas mums pakišdavo po nosim visiškai gatavą pažymą tik pasirašyti, neapžiūrint mirusiojo. Būtų buvę labai pavojinga aiškintis mirimo priežastį. Mirusiajam būtų buvę tas pats. Mačiau nepaprastą ir įžūlų saugumo, milicijos ir liaudies gynėjų žiaurumą. Aš niekaip negalėjau įsivaizduoti, kodėl žmonės tokie žiaurūs, kodėl žmogaus gyvybė tokios mažos vertės. Mes, gydytojai, kovojome su ligomis, mirtimis, tuo tarpu suįžūlėję menkos moralės elementai pasididžiuodami naikino šventą žmogaus gyvybę, versdami ir mus talkininkauti jiems. Prisimenu vieną įsimintiną atsitikimą.

1945 metų pavasarį senas žmogus iš tolimo kaimo atvyko kažin kokiu reikalu į karinį komisariatą, kuris buvo parapijos namo pirmame aukšte. Radęs uždarytas Komisariato duris, žmogelis norėjo užlipti į antrą aukštą ir pasiteirauti, kodėl Komisariatas uždarytas. Tačiau antrame aukšte buvo kalėjimas (KPZ), kurį saugojo ginkluotas, visiems žinomas, psichopatas. Pamatęs lipant žmogų į viršų, į kalėjimą, įspėjo jį grįžti atgal. Nelaimei, žmogelis buvo kurčias ir nesuprato, ką kalėjimo sargas norėjo jam pasakyti. Tuomet sargas paleido tris šūvius į žmogelio galvą, nutempė jį žemyn ir paslėpė po frontiniais pastato laiptais. Sargas tuojau pranešė kalėjimo viršininkui, žiauriam saugumo ka-

pitonui, kuris radęs, kad žmogelis dar gyvas, paleido jam į galvą dar seriją šūvių. Saugumas manęs paprašė išduoti mirties pažymėjimą, neapžiūrėjus lavono. Remdamasis saugumiečių žodžiais, parašiau, kad šautinės žaizdos yra krūtinės srityje. Velionis buvo palaidotas kapinėse. Praėjus keliems mėnesiams po šio įvykio buvo iškelta byla. Pasirodo, šis žmogus buvo didelis proletaras ir jo žuvimo aplinkybės buvo neaiškios. Žmogelio palaikai buvo apžiūrėti medicinos eksperto ir buvo nustatyta, kad šautinės žaizdos buvo ne krūtinės ląstos srityje, o galvoje. Saugumui turėjo būti iškelta byla, į kurią ir aš buvau įveltas už neteisingai parašytą mirties pažymą. Byla pasiekė Vilnių. Reikėjo man, medicinos ekspertui gydytojui Henrikui Špukui ir saugumiečiams vykti į Vilnių ir ten pasiaiškinti. Saugumiečiai buvo labai nusiminę ir prašė mūsų, gydytojų, neskandinti jų. Kadangi nebuvo jokio visuomeninio transporto tarp Raseinių ir Vilniaus, saugumiečiai pasisiūlė mus nugabenti savo viliuku. Buvo ilga ir sunki kelionė labai duobėtu plentu. Tada saugumiečiai buvo nepaprastai mandagūs ir paslaugūs. Byla jau seniai buvo surežisuota nutraukti, todėl mums daug aiškintis neteko. Viskas baigėsi Šiluvos saugumiečių laimėjimu. Mes juos ištempėme iš šios bylos sveikus. Pernakvojome Odos ir venerinių ligų institute, pas direktorių Antaną Kaminską, kuris nelabai noriai mus apnakvindino, nors su juo buvome kilę iš vieno kaimo. Reikia grįžti namo, tačiau saugumiečiai jau mūsų neveža, nes mes jiems daugiau nereikalingi. Po griežto pasikalbėjimo mus atgabeno tik iki Raseinių, o iš ten 19 km turėjome samdytis arklį. Taip baigėsi nemaloni byla.

Gydytojo darbas Šiluvoje buvo ir pavojingas. Ligonių pasitaikydavo įvairių žmonių. Neretai tekdavo apžiūrėti ir rezistencijos ligonius, apie kuriuos mes neturėjome jokių žinių. Saugumas mus sekė iš visų pusių, ypač mane. Mat netoli buvo tėviškė, o ir jie manimi, kaip buožės vaiku, nepasitikėdavo. Jaučiau, kad reikia kuo greičiausiai išvykti iš tos pavojingos vietos. Tačiau klebonas kan. Paulius Katela, kun. Antanas Kazlauskas, mano bendradarbis gydytojas Henrikas Špukas bei prokuroras J. Archipovas prikalbinėjo nepalikti Šiluvos. O ir Karinis komisariatas, bijodamas netekti gydytojo, vilkino išduoti man karinius dokumentus, be kurių aš negalėjau vykti į Vilnių.

Gydytojas Henrikas Špukas, ypač jo žmona Jadzė, buvo drąsiai įsitraukę į pagalbą rezistencijai. Jiedu buvo laikomi proletarais ir dėl to juos mažiau įtardavo.

1944 metų gruodį be jokios priežasties tėviškėje buvo suimtas mano vyresnysis brolis Petras ir atgabentas į Šiluvos kalėjimą. Reikėjo jį gelbėti. Padedant

prokurorui J. Archipovui ir tuo metu stovėjusio Šiluvoje karinio dalinio vadui pulkininkui leitenantui Morozovui, pasisekė išgelbėti brolį iš kalėjimo. Aprūpinęs jį pinigais ir reikiamais daiktais, išsiunčiau tos pačios dienos naktį į Ariogalą, pas buvusį gimnazijos draugą kleboną Praną Šniukštą, kad iš ten galėtų laisvai išvažiuoti į Kauną baigti veterinarijos studijas. Išlydėjau brolį labai slapta, patariau kuo toliau bėgti nuo tėviškės ir nesipainioti po kojomis saugumui. Taip patarė ir brolį iš kalėjimo išlaisvinusieji bičiuliai. Brolį „perleidau" pro karinę komisiją, parūpinau baltą bilietą, kad būtų lengva bet kur apsigyventi. Jaunesniajam broliui Stasiui, kuris buvo atvykęs į Karinį komisariatą iš Kražių kaip mokytojas, taip pat išrūpinau baltą bilietą ir pernakvydinęs išleidau atgal, kad neįkliūtų Šiluvoje. Taigi parūpinau broliams atleidimo nuo karinės tarnybos dokumentus ir paprašiau, kad jie daugiau nesirodytų Šiluvoje, tuo labiau, kad vienas Karinio komisariato karininkų įspėjo mane, kad brolis Stasys yra įtariamas ir galįs būti saugumo sulaikytas. Maniau, kad jie įvertins mano pastangas ir atitinkamai susitvarkys gyvenimą. Vyresnysis brolis Petras iš Ariogalos turėjo nuvykti į Kauną tęsti studijų. Jaunesnysis brolis Stasys buvo įsitraukęs į rezistenciją ir gyveno jau nelegaliai Raseinių ir gretimose apskrityse. Jis buvo ieškomas. Vėliau pasitraukė į mišką ir ten žuvo apie 1946 metus. Aš, 1947 metais grįžęs iš lagerio, jau jo gyvo neradau.

Dažnai pagalvodavau, kad daug žmonių išgelbėjau nuo pražūties, tačiau kas gelbės mane, kai pats įkliūsiu, nežinia. Mano mintys buvo teisingos. Kai įkliuvau į saugumo nagus, niekas, net ir gerai pažįstamas prokuroras J. Archipovas, negalėjo, o gal ir nemėgino gelbėti. Padėtis Šiluvoje man buvo visai nepalanki. Aktyvistai manimi nepasitikėjo ir įtarinėjo. Dirbti naujokų ėmimo komisijoje buvo sunku ir tiesiog pavojinga. Naujokai buvo iš mano apskrities, labai daug pažįstamų. Visi naujokai norėjo išvengti kariuomenės, nes dar vyko karas. Į komisiją atvykdavo ne tik ligoniai, bet ir su įvairiais įgimtais trūkumais, kuriuos šiaip slėpdavo nuo žmonių akių. Kartą mano kaimo vaikinas, invalidas nuo gimimo, Labanauskas atėjo į komisiją už save ir už sveiką brolį. Apžiūrėjimo metu jis spoksojo į mane tokiomis siaubo akimis, kad net pasidarė nejauku. Jis bijojo, kad aš neišduočiau paslapties. Daug tokių pažįstamų teko atleisti nuo karinės tarnybos. Nepaisant socialinės padėties, aš visus kiek galėjau stengiausi atleisti nuo kariuomenės. Tačiau vis tiek sklido gandas, kad aš daugiausia atleidžiu turtinguosius, nors, tiesą sakant, sovietiniai patriotai privalėjo patys veržtis į karo tarnybą. Negalėjau apsiginti nuo tų sovietinių pa-

triotų ir jų šeimų narių, kurie prašėsi atleisti nuo karo prievolės. Jie tiesiog mane prievartavo ir šantažavo, leisdami suprasti, kad aš tik dėl jų saugiai sėdžiu Šiluvoje.

Dėl užimtumo Kariniame komisariate, aš negalėjau verstis privačia praktika. Iš dalies ir dėl to, kad atidarius kabineto duris, veržsaid žmonės su prašymu atleisti nuo karinės tarnybos. Ligoniams buvo sunku patekti pas mane. Neturėdamas privačios praktikos, vos galėjau prasimaitinti iš algos. Supratau, kad pats laikas važiuoti iš Šiluvos. Daugelis pažįstamų žmonių, ypač ūkininkų, kreipdavosi į mane pagalbos ir patarimų. Ne vienam patariau palikti ūkius ir kraustytis į miestus, pas vaikus bei gimines, kuo toliausiai nuo savo gyvenamosios vietos. Diduma tokių bėglių išvengė areštų bei trėmimų ir buvo man už tai labai dėkingi.

Neretai, būnant pas ligonius kaime, žiūrėk, išlenda keletas sveikų vyrų iš slėptuvės ir prašo patarimo, ką reikia daryti. Aš visada patardavau legalizuotis, jei nebūdavo ypatingai rimtų priežasčių slapstytis. Daug kas jų pasinaudojo mano patarimu ir laimingai gyveno laisvėje.

Nemažai žmonių vylėsi, kad Amerika, Anglija, Prancūzija ir kitos šalys stos į karą su Sovietų Sąjunga ir mus išgelbės. Ūkininkai tik ir kalbėdavo apie karo pradžios datas. Visi buvo tvirtai įsitikinę — karas turi įvykti. Ir pamėgink žmogų įtikinti, kad taip nebus. Būsi didžiausias priešas. Todėl ne visiems pasisekdavo paaiškinti tikrąją politinę ir karinę situaciją. Aš visada aiškindavau paprastai, sakydamas, kad joks sąjungininkų kareivis, grįžęs iš tokio sunkaus karo, jokiu būdu nenorės vėl kariauti su buvusiu sąjungininku dėl ne visai aiškios idėjos. Protingesni žmonės šią mintį gerai suprasdavo. Dauguma žmonių tylėjo ir patyliukais laukė naujo karo ir padėties atomazgos.

Lemtingas bunkerio vizitas

Gražų 1945 m. birželio 15 d. rytą pas mane į namus atėjo susijaudinusi Jadzė Špukienė, gydytojo Henriko Špuko žmona, ir pareiškė, kad netoli Šiluvos, Bedančių miškelyje, už Dubysos partizanų stovykloje yra sužeistas partizanas, kuriam reikia suteikti labai skubią medicininę pagalbą. J. Špukienė primygtinai reikalavo mane vykti tenai ir suteikti pagalbą. Aš atsisakinėjau, motyvuodamas tuo, kad mane seka ir man yra pavojinga rodytis partizanų sto-

vykloje. Ji sakė, kad jos vyras serga ir negali įvykdyti šios pareigos. Nežinojau, ką daryti. Viena vertus, mano, kaip gydytojo pareiga yra gydyti ligonį be jokių išlygų. Kita vertus, manęs tykojo labai didelis ir tiesiog lemtingas pavojus. Galvoti nebuvo laiko. Reikėjo apsispręsti tuoj pat. Šią pareigą galėjo atlikti ir gyd. Henrikas Špukas, kuris turėjo valdžios pasitikėjimą, todėl jam nebūtų buvę jokio pavojaus. Pasirodo, Jadzė Špukienė bijojo pavojaus savo vyrui, todėl prašė manęs, nors miškiniai buvo prašę atvežti Henriką Špuką. Manęs jie nekvietė, nes žinojo, kad man atvykti būtų buvę labai pavojinga.

Dviračiu nuvažiavau iki Dubysos. Už jos, ties miškeliu, sutartoje vietoje pasitiko mane simpatinga jauna mergina, kuri nuvedė į partizanų stovyklą. Dar iš Raseinių gimnazijos laikų man pažįstami stovyklos vadas kpt. Jonas Čeponis ir pavaduotojas kpt. Jonas Žemaitis (dabar partizanų generolas) labai nustebo, pamatę stovykloje mane, o ne Henriką Špuką. Jie buvo kvietę tik jį. Ligonis kentė dėl senos, šautinės, pūliuojančios plaštakos žaizdos. Atlikęs savo darbą, atsisveikinau su stovyklos vadovybe. Vėl ta pati mergina mane palydėjo iki Dubysos. Ten, suradęs paliktą dviratį, laimingai grįžau į Šiluvą.

Iš patikimų šaltinių sužinojau, kad kažkas kalbama apie šią mano kelionę. Tačiau buvau visiškai įsitikinęs, kad jokių tikslių įrodymų nėra. Kiek vėliau nuvykau į Raseinius pas prokurorą J. Archipovą įteikti jam mažą produktų dovanėlę. Jis ir jo žmona miglotai patarė man išvažiuoti iš Šiluvos. Grįžęs apie tai papasakojau šeimininkui kan. Pauliui Katelai. Šis mane nuramino, sakydamas, kad tai nerimtos kalbos, ir patarė man niekur nevykti. Tačiau jo atkalbinėjimu nelabai patikėjau ir ruošiausi išvažiuoti iš Šiluvos. Kelionei buvau beveik jau pasirengęs. Tai buvo 1945 m. liepos 22 d., penktadienis. H. Špukas sekmadienį karo gydytojui gruzinui surengė pietus, kuriuose ir aš dalyvavau. Gruzinas paprašė parodyti mūsų bažnyčią. Per pamaldas staiga sustojo žviegdami vargonai. Mane labai sukrėtė, lyg nujaučiant nelaimę.

Areštas ir kalėjimas

1945 m. liepos 24 d. rytą apie 4 val. Šiluvoje du saugumiečiai įsiveržė į mano kambarį drauge su liudininke klebono darbininke Morta Virbilyte, parodė arešto orderį, pasirašytą mūsų prokuroro J. Archipovo, ir įsakė, kaip paprastai tokiais atvejais buvo daroma, nejudėti ir nekalbėti. Saugumiečiai padarė labai

smulkią kratą, ypač atkreipdami dėmesį į pinigus ir geresnius daiktus. Nepastebint saugumiečiams, aš švystelėjęs pro savo galvą, užmečiau už lovos dėžutę nuo vokiško amidopirino, kurioje buvo paslėptos kelios auksinės monetos. Saugumiečiai paėmė mano užbaigtą rašyti disertaciją, laiškus, taip pat 800 rublių ir naują vasarinį paltą. Nei palto, nei pinigų neįrašė į kratos aktą. Suprantama, saugumiečiai iš karto numatė pasisavinti pinigus ir daiktus. Taip jie ir padarė, tikėdamiesi, kad niekas neįrodys ir nenorės įrodyti jų nesąžiningumo. Paliepę apsivilkti šilčiau, jie nuvedė mane į saugumo būstinę, įsikūrusią namelyje, kuriame aš dar 1937—1939 metais gyvenau kaip gydytojas. Nedidelio ūgio, suvargusios išvaizdos, žiauraus veido saugumo viršininkas įformino mano dokumentus. Iš čia jie mane nuvedė į greta saugumo stovėjusią ir gerai man žinomą daržinę, uždarė ir užrakino. Tamsioje daržinėje jaučiausi labai priblokštas ir visą laiką naiviai galvojau, kad čia įvyko nesusipratimas ir kad mane išgelbės mūsų prokuroras J. Archipovas arba kiti įtakingi veikėjai, kurių ne vienam esu daug gero padaręs dar dirbdamas karinėje komisijoje. Tačiau visi tylėjo ir bijojo prisipažinti, kad mane pažinojo ir palaikė draugiškus ryšius. Net ir Špukai, užuot gelbėję mane, gelbėjo savo kailį ir laikinai net į Jurbarką išdūmė. Niekas iš mano pažįstamų ar bendradarbių neužėjo pas mane. Tik vienas milicininkas atnešė rūkalų ir apgailėjo mano padėtį, pridurdamas, kad aš daug esu padėjęs jų darbe.

Tą pačią dieną, matyt, kad niekas nesistengtų man padėti, surinko visą būrį kalinių ir, susodinę mus į atvirą sunkvežimį, pro Raseinius nuvežė į Kauno saugumą Laisvės alėjoje. Pakeliui Raseiniuose įsodino keletą suimtųjų, tarp jų ir būsimą garsų dramos artistą Antaną Gabrėną. Jis buvo labai susijaudinęs ir sutrikęs, nes manė, jog mus veža sušaudyti. Galų gale, nieks iš mūsų nežinojome, ką su mumis žada padaryti saugumiečiai. Teko man jį nuraminti, paaiškinti, kad esame saugumo rankose ir turime ramiai pasikliauti likimu.

Kauno saugume mane pasodino į vienutę. Tačiau vėliau atvedė dar vieną kalinį. Maistas buvo labai blogas. Maitino du kartus per dieną, duodavo tik dvokiančios žuvies sriubą. Pirmomis dienomis aš to valgio negalėjau valgyti, bet vėliau pripratau.

Kaune prasidėjo tardymas. Tardė kiekvieną dieną naktimis. Pradžioje aš negalėjau susigaudyti, kokia yra kaltinimų esmė. Vėliau suvokiau, kad mane kaltina grupine pagalba miškiniams ir grupine kova prieš sovietų santvarką. Miškinių gydymas buvo dėmesio centre. Aš neigiau visus kaltinimus. Labai žiaurus tardytojas — vyresnysis leitenantas labai stengėsi man primesti grupinę veiklą.

Tik vėliau iš kalinių sužinojau, kad yra suimta didelė grupė žmonių iš Kelmės, prie kurių ir mane norėjo prijungti. Tuo laiku į Kelmę buvo atvykęs sukčiausias saugumietis NKVD komisaro pavaduotojas L. Martavičius, kuris tardė ir siuntė į lagerius daug buvusių žinomų ir aukšto rango žmonių. Jis pats organizavo suėmimus, galvodamas, kad išsiaiškino didelę rezistentų organizaciją.

Tardymas dažnai baigdavosi mušimu. Mušdavo strypais. Kad būtų skaudžiau, mušdavo per atsiradusias mėlynes ant kūno. Dėl naktinių tardymų ir mušimų buvau nusilpęs. Iš tardymo eigos ir tardytojo sužinojau, kad mane įskundė žinomas aršus Saugumo agentas Jocius ir man nepažįstama agentė, kurių raštiški parodymai buvo mano byloje. Jų duomenys rėmėsi pranešimais dviejų kitų agentų, kurie dalyvavo man suteikiant medicininę pagalbą sužeistam partizanui. Kaip vėliau sužinojau, šie agentai už tokią išdavystę partizanų buvo likviduoti. Vadinasi, tikrieji mano kaltės liudininkai buvo žuvę. Nors apie tai tardymo metu aš nežinojau, bet rizikavau ir visą laiką prašiau akistatos su liudininkais. Vieną kartą tardytojas taip mane prispyrė prie sienos, kad turėjau lemtingai apsispręsti, ar padaręs šį nusikaltimą, ar ne. Lemtingu momentu padėjo cigaretė, kurios paprašiau tardytojo. Užtraukęs dūmą, turėjau keletą sekundžių apsispręsti. Rizikavau ir atsakiau griežtai neigiamai. Tada tardytojas nusikeikė „trijų aukštų“ įprastu vulgariu rusišku keiksmu ir negirdomis išsitarė, esą gaila, kad tikrieji liudininkai yra žuvę. Aš supratau, jog padariau teisingą sprendimą neprisipažindamas man primetamos kaltės. Vėliau ir kitų tardytojų prašydavau akistatos, nes žinojau, kad ji negali įvykti. Tardytojas buvo žiaurus ir įžūlus, jis, kaip ir visi sovietiniai tardytojai, stengėsi išgauti kaltės prisipažinimą jėga ir smurtu. Tardytojas nesivaržė priminti, kad Sovietų Sąjunga gali Lietuvą sutraiškyti, kad mūsų vadovai Justas Paleckis, Antanas Sniečkus, Mečys Gedvilas ir kt. yra menkos žmogystos ir jų niekas neklauso. Mus, lietuvius reikia visus išvežti į Šiaurę, nes mes visi esame sovietinės santvarkos priešai. Valdžia mums, kaliniams, yra parengusi tokią vietą, kurioje būna 13 mėnesių žiema ir tik likusį laiką vasara. Tardytojas kiekvieną dieną klausinėjo vis to paties ir rašė naują protokolą. Toks monotoniškas ir įkyrus tardymas turėjo tam tikrą prasmę. Taikydamas tokį metodą, tardytojas galėjo sutikrinti tardymo protokolus ir nustatyti, ar tardomasis neužsimiršo ir nepasakė to, kas svarbu byloje. Tardytojas gaudydavo kiekvieną ištartą žodį. Kitas tokio tardymo tikslas buvo iškankinti ir nuvarginti tardomąjį, kad šis gal netyčia ką išsitars, kas bus naudinga tardytojui. Reikėjo visada į tą patį klausimą atsakyti vienodai.

Kameros kaliniai dažnai keisdavosi. Tarp jų būdavo ir specialiai pasiųstų šnipų bei provokatorių, kurie stengdavosi išgauti iš kalinio atitinkamų žinių. Todėl kaliniai, ypač seni, nieko apie savo bylą nepasakodavo, nebent pasisakydavo, pagal kokį paragrafą jie numatomi bausti. Tyla apie save kalėjime buvo geriausia byla. Patyrę kaliniai labai dažnai pamokydavo, kaip reikia elgtis ir atsakinėti per tardymus.

Po ilgų tardymų ir kankinimų man buvo pateiktas kaltinimas pagal RFSR 58-12 straipsnį už Tėvynės išdavimą. Pagal šį straipsnį buvo numatyta skirti 10 metų kalėjimo. Kadangi tikrų kaltės įrodymų nebuvo, mane perduoti teisti teismui negalėjo. Niekas manimi nesirūpino ir jokių siuntinių niekas nesiuntė. Naiviai galvojau, kad niekas nežino, kur aš esu. Rugpjūtį tardymas buvo baigtas. Paskutinėmis mano buvimo saugume dienomis tardytojas pasidarė geras. Jis ėmė klausinėti mane apie įvairias ligas ir gydymą. Tačiau aš buvau taip išvargęs ir morališkai bei fiziškai sužlugdytas, kad sunkiai galėjau atsiminti net paprasčiausius vaistus ir gydymą jais. Pavyzdžiui, negalėjau tardytojui pasakyti, nuo kokių ligų yra aspirinas.

Vis dar tikėjausi, kad mane paleis. Kaip minėjau, atiduoti mane teisti viešam teismui negalėjo, nes nebuvo tikrų kaltės įrodymų.

Po mėnesį trukusio tardymo saugume mus nugabeno į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą Mickevičiaus g. Kalėjimas buvo perpildytas kalinių. Kameroje, kurioje anksčiau būdavo 5—6 kaliniai, dabar buvo sugrūsta 30 žmonių. Buvo nežmoniškai tvanku. Reikėdavo ištiestomis antklodėmis vėdinti kamerą, nes kitaip galima buvo uždusti. Gulėjome ant grindų. Vietos buvo visai mažai. Dėl vietos stokos miegoti galėjome tik atsigulę ant šono. Keisti gulėjimo padėtį, t.y. verstis ant kito šono, galėjome pagal bendrą komandą. Langai buvo maži ir aukštai. Dėl to negalėjome prieiti prie jų ir kiek atsigaivinti. Dėl tokių sąlygų kaliniai labai nusilpo, kai kurie vos galėjo judėti. Kauno kalėjime aš išbuvau apie mėnesį.

Rugsėjo pradžioje apie 300 kalinių pėsčiomis per miestą nuvarė į geležinkelio stotį ir iš čia traukiniu nugabeno į Vilnių. Kauno gatvėmis mus lydėjo daugybė sustojusių ant šaligatvių žmonių. Vieni ieškojo artimųjų bei pažįstamų, kiti su pasigailėjimu žiūrėjo į iškankintus, sunkiai žygiuojančius, nelaimingus kalinius. Kai kurie, atpažinę artimuosius ar pažįstamus, mostigavo pakeltomis rankomis. Kaliniai nedrąsiai jiems atsakinėjo tuo pačiu.

Vilniuje mus taip pat varė etapu per miestą su stipria kariškių ir šunų apsauga. Ir čia minios žmonių stebėjo varomus gretomis po 8 kalinius su didele užuojauta. Kaliniai buvo uždaryti garsiajame Lukiškių kalėjime. Pradžioje mus išskirstė po atskiras kameras, po 5—6 kiekvienoje. Lukiškių kalėjime mūsų netardė, visi kaliniai jau buvo ištardyti. Niekas nežinojo, ką su mumis toliau darys. Iš prižiūrėtojų ir kitais keliais sužinojome, kad čia, Lukiškėse, koncentruoja etapui į Šiaurę. Po sunkių tardymų kaliniai ėmė atsigauti. Parūpo mums pirmą kartą ir nusiskusti. Iš rastų geležinių plokštelių pagaminom skustuvą, kuriuo sėkmingai nusiskutom.

Ieškojom būdų, kaip pranešti artimiesiems apie savo buvimo vietą. Mūsų kameros langai buvo į Kražių gatvę bei į Lukiškių aikštę. Šioje vietoje, ties kalėjimu visada būdavo žmonių, kurie laukdavo kalinių laiškelių, išmetamų pro langus. Laiškus toli nusviesdavome „ragatkomis", kurias pasigamindavome iš drabužiuose dar likusių guminių virvelių. Žmonės ties kalėjimu paimdavo tuos laiškelius ir nunešdavo adresatui. Todėl daugelis kalinių turėjo vienintelę progą pranešti apie save ir gauti siuntinius bei pagalbą. Aš irgi pasinaudojau šia geriausia susisiekimo priemone su pasauliu ir parašiau vieną laiškelį Petrui Baubliui, kitą — Marijonui Krištopaičiui, prašydamas pranešti į Šiluvą, kur aš šiuo metu esu. Po keleto dienų gaunu iš Petro Baublio siuntinėlį maisto, kuris buvo man taip reikalingas keliaujant etapu į Šiaurę. Tuo tarpu iš kitų jokių žinių negavau. Kaip žinia, etapų metu saugumiečiai atiminėdavo iš kalinių rūbus ir daiktus. Reikėjo kaip nors apsisaugoti nuo plėšikautojų. Sugalvojome paltų ir kostiumų keliose vietose imituoti plyšimą ir susiūti medžiagą trikampine siūle. Tačiau tai buvo per daug aiški apgaulė. Tada sumanėme ant šio plyšio dar uždėti ir lopą. Ši priemonė buvo labai efektyvi. Saugumiečiai buvo gudrūs ir kalinių lopais netikėdavo. Tačiau po lopu apčiuopę siūlę įtikėdavo, kad tikrai rūbas yra plyšęs.

Praėjus dviem savaitėms, mane ir visos kameros gyventojus perkėlė į Lukiškių kalėjimo cerkvę. Iš viso cerkvėje buvo keli šimtai kalinių. Nors cerkvė buvo nemaža, tačiau gulėti reikėjo susispaudus ir ant šono. Gulėjome ant grindų, be jokių čiužinių. Viduryje patalpos stovėjo didelis metalinis kubilas, skirtas atlikti savus reikalus. Pradžioje buvo nedrąsu viešai atlikti gamtos reikalus. Tačiau vėliau pripratome prie tokių sovietinių patogumų. Suprantama, kad oras patalpoje buvo ne tik tvankus, bet ir dvokiantis. Normalios ventiliacijos nepakako, langų atidaryti neleido. Visą laiką buvo girdimas nepaliaujamas pliauškesys kubile. Kai kubilas būdavo pilnas, jį „iškilmingai" išnešdavo du kaliniai.

Kalėjime laiko buvo per akis. Dieną nei gulėti, nei miegoti buvo neleidžiama. Iš nuobodulio galima buvo išeiti iš proto. Laikui stumti sugalvojome neoficialius užsiėmimus. Tarp kalinių buvo daug įvairių profesijų žmonių: mokytojų, agronomų, teisininkų, gydytojų, kunigų ir kt. Susėsdavome ramiai ant vidinių cerkvės laiptelių ir kuris nors iš kalinių paskaitydavo paskaitą iš savo specialybės. Tokio pobūdžio užsiėmimai būdavo įdomūs ir naudingi. Tačiau reikėjo labai saugotis prižiūrėtojo, kuris nuolat atidarinėdavo specialų langelį ir stebėdavo, ką veikia kaliniai.

Maistas, kaip ir saugume, buvo labai blogas. Per dieną gaudavome 600 g ne visada gerai iškepusios duonos ir du kartus skystos sriubos. Nebuvo jokių indų. Sriubos įpildavo į skardinėles nuo konservų, kurias niekas ir niekad neplaudavo. Jas taip ištuštindavome, kad nelikdavo nei kruopelės maisto ant sienelių. Skardinėlė kaliniui buvo didžiausias turtas. Neturi skardinėlės — negausi maisto. Todėl skardinėles visada nešiodavome su savimi. Kaliniai visą laiką buvo alkani. Gavę duonos porciją, padalydavo į kelias dalis, kad ilgiau galima būtų mėgautis maistu. Tačiau, žiūrėk, duona ištirpdavo iki pietų. Kurie gaudavo siuntinius, tie geriau vertėsi. Tačiau tokių buvo mažuma.

Gulėdami susispaudę, kaliniai dažniausiai apsikrėsdavo niežais. Aš irgi buvau apsikrėtęs. Niekas mūsų kalėjime negydė. Buvome taip nusilpę, kad nejusdavome ir niežėjimo. Laukėme etapo į Šiaurę. Į pirtį vesdavo kas dešimt dienų. Šiaip kasdien nesiprausdavome.

Kelionė į Šiaurę

Spalio viduryje mus paruošė etapui. Visus kalinius su maišais išrikiavo eilėje po aštuonis ir tokia vora, saugojama kareivių ir šunų, nužygiavome į prekių stotį. Gyvuliniai vagonai buvo jau parengti ir saugomi kareivių. Jų langai buvo stropiai užkalti lentomis, kad kaliniai negalėtų pamatyti, kas dedasi už jų. Virš lentų langai buvo apraizgyti spygliuota viela. Į kiekvieną vagoną privalėjo sutilpti po 40 kalinių. Į mano vagoną buvo skirta net 50 kalinių. Sustojome būriu prie savo vagonų. Po kruopštaus patikrinimo po vieną sulipome, lydimi smūgių su specialia medine kryžme, kuria kareiviai kasdien tikrindavo vagonus. Smūgiai būdavo tokie stiprūs, kad dauguma kalinių pargriūdavo ir reikėdavo juos už parankės įkelti į vagoną. Smūgius sustiprindavo kelių „aukštų“

įprasti rusiški keiksmai ir įvairūs epitetai: fašistai, liaudies priešai ir kt. Vagone buvo labai nedaug vietos, vos galima buvo apsisukti. Miegoti reikėjo ant plikų lentų, pasitiesus paltą arba kokį kitą rūbą. Gulėti reikėdavo tik ant vieno šono, nes nebuvo vietos. Buvo karšta ir tvanku. Vagono šone buvo įtaisytas keturkampis medinis vamzdis, be viršaus, gamtos reikalams atlikti. Niekaip mes negalėjome suprasti, kaip galima pro 5x5 centimetrų skylę atlikti gamtos reikalus. Reikėjo mums būti virtuozais arba išradėjais. Tačiau pripratome ir prisitaikėme prie esamų sąlygų. Išmokome gyventi taip, kaip reikalavo sąlygos.

Maistas buvo labai blogas, daug blogesnis negu kalėjime. Kasdien gaudavome 600 g duonos ir du kartus prastos žuvies. Kaliniai alpo nuo troškulio. Retkarčiais, sustojus traukiniui, pasisemdavome vandens iš pakelės griovių. Maitinomės kas kuo turėjome. Maistą parnešti ir jį išdalyti išrinkome du jaunus vyrukus (vienas — iš Vilniaus, kitas — iš Tauragės). Pasirodo, jie buvo nesąžiningi ir sukčiavo, skriausdami ir taip jau nelaimingus žmones.

Išvažiavus iš Vilniaus, Naujoji Vilnia buvo paskutinė mūsų Tėvynės stotis. Monotoniškai dardančiu traukiniu važiavome į nežinomą šalį, tikėdamiesi, kad nebus taip sunku kaip kalėjime. Keliavome retkarčiais sustodami daugiau nei dvi savaites. Kuo toliau nuo Lietuvos, tuo laisviau mums leido gyventi. Kelionė buvo sunki. Pakeliui mūsų vagone netikėtai mirė jaunas vyras, kurį užkasė pakelės griovyje.

Mus vargino nuolatiniai tikrinimai. O tikrindavo dvejopai. Pirmiausia visus kalinius suvarydavo į vieną vagono pusę. Tada pradėdavo skaičiuoti po vieną. Pereinant į laisvąjį vagono galą ir sušerdavo su jau minėta medine kryžme. Antrasis tikrinimo tikslas būdavo atimti iš kalinių geresnius daiktus. Turįs geresnį daiktą kalinys būdavo sustabdomas ir iš jo tas daiktas buvo atimamas. Kai kurie saugumiečiai už gerą paltą ar batus duodavo kepalėlį duonos. Tačiau daugiausia pasisavindavo daiktus be jokio atlyginimo. Tokius patikrinimus atlikdavo kas tik norėjo ir kada norėjo. Apiplėšimo tikslu patikrinimai būdavo organizuojami paprastai naktimis. Žiūrėk, staiga naktį įsibrauna saugumiečiai į vagoną. Su didžiausiu triukšmu prikelia kalinius ir suvaro į vieną vagono pusę, kiekvieną pažymėdami medine kryžme. Reikėdavo taip skubėti, kad nesuspėtų saugumietis tau sušerti. Ir kaskart vis ieškodavo gerų daiktų. Tikrinimai būdavo labai žiaurūs ir organizuojami kiekvieną naktį tol, kol būdavo įmanoma ką nors gauti. Po tokių reidų saugumiečiai grobį dalydavosi ir pardavinėdavo pakelėse. Kol pasiekėm Vorkutą, retas kuris kalinys turėjo kokį ge-

resnį daiktą. Man pasisekė išlaikyti gerą veliūrinį paltą todėl, kad aš gudriai suspėjau užsilopyti palto rankoves lopais ir po jais susiūtas raukšles, imituojančias medžiagos plyšimą. Būdavo, paima į rankas paltą ir stebisi jo grožiu. Tačiau pačiupinėję lopus ir po jais tariamus plyšimus, susikeikdavo ir grąžindavo paltą atgal. Šitaip apgaudinėdamas saugumiečius, aš išgelbėjau paltą ir su juo grįžau į Vilnių iš Vorkutos.

Nuo Kotlaso oras pasidarė šaltesnis, o nuo Uchtos ir Kožvos ir visai atšalo. Važiuoti buvo labai šalta, ypač miegoti, nes vagono grindys buvo sukaltos iš plonų lentų. Glausdavomės kiek galima vienas prie kito, nes apie vagonų šildymą negalėjo būti jokios kalbos. Nuvargę, išsekę ir sušalę artinomės prie mūsų etapo pabaigos — Vorkutos.

VORKUTOS LAGERIS

Vorkutos geležinkelio stotį pasiekėme Spalio socialistinės revoliucijos išvakarėse. Ir tas šventes jau šventėme Vorkutoje. Atvykome į Vorkutą vakare, patamsyje. Gali būti, jog buvo tamsu todėl, kad buvo prasidėjusi poliarinė naktis. Mus sutiko būrelis lietuvių kalinių, tikėdamiesi pamatyti artimųjų ar pažįstamų. Tarp jų buvo Medicininės statistikos vedėjas Dominikas Mezinas ir jo padėjėjas Izidorius Toliušis. Sužinoję, kad aš esu gydytojas, pasistengė jie mane paguldyti, kad galėčiau atsigauti po sunkaus etapo. Iš tikrųjų aš buvau taip nusilpęs, kad iš vagono mane reikėjo išvesti. Išėjęs iš vagono, negalėjau atgauti kvapo. Vorkutoje jau buvo gili žiema, daug girgždančio sniego.

Pradžioje mus apžiūrėjo gydytojai, skirstydami pagal sveikatos būklę ir mitybą į tris grupes: geros mitybos, vidutinės ir blogos mitybos kalinius. Sergantieji ir blogos mitybos, distrofikai, tuojau būdavo guldomi į stacionarą. Visi turėjome nueiti į pirtį. Pirtininkas kalinys paaiškino, kad čia, Vorkutoje, žmonės labai serga skorbutu dėl vitaminų stokos. Vitaminų trūksta dėl blogo, daug mineralų turinčio vandens. Jis patarė mums kuo mažiausiai gerti vandens.

Aš minėjau, kad tuomet sirgau niežais. Todėl stacionaro gydymas buvo reikalingas ne tik dėl silpnumo, bet ir dėl niežų. Stacionarą sudarė didelis, žemas, vienaaukštis barakas iš dviejų galų, su dviejų aukštų vagonine sistema.

Vorkutos lageris buvo įkurtas 1938 metais. Pirmas kalinių ešelonas buvo atgabentas žiemą. Lagerio viršininkas įbedė baslį į plyną lauką ir pasakė, kad čia jie turėsią įsikurti ir gyventi. Kaliniai išsitiesė palapines ir pradėjo gyventi žiaurios šiaurės sąlygomis. Visa tai man vėliau papasakojo Dominikas Mezinas, kuris buvo atgabentas į Vorkutą tuo pirmuoju ešelonu. Taip pradėjo kurtis Vorkutos lageris. Vorkuta pradėta statyti 1931 metais, miesto teises gavo 1943 metais. Mietas ir lageris įsikūręs prie 182 km ilgio Vorkutos upės. Mieste

buvo daug įmonių: miško kombinatas, plytinė, namų statybos kombinatas, mechaninė remonto įmonė ir kt. Tačiau svarbiausia buvo tai, kad prie Vorkutos buvo kasamos Pečioros baseino anglys. Seniau anglies buvo randama tiesiog ant žemės paviršiaus. Vietiniai gyventojai anglies prisikasdavo bet kur laukuose. Tačiau pramoninei anglies gavybai buvo įrengta daug požeminių šachtų. Tuo laiku jų buvo 12. Įmonėse ir šachtose daugiausia dirbo kaliniai.

Visas didysis lageris buvo suskirstytas į atskirus, savarankiškus lagerinius punktus, vadinamus OLP-ais (rusiškai — Otdelnyj lagernyj punkt). Olpai buvo aptverti aukšta iš spygliuotos vielos išraizgyta tvora su sargybos bokštais kas keliasdešimt metrų. Olpo teritorijoje būdavo keliolika vienaaukščių pastatų — barakų su dviejų aukštų gultais. Kiekviename Olpe buvo apie 6 000 kalinių. Olpas turėjo savo viršininką kariškį, administraciją, kuriai priklausė sanitarinė dalis. Vorkutos lageris priklausė labai stambiam Pečioros lagerių daliniui, kuriam vadovavo ir tuo metu karaliavo žinomas žiaurus sadistas majoras Čepyga. Jam tikrinant Olpus, kaliniai stengdavosi nepakliūti po kojomis.

Pradžioje aš pakliuvau į VMZ (Vorkutskij mechaničeskij zavod). Mane paguldė į Olpo ligoninę. Ligoninė buvo įsikūrusi įprastiniame barake, kuriame tilpdavo apie 150 ligonių. Mano gultas buvo antrame aukšte. Gulėdamas aukštai, galėjau stebėti, kas ir kaip vyksta ligoninėje. Tada buvau labai nusilpęs ir sirgau niežais. Kasdien man duodavo dvokiančio deguto vaistų išsitepti visą kūną. Tačiau šie vaistai man mažai padėdavo greičiausiai dėl to, kad niežų erkės buvo jau atsparios šiems populiariems vaistams.

Ligoniai sirgo įvairiomis ligomis. Daugiausia buvo sergančių įvairaus laipsnio išsekimu — distrofija. Ligoninėje gulėjo tie žmonės, kurie negalėjo dirbti dėl išsekimo arba kitų ligų. Lageryje buvo paprastas principas: eini dirbti arba sergi. Atleisti nuo darbo galėdavo tik gydytojas. Ligoninėje ant gultų gulėdavo greta po du ligonius. Ligoninės patalpas šildydavo visą parą anglimis kūrenama krosnis. Anglies buvo pakankamai. Tačiau visa bėda būdavo atgabenti užtektinai kuro, kurį rogutėmis atitempdavo vos judantis kalinys. Maitindavo du kartus per dieną sriuba ir koše. Stacionarą tvarkė du specialiai paskirti kaliniai, kurie aprūpindavo kalinius maistu, patalyne, vesdavo į pirtį ir kt. Kasdien baraką vizituodavo laisvai samdoma gydytoja, ne kalinė. Vaistus sudarydavo įvairūs vitaminai.

Po mėnesio mane išrašė iš ligoninės ir paskyrė dirbti į stacionarą vedėju. Stacionaruose, kurių buvo keli, dirbdavome tik po vieną gydytoją. Man pave-

dė vadovauti lengvesniam stacionarui, kuriame buvo hospitalizuoti beveik tik distrofikai. Į mano stacionarą medicinos seserimi dirbti paskyrė jauną, buvusią kolūkietę iš Krymo, kalinę Valentiną Vidinmejer. Jos tėvas buvo Rusijos vokietis, motina — rusė. Ji pasisavino vieną centnerį grūdų ir už tai gavo, lagerio kalba kalbant, „normą", t.y. dešimt metų kalėjimo lageryje. Valentina paprasta, mažai raštinga mergina. Aš tuo metu nemokėjau rusų kalbos ir maniau, kad medicinos sesuo padės rašyti ligos istorijas. Susidarė paradoksas: aš nemokėjau kalbos, ji nežinojo terminologijos. Dėl to man sunkiai sekėsi rašyti ligos istorijas arba raštus. Nepaisant tokių aplinkybių, ji vis dėlto mane mokė rusiškai kalbėti, o aš ją — medicinos. Vargais negalais pramokau kalbėti ir rašyti rusiškai. Jei būčiau nesugebėjęs atlikti gydytojo pareigų, būčiau turėjęs dirbti eilinį darbą šachtose. Kaip vėliau sužinojau, tik mano globėjų I. Toliušio ir D. Mezino dėka pakliuvau dirbti gydytoju.

Maistas ligoniams buvo menkas, bet mums, medicinos darbuotojams, likdavo to paties maisto kiek daugiau, nes ne visi ligoniai dėl įvairių priežasčių galėjo valgyti. Visi mes, nedirbantieji gamybinio darbą, gaudavome silpnesnį maistą, būtent II maistą. Svarbiausia, kad gaudavome vos 600 g duonos. Nedirbantieji gamybinio darbo lageryje buvo vadinami „pridurok", kuris reiškia, kad tokie žmonės yra nepilnaverčiai, negali dirbti normalaus darbo. Prie „pridurkų" buvo priskiriami sargai, kūrikai, sanitarai ir kiti kaliniai, kurie dėl silpnumo negalėjo dirbti sunkesnio darbą. Prie „pridurkų" buvo priskiriami visi medicinos darbuotojai. Visi „pridurkai" gaudavo prastesnį valgį, t.y. II stalą, kurio nepakakdavo gyvybei palaikyti. Apskritai visi kaliniai buvo vadinami „zekais" (nuo rusiško žodžio — zakliučionyj — kalinys).

BMZ Olpo sveikatos skyriaus vedėja dirbo jauna, graži rusė, ne kalinė, felčerė Valentina Vasiljevna Bojcova. Ji buvo išdidi, valdinga moteris, tačiau labai geros širdies ir niekad neskriausdavo kalinių, ypač medicinos personalo. Su ja galima buvo pasišnekėti atvirai, nebijant, kad ji nubaus už nusiskundimą neteisėtais lagerio viršininkų veiksmais. Orumas orumu, bet V. Bojcova turėjo meilės romaną su kaliniu, gydytoju iš Vilniaus Januškevičiumi, kuris buvo ką tik baigęs Vilniaus universitetą ir neblogai mokėjo kalbėti lietuviškai. Mes mėgavomės V. Bojcovos sugebėjimu taip sklandžiai ir nekaltai organizuoti šį žaidimą tarp ne kalinės ir kalinio. Už romaną su kaliniu, valdžia galėjo ją labai griežtai nubausti, net atleisti iš darbo. Tačiau viskas baigėsi laimingai. Netrukus gydytojas Januškevičius buvo paleistas iš lagerio ir išvyko į Lenkiją.

Didelį vaidmenį mūsų lagerio gyvenime vaidino medicinos statistikas Dominikas Henrikovičius Mezinas. Jis buvo pirmasis, kuris 1938 m. kūrė Vorkutos lagerį. Prieš patekdamas į lagerį, Mezinas tarnavo karininku Pasienio kariuomenėje ir buvo apkaltintas šnipinėjimu svetimos valstybės, būtent Lenkijos, naudai. Dėl to gavo 8 m. kalėjimo lageryje ir Ježovo kampanijos metu buvo nugabentas į Vorkutą. Iš prigimties jis buvo labai gudrus, apdairus ir sumanus. Jam daug, matyti, padėjo tarnavimas vidaus reikalų organuose. Jis buvo sugudėjęs lenkas iš Gudijos, Borisovo miesto. D. Mezinas mums, baltiečiams, jautė didelę simpatiją ir padėjo kiek tik galėjo. Aš irgi nuo pat pirmųjų dienų Vorkutoje patekau jo globon. D. Mezinas labai detaliai žinojo, kas vyksta ne tik Pečioros lageryje, bet ir kokie yra reikalai mūsų Olpuose. Jis tebebuvo įsitikinęs komunistas ir laikė, kad į lagerį pateko dėl Ježovo ir Stalino neteisingumo. Izidorius Toliušis buvo antras žmogus, kuris visomis išgalėmis stengėsi padėti nelaimingiesiems. Lageryje buvo labai daug lietuvių, latvių ir estų.

Į mano stacionarą etapu buvo atgabenta apie 200 jaunų estų, internuotų iš Estijos savisaugos dalinių. Didžioji jų dauguma buvo labai nusilpę, beveik visi II—III laipsnio distrofikai. Diduma jų buvo jauni, aukšti vyrai, bet taip išsekę, kad buvo matyti tik kaulai, aptraukti oda. Visus juos reikėjo gydyti. Stengėmės panaudoti visas mums prieinamas priemones, kad išgelbėtume jų gyvybę. Kad ir pakako maisto, vitaminų ir kitų priemonių, jie ištindavo ir po kelių savaičių žūdavo. Per mėnesį kitą dauguma jų mirė dėl didelės distrofijos.

Su estais turėjau daug vargo, nes beveik nė vienas nemokėjo kalbėti rusiškai. Retas kuris šiek tiek suprato vokiškai. Norėdamas išsigelbėti iš sunkios padėties, sanitaru dirbti paėmiau bent kiek sveikesnį estą, kuris padėjo man ir kaip vertėjas. Jis buvo iš mišrios šeimos, todėl neblogai kalbėjo rusiškai. Dirbdamas su vertėju ir aš šiek kiek išmokau estiškai, o tada ir dirbti su estais ligoniais pasidarė daug lengviau.

Sanitarais dirbti imdavau labai paliegusius kalinius, kurie dirbdami stacionare per tam tikrą laiką pasitaisydavo. Taip gelbėdavau nelaimingus kalinius nuo žūties, ypač stengdavausi padėti savo tautiečiams, kurie buvo dar nespėję prisitaikyti prie naujų sąlygų. Pasitaisiusius sanitarus Ekspertinė sveikatos komisija išrašydavo į darbus. Sanitaro darbas irgi buvo sunkus. Jis turėjo kasdien švariai išplauti stacionaro grindis. Grindys buvo medinės, nedažytų lentų. Jas švarindavo vandeniu su specialiais mediniais brūžikliais. Ši procedūra būdavo atliekama naktimis ir kartais nusitęsdavo iki ryto. Dėl to ligonių miegas būda-

vo neramus. Maistą ligoniams atgabendavo sanitaras, jį dalydavo medicinos sesuo ir sanitaras. Stacionarą aptarnaujančiam personalui visada likdavo pakankamai maisto. Tačiau duonos jie gaudavo tik po 600 gramų.

Aš, kaip gydytojas, ne visada suspėdavau atlikti savo darbą. Į pagalbą dažnai kviesdavau savo medicinos seserį. Tačiau pradžioje ji sudarydavo daug rūpesčių. Mat ji nebuvo baigusi jokių medicinos kursų ir neturėjo jokio supratimo apie aseptiką ir antiseptiką. Perpjovus abscesą arba atliekant kitą operacinę procedūrą, medicinos sesuo Valentina savo nešvariomis rankomis čiupinėdavo žaizdas. Po pusmečio mano seselė Valė šiek tiek pramoko medicinos, tada ir man buvo daug lengviau dirbti. Beveik visą dieną praleisdavome ligoninėje. Ligonių būdavo apie 150—200. Visus juos reikėdavo apžiūrėti kasdien ir atlikti daug įvairių procedūrų.

Maitindavomės ligoninėje du kartus per dieną. Duona buvo forminė, drėgna ir dėl to buvo labai sunki. Būdavo laimė gauti gerai iškepusios duonos arba jos žiauberę. Kiekviename Olpe buvo Sveikatos skyriaus vedėjas, dažniausiai ne kalinys arba atbuvęs savo bausmę gydytojas ir nenorįs grįžti atgal arba negalįs išvykti dėl tremties. Retais atvejais viršininkais būdavo kaliniai. Stacionarus tvarkė ligoninės vedėjas — gydytojas, dažniausiai kalinys. Eiliniais gydytojais, ypač viršininkais galėjo dirbti ir ne medikai. Mano VMZ Olpe dirbo keletas gydytojų be medicininio išsilavinimo. Ir, kad ir kaip keista, jie pusėtinai pramokdavo medicinos meno. Su manimi Olpe dirbo gydytoju senyvas, nuplikęs žydas, kuris visą gyvenimą jokių reikalų neturėjo su medicina. Tačiau artistiškai mokėjo pasirodyti gydytoju. Vėliau jį iškėlė į kitą Olpą į vadovaujamą darbą. Gydytojus kalinius skirdavo ir atleisdavo Olpo viršininkas be jokių išlygų. Šiandien tu dirbi gydytoju, rytojaus dieną gali atsidurti šachtose. Nesvarbu, kad tu esi gydytojas, tačiau svarbiau, kad tu esi beteisis kalinys — *zekas*. Aš stebėdavausi, kaip toks tariamasis gydytojas, neragavęs medicinos mokslo, drįsta imtis gydyti žmones. Tačiau dažniausiai jie buvo geros nuovokas ir geri psichologai. Jie paprastai nesiimdavo atlikti sudėtingų procedūrų ir nukreipdavo ligonį pas nusimanantį specialistą. Bet tokie žmonės paprastai veržėsi į vadovaujamus postus. Vorkutos centrinėje ligoninėje dirbo visame Vorkutos lageryje žinomas ir garbinamas „chirurgas“ Petrovas, kuris, anot pacientų, atlikdavo sudėtingiausias operacijas su didžiausiu pasisekimu. Prieš jį lankstydavosi net lagerio viršininkai. Petrovas irgi buvo *zekas*. Jeigu kas pasiskųsdavo, kad nesiseka gydytis, jo paklausdavo, kodėl jis nesiprašo siunčiamas pas Pet-

rovą. Praėjus porai metų ir man ruošiantis išvykti iš lagerio, sužinojau, jog įžymusis Petrovas išvarytas iš ligoninės. Pasirodo, kad jis buvo savamokslis daktarėlis, kuris bėdos verčiamas griebėsi medicinos. Bendraudamas su gydytojais, išmoko ir pats operuoti.

Kartą per mėnesį Vorkutos centrinėje ligoninėje būdavo organizuojamos gydytojų mokslinės konferencijos, kurių tikslas buvo kelti gydytojų kvalifikaciją. Susirinkdavo per 100 laisvai samdomų ir kalinių gydytojų. Mus, kalinius, į šią konferenciją atvesdavo iš kiekvieno Olpo grupelėmis su ginkluota sargyba. Tokiose konferencijose mes pasijusdavome laisvai, kartais net užsimiršdavome, kad esame kaliniai. Galima buvo rengti pranešimus, klausytis kitų pranešimų, pateikti prelegentui klausimus, dalyvauti diskusijose. Beveik kiekvienoje konferencijoje kalbėdavo ir garsusis Petrovas. Vieną kartą ir aš išdrįsau paklausti Petrovą apie kai kurių vitaminų veiklos savybes. Tačiau prelegentas į mano klausimą taip ir neatsakė. Supratau, kad Petrovas turi nedaug medicinos žinių.

Mūsų Olpe konsultantu dirbo gydytojas — kalinys, buvęs Leningrado medicinos instituto Vidaus ligų katedros dėstytojas (galbūt ir profesorius) Aleksandras Petrovičius Beliajevas, kurį visi labai gerbė ir visada vadino profesoriumi. Jis buvo apie 40 metų, juodo gymio, su vešlia, juoda barzdele. Beliajevas buvo rimtas ir geras savo dalyko žinovas ir labai paslaugus lagerio viršininkams. Jei pakviesdavo apžiūrėti kokį lagerio tarnautoją, Beliajevas tekinas bėgdavo atlikti savo pareigą. Kartais, net viršininkai stabdydavo jį, sakydami, kad nereikia tokio amžiaus taip lakstyti. Beliajevas dalyvavo kare ir, kaip ir dauguma kalinių, buvo nuteistas 10 metų kalėti lageryje.

Prieš paskiriant mane stacionaro gydytoju, turėjau rimtą pokalbį su profesoriumi Beliajevu, kuris detaliai susipažino su mano biografija ir gebėjimu atlikti gydytojo pareigas lagerio sąlygomis. Padedant mano globotiniui Mezinui, jis nutarė mane rekomenduoti dirbti gydytoju. Tai buvo didelis mano pasiekimas. Beliajevas buvo gudrus, apsukrus, įžvalgus ir geras savo srities žinovas. Tačiau asmeniniame gyvenime elgėsi ne visai pagal savo pareigas. Būdamas lageryje, jis susibičiuliavo su mūsų Olpo lagerio medicinos seserimi Roza. Roza buvo jauna, graži žydaitė. Gimė neišpasakyta ir neįtikėtina lagerio meilė. Visi mes gerai žinojome apie tą meilę ir tylėjome, nenorėdami netekti savo užtarėjo profesoriaus. Neaišku, kokiais motyvais vadovaudamasi, lagerio valdžia nutarė Rozą iškelti į kitą Olpą. Mūsų profesorius vos neišėjo iš proto dėl tokio sprendimo. Buvo bedarąs pastangas ir pats išeiti drauge su Roza. Tačiau ne be

mūsų žinios buvo nutarta sudaryti geriausias sąlygas dažnai aplankyti Rozą kitame Olpe. Kuo baigėsi ši meilės drama, aš nežinau, nes netrukus buvau perkeltas gydytoju į kitą Olpą.

Labai dažnai lageryje kaliniai, užimantys geresnę vietą, pvz., brigadininkai ir kt., turėdavo lagerio žmonas. Suprantama, tokias žmonas įsigydavo tik kaliniai. Mano bendradarbis gydytojas totorius Saša turėjo lagerio žmoną, vaistininkas gyveno beveik oficialiai su mūsų lagerio medicinos seserimi, kurią, beje, po išsilaisvinimo iš lagerio ir vedė. Net ir mano lagerio medicinos sesuo Valentina Vidinmejer įsitaisė jauną, gražų lagerio vyrą. Buvo pastojusi. Padarė abortą. Vėliau susidėjo su nususiusiu ūkio vedėju. Aš Valę perspėdavau, kad ji neitų nerimtu keliu. O ji man atsakydavo, kad reikia naudotis gyvenimu, kol dar yra jauna.

Moterys Olpe turėjo savo atskirą baraką, atvertą spygliuota tvora. Įėjimas į šį baraką pašaliniams, ypač vyrams, buvo griežtai draudžiamas. Tik mes, gydytojai, galėjome laisvai lankytis moterų barake. Jame buvo įvairaus amžiaus, daugelio tautybių moterų. Prisimintina kalinė lietuvė Kaminskienė, kuri su savo vyru pulkininku leitenantu iš Alytaus turėjo atsėdėti lageryje „normą“. Kaminskienė buvo labai maloni, kultūringa moteris, sugebėjusi savo barake palaikyti net ir moralinę tvarką.

Mes, gydytojai, gyvenome atskirame barake, drauge su kaliniais, kurie dėl blogos sveikatos negalėjo dirbti sunkaus darbo už zonos, todėl atlikdavo įvairius aptarnavimo darbus. Barakai buvo pastatyti iš storų medinių rąstų, vieno aukšto, su dvigubais — dviejų aukštų gultais. Kiekviename barake galėjo gyventi apie 100—150 kalinių. Barakų galuose būdavo atskiros patalpos — sandėliai. Barake buvo viena didelė krosnis, kuri kūrendavosi ištisą parą. Tik taip galima buvo palaikyti normalią temperatūrą barake.

Gydytojus aptarnaudavo specialiai tam reikalui skirtas sanitaras, kurio svarbiausia pareiga — mums atnešti iš virtuvės maisto ir iš atskiros patalpos Olpe duonos. Vienu metu tokiu sanitaru dirbo senukas prelatas Pukys iš Plungės. Gaila mums buvo senuko, bet mes niekuo jam padėti negalėjome. Prelatas Pukys buvo gavęs septynerius metus lagerio „troikos“ sprendimu. Jis buvo labai santūrus, nekalbus ir ypač suvargęs. Tačiau savo pareigas atlikdavo gerai. Vienu metu pas mane sanitaru dirbo tipiškas Rusijos *mužikas*, raudonplaukis, plataus veido. Jis nelabai noriai atlikdavo savo pareigas, lyg jų gėdydamasis. Tai

buvo Kirilas Kirilovičius Kirilovas. Iš jo elgsenos buvo aišku, kad turiu reikalo ne su paprastu kaliniu. Pasirodo, kad Kirilovas buvo didžiausio Sibiro medžio kombinato direktorius. Kaip pats pasisakė, jis buvo vienas iš didžiausių viršininkų Sibire. Likimo ironija, o dabar jis turi dirbti sanitaru ir paklusti kažin kokiam lietuviui — fašistui gydytojėliui. Jis visada laikydavosi itin oriai ir vangiai ir ne visada noriai atlikdavo mano nurodymus. Sanitarai paprastai ilgai neužsibūdavo stacionare. Kai sveikata pagerėdavo, tokius sanitarus vėl apžiūrėdavo komisija ir nukreipdavo dirbti įprastinį sunkų lagerio darbą. Taip įvyko ir su mano buvusiu didžiuoju viršininku — sanitaru. Sanitarus stacionare iš ligonių pasirinkdavome patys. Aš stengdavausi paimti sanitaru lietuvį. Tačiau ir šiuo atveju buvau įtariamas, kad palaikau savus, fašistus. Kaliniai rusai, kurie irgi buvo nukentėję nuo imperinio režimo, labai nekentė mūsų — baltiečių. Jie mus visus vadino fašistais.

Kaip jau anksčiau minėjau, kalinys lageryje privalėjo dirbti arba gulėti stacionare dėl ligos. Gydytojas nuo darbo galėdavo atleisti tik vienai dienai. Būdavo dar viena priemonė sustiprinti išsekusių kalinių sveikatą, tai atleisti mėnesiui nuo darbo ir paskirti pagerintą maistą. Tokius asmenis reikėdavo parinkti iš kalinių barakų. Aš dažnai atlikdavau šią užduotį, vaikščiodamas po barakus drauge su sanitarijos darbuotoju Semibratovu. Jis buvo ukrainietis ir dėl to, kad vokiečių okupacijos metais buvo kaimo seniūnu, gavo 10 metų lagerio. Paliegę ir nusilpę tuo metu buvo kaliniai iš Baltijos kraštų. Todėl pagal visus nuostatus jiems ir priklausė mėnuo vadinamų „atostogų“ sustiprėjimui. Tačiau dažnai tekdavo išbėgti iš barakų, nebaigus darbo dėl rusų kalinių, kurie kėsindavosi sumušti, kad palaikau fašistus. Bėgdavome drauge su Semibratovu. Aukštas, petingas Semibratovas buvo malonus ir protingas. Prisimenu jo žodžius, kad vykstant bet kokiems įvykiams, reikia bėgti 200 km toliau nuo tos vietos. Vėliau, grįžęs iš Vorkutos, iš Mezino sužinojau, kad mielasis Semibratovas grįžo iš lagerio ir mirė Ukrainoje.

Vorkutos lageryje buvo kalinių — kriminalinių nusikaltėlių ir politinių kalinių, daugiausia iš Baltijos kraštų. Kriminaliniai kaliniai lageryje buvo labiau vertinami, jie buvo skiriami brigadininkais ir kitais viršininkais. Politiniai kaliniai buvo niekinami ir verčiami dirbti pačius sunkiausius darbus. Kriminaliniai kaliniai per savo ilgą buvimą lageryje buvo prisitaikę prie tokio gyvenimo ir atrodė daug geriau už politinius kalinius. Gerai pažindami lagerio gyvenimą, jie naudojosi lagerio privilegijomis. Tarp rusų politinių kalinių buvo daug

kultūringų žmonių: inžinierių, intelektualų, spaudos darbuotojų ir kt. Šių žmonių dėka aš turėjau galimybę perskaityti daug gerų knygų rusų kalba. Aukštos kvalifikacijos inžinieriai dirbdavo miesto fabrikuose ir jiems buvo leista pasiimti knygų iš bibliotekų. Rusiškos knygos man padėjo geriau išmokti rusų kalbą. Jie juokdavosi iš mūsų, baltiečių, kad mes nežinome nieko apie sovietinę santvarką. Jie mokė mus šios santvarkos paslapčių. Iš tikrųjų aš daug dalykų iš jų sužinojau. Tai buvo man antras universitetas. Reikia pasakyti, kad jie savo mintis dėstydavo labai atvirai. Tarp jų buvo ir buvęs „Izvestijų" laikraščio redaktorius Gurskis, kuris vieną kartą ambulatorijos patalpose aiškino man, kad sovietų valdžia yra tikroji valdžia, nes ką ji nutaria, to nereikia derinti su liaudimi bei parlamentu. Tuo tarpu buržuazinės valdžios yra marionetinės ir jos nieko negali nuspręsti be parlamento.

Kriminaliniai kaliniai vadovavo Olpo gyvenimui. Mes, gydytojai, su jais sugyvenome gerai. Jie mus labai gerbė, nes susipykus su gydytoju negausi laisvos dienos ambulatorijoje arba laiku tavęs nepaguldys į ligoninę. Kriminaliniai turėjo savo tvirtas lagerio moralines nuostatas. Jų žodžiu galėjai visiškai pasitikėti. Jei kriminalinis kalinys davė garbės žodį, žinok, kad jis jį ištesės, nors ir tektų už tai nukentėti. Vieną kartą žinomas kriminalinis kalinys, šachtų brigadininkas, paprašė mane atleisti jį vienai dienai nuo darbo. Aš jį atleidau motyvuodamas, kad jis turi temperatūros. Priminiau jam, kad jis žinotų kaip elgtis, jeigu valdžia jį patikrintų. Jis pažadėjo manęs neišduoti, tardamas garbės žodį. Pasirodo, kad jis susipyko su savo viršininkais ir sužlugdė darbą šachtose. Rytojaus dieną kilo nepaprastas triukšmas Olpe. Šachtos valdžia paskambino Sveikatos skyriaus vedėjai Boicovai ir įsakė jai patikrinti, ar jis iš tikrųjų serga. Aš labai nusigandau, nes išaiškinus, kad aš neteisėtai atleidau jį nuo darbo, man grėsė specialus baudžiamasis lageris plytų fabrike, iš kurio ne visi grįždavo. Pati Boicova išsikvietė kalinį į polikliniką patikrinti temperatūros. Praeidamas pro mane pasakė, kad aš nebijočiau, jis temperatūrą sutvarkysiąs. Ir tikrai jis ją sutvarkė sau vienam žinomu būdu. Byla baigėsi be pasekmių, nors visi žinojome, kad jis visus apgavo. Šį kartą man pasisekė.

Tarp kalinių buvo profesionalių vagių, kurie kartais pademonstruodavo savo meną. Kartą man apžiūrint kalinius barake, jis buvo beveik tuščias, tik ant gultų gulėjo keletas kalinių. Aš sėdėjau prie staliuko atokiau nuo gultų ir pildžiau ligos lapelį. Prieš mane ant gulto išsitiesęs gulėjo kalinys ir stebėjo mano darbą. Staiga jis iškėlė aukštyn maišelį su tabaku ir klausia, ar tai ne mano

maišelis. Aš čiupt už megztinio kišenaitės ir žiūriu — mano maišelio nėra. Jis nulipo nuo gultų ir atidavė man tabako maišelį. Kaip jis, gulėdamas tolokai nuo manęs, sugebėjo pavogti mano tabako maišelį, buvo tiesiog mįslė.

Kaip minėjau, kaliniai labai gerbė gydytojus. Vieną kartą, dirbant ambulatorijoje, išgirdau didelį triukšmą koridoriuje. Pasirodo, kad vienam inžinieriui, belaukiančiam priėmimo koridoriuje, iš kišenės pavogė akinius. Vargšas inžinierius be akinių negalėjo dirbti savo darbo. Tuo metu iš kito kabineto išėjo gydytojas totorius pasižiūrėti, kas įvyko. Jis seniai dirbo lageryje ir gerai pažinojo vagis. Sužinojęs, kas įvyko, jis garsiai švilpterėjo ir pakvietė Kolią. Iš minios išniro jaunas kalinys. Gydytojas be jokio varžymosi įsakė jam, kad per 10 minčių akiniai būtų atnešti. Po keleto minučių akiniai buvo perduoti inžinieriui. Pasirodo, kad gydytojas gerai pažinojo ir vagių vadeivas. Suprantama, naudos iš tų akinių vagims jokios. Tačiau jie mėgino pamiklinti savo rankas ir parodyti savo amato meną.

Dirbant šachtų Olpe, vieną dieną iš baudžiamojo lagerio plytų fabrike grįžo 12 kalinių, kuriuos turėjau priimti ir laikinai paguldyti į stacionarą. Šie kaliniai buvo dideli nusikaltėliai, dauguma žmogžudžiai. Išskirsčiau juos po laisvas vietas ir atvirai paprašiau jų, kad nekeltų jokių skandalų. Jie pažadėjo būti ramūs. Tačiau nepraėjus kelioms valandoms, jie ėmė terorizuoti ligonius, atiminėti iš jų daiktus, maistą, provokuodami muštynes. Dėl to nutariau atlaisvinti vieną palatą ir juos visus sukelti į ją. Jie noriai sutiko su mano sprendimu ir davė garbės žodį, kad bus ramūs. Rinkdamas anamnezę, pasiteiravau už kokius nusikaltimus jie sėdi lageryje. Jie, žiūrėdami man tiesiai į akis ir nemirktelėdami, papasakojo, kiek kuris yra nužudęs žmonių, kiek įvykdęs smurtinių apiplėšimų. Dauguma jų buvo „juodukai“ ir nejaukiai galvojau, kuo baigsis mano pažintis su jais. Vakare nuėjau į savo baraką nakvoti. Naktį atbėga pas mane sanitaras ir sako, kad baigiamas išplėšti mūsų baltinių sandėlis, kuris buvo stacionarinio barako gale. Jau buvo beveik išardyta išorinė barako siena. Mes tuojau pranešėme Olpo sargybai, kuri sutrukdė šį apiplėšimą. Pasirodo, šie mano įnamiai, neturėdami ką veikti, nutarė sulošti kortomis. Iš žurnalo „Ogoniok“ viršelio pasidarė kortas ir, kaip įprasta nusikaltėlių pasaulyje, lošė iš mūsų baltinių sandėlio. Pralošęs lošėjas turėjo išplėšti sandėlį. Neapšilę kojų Olpe, jie vėl buvo išgabenti į baudžiamąjį lagerį plytų fabrike. Dirbant lageryje, reikėjo būti labai atsargiems ir niekuo nepasitikėti. Kiekviename žingsnyje galėjo tave apgauti ir padaryti nusikaltimo bendrininku. Niekas tavęs neužstos, niekas nepasigailės.

Praėjus metams nuo atvykimo į Vorkutą, lagerio valdžia perkėlė mane dirbti gydytoju į naujai besikuriantį Olpą — Novaja Šachta. Jame man reikėjo dirbti vien tik su šachtininkais. Pradžioje dirbau ambulatorijoje. Darbas buvo neįprastas ir sunkus. Visą dieną priiminėdavau ligonius. Jei kurią dieną jų buvo nedaug, lankydavau barakuose atleistus nuo darbo ligonius. Be to, komisuodavau silpnuosius kalinius, kuriems buvo skiriama vieno mėnesio trukmės poilsinė tame pačiame barake.

Patį didžiausią darbą tekdavo atlikti vakarais, kai grįždavo iš darbo šachtininkai. Į ambulatoriją jų ateidavo iš karto iki 160 žmonių ir visus juos reikėjo apžiūrėti per 1—2 val., t.y. iki vakarienės. Pagalbai buvo skiriama viena medicinos sesuo. Su manimi ambulatorijoje dirbo medicinos sesuo ne kalinė, labai simpatiška juodukė, kuri buvo ištekėjusi už buvusio kalinio. Ligonių priėmimui buvo skirtas didelis kambarys. Jame amfiteatro būdu buvo išrikiuota 15 kėdžių. Vienu metu buvo sukviečiama tiek ligonių, kiek buvo kėdžių. Visiems jiems būdavo dedamas po pažastimi termometras. Gydytojas, lyg orkestro dirigentas, stovėdavo viduryje salės ir stebėdavo, kad ligoniai „nepritrintų" temperatūros. Kaip žinia, kaliniai mokėjo meistriškai sukelti temperatūrą. Kiek kartų teko tokius apsimetėlius vyti lauk. Tokiomis suktybėmis jie galėjo labai padidinti atleidžiamų nuo darbo ligonių skaičių. Tuo tarpu atleistų nuo darbo dėl ligos skaičius negalėjo viršyti 6 proc. visų Olpo gyventojų. Kiekvieną dieną Sveikatos skyriaus vedėjas tikrindavo atleistųjų nuo darbo nuošimtį. Jeigu šis nuošimtis padidėdavo, kildavo aliarmas ir viršininkai klausdavo, kas įvyko, avarija šachtose, epidemija ar sąmoningai daugiau negu priklauso atleista kalinių nuo darbo. Todėl aš stengdavausi padėti silpniems kaliniams atsargiai, atleisdamas nuo darbo po vieną kitą, kad nekiltų triukšmo. Pirmiausia buvo atleidžiami nuo darbo ligoniai ir tik vėliau, pagal aplinkybes, silpni kaliniai, nors tai daryti buvo griežtai draudžiama. Kalinys, gaudamas retkarčiais poilsio, pasitaisydavo. Taip veikdamas išgelbėjau daug kalinių nuo mirties.

Kaliniai miegodavo ant plikų lentų arba ant čiužinių, prikimštų medžio pjuvenų. Pagalvės taip pat buvo prikimštos medžio pjuvenų. Užsiklodavo kaliniai plonomis medvilninėmis antklodėmis. Esant šaltai patalpai, kaliniai papildomai apsiklodavo vatiniais apsiaustais arba kailiniais. Svarbu buvo pamiegoti, o kaip ilsėtis, buvo nesvarbu. Švaros barakuose žiūrėjo kaliniai budėtojai — „dnevalnyj", paskirti iš nusilpusių, darbui šachtose netinkamų kalinių. Jie privalėjo iššluoti patalpas, išplauti medines, nedažytas grindis, kūrenti patalpas akmens

anglimi. Kaliniai maistą ir duoną gaudavo iš virtuvės, pro specialų langelį, pateikdami atitinkamą metalinį žetoną, kuriame buvo pažymėtas stalo numeris. Pagal žetono numerį kalinys gaudavo ir maisto kiekį. Geriausią maistą gaudavo turintys 6-ąjį žetoną. Paprastai juos gaudavo brigadininkai ir kiti viršininkai. Žetonus paskirstydavo brigadininkas pagal tą darbo dieną atliktą darbą. Gydytojams, gaunantiems kaip visi „pridurkai" II stalą, maisto nepakakdavo, ypač jeigu dirbdavai ambulatorijoje. Tekdavo ieškoti maisto papildomai. Aš turėjau pažįstamą duonos skirstytoją „chleborezkoj" — Rusijos vokietį, kuris retkarčiais sušelpdavo duonos žiaubere.

Buvo dar vienas geras būdas gauti maisto, tai maisto tikrinimas virtuvėje. Kartais pasitaikydavo laimė būti tokiu maisto tikrintoju. Be patikrinimo ir raštiško leidimo maistą išduoti kaliniams buvo griežtai draudžiama. Betikrindamas virtuvės darbą prisivalgydavai sočiai visai dienai. Virtuvėje dirbo du seni kaliniai kinai: Kolia ir Saša. Kiek metų jie buvo atsėdėję lageryje, niekas nežinojo, net ir jie patys. Sakėsi man, kad lageryje jie išbuvę po 15—17 metų ir nežinia, kada baigsis bausmės terminas. Kai baigdavosi jų buvimo lageryje terminas, *troika* jiems vėl pridėdavo, ir taip be galo.

Kalinių maisto sąskaita maitinosi visi lagerio viršininkai ir prižiūrėtojai. Maistas lageryje dažnai būdavo ne visai geros kokybės. Neretai mėsos gaminiai būdavo su kvapeliu. Tokiais atvejais užsiimdavai nosį ranka ir suvalgydavai.

Reikia pasakyti, kad lageryje buvo paisoma švaros. Buvo atskira sanitarinė tarnyba, kurios viršininku dirbdavo paprastai kalinys felčeris arba medicinos neragavęs, bet apsišvietęs kalinys. Dauguma etapais atvykstančių kalinių būdavo užsikrėtę niežais. Reikėdavo juos gydyti stacionare arba ambulatoriškai. Barakuose knibždėjo daugybė blakių. Protarpiais sanitarinė tarnyba atlikdavo patalpų dezinfekciją. Tačiau ši priemonė būdavo ne visada efektyvi. Su blakėmis reikėdavo kovoti kitaip. Viena iš tokių priemonių buvo laikyti šviesą per visą naktį, mat blakės labai nemėgsta šviesos. Kol šviesu, jos nelenda iš savo slėptuvių. Todėl darbininkų barakuose ir stacionaruose šviesa degdavo ištisą parą. Barakų patalpose buvo privisę daug žiurkių, tokių drąsių, kad nebijodavo žmogaus net ir dienos šviesoje. Jos suėsdavo ir paskutinius kalinių maisto likučius. Todėl kaliniai stengdavosi visą maisto davinį suvalgyti iškart.

Būdavo ir nesąžiningų kalinių, kurie pasisavindavo svetimą maistą arba daiktus. Ypač dažnai išnaršydavo gaunamus siuntinius. Tuo užsiimdavo dažniausiai kriminaliniai kaliniai. Todėl lageryje buvo laikomasi nerašytų taisyklių: jei

turi ką valgyti, valgyk tuojau ir nepalik rytojui, nes gal neteks tau valgyti; jei turi atlikti darbą ir gali jį atidėti, atidėk, nes galbūt šio darbo rytojaus dieną nereikės atlikti. Kaliniai tuo ir vadovaudavosi. Kaip minėjau, barakuose buvo labai daug žiurkių. Ypač jų daug buvo privisę tualetuose, kurie buvo atskiroje patalpoje prie barakų. Atliekant gamtos reikalą, jų prisirinkdavo didžiausias būrys. Žiurkės maitinosi išmatomis. Gana dažnai tokios išalkusios žiurkės griebdavo vyrams už lyties organų. Būdavo ir rimtų lyties organų sužalojimų. Naikinti žiurkes, o jos buvo didelės, rudos ir visai nepanašios į mūsiškes, buvo sunku ir tai buvo daroma tik dėl žmonių akių.

Visi kaliniai dėvėjo vatines striukes — *telogreikas* , o esant šaltam orui, dar ir ilgas striukes — *bušlatus.* Be to, visi dar dėvėjo vatines kelnes. Brigadininkai, o kartais ir eiliniai kaliniai dėvėjo ilgus rusiškos formos *šimtaklosčius* kailinius. Tokius kailinius dėvėjo ir lagerio valdžia, ir prižiūrėtojai. Ir čia būdavo *blatas.* Kas turėjo didesnį *blatą* drabužių sandėlyje,— *kaptiorkoje,* tas gaudavo naujesnį ir geresnį rūbą. Avėdavo veltiniais ir šiauriečių ilgais batais iš šiaurės elnio kailio. Trumpos vasaros metu, kas galėjo, tas dėvėjo medžiaginėmis kelnėmis ir avėjo batais arba pusbačiais. Tai dažniausiai tie, kurie minimų daiktų gaudavo iš namų. Lagerio valdžia pageidavo, kad visi kaliniai dėvėtų tik vatinius rūbus. Tie, kurie dėvėjo kitaip negu valdžia įsakė, turėjo vengti susitikti su lagerio viršininkais. Jie galėjo atimti draudžiamus rūbus ir dar nubausti už nepaklusnumą. Aš neieškojau jokių *blatų,* todėl visą lageryje buvimo laiką dėvėjau vatinius rūbus ir avėjau veltiniais, kartais net ir ne tos pačios kojos. Ant galvos mūvėdavome šiltą vatinę kepurę su ausinėmis. Tik taip apsirengęs galėjai pakelti didelį šaltį ir pūgas.

Vorkuta yra užpoliarės srityje, tundroje, kur neauga jokie medžiai. Tiesa, vietomis auga labai skurdūs, iki pusės metro aukščio poliariniai berželiai. Visur, kur tik akis užmato, lyguma, padengta storu samanų sluoksniu, žole ir retai matomais berželių krūmais. Giedrą žiemos dieną galima buvo matyti labai toli. Retkarčiais buvo galima pastebėti Uralo kalnų baltas viršūnes, nors tie kalnai yra labai toli nuo Vorkutos. Beribėje horizonto tolybėje buvo matyti daug įvairaus dydžio pelkių ir ežerų, kurie atsirasdavo pavasarį, tirpstant sniegui. Pavasarį tundra pasidengdavo labai gražiu gėlių kilimu. Tiesiog būdavo nuostabu matyti tiek daug ir tokių įvairių gėlių. Tundroje buvo amžinas žemės įšalas iki metro gylio. Tik vasarą įšalas tundros paviršiuje ištirpdavo per 20—30 centimetrų. Vasarą, kai būdavo gražus saulėtas oras, eidavome pasikaitinti saulėje.

Tačiau turėdavome pasikloti ant žemės vatinius, nes žemė būdavo šalta. Dėl amžino įšalo ir barakus bei namus statydavo savotišku būdu. Pamatų niekas neklodavo. Paprastai įkaldavo giliai į žemę rąstus— polius, kurie ir atstodavo pamatus.

Vietiniai gyventojai komiai ir nencai žiemą ir vasarą važinėdavo tundroje per žolę ir krūmus didelėmis medinėmis rogėmis su plačiomis pavažomis. Normalių kelių nebuvo. Reikėjo geros orientacijos, kad nuvyktumei į norimą vietą. Į roges pakinkydavo šiaurės elnius. Labiau į šiaurę gyventojai panaudodavo ir specialius šiaurės šunis. Elnių kinkiniu buvo galima buvo išvystyti greitį iki 40 km per valandą.

Pavasarį tundroje pasirodydavo daug įvairių smulkių margaspalvių paukštelių, kurie čia sukdavo lizdus ir perėdavo. Buvo ir didesnių paukščių: baltoji pelėda, baltoji kurapka ir kt. Tundroje buvo taip pat nemažai įvairių žvėrių, kurie paprastai būdavo balti. Gyveno čia ir baltas vilkas, balta poliarinė lapė, baltas kiškis ir kt. Medžioti paukščius ir žvėris būdavo sunku, nes žiemą juos pastebėti sniego fone beveik neįmanoma. Baltąsias kurapkas gaudydavo kilpomis. Tačiau bene geriausias gaudymo būdas buvo su dideliu buteliu padaryti sniege skylę, į kurios dugną įberdavo truputį jauko: grūdų ir kt. Kurapka, įlindusi į tokią gilią duobę, paprastai nepajėgdavo išsilaisvinti. Tai buvo geriausias poliarinių kurapkų gaudymo būdas, ypač mums, kaliniams. Poliarinės kurapkos daug didesnės negu mūsų krašto kurapkos. Lagerio valdžia, talkinama vietinių vedlių, labai dažnai išvykdavo medžioti į tundrą nartomis — poliarinėmis rogėmis, pasikinkę šiaurės elnius. Neretai tundros gyventojai į Vorkutos miestą atvykdavo nartomis.

Vorkutos klimatas žiaurus, poliarinis. Vasara su pavasariu ir rudeniu labai trumpa ir trunka vos tris mėnesius. Poliarinė vasara visai nepanaši į europinę — šalta, lietinga. Visą laiką negalima buvo skirtis su vatiniais rūbais. Nuo birželio apie porą mėnesių saulė visai nenusileidžia, tai vadinamoji poliarinė diena. Saulė tik pasisuka ratu virš galvos, todėl dieną ir naktį būna šviesu. Neįpratusiam žmogui prie tokios gamtos išdaigos taikytis sunku. Labiausiai vargindavo tai, kad negalėdavai priprasti miegoti prie dienos šviesos. Pradžioje užsidangstydavome langus, vėliau šiaip taip pripratome. Žiemos buvo ilgos, gilios ir labai šaltos. Žiemą temperatūra siekdavo 40 laipsnių ir daugiau. Sniego pripustydavo tiek, kad barakai skęsdavo sniege. Norint išeiti iš barako, reikėdavo išsikasti sniege tunelį. Kartais siautėdavo sniego pūgos, kurios tęsda-

vosi kelias dienas. Joms siaučiant buvo pavojinga išeiti į teritoriją, nes vėjas su sniegu galėjo parblokšti ir toli nunešti. Tokiais atvejais tarp barakų būdavo ištiesiamos virvės. Tvirtai laikantis už jų, galima buvo slinkti palengva pirmyn. Siaučiant pūgai arba pučiant smarkiam tundros vėjui, prieš vėją galima eiti pirmyn atsukus nugarą į jį. Kiek kartų tekdavo eiti iš vieno barako į kitą stipriai įsitvėrus į virvę! Būdavo atvejų, kai neatsargų kalinį užpustydavo čia pat barako kieme.

Tundroje gyventi savotiškai įdomu. Matai neaprėpiamus sniegu padengtus žemės plotus, lyg miegančius giliu miegu. Neapsakomai didinga ramuma. Kur tik žiūri, visur lygus baltas žemės paviršius , be jokio medelio bei kupstelio. Vorkutoje mus žavėjo nepaprastai gražus ir nuostabus reiškinys — šiaurės pašvaistė. Manoma, kad tai įvyksta magnetinių audrų metu, kai saulės disko dalyje įvykę keli stiprūs žybsniai lemia įelektrintų dalelių srauto poslinkį žemės link. Vakarais šiaurinėje dangaus dalyje, gerokai virš horizonto pasirodo nenusakomos formos, dydžio ir kontūrų ne visai ryškios spalvos gana greitai judantys vaizdai pilių, vietovių, miškų, kokių gali sugalvoti tik labai laki fantazija. Jie juda iš vienos dangaus skliauto pusės į kitą lyg ekrane. Kartais pranyksta valandėlei ir vėl atsiranda. Šiaurės pašvaistė dažniausiai būna žiemą ir ne kiekvieną dieną. Nors ir daug metų praleidę lageryje kaliniai, kurie daug kartų buvo matę pašvaistes, noriai skubėdavo dar kartą pasigrožėti šiuo gamtos reiškiniu.

Vorkutos lageris priklausė Pečioros lagerių valdybai, kurios viršininku tuo metu buvo majoras Čepyga. Kokios jis buvo tautybės, niekas nežinojo. Tačiau visi gerai žinojo, kad jis buvo nepaprastai žiaurus žmogus. Jam vizituojant lagerius, ne tik kaliniai, bet ir lagerių tarnautojai vengdavo rodytis gatvėje. Mano globėjas Dominikas Mezinas žinojo visas smulkmenas apie šį žiaurųjį lagerių valdybos viršininką majorą Čepygą. D. Mezinas pats buvo įsitikinęs partietis ir saugumietis. Todėl jam buvo žinomi visi viršininkų slapti veiksmai ir įsipareigojimai. Jis su malonumu pasakodavo mums apie saugumo meno išmones. Tačiau visada labai atsargiai.

Mes gydytojai, paprastai sugyvendavome gerai. Stengdavomės vieni kitiems padėti. Kartais būdavo nedidelių nesusipratimų su Azijos respublikų atstovais. Jie mėgdavo kartais pagudrauti ir apgaudinėti. Jie mus, baltiečius, vis tiek laikė ne savo žmonėmis. Kartą, pamatęs kalinį mušant savo draugą kalinį, pavadinau prie visų tai aziatiškumu. Kartu buvę totorius, azerbaidžanietis ir kiti mane labai išbarė, maniau, kad griebsis net smurto. Visur reikėdavo būti labai

atsargiems. Niekas tavęs neklausdavo apie teistumą, gyvenimo smulkmenų, niekas nieko nepasakodavo apie save. Visi kaliniai žinojo, kad jie yra kaliniai, ir tokių žinių pakako. Niekas nedejavo ir nesiskundė.

Su savo viršininkais reikėjo būti pagarbiems, bet atsargiems. Jeigu padarysi „nuodėmę" viršininko, ypač laisvojo prašomas, žinok, kad viršininkas išsigins ir tavęs negelbės. Tu, kaip niekingas *zekas* turėsi atsakyti be jokio pasigailėjimo.

VMZ Olpo Sveikatos skyriaus vedėju dirbo paleistas į laisvę senas lagerininkas gydytojas. Jis mėgo išgerti. Išsirašyti spirito negalėjo, nes jis turėjo tvirtinti savo parašu receptą. Surasdavo įvairių priežasčių, kodėl jam reikia spirito. Išsisukinėdavome kiek galėdami. Per dažnai išrašysi — įkliūsi. Kai į Vorkutą ateidavo ateidavo nauji kalinių ešelonai, ypač iš Baltijos kraštų, Sveikatos skyriaus vedėjas mėgdavo pasinaudoti kalinių dar išlikusiais gerais rūbais, ypač kostiumais. Todėl buvo gerokai praturtėjęs. Kartą jis prašo mane nueiti į kalinių baraką, atleisti nuo darbo nurodytą kalinį ir paguldyti į ligoninę. Aš jau buvau beatidarąs poliklinikos duris, staiga mane sulaiko prie durų sėdėjęs savo poste visažinantis gudrusis D. Mezinas. Jis man neleido eiti į baraką atleisti ligonį, nes aš įkliūsiąs. Mat viršininkas nori už atleidimą iš darbo paimti iš jo labai gerą kostiumą. Aš susilaikiau ir nenuėjau. Man niekas daugiau nieko nesakė. Tik paskui sužinojau, kad tas ligonis buvo man pažįstamas. Jis klausė manęs patarimo, ką daryti. Viršininkas už jo kostiumą siūlo jam mėnesį rekreacinių atostogų. Aš patariau jam atiduoti kostiumą ir pailsėti mėnesį ligoninėje ir priprasti prie lagerio režimo. Jis taip ir padarė, o netrukus buvo paleistas iš lagerio ir visai išvengė lagerio darbų.

Mūsų Olpe dirbo labai įdomus žmogus Zubovas — vaistinės vedėjas. Jis lageryje gyveno labai gerai, turėjo atskirą patalpą vaistinei. Ten ir gyveno. Smulkmenų apie jį niekas nežinojo. Gyveno su lagerio žmona — mūsų medicinos seserimi Tania. Tokiai žmonai išlaikyti reikėjo apsukrumo, daug pažinčių ir, žinoma, daug lėšų. Gudrusis Zubovas mėnesio pabaigoje prašydavo mūsų išrašyti receptus, nurašyti morfino bei kitų vaistų. Pasirodo, morfijų ir kitus narkotikus jis pardavinėdavo lagerio narkomanams. Iš čia ir buvo jo turtai. Apie tai niekas viešai nekalbėdavo, nors visi gerai žinojo šias paslaptis. Pyktis su vaistininku lageryje buvo nenaudinga.

Mieli buvo kaliniai ukrainiečiai. Jie mus, baltiečius, atjausdavo, nes patys buvo tokio paties likimo, kaip ir mes. Be jau minėto Semibratovo, maloniai bendravo felčeris Maminas ir kiti.

Lageryje buvo daug lietuvių: doc. Raulinaitis iš Dotnuvos Žemės ūkio akademijos, inž. S. Čepas ir daug kitų. Tik atvykus į lagerį, teko susitikti su solistu ir vėliau garsiu kompozitoriumi Juozu Indra, kuris dažnai scenoje padainuodavo įvairių dainų visuomeninių renginių metu. Tačiau J. Indra greitai buvo paleistas iš lagerio, grįžo į Lietuvą, buvo žymus ir aktyvus muzikas. Visi kaliniai žinojo jį esant lietuviu, gėrėjosi jo dainavimu. Kiekviename Olpe buvo sudarytos meno grupės, kurias sudarė įvairaus žanro saviveiklininkai: artistai, menininkai, sportininkai ir kiti. Į šią saviveiklą veržėsi patekti bet kas, nes jie buvo atleidžiami nuo darbų šachtose ir kitur. Tai būdavo visiems maloni pramoga ir proga susipažinti bei susitikti su tautiečiais.

Gydytojai dirbo arba ligoninėje, arba poliklinikoje. Dirbti geriau buvo stacionare, nes ten atlikdavo nuo ligonių maisto. Pradžioje man teko dirbti ligoninėje, vėliau ambulatorijoje ir atvirkščiai. Kai pramokau rusų kalbos, mane iš VMZ Olpo perkėlė į naujai įkurtą šachtų Olpą — Novaja šachta. Mat mane pasiėmė į naują vietą persikėlusi dirbti Sveikatos skyriaus vedėja Valentina Boicova. Sąlygos čia gyventi buvo daug blogesnės. Barakai buvo pastatyti iš žalių šlapių rąstų. Patalpose buvo drėgna ir tvanku kaip pirtyje. Buvo ir daug kitų trūkumų, būdingų naujai įsikūrusioms organizacijoms. Gydytojų darbas šachtų Olpe skyrėsi nuo darbo VMZ. Šachtose pasitaikydavo daug įvairaus pobūdžio traumų, svetimkūnių akyse ir kt.

Sveikatos skyrius, norėdamas supažindinti gydytojus su specifiniu darbu šachtose, organizavo mums dalykinę ekskursiją po šachtas. Surinko 10 gydytojų, aprengė šachtininkų rūbais su žibintais ant kaktos ir nugabeno prie šachtų, vadovaujant specialistui. Susodino į keltą — funikulierių. Nusileidome daugiau kaip 150 metrų į žemę. Šachtose yra daug horizontalių tunelių, kuriuose nutiesti siauri metaliniai bėgiai, o metalinius vagonėlius traukia nedidelio ūgio arkliukai. Virš tų tunelių daugybė lygiagrečių su jais,, iki 7 metrų aukščio praėjimų su medinėmis atramomis. Čia susirietę šachtininkai kirto specialiais prietaisais anglį ir stūmė tiesiog žemyn į vagonėlius, kuriuos arkliukai tempė į didesnes aikšteles. Paskui anglis pakraunama į specialias platformas — liftus ir iškeliama į žemės paviršių. Vaikščioti po tokias šachtas labai nejauku. Visų pirma matai tiek, kiek apšviečia tau ant kaktos pritvirtintas primityvus žibintas. Atsiliksi — pasimesi ir gali žūti. Tavo balso niekas neišgirs. Dirbti reikia susilenkus. Visur nuo lubų laša vanduo. Mes tose šachtose praleidome beveik visą dieną. Kaip pasikėlėme į žemės paviršių, giliai atsikvėpėme ir tyliai pasižadėjo-

me daugiau į jas nenusileisti, jeigu tik viršininkas neprivers ten dirbti. Pabuvoję šachtose, supratome, kaip jos primityviu būdu eksploatuojamos, kaip sunku dirbti *zekui*, kodėl yra tiek daug traumų. Niekas nekreipė dėmesio į darbo sąlygas, svarbu, kad darbas būtų atliktas ir gauta didžiausia nauda. Darbininkų buvo užtektinai. Jei jų pritrūktų, valdžia atsiųstų naują ešeloną.

Į lagerius siųsdavo vis naujus ir naujus kalinių ešelonus. Dauguma kalinių buvo teisti. Tačiau daug buvo ir neteistų. Neteistuosius palaikydavo kelis mėnesius ar metus ir paleisdavo. Šiaurėje jų rimtai netardydavo. Tardytojai daugiausia buvo ne rusai, todėl atlaidžiau žiūrėjo į bylas.

Kaliniai buvo teisiami dviem būdais: teisme arba „ypatingajame pasitarime" — *osobym sovieščanijem.* Jei byla buvo aiški, kaltė įrodyta, teisdavo teismas — Tribunolas. Kalinys gaudavo dešimt ar daugiau metų kalėjimo ir žinojo, kada pradeda ir — svarbiausia — kada bus bausmės pabaiga. Kaliniai savotiškai džiaugėsi tokia bylos baigtimi. Tie kaliniai, kuriems įrodyti nusikaltimą nėra duomenų arba norima juos nuteisti neribotam laikui, buvo teisiami vadinamosios *troikos* arba ypatingojo pasitarimo. Trys enkavedistai pasirašo tariamojo teismo nutartį ir praneša, kiek metų nuteistas. Tačiau jokių teismo dokumentų nėra. Kalinys negali skųstis, ar kitaip ieškoti teisybės. Pasibaigus kalinimo terminui, jei reikia, vėl perskaito, kiek nutarė skirti kalėti. Ir taip be galo. Aš irgi buvau potenciali tokio „teismo" sprendimo auka.

Į lagerį atvežtus kalinius gydytojams reikėdavo *sortiruoti,* t.y. suskirstyti į grupes pagal sveikatą arba, geriau sakant, nustatyti jų pajėgumą dirbti pagal tris laipsnius. Per kelias valandas reikėdavo atestuoti kelis tūkstančius kalinių. Suspėdavome tik čiupteléti sėdmenis ir iš jų spręsti, į kurią grupę kalinys bus skiriamas. Tai primena gyvulių vertinimo kriterijus. Jei būdavo keletas ešelonų, tekdavo dirbti per visą naktį.

Praėjus pusei metų, mane Sveikatos skyriaus vedėjas vėl perkėlė atgal iš šachtų į VMZ. Čia radau daug senų pažįstamų. Laikas negailestingai bėgo, tačiau mano likimas buvo neaiškus. Antrųjų lagerio metų pradžioje mane išsikvietė tardytojas. Tardytojas buvo vietinis komis. Kartu su juo buvo vertėja — jauna lietuvaitė. Tardymas buvo kultūringas — informacinis. Jaučiau, kad šiuo tardymu gali būti lemtingas. Vertėja man buvo nereikalinga, nors ji ir dalyvavo tardyme. Ji mane nuramino ir leido suprasti, kad aš greitai būsiu paleistas iš lagerio. Todėl nekantriai laukiau savo likimo atomazgos.

Kartą mes keliese pasilikome atsitiktinai po priėmimo ambulatorijoje. Ten buvo ir vidutinio amžiaus labai maloni, šneki lietuvė. Žinodama, kad aš esu dar neteistas, ji pasisiūlė man išpranašauti likimą. Dabar gerai neatsimenu, ar iš delno, ar iš kortų ji man būrė, bet išbūrė, kad aš greitai būsiu paleistas iš lagerio, labai ilgai gyvensiu ir būsiu labai turtingas. Dabar, po būrimo praėjus penkiasdešimt aštuoneriems (2005), galiu patvirtinti, kad beveik visa pranašystė išsipildė. Tuojau buvau paleistas iš lagerio. O šių prisiminimų rašymo metu (2005) man sukako 94 metai, pragyvenau prasmingą ir pasiturintį gyvenimą. Aš manau, jog ši pranašystė buvo atsitiktinė, tačiau įdomi ir intriguojanti.

Į Lietuvą

Ir štai 1947 metų vasario 20 dieną mano medicinos seselė pranešа, kad aš esu atleidžiamas iš lagerio ir reikia tuojau eiti tvarkyti grįžimo dokumentus. Tai sužinojęs, didžiai susijaudinau, nes suvokiau, kad gyvenimas suka visai kita kryptimi. Aš nusprendžiau tuoj pat grįžti į Lietuvą, nepaisydamas to, kas laukia manęs tėvynėje. Sveikatos skyriaus vedėjas kalbino pasilikti Vorkutos lageryje, žadėdamas man vyriausiojo gydytojo postą ir daug kitų privilegijų. Kai nuėjau paleidimo dokumentų, NKVD karininkas maloniai mane priėmė ir paklausė, kur noriu važiuoti. Man leido pasirinkti bet kurią vietovę Sovietų Sąjungoje. Nutariau grįžti tik į Lietuvą. Bet kur? Reikėjo apsispręsti tuoj pat. Į Kauną grįžti negalėjau, nes ten daug metų dirbau ir buvo per daug pažįstamų. Pernelyg būtų sudėtinga visiems aiškintis, kur buvau, be to, ne visi norėtų bendrauti su buvusiu kaliniu. Nutariau grįžti į Vilnių, kaip daugiau internacionalinį miestą, ir todėl mažiau pavojingą tokiems „nusikaltėliams" kaip aš. Karininkas nedvejodamas išrašė dokumentus grįžimui į Vilnių. Gavau sausą davinį dešimčiai dienų: duonos, mėsos konservų.

Kaliniai iš lagerio buvo atleidžiami su kalinio rūbais: *bušlatu, telogreika*, vatinėmis kelnėmis, veltiniais. Susiradau dar ir savo civilius rūbus, kurie išliko po daugelio kratų ir mėginimų atimti. Atsisveikinęs su draugais, bendradarbiais ir pažįstamais, pasiėmęs visą mantą, nuskubėjau į geležinkelio stotį. Bilieto kelionei nereikėjo pirkti, beje, jų niekas ir nepardavinėjo. Paleidimo iš lagerio dokumentas buvo ir pasas, ir bilietas. Stotyje mindžikavo didžiulė minia, kurią sudarė beveik vien kaliniai, laukę progos išvažiuoti.

Laukdamas traukinio, stotyje turėjau progos ir laiko pagalvoti, kur, pas ką ir kodėl aš važiuoju. Tėviškės nebuvo, tėvai mirę tremtyje, sesuo dar tebevargo tremtyje, broliai žuvę, giminių nėra. Nedavė ramybės mintis, kaip reikės įsikurti Lietuvoje, kaip seksis pradėti naują gyvenimą jau kitokioje Lietuvoje. Ir neapsirikau. Tėvynėje reikėjo patirti dar daug sunkumų, teisingai įvertinti esamą padėtį, pasiryžti naujomis sąlygomis dirbti naudingą ir prasmingą darbą.

Važiuoju iš Vorkutos! Sudiev, brangioji Vorkuta! Tu išmokei mane daug ko. Gaila žmonių, kurie liko lageryje, jau daugiau aš jiems padėti negalėsiu. Su dideliu vargu įsispraudžiau į vagoną. Jame pilna žmonių su maišais, mediniais lagaminais. Pilna žmonių ir vagonų prieangiuose bei laipteliuose. Didelė laimė, kad yra vietos stovėti. Taip važiuodamas supratau, kad net stovint galima miegoti. Kas nebuvo lagerių universitetuose, kam neteko važinėti pokario metais traukiniais ar kitomis susisiekimo priemonėmis, tas niekada dorai nesupras tos situacijos ir vaizdo, nors aiškintumei jam apie tai šimtą kartų. Stotyse, ypač didesnėse, tirštos minios žmonių laukė savo traukinio kartais savaitėmis. Žmonės ramūs. Jei turi maisto, gali pavalgyti ir atsigerti karšto vandens-*kipiatka* stotyse. Karo ir pokario metais visose stotyse buvo galima gauti virinto vandens, atsukus čiaupą tiesiog perone bei stočių patalpose, kiek nori ir nemokamai. Tai buvo stebuklingas sprendimas padėti neįsivaizduojamai didelėms žmonių minioms. Šiaurėje niekas stotyse neprekiavo, nebuvo jokių kioskų nė krautuvių. Jei iš neapdairumo suvalgei visą kelionės davinį, badausi. Niekas tau neskolins, pirkti nėra kur ir nėra už ką.

Jau Vorkutos geležinkelio stotyje atsitiktinai susitikau su paleistu kaliniu lietuviu. Apsidžiaugiau turėsiąs kelionės draugą. Pasirodo, jis kilęs nuo Šiluvos ir apie mane žinojo. Vidutinio amžiaus žmogus, pavarde Burneika, buvo labai apsukrus ir ne visai patikimas bendrakeleivis. Nepaisydamas mano įspėjimo, jis per pirmąsias dvi kelionės dienas suvalgė visą savo vienuolikos dienų sausą davinį. Ką man daryti, kai valgant į tave žiūri alkanas žmogus. Reikia dalintis maistu. Supratau, kad po kelių dienų, suvalgę mano davinį, badausime jau abu. Nemačiau jokios išeities. Vienintelė nauda iš mano bendrakeleivio buvo ta, kad mes pasikeisdami galėjome pamiegoti, išeiti iš vagono į stoties peroną, sutvarkyti įvairius reikalus. Tačiau po kiekvieno mano išėjimo iš vagono mano maisto ištekliai pastebimai mažėjo. Mat, bendrakeleivis mokėjo pasinaudoti mano pasitikėjimu.

Pravažiavome Pečioros, Kožvos, Kirovo ir kitas didžiąsias geležinkelio stotis, artinomės prie Europos. Pastebimai oras švelnėjo, nuotaika gerėjo. Tačiau

nedavė ramybės mintis, kas manęs laukia Lietuvoje. Grįžtu į Lietuvą kaip buvęs kalinys, su „nešvaria" biografija. Vieni tavęs bijos ir vengs artimos draugystės, kiti bijos susigadinti karjerą, dar kiti nenorės bendrauti dėl idėjos. Vėliau aš tokią situaciją ir pajutau, bendraudamas su buvusiais draugais bei pažįstamais. Atvykęs į Vilnių turėjau kai kurių pavedimų.

Mano maisto atsargos beveik pasibaigė. Bendrakeleivis visai nekreipė į tai dėmesio, nors valgėm abu. Ėmiau pardavinėti lagerinius drabužius ir apavą arba juos keisti į maistą. Pabradės stotyje pardaviau paskutinius veltinius. Laimei, išliko mano turėtas paltas ir megztinis. Aišku, lagerinė apranga Vilniuje man buvo visai nereikalinga. Tačiau pinigai už juos būtų pravertę įsikuriant Vilniuje. Mano bendrakeleivis padėjo jų atsikratyti ir, net padoriai nepadėkojęs, paliko mane Vilniaus stotyje... Nesuspėjau Burneikos paprašyti, kad jis neskelbtų Šiluvoje, kad aš esu grįžęs iš lagerio. Kas galėtų garantuoti, kad sužinojęs apie mano grįžimą, Šiluvos saugumas vėl atnaujintų bylos, motyvuodamas, jog Vorkutos saugumas paleido iš lagerio neteisingai įvertinęs mano bylą. Nenorėdamas vėl patekti į saugumo nagus, privalėjau būti atsargus, nesirodyti Šiluvoje, vengti plepių ir įtartinų pažįstamų, slėptis kaip pelė po šluota. Svarbiausia sąlyga — laikytis toliau nuo pavojingos vietos. Tokį patarimą man davė ir su manimi lageryje sėdėjęs malonusis ukrainietis Semibratovas. Nesipykti, nesireklamuoti, nelįsti niekam į akis, toks buvo vienintelis jo devizas. Nutariau pasišvęsti profesiniam darbui ir, jeigu pasisektų, — ir mielam moksliniam darbui. Tikėjausi darbu geriausiai atliksiąs pareigą Tėvynei. Iš dalies ir neapsirikau.

VILNIUJE

1947 m. kovo 1 dieną aš jau Vilniuje. Visais atžvilgiais Vilniaus miestas mano padėčiai tiko. Ir šiandien, po daugelio pragyventų metų sostinėje, aš visiškai įsitikinęs savo to meto teisingu sprendimu.

Vilniuje buvau buvęs tik vieną kartą, kai jis tapo grąžintas Lietuvai. Taigi man pasisekė Vilnių pamatyti tokį, koks iš tikro buvo iki karo.

Pirmoji mintis buvo , kur man apsistoti. Žinojau seno savo bendradarbio iš Kauno laikų Marijono Krikštopaičio ir kito gero draugo Petro Baublio adresus. Žinojau taip pat adresą ir kaimyno iš gimtųjų Ardiškių, gydytojo Antano Kaminsko, kuris tuo metu buvo Odos ir venerinių ligų mokslinio tyrimo instituto direktoriumi. Pasirinkau patogiausią ir artimiausią nuo stoties adresą, kur gyveno Jadzė ir Marijonas Krikštopaičiai, t.y. Pilies g. Nr. 40, kur dabar yra Marijos ir Jurgio Šlapelių namas-muziejus. Eidamas visą laiką bijojau, kad mane, tokį skurdeivą ir dar iš lagerio, gali ir nepriimti, ir nepriglausti. Krikštopaičiai priėmė mane su nuostaba ir tam tikra baime dėl kaimynų, kurie galėtų pranešti apie netikėtą ir įtartiną svečią tam tikrai įstaigai. Iš visko buvo aišku, kad šeimininkai būtų laimingi, jeigu aš ilgai pas juos negyvenčiau. Tuo metu man reikėjo ir buto, ir įsidarbinti, ir prisiregistruoti. Kitu atveju galėtų mane iš Vilniaus išvaryti.

Kitą dieną po pusryčių išėjau pasivaikščioti po miestą, po Pilies ir Didžiąją gatves. Vaizdas buvo baisus. Styrojo vien tuščių namų sienos, kaip taikliai vilniečiai juos vadino dėžutėmis. Gatvėse gausybė šiukšlių, dvokiančių atliekų. Sakoma, kad ir nelaimėje kartais sušvinta laimė. Eidamas ties Universitetu, sutinku iš jo išeinantį docentą Petrą Baublį. Jis apsidžiaugė mane sutikęs ir pakvietė apsigyventi pas jį Žvėryne, Mickevičiaus g. 20, kur jis valdė nedidelį, bet jaukų medinį namelį. Aš su didžiausiu džiaugsmu priėmiau pakvietimą ir

tą pačią dieną persikrausčiau gyventi pas Joaną ir Petrą Baublius. Baubliai priregistravo mane savo bute. Ir taip aš ilgiems dešimtmečiams tapau vilniečiu. Tai buvo mano svarbiausias to laiko laimėjimas. Antras labai svarbus klausimas, kurį reikėjo išspręsti, buvo įsidarbinimas.

Vilniaus padėtis tuo metu buvo sudėtinga įvairiais atžvilgiais. Apie 70 proc. miesto pastatų buvo sugriauta, daug gyventojų išsibėgiojo į visas puses. Vyko lenkų repatriacija į Lenkiją, į vokiečių gyventas vietoves. Lenkų tarnautojai ir inteligentija masiškai vyko į Lenkiją. Ir Justas Paleckis, ir Antanas Sniečkus nuolat kvietė lietuvius vykti dirbti į Vilnių. Dėl sunkių gyvenimo sąlygų į Vilnių labai vangiai vyko ir tarnautojai, ir kitų specialybių žmonės. Susidarė tam tikras vakuumas, kurį iš dalies užpildė demobilizuoti kariai ir vėliau jų atsigabentos šeimos, giminės, pažįstami. Vilnius pasidarė rusakalbių miestas. Dauguma likusių lenkų pradėjo kalbėti rusiškai ir vaikus ėmė leisti į rusiškas mokyklas. Likusiems Vilniuje lenkams buvo lengviau išmokti rusiškai, negu išmokti sunkiai įkandamą lietuvių kalbą. Nepaisant valdžios pastangų priversti rašyti raštus lietuvių kalba, jie vis tiek dažniausiai buvo rašomi rusiškai.

Vilniuje gyvenantys naujai atvykę lietuviai, ypač nemokantys rusiškai, čia jautėsi lyg Rusijoje. Neatsitiktinai lietuviška visuomenė gyveno labai draugiškai ir nuoširdžiai.

Aš jaučiausi esąs gydytojas terapeutas. Tą specialybę užtarnautai įsigijau dirbdamas vyresniuoju asistentu VDU Vidaus ligų katedroje. Tačiau Vilniuje neatsirado tinkamo mano specialybei darbo. Turbūt pakenkė ir mano pasas, kuriame buvo pažymėta, kad jis išduotas remiantis lagerio dokumentais. Nors aš ir buvau paleistas iš lagerio kaip neteistas, tačiau vis tiek tie dokumentai buvo laikomi „nešvariais“, todėl niekas nenorėjo rizikuoti ir priimti į darbą buvusį kalinį. Vilniuje nemažai gydytojų lietuvių buvo užėmę įstaigų vadovų postus. Prieš suėmimą, 1945 metais, aš buvau kviečiamas atvykti į Vilniaus universitetą užimti vietą Vidaus ligų katedroje. Kaune visi žinojo, kad aš jau buvau parengęs medicinos daktaro disertaciją. Tačiau kvietimo vykti į Vilnių aš neberadau, jis buvo kažkur dingęs. Todėl į man prieš kelerius metus siūlytą vietą Vilniaus universitete jau negalėjau pretenduoti. Čia jau dirbo neseniai iš tremties grįžęs Liubomiras Laucevičius.

Petras Baublys įtraukė mane į malonių žmonių kompaniją, kurioje aš vėl pasijutau visavertis žmogus. Reikėjo kuo greičiau nusimesti lagerinę aprangą. Dar karo metu pas sąžiningus kaimynus paslėpiau keletą kostiumų, batų ir kitų ver-

tingų daiktų, kuriuos dabar susirankiojau ir galėjau apsirengti. Baublių kompanijoje buvo daug garbingų patriotų, kurie nuoširdžiai vieni kitiems padėdavo. Vienas iš jų buvo Vladas Kviklys. Jis tuo metu buvo Vilniaus mokslo-tyrimo epidemiologijos ir higienos instituto direktorius. Kadangi man būtinai reikėjo įsidarbinti, Baublys paprašė V. Kviklį mane įdarbinti institute. Aš, kaip klinicistas, labai nenoriai priėmiau šį pasiūlymą. Manęs nedomino teoriniai dalykai, tačiau kitos išeities nebuvo. Taigi kurį laiką (1947 03 17—1948 07 26) aš dirbau Epidemiologijos ir higienos institute jaunesniuoju mokslo darbuotoju. Šiuo savo žingsniu labai išlošiau. Gavau neblogą algą ir pagerintas mokslininkų maisto bei pramonės prekių korteles, todėl buvau visais atžvilgiais gana gerai aprūpintas.

Higienos institutas

Epidemiologijos ir higienos institutas buvo įsikūręs Totorių g. 11 kieme esančiame kelių aukštų pastate. Namo dalyje prie gatvės buvo butas, kuriame gyveno Instituto direktorius Vladas Kviklys su šeima. Institutą sudarė keliolika skyrių. Mane paskyrė į Maisto skyrių, kuriame buvo atliekama įvairių maisto gaminių ekspertizė.

Instituto vadovybę sudarė direktorius lietuvis, direktoriaus pavaduotojas būtinai rusas, partijos sekretorius ir slaptas saugumo agentas — įstaigos globėjas. Direktoriaus pavaduotoju dirbo med. m. kand. Petras Petrovičius Žilinas, labai malonus, draugiškas rusas, neseniai demobilizavęsis iš Armijos ir dar dėvintis karinę aprangą, tik be ženklų. Vilniuje jis vedė jauną merginą ir, išlošęs loterijoje didelę sumą pinigų, išvyko į Maskvą užimti vieno iš prestižinių institutų vadovo postą. Institute buvo labai marga publika, atėjusi dirbti ir dėl mokslo, ir dėl pinigų. Keli buvo atvykę iš Sovietų Sąjungos, kaip lietuviai arba lietuvių palikuonys. Mano darbo vadovas buvo garbaus amžiaus provizorius chemikas, žemaičių bajoras Razvadauskas, atvykęs po karo į Lietuvą iš Ukrainos, Charkovo. Jis ten turėjo didelę vaistinę ir gerai gyveno. Anot jo, po revoliucijos nebuvo represuotas dėl to, kad visada pasisakydavo, jog kilęs iš buržujų šeimos, nieko neslėpdavęs. Ir man jis patardavo taip elgtis. Čia dirbdamas parengiau labai gerą ir įdomų darbą apie vitamino C kiekio kitimą gimdyvės piene pirmųjų dešimt dienų po gimdymo laikotarpiu. Buvo gauta labai įdomi vitamino C kitimo kreivė. Šis darbas atitiko visus reikalavimus, kelia-

mus medicinos mokslų kandidato laipsniui įgyti. Jei būčiau nutaręs likti dirbti Higienos institute, be abejonės, būčiau šį darbą pristatęs disertacijai ginti. Tuo metu nebuvo dar jokio patikimo būdo nustatyti vitaminą C bet kurioje terpėje. Mano minėtas p. Razvadauskis turėjo savo šio vitamino nustatymo būdą ir, jam leidus, aš savo darbe pasinaudojau šiuo tyrimo metodu. Net Vilniaus universiteto darbuotojai buvo atėję sužinoti, kaip ir jiems pasinaudoti šiuo tyrimo būdu (prof. Domicėlė Mikalauskaitė).

Instituto mokslo darbuotojai vykdė įvairius mokslinius darbus, kurie buvo atliekami pagal griežtą planą. Tačiau daugeliu atveju mokslo planai buvo nerealūs ir neefektyvūs. Kaip pavyzdį reikėtų paminėti tyrimus apie Vilnelės užterštumą. Tyrimai buvo atliekami keletą metų kelių chemikų ir higienistų. Suplanuodavo tokį mažą tyrimų skaičių, kuriuos galima buvo atlikti ne per metus, bet iš tikrųjų per 1—2 savaites. Iki koktumo nusibosdavo klausytis tokių darbų ataskaitas. Pateisinti tokį reiškinį galima buvo tik tuo, kad dauguma mokslo darbuotojų buvo pensinio amžiaus. Jiems reikėjo duoti ir darbo ir sotesnės duonos. Tokiu darbo stiliumi pasinaudodavo ir jaunesni darbuotojai. Devizas buvo aiškus — darbą reikia tęsti kuo ilgiau. Naujas darbas tai ir nauji dideli rūpesčiai. Institutas buvo lyg koks poilsio klubas. Čia galima buvo iki stoties pasišnekėti, pasivaikštinėti po miestą su reikalais arba be jų ir truputį padirbėti.

Mane, pripratusį VDU intensyviai dirbti mokslinį darbą, stebino darbo užduotys ir tempai. Kaune, atlikdamas asistento pedagoginį ir klinikinį gydomąjį darbą, aš per trejus metus sugebėjau parašyti disertaciją. Čia supratau, kad pakliuvau ne ten, kur man reikia. Todėl tylomis ieškojau klinicisto darbo.

Mano amžius (36 metai) buvo ženklas, kad reikia galvoti ir apie šeimos kūrimą. Vilniuje buvau visai naujas žmogus, mažai kam pažįstamas. Didžioji dalis akademinio jaunimo koncentravosi Vilniaus universitete. Aš, kadangi nebuvau Universiteto darbuotojas, neturėjau progos bendrauti su jaunimu. Tačiau piršlių netrūko. Institute buvo keletas jaunų mokslo darbuotojų merginų, kurių viena, būtent Birutė Kučinskaitė po trijų mėnesių pažinties tapo mano žmona. Ji buvo gimusi Plikių kaime, Kupiškio rajone, ūkininkų šeimoje ir baigusi Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą.

Ramiai pagyventi institute nedavė Sveikatos apsaugos ministerijos Vyriausiasis epidemiologas Ignas Bujakas, kuris šefavo institutą. Jo pagrindinė užduotis buvo kovoti su dažnai pokario metais pasitaikančiomis vidurių šiltinės ir kitomis epidemijomis. Kovoti su epidemijomis kartais būdavo išsiunčiama beveik

pusė instituto darbuotojų. Ir man ta proga teko du mėnesius padirbėti Mažeikiuose. Apsigyvenau ligoninės patalpose, nes jokių viešbučių nebuvo. Susisiekimas tik arkliuku. Visko trūko. Žmonės gyveno ta pačia diena, negalvodami apie ateitį. Ilgam atmintyje liko įdomus ir talentingas chirurgas gyd. Vladas Burba. Tikras artistas. Per tą laiką, kiek buvau Mažeikiuose, beveik kas antrą dieną svečiuodavomės pas chirurgą Burbą kartu su kitais Mažeikių gydytojais. Kai išgerdavome, tada atsiskleisdavo Burbos talentas. Jis buvo nepaprastas pasakorius, pasakodavo įvairius gyvenimo įvykius, įdomias gyvenimo ir medicininės veiklos situacijas. Mažeikiuose su vidurių šiltine susitvarkiau gerai. Svarbiausia buvo racionaliai paskirstyti epidemija besirūpinančius gydytojus ir jiems leisti dirbti savarankiškai, tačiau labai atidžiai stebint veiklos eigą. Mano užduotis Mažeikiuose buvo įvykdyta pagal planą, vidurių šiltinė buvo nugalėta. Pas Vladą Burbą, kaip paprastai, buvo surengtas malonus atsisveikinimas. Šeimininkas dar kartą pademonstravo įvairius savo sugebėjimus užimti svečius. Atsimenu, kiek išgėręs jis atsiklaupdavo prieš savo žmoną ir sakydavo kokį nors įdomų monologą. Gyd. Vladas Burba buvo baigęs mokslus Rusijoje, iš ten atsivežė ir žmoną rusę, kuri kalbėjo lietuviškai su ryškiu akcentu. Jis turėjo vieną sūnų, kuris buvo žymus šachmatininkas. Grįžęs iš komandiruotės į Mažeikius, parašiau labai ilgą ir išsamią ataskaitą respublikos vyriausiajam epidemiologui Ignui Bujakui.

Higienos instituto Pastero stoties vedėju dirbo gyd. Marijonas Krikštopaitis. Karo metais VDU Vidaus ligų katedroje mudu abu dirbome asistentais. Pastero stotyje buvo gaminami skiepai — vakcina nuo pasiutligės. Ją gamindavo iš užkrėsto pasiutlige triušio smegenų. Mes ir čia artimai pradėjome draugauti. Tačiau aš buvau pamiršęs, kad buvau lageryje ir ne visiems tas gali būti priimtina. M. Krikštopaitis kartą viešai manęs paprašė per daug artimai nebendrauti. Mintyse aš jam padėkojau už atvirumą. Po šios pastabos nusprendžiau būti su visais labai mandagus, tačiau laikytis padoraus nuotolio.

Maisto skyriuje dirbau ilgokai. Man labai malonu buvo dirbti su p. Razvadausku. Jis buvo mėgėjas pasipasakoti apie savo gyvenimą Ukrainoje. Buvo vedęs ukrainietę, kuri, kaip ir jo vienintelis sūnus, nemokėjo kalbėti lietuviškai. Razvadauskas, būdamas 70 metų, Vilniaus universiteto Chemijos fakultete apgynė chemijos mokslų kandidato disertaciją. Jis tikrai buvo vertas mokslinio laipsnio. Mes su Razvadausku dirbome ne tik planuotą mokslo darbą, bet dar darydavome įvairių gėrimų, tarp jų vyno ekspertizę. Iš atliekamo ekspertizei atsiųsto vyno mes įsi-

gudrinome išdestiliuoti gero konjako, kurio ir paragaudavome. Vėliau institute buvo įkurtas Helmintologijos skyrius, kurio vedėju buvau paskirtas aš.

Teorinis medicinos darbas man buvo ne prie širdies. Aš visą laiką ieškojau klinikinio gydomojo darbo. Sužinojau, kad Sveikatos apsaugos ministerija ketina priimti gydytojus į klinikinę ordinatūrą. Sumaniau pamėginti laimę ir paduoti prašymą. Keletą kartų buvau nuvykęs į Sveikatos apsaugos ministeriją teirautis sau tinkamos tarnybos Vilniuje. Ministro pavaduotoju kadrų reikalams dirbo Rusijoje studijavęs mediciną, tačiau jos nebaigęs Pranas Lazutka, kuris su manimi kalbėdavo kumščiu trankydamas stalą ir nerinkdamas žodžių. Sužinojęs mano biografiją, pasiūlė dirbti provincijos ambulatorijoje. Atsisakė skirti net į Šiaulius. Kiek kartų aš pas jį buvau, tiek kartų jis mane „vaišino" kumščiais į stalą ir atitinkamais žodžiais. Pranas Lazutka su kitais dviem broliais buvo 1863 metų sukilimo tremtinių palikuonys ir dar mokėjo lietuviškai kalbėti. Tačiau buvo smarkūs stalinistai, vedę ruses ir Lietuvai nieko nenusipelnę. Jie, kaip ir kiti lietuvių kilmės Rusijos gyventojai, buvo Sveikatos apsaugos komisaro Vytauto Girdzijausko prikalbinti vykti į Lietuvą. Pokario metais į Lietuvą priplūdo daug tokių pusiau lietuvių, kurie čia Lietuvoje, gavo pačias geriausias ir aukščiausio rango tarnybas. Tokiu būdu sovietai gavo trigubą „naudą": lietuviški, partiniai ir sovietiniai kadrai kartu. Iš tokių importuotų veikėjų verta paminėti dar Sveikatos apsaugos ministrą Bronių Penkauską, jo pavaduotoją Bujaką, Iljiną ir daugelį kitų veikėjų.

Ir štai vieną dieną, po metų darbo Higienos institute, gaunu raštą dėl atleidimo iš darbo, nes į klinikinę ordinatūrą manęs nepriima.

Aukštųjų mokyklų poliklinikos gydytojas

Likau bedarbis. Be Sveikatos apsaugos ministerijos žinios niekur Vilniuje negalėjau įsidarbinti. Reikėjo susirasti tokią tarnybą, kuri būtų nepavaldi ministerijai. Todėl per trejus metus pakeičiau daugelį darboviečių.

Laimė, dar dirbant Higienos institute, buvau susiradęs gydytojo terapeuto vietą Vilniaus universiteto aukštųjų mokyklų poliklinikoje. Šį darbą man pasiūlė gyd. Vytautas Paškevičius, mano geras pažįstamas iš studijų metų Kaune. Aš buvau laimingas. Gavau tarnybą, kuri nebuvo susijusi su Sveikatos apsaugos ministerija, o be to, ši tarnyba man patiko, nes galėjau dirbti mėgstamą

klinikinį gydomąjį darbą pagal savo specialybę. Mano pacientai buvo studentai, Vilniaus universiteto dėstytojai bei ūkio ir administracijos darbuotojai. Kadangi aš nebuvau dėstytojas, saugumas į mane nekreipė jokio dėmesio. Nė vieno karto nebuvau kviečiamas pasikalbėti. Aukštųjų mokyklų poliklinika dirbo popietinėmis valandomis, kai dėstytojai, studentai, administracijos darbuotojai būdavo laisvi nuo darbo. Aš taip pat buvau patenkintas darbu po pietų. Taip dirbdamas galėjau užimti kitą etatą rytinėmis valandomis. Visiems buvo gerai žinoma, kad pokario metais vieno etato pragyvenimui neužtekdavo. Poliklinikoje daugiausia teko dirbti su kultūringais žmonėmis, todėl jokių nemalonumų ar konfliktų neteko patirti. Kaip gydytojui tekdavo dalyvauti studentų sporto varžybose Trakuose ir kitose vietose. Studentų poliklinikos direktorius Vytautas Paškevičius buvo griežtas, bet teisingas vadovas, atidus ir, tvarkingas. Su tokiu vadovu dirbti gera. Aš tikėjausi taip dirbti ilgai. Tačiau poliklinika perėjo Sveikatos apsaugos ministerijos žinion ir buvo perkelta į ministerijai pavaldžias patalpas. Direktorių ir gydytojus jau skyrė ministerija. Taip aš netekau labai gero darbo pagal savo specialybę. Direktorius V. Paškevičius dar mėgino mane pasiūlyti dirbti naujoje poliklinikoje, tačiau Sveikatos apsaugos ministerijos Kadrų skyrius nesutiko priimti.

Aukštųjų mokyklų poliklinikoje išdirbau daugiau kaip dvejus metus, t.y. nuo 1947 11 12 iki 1949 05 16.

Pedagoginis institutas

Ir vėl reikėjo ieškoti tarnybos, kuri nebūtų susijusi su Sveikatos apsaugos ministerija. Dar dirbdamas Aukštųjų mokyklų poliklinikoje, buvau suradęs pedagoginį darbą Vilniaus valstybiniame pedagoginiame institute, kuris tuo metu buvo M.Gorkio g. 83 (dabar Aušros Vartų g.), buvusiame Bazilijonų vienuolyne. Mane, kaip dirbantį Higienos institute, priėmė higienos vyresniuoju dėstytoju su valandiniu atlyginimu. Higienos kurso paskaitas reikėjo skaityti būsimiesiems mokytojams. Tai irgi buvo gera materialinė paspirtis. Pats labai stebėjausi, kaip mane, politinį nusikaltėlį, galėjo priimti dirbti pedagoginį darbą. Priimant į darbą Pedagoginiame institute, mane labai kruopščiai egzaminavo Kadrų skyriaus inspektorius A. Galinis. Pavardė lietuviška, bet jis nė vieno žodžio nemokėjo lietuviškai, nes irgi pagal tautinį vajų buvo atvykęs iš Rusijos. Kalbėjomės gana sklan-

džiai, kol nepriėjome prie klausimo, kaip aš baigiau medicinos mokslus, iš kur turėjau lėšų juos baigti. Aš pamelavau, kad mano tėvas turėjo 50 ha žemės ūkį. Tačiau inspektorius manė, kad tokio ūkio lėšų nepakaktų tapti gydytoju. Staiga prisiminiau savo dėdę amerikoną ir pareiškiau, kad šis dėdė man taip pat padėjo baigti medicinos mokslus. Inspektorius buvo patenkintas atsakymu. Mat jis norėjo įsitikinti, ar aš kartais nesu kilęs iš stambių buožių šeimos. Dirbti dėstytoju Pedagoginiame institute man patiko. Klausytojai buvo daugiausia suaugę žmonės ir pakankamai atidžiai domėjosi dėstomu dalyku, stropiai lankė paskaitas. Sunkiausia užduotis man čia buvo tuos 200 studentų išegzaminuoti per kelias dienas. Sunku buvo teisingai įvertinti jų žinias, susitinkant su jais pirmą ir paskutinį kartą per egzaminą. Savo studentus aš paprastai egzaminuodavau Aukštųjų mokyklų poliklinikoje. Leisdavau laisvai, be priežiūros pasiruošti pagal egzaminų bilietą. Buvau įsitikinęs, kad studentas, jei nemoka, per tokį trumpą laiką jokiu būdu nesugebės tinkamai pasiruošti. Tačiau dėl tokio liberalaus egzaminavimo studentai mane apskundė instituto vadovybei. Maniau, kad dėl skundo turėsiu nemalonumų. Tačiau niekas iš mano viršininkų nepareiškė jokių pastabų. Mano katedros vedėjas buvo mokslų daktaras J. Laužikas, lietuvis.

Pedagoginiame institute dirbau nuo 1948 10 01 iki 1952 04 19.

Medicinos seserų mokykla

Norint padoriai gyventi, reikėjo dirbti bent dviejose tarnybose. Aš susiradau darbą Medicinos seserų mokykloje, kuri buvo įsikūrusi pačiame Vilniaus centre, Raudonojo kryžiaus ligoninėje. Klinikinės disciplinos jau buvo užimtos. Gavau dėstyti žmogaus anatomiją. Nors man ir nepatiko šis darbas, tačiau labai reikėjo pinigų, todėl sutikau dėstyti man nemielą discipliną. Paskaitos vykdavo prieš pietus. Šis darbo laikas buvo neparankus, nes turėjau keletą tarnybų ir reikėjo dirbti ryte. Mokykloje buvo menkas valandinis atlyginimas. Man siūlė pereiti dirbti etatiniu dėstytoju, bet šio pasiūlymo nepriėmiau. Vėliau pradėjau dėstyti man mažai pažįstamą fizinės terapijos kursą ir dėstydamas išmokau neblogai orientuotis fizioterapijoje. Tačiau vėl svajojau apie klinikinį gydytojo darbą. Tai pasiekti vis trukdė Sveikatos apsaugos ministerija dėl mano ir visos giminės „baisių nusikaltimų“, nors aš iš tikrųjų nebuvau nei teistas, nei represuotas.

Tuo metu turėjau laiko pagalvoti ir apie savo ateitį bei progą pradėti dirbti mokslinį darbą. Net svarsčiau, kad blogai padariau išeidamas iš Higienos instituto, kuriame tikrai būčiau galėjęs tęsti savo mėgstamą mokslinę veiklą. Tais laikais norint ginti disertaciją, reikėdavo būtinai išlaikyti ir marksizmo-leninizmo egzaminą. Pasirengti tokiam egzaminui man, mažai nutuokiančiam apie šį mokslą, buvo ypatingai sunku. Gera išeitis buvo baigti Vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą prie Lietuvos KP komiteto. Šio universiteto egzaminą įskaitydavo kaip kandidatinio minimumo disertacijai. Kita vertus, man buvo įdomu sužinoti šiek tiek ir apie šį mokslą.

Marksizmo-leninizmo universitetas

Ir štai aš 1947 m. rugsėjį be jokių stojamųjų egzaminų įstojau į Vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą prie Lietuvos KP (b) Vilniaus miesto komiteto. Paskaitos universitete vykdavo vakarais. Visus administracinius reikalus universitete tvarkė vidutinio amžiaus juodo gymio moteris D. Merkina, iš pažiūros žydė. Kalbėjo tik rusiškai, su vos juntamu akcentu. Mokėti už mokslą nereikėjo. Mokymas vyko rusų kalba. D.Merkina, kaip ir kiti žydai, su lietuviais elgėsi rezervuotai dėl jų, kaip sakydavo patys žydai, dalyvavimo žydų holokauste vokiečių okupacijos metu.

Diduma dėstytojų buvo atvykę iš Sovietų Sąjungos. Jie mažai žinojo apie Lietuvą ir nesistengdavo perdaug domėtis. Jie lyg keliauninkai ilgai vienoje vietoje neišbūdavo. Lietuvių dėstytojų tuo metu nebuvo. Matyti, lietuviai dar nebuvo pasiruošę šiai „prestižinei“ darbo sričiai. Tiesa, buvo keli lietuviškai kalbantys dėstytojai žydai, kurie gimė ir augo Lietuvoje.

Ir paskaitos, ir seminarai vyko rusų kalba. Seminare gaudavai įskaitą, kai pateikdavai konspektą iš dėstomos temos. Bet kokie, nors ir mažiausi nukrypimai bei savi partijos istorijos aiškinimai, buvo netoleruojami. Tačiau pasišnekėti įvairiais, net ir partijai prieštaringais teiginiais, buvo laisvai leidžiama. Tuo laisvu nuomonių pasikeitimu mes, studentai, pasinaudodavome. Ir lektoriai nesivaržydavo atsakyti. Aš vieno lektoriaus, atvykusio iš Maskvos, paklausiau, ar teisinga yra garsi anglų pastoriaus ir ekonomisto R. Maltuso teorija, kuri skelbia, kad žmonių skaičius pasaulyje didėja geometrine progresija, tuo tarpu materialiosios gėrybės jiems išlaikyti didėja aritmetine progresija. Ir ateisiąs laikas, kai žmonėms nepakaks tų gėrybių. Į šį mano klausimą maskviškis

dėstytojas atsakė, kad teorija yra teisinga, tačiau šiuo metu dar mums nepriimtina. Aš buvau visiškai patenkintas drąsiu lektoriaus atsakymu. Vietiniai dėstytojai buvo mažiau išprusę ir bailūs.

Pagrindinė mokslo disciplina buvo partijos istorija. Dar buvo dėstoma ir gana sunkiai suprantama filosofija. Marksizmo-leninizmo universitetą lankė daug mokslo darbuotojų, įvairaus amžiaus ir profesijos žmonių. Čia susitikau keletą pažįstamų, tarp jų ir prokurorą Filimoną Archipovą, kuris Šiluvoje pasirašė leidimą mane areštuoti. Jis prisipažino netikėjęs, kad aš taip lengvai išsikapstysiąs iš tos balos, į kurią netikėtai buvau įkritęs.

Ir štai 1949 metais baigiau Vakarinį marksizmo-leninizmo universitetą. Tai buvo penktoji mano baigta mokykla: gimnazija, Medicinos fakultetas, Karo mokykla, Vorkutos lagerio universitetai ir paskutinis — Marksizmo-leninizmo universitetas. Kuris iš šių universitetų man įsimintiniausias? Atsakymas gali būti tik vienas — Vorkutos lageris. Lageryje sėdėjo daug rusų intelektualų, kurie savaip suprato Stalino režimą Rusijoje. Nors ir sėdėjo lageryje už prasižengimus partijai, jie vis vien buvo įsitikinę komunistai. Jie man aiškino, esą Sovietų Sąjungos valdžia yra tikra valdžia, jos įsakymai yra nediskutuojami, ir turi būti be išlygų vykdomi. Tuo tarpu Vakarų valdžios dažnai keičiasi, išrenkamos po aršių peštynių ir mažai turi galios valdyti savo šalį. Tokiais teiginiais mane mokė buvęs garsaus laikraščio redaktorius Gurskis ir kiti intelektualai. Jie su pasigailėjimu žiūrėjo į mus *pribaltijcus*, kurie nieko gero nežino apie Sovietų Sąjungą ir kuriems šiuo klausimu teks gerokai padirbėti. Tarp šių nepataisomų komunistų buvo ir kitaip manančių. Jie į mus, baltiečius, žiūrėjo su nuoširdžia užuojauta. Išėjusių iš lagerio fanatikų komunistų didžiausias tikslas buvo vėl atgauti partijos bilietą. Iš tokių fanatikų komunistų galėčiau paminėti savo lagerio draugą ir globėją Dominiką Henrikovičių Meziną, gimusį Bobruiske (Baltarusija), buvusį pasienietį ir atsėdėjusį 8 metus Vorkutos lageryje už tariamus ryšius su užsieniu. Išėjęs iš lagerio, jis visomis išgalėmis stengėsi susigrąžinti partinį bilietą. Po išėjimo iš lagerio mes keletą kartų buvome susitikę Vilniuje, ir visi mūsų pokalbiai buvo apie jo partinę reabilitaciją.

Rentgenologijos kursai

Aš visą laiką dar galvojau, kaip rasti darbą ligoninėje kaip vidaus ligų specialistui. Po karo buvo labai mažai likę tokių specialistų. Mane visi pažinojo ir

stengėsi padėti. Tačiau įsidarbinti pagal specialybę nesisekė, nes negailestingai blokavo Sveikatos apsaugos ministerija.

Atsitiktinai sužinojau, kad vyriausiasis respublikos rentgenologas rengia gydytojams rentgenologijos kursus. Dar dirbdamas Kauno klinikose, šiek tiek domėjausi rentgenologija ir laikiau, kad kiekvienam klinicistui verta susipažinti su rentgenologija, kaip perspektyvia ir naudinga specialybe, dirbant vidaus ligų specialistu. Man atrodė, kad rentgenologijos pagrindus privalo žinoti kiekvienas gydytojas, juo labiau ji reikalinga man, klinicistui. Tačiau aš visai nesistengiau keisti savo specialybės ir tapti gydytoju rentgenologu.

Tuo metu vyriausiuoju respublikos rentgenologu ir Rentgeno centro direktoriumi dirbo tikras rentgenologijos specialistas ir entuziastas med. dr. Vladimiras Krotovas, atvykęs į Vilnių iš Baltarusijos. Kadangi tuo metu tikrų gydytojų rentgenologų specialistų Lietuvoje beveik nebuvo likę, dr. V.Krotovas nusprendė suorganizuoti penkių mėnesių (1948 09 01—1949 03 01) gydytojų rentgenologų specializacijos kursus. Į kursus buvo priimti iš įvairių respublikos medicinos įstaigų 10 įvairių specialybių gydytojų. Aš į šiuos rentgenologų kursus dr. V.Krotovo įsiprašiau vienuoliktuoju — viršplaniniu. Man labai pasisekė, nes jis apsimetė nieko nežinąs apie mano biografiją. Ministerija buvo apeita ir aš be jos žinios tapau kursantu.

Dr. V. Krotovas buvo vienintelis lektorius, kuris ir paskaitas skaitė, ir vedė praktikos darbus. Jis greitai išmoko kalbėti lietuviškai ir sugebėjo net paskaitas skaityti lietuvių kalba. Daugiausia dėmesio buvo kreipiama į praktinį darbą rentgeno kabinete, atliekant ligonio peršvietimą bei darant rentgeno nuotraukas. Kursai vykdavo I tarybinėje ligoninėje, vienuolyno patalpose, prie Šv. Jokūbo bažnyčios, vieninteliame tos ligoninės rentgeno kabinete su vienu labai senu, atviros sistemos, pavojingu gyvybei rentgeno aparatu. Suėjus darbo metu visiems kursantams į rentgeno kabinetą, jame pasisukti jau buvo neįmanoma. Prieiti prie rentgeno aparato ekrano per tokią žmonių gausą taip pat buvo neįmanoma. Tačiau mokymas vyko normaliai kursų vedėjo apdairumo ir ypatingo entuziazmo dėka. Retai pasitaiko žmogus, kuris taip mylėtų savo specialybę ir ja didžiuotųsi. Mūsų kursų vedėjas labai nuoširdžiai ir atsidavusiai atliko savo, kaip dėstytojo, darbą. Paruošti rentgenologijos specialistus per tokį trumpą laiką ir tokiomis primityviomis sąlygomis yra tikras žygdarbis. Mūsų gydytojai apie rentgenologiją žinojo labai nedaug. Lietuvoje, prieškario metais, išskyrus Vilniaus kraštą, buvo tik keli profesionalai gydytojai rentgenologai: Pau-

lina Kalvaitytė-Karvelienė, Ona Kerpauskaitė, Elena Jacevičaitė. Šis dr. V. Krotovo vadovaujamas gydytojų rentgenologų specialistų rengimo ciklas buvo pirmasis Lietuvoje pokario metais.

Mokymas vyko gana sklandžiai. Svarbiausias kursų tikslas buvo išmokyti kursantus dirbti rentgeno kabinete. Mėgstamiausia dr. V. Krotovo dėstomoji sritis buvo kaulų ir sąnarių ligų rentgenodiagnostika. Be abejonės, ji buvo ir sunkiausia. Kursų vedėjas taikė labai įdomų ir veiksmingą dėstymo būdą. Pagrindą sudarė išsamus Sovietų Sąjungos profesoriaus S. Reinbergo veikalas apie kaulų ir sąnarių rentgenodiagnostiką. Nors ta knyga buvo išleista rusiškai, tačiau didelių sunkumų suprasti tekstą nebuvo. Daug terminų buvo lotyniški ir visiems gerai žinomi. Vienas iš kursantų balsiai skaitydavo, kiti klausydavo. Drauge buvo demonstruojamos tiriamojo ligonio atitinkamos rentgenogramos. Ir tiek buvo kartojama, kiek pasitaikydavo tos ligos pacientų. Tačiau tokio dėstymo būdo rezultatai buvo stebėtini. Visi kursantai geriausiai išmoko būtent kaulų ir sąnarių sistemos ligų rentgenodiagnostiką.

Dauguma kursantų buvo vyrai ir jie visi buvo apgyvendinti viename dideliame kambaryje antrame pastato aukšte, virš rentgeno kabineto. Kelios merginos apsigyveno mieste pas pažįstamus. Tik vienasiš kursantų Juozas Milaknis atvyko su savo žmona medicinos seserimi, kuri tuo metu lankė rentgeno laborantės kursus, ir įsikūrė su savo vyru bendrame kursantų vyrų kambaryje.

Rentgeno kabineto darbui talkininkavo dvi medicinos seserys: Onutė Šakalienė ir Aldutė Mickonytė. Jos dirbo kaip rentgeno laborantės ir buvo tikros rentgeno kabineto šeimininkės. Laborantės prižiūrėjo rentgeno aparatūrą, padėdavo šviečiant ligonį, atlikdavo reikiamas rentgenogramas. Jos privalėjo viską gerai žinoti apie rentgeno aparatą ir net jį pataisyti. Rentgeno laborantės dalyvaudavo ir mokymo procese.

Darbas rentgeno kabinete vyko geranoriškai ir sklandžiai. Visi dėmesingai klausė kursų vedėjo nurodymų. Dr. V. Krotovas sugebėdavo palaikyti ir gerą nuotaiką. Buvo leidžiama pajuokauti, papasakoti kokį nors nuotykėlį, pasakyti anekdotą. Niekas nevertė mokytis, tačiau visi kursantai suprato, kad reikės savarankiškai dirbti ir žinios bus labai reikalingos. Kartais buvo suorganizuojamos kurio nors kursanto vardinės arba kuklus gimimo dienos paminėjimas, kuriame mielai dalyvaudavo ir dr. V.Krotovas. Jis visada buvo linksmas, mėgo jaunų žmonių draugiją ir gražias moteris.

Po penkių mėnesių 1949 m. kovo 1 d. baigėme gydytojų rentgenologų kvalifikacijos kursus ir visi gavome atitinkamus pažymėjimus. Pirmąjį ciklą baigė šie gydytojai: Antanas Bazaras, Kazys Gurevičius, Stasė Dilytė, Juozas Liutkus, Ona Macijauskaitė, Juozas Milaknis, Juozas Miliauskas, Leonora Mizeikytė, Janina Pautienytė, Mykolas Zagorskis ir Kazys Ambrozaitis.

Sanitarijos inspektorius

Rentgenologijos kursai baigti. Buvo labai malonu baigti tuos kursus, tik jokios apčiuopiamos naudos iš to neturėjau. Vis vien ir po tų kursų manęs Vilniuje neįdarbintų.

Kartą sutikau pažįstamą, kuris pasiūlė užeiti į Mėsos ir pieno pramonės ministeriją Trakų g. 2. Jis žinąs, jog jai reikia mediko. Užeinu. Ir nuo 1949 m balandžio 19 d. tampu respublikiniu sanitarijos gydytoju prie Lietuvos mėsos ir pieno pramonės ministerijos. Jokio sutikimo iš Sveikatos apsaugos ministerijos man nereikėjo. Aš priklausiau Maskvai, bet atlyginimą mokėdavo Lietuvos ministerija. Mano pareiga buvo tikrinti mėsos ir pieno pramonės kombinatus bei kitas atitinkamas įmones. Atlyginimas pagal anuos laikus buvo solidus, gaudavau 150 rublių per mėnesį. Be manęs, tokiu pat inspektoriumi dirbo veterinarijos gydytojas Feliksas Mikšys. Tai buvo solidaus amžiaus, labai kultūringas, ramus, dalykiškas žmogus. Ministerijoje jis jautėsi labai gerai, nes gerai išmanė savo darbą. Ji mane, naujoką, mokė man nežinomo darbo. Mudu kartu vykdavome tikrinti ir ministerijai priklausiusias įmones. Vėliau aš sužinojau, kad F. Mikšys 1920 m. buvo išrinktas į Steigiamąjį ir 1926 m. į trečiąjį Seimą nariu. Pasirodo, kad jis anais laikais garsioje „lašinių skutimo byloje" kartu su gyd. Eliziejumi Draugeliu buvo kaltinamieji.

Mėsos ir pieno pramonės ministru buvo paskirtas lietuvis iš partijos CK. Dalykinius profesinius reikalus tvarkė du ministro pavaduotojai užkietėję rusai: vienas tvarkė mėsos, kitas pieno pramonę. Jie buvo geri savo specialybės žinovai, dirbo savarankiškai. Trečiuoju ministro pavaduotoju kadrų reikalams dirbo senyvas, suvargęs girtuoklėlis lietuvis, kaip nacionalinis kadras po karo atvykęs iš kažkokio Rusijos užkampio. Jis visai nesiorientavo savo darbe. Būdavo užeini pas jį su reikalu ir jo išspręsti negali.

Darbas ministerijoje vyko labai įdomiai. Pagal Stalino darbo principą ministerijos vadovybė dirbdavo tik naktimis. Mat galėjo paskambinti pats Stali-

nas ar jo CK darbuotojai. Apie 12 val. vakare susirinkdavo ministerijos vadovai ir posėdžiaudavo per visą naktį. Dieną nei ministro, nei jo pavaduotojų darbe nebuvo, nes jie ilsėdavosi. Toks darbo stilius buvo visose ministerijose. Ministerijoje tekdavo gana dažnai budėti. Laukdavai dvyliktos valandos nakties, stengdavaisi sutvarkyti patalpas ir laukti, kol susirinks valdžia.

Dirbti ministerijoje reikėjo iki 6 val. vakaro. Racionaliai dirbdavome tada, kai reikėjo konkrečiai atlikti kokią nors užduotį. Tuomet ministerijoje būdavo šurmulys. Šiaip sėdėdavome savo vietose ir nuobodžiaudavome. Vienintelis malonus darbas buvo komandiruotės, per kurias tikrindavome mėsos kombinatus. Už patikrinimą visada gaudavome dovanų mėsos produktų. Tačiau ten, kur direktorius būdavo rusas, dovanų lietuviai negaudavome. Gana dažnai, neturėdami ką veikti, vykdavome patikrinti Naujosios Vilnios mėsos kombinatą. Ten direktoriumi dirbo sunkiai sukalbamas rusas ir ten daugiausia būdavo nusižengimų sanitarinėms normoms. Kartą mudu su F. Mikšiu suradome daug senos, jau apgleivėjusios ir nemalonaus kvapo mėsos. Pasiūlėme ją sunaikinti kaip netinkamą. Tačiau kombinato direktorius atsisakė tai atlikti. Jis šypsodamasis pareiškė, kad šią sugedusią mėsą jis po mažą kiekį įdėsiąs į geras dešras ir vilniečiai gardžiai ją suvalgysią. Likusius nuo mėsos kaulus išsiųsiąs į Vorkutą pamaitinti lagerininkus.

Dirbti Mėsos ir pieno pramonės ministerijoje sanitarijos gydytoju buvo neperspektyvu ir labai nuobodu. Dirbau čia todėl, kad reikėjo pinigų. Padirbėjęs pusę metų, parašiau pareiškimą ir išėjau iš ministerijos.

Tada likau dirbti tik Pedagoginiame institute už valandinį atlyginimą. Reikėjo rimtai ieškoti išeities iš susidariusios padėties. Vien iš šios tarnybos pragyventi su šeima aš negalėjau. Turėdamas naują rentgenologo specialybę, buvau sumanęs pradėti dirbti rentgenologu. Tačiau Sveikatos apsaugos ministerija man visaip kaip kliudė. Buvau net apsisprendęs vykti į provinciją. Tuo reikalu nuvykau į Šiaulių ligoninę, nes buvau susitaręs užimti gydytojo rentgenologo vietą ligoninėje. Tačiau ir čia pasiekė ministerijos ranka — vėl negavau leidimo įsidarbinti Šiauliuose. Buvo pasakyta, jog aš galįs važiuoti tik į mažą miestelį.

Vedybos

Dirbdamas Higienos institute susipažinau su ten dirbusia jaunesniąja moksline bendradarbe gydytoja Birute Kučinskaite. Man visais atžvilgiais patiko iš visų išsiskirianti grakšti, energinga, santūri mergina. Darbas toje pačioje įstai-

goje ir kasdienis bendravimas suartino mus taip greitai, kad po trijų mėnesių pažinties ir bendravimo 1947 metais per šv. Oną atšventėme vestuves. Bažnytinės apeigos buvo atliktos Šv. Mikalojaus bažnyčioje. Valstybinę metrikaciją atliko lietuviškai nekalbanti rusė mažame, bylų pilname kambarėlyje ZAKS'e, Liauksmino gatvėje.

Jaunoji Birutė Kučinskaitė gimė 1919 m. rugsėjo 16 d. Plikių k., Vabalninko valsč., Biržų apskr., ūkininkų šeimoje. 1940 metais baigė Biržų gimnaziją. 1940—1945 m. mokėsi Vilniaus universiteto Medicinos fakultete, kurį baigusi gavo medicinos gydytojo diplomą. Dirbo įvairiose medicinos įstaigose kaip vaikų ligų gydytoja specialistė.

Greitai šeima pagausėjo, gimė du sūnūs.

Sūnus Arvydas (1948 05 16) gimė Vilniuje. 1966 m. baigė Vilniaus S. Nėries vidurinę mokyklą. 1972 m. baigė Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. 1972—1975 m. dirbo Vilniaus universiteto Vaistų sintezės ir tyrimo laboratorijos jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu. 1977—1979 m. buvo SSSR MMA Maskvos D. Ivanovskio virusologijos instituto aspirantas, 1975—1991 m. — Vilniaus universiteto Infekcinių ligų katedros asistentas. 1981 m. Maskvoje apgynė medicinos mokslų kandidato disertaciją (dr.). 1991 m. jam suteiktas docento vardas. 1995 m. Vilniaus universitete apgynė habilituoto daktaro disertaciją. 1998 m. jam suteiktas profesoriaus vardas. 1991—2002 m. dirbo Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Infekcinių ligų klinikos vedėju. Nuo 2002 m. — Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Infekcinių ligų ir mikrobiologijos klinikos vedėjas.

1986—1987 m. Arvydas stažavo Japonijoje Tokijo universitete, 1997 m.— JAV Viskonsino-Medisono universitete (Fullbright stipendija). Jis yra 65 mokslinių straipsnių autorius, Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos specialistas (nuo 2001 m.). Nuo 1995 m. — Lietuvos infektologų draugijos valdybos pirmininkas.

Vedęs. Žmona Jūratė Visockaitė (g. 1953 01 01), akių ligų gydytoja, dirba Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikose. Turi dukrą Mildą (g. 1980 01 20) ir Birutę (g. 1983 04 25).

Sūnus Ramūnas (1952 05 24) gimė Vilniuje. 1970 metais baigė Vilniaus S. Nėries vidurinę mokyklą. 1970—1976 m. studijavo Vilniaus universiteto Medicinos fakultete. 1976—1978 m. Visasąjunginio chirurgijos mokslo centro Maskvoje klinikinis ordinatorius, 1978—1981 m. šio Centro aspirantas.

1981 m. Maskvoje apgynė medicinos mokslų kandidato disertaciją (dr.). 1981—1992 m. Lietuvos onkologijos centro vyresnysis mokslinis bendradarbis, 1992—1993 m. vyresnysis ordinatorius. 1992—1993 m. Minesotos universiteto JAV stažuotojas. Nuo 1994 m. Onkologijos centro skyriaus vedėjas. Nuo 2002 m. Vilniaus universiteto Onkologijos instituto konsultacinės pagalbos ir diagnostikos klinikos vadovas. Lietuvos radiologų asociacijos viceprezidentas. 56 spausdintų mokslo darbų autorius.

Vedęs. Žmona Janina Sakalauskaitė (g. 1956 02 26), inžinierė, dirba dienraštyje „Lietuvos rytas", sūnus Vaidotas (g. 1987 07 27), duktė Austė (g. 1991 03 03).

Gydytojas rentgenologas

1949 m. pavasarį, praėjus trims mėnesiams po rentgenologijos kursų baigimo, dr. V. Krotovas išsikviečia mane ir be jokių įžangų pasiūlo man užimti gydytojo rentgenologo vietą Vilniaus I tarybinėje ligoninėje. Mane apstulbino šis pasiūlymas. Visų pirma aš niekada neketinau keisti vidaus ligų specialybės į kurią nors kitą. Perėjęs dirbti rentgenologu, aš jau niekada esamomis sąlygomis negalėsiu vėl grįžti prie terapeuto specialybės. Tačiau pasiūlymas dirbti gydytoju rentgenologu man galėtų suteikti galimybę normaliai gyventi ir likti Vilniuje. Be to, ir materialiai galėčiau susitvarkyti. Gana nenoriai 1949 m. gegužės 24 d. parašiau pareiškimą ir įteikiau jį dr. V. Krotovui. Mano priėmimas buvo gerai apgalvotas, apeinant Sveikatos apsaugos ministerijos Kadrų skyrių. Tuo metu dr. V. Krotovas ketino išeiti atostogų ir nebuvo kam jį pavaduoti. Buvo susitarta mane priimti Vilniaus miesto sveikatos skyriaus vedėjo gyd. Serdiukovo sutikimu laikinai. Tačiau aš niekam neužkliuvau ir kaip nuolatinis darbuotojas Šv. Jokūbo ligoninėje išdirbau septynerius metus.

Vladimiras Krotovas

Gydytoju rentgenologu pradėjau dirbti Vilniaus I tarybinėje ligoninėje (buv. Šv. Jokūbo ligoninė) rentgeno skyriuje, kuriam vadovavo med. dr. Vladimiras Krotovas.

Vladimiras Krotovas gimė 1899 m. rugpjūčio 29 dieną Lemešivečių miestelyje, Pinsko rajone Baltarusijoje, tarnautojo šeimoje. 1918 m. baigė Minsko realinę mokyklą, 1926 — Vilniaus universiteto Medicinos fakultetą. Po baigimo buvo paliktas dirbti jaunesniuoju asistentu Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Vidaus ligų katedroje. Čia visą laiką specializavosi ir tobulinosi rentgenodiagnostikoje bei rentgenoterapijoje pas žymų to meto rentgenologą A. Marcinčiką, kuris savo laiku specializavosi Vienoje pas garsųjį Gvido Holcknechtą.

1928 metais V. Krotovui buvo suteiktas medicinos daktaro laipsnis be disertacijos gynimo. Įdomu priminti, kad iki 1928 metų Vilniaus universiteto Medicinos fakultete visiems jį baigusiems būdavo suteikiamas šis laipsnis iškilmingame posėdyje, Rektoriui palietus doktorantą Universiteto insignijomis. Tačiau nuo 1928 m. šis keistas ir neteisingas aktas buvo panaikintas. V. Krotovas labai didžiavosi šiuo laipsniu ir kartą mums su M. Šneideriu priminė, jog jis esąs medicinos daktaras, tuo tarpu mudu esame tik medicinos mokslų kandidatai. 1940 metais, grąžinus Vilniaus kraštą ir uždarius Vilniaus universitetą, sovietinė repatriacinė komisija V. Krotovą perkėlė į Minską, kuriame jis dirbo Minsko felčerių ir akušerių mokyklos direktoriumi ir rentgenologu.

Vokiečių okupacijos metais V. Krotovas, dirbdamas Pinsko srities vyriausiuoju gydytoju ir srities vyriausiuoju rentgenologu, įsitraukė į partizaninę veiklą ir aprūpindavo Pinsko partizanus medikamentais, tvarsliava ir žvalgybos žiniomis. Pajutęs pavojų, jis 1944 metais pasitraukė į Pinsko partizanų brigadą ir ten dirbo gydytoju. Išformavus brigadą, dirbo Baltarusijos partizaninio judėjimo štabe, vėliau Baltarusijos sveikatos apsaugos komisariate vyriausiuoju respublikos rentgenologu. Tačiau dėl įvairių priežasčių nutarė vėl grįžti į taip jam mielą Vilnių.

TSRS sveikatos apsaugos ministerijos 1946 m. rugpjūčio 7 d. įsakymu V. Krotovas įsidarbino Vilniaus I tarybinėje (buvusioje šv. Jokūbo) ligoninėje rentgeno skyriaus vedėju, taip pat LSSR Sveikatos apsaugos ministerijos naujai įsteigto Rentgeno ir fiziocentro direktoriumi bei respublikos vyriausiuoju rentgenologu. Turėdamas didelę patirtį rengiant gydytojų rentgenologų ir rentgeno laborantų kadrus, V. Krotovas 1948 metais suorganizavo gydytojų rentgenologų ir rentgeno laborantų pirminės specializacijos kursus Vilniuje. 1949 metais buvo išleista pirmoji Lietuvoje gydytojų rentgenologų ir rentgeno laborančių laida, kurią baigė 11 gydytojų ir 36 rentgeno laborantai. Per dešimt metų, iki 1959 metų kiekvienais metais buvo parengiama po 7—14 gydytojų rentgenologų ir 30—35 rentgeno laborantai. Rengiant gydytojus rentgenologus teko dalyvauti ir man. Todėl nuo 1959 metų kasmet du kartus per

metus darbo vietos principu paruošdavau po 5 gydytojus rentgenologus. Dr. V. Krotovui vadovaujant 1949—1961 m. buvo parengta 130 gydytojų rentgenologų ir 400 rentgeno laborantų.

V. Krotovas buvo vedęs, turėjo tik vieną sūnų Igorį, kuris buvo baigęs vidurinę mokyklą ir toliau, nepaisant geriausių pasiūlymų, nenorėjo tęsti mokslų. Visą savo gyvenimą dirbo rentgeno laborantu tėvo žinioje.

Vladimiras Krotovas buvo neaukšto ūgio, kresnas, stambių veido bruožų, judrus, paslaugus, labai mandagus ir nepaprastai didelis rentgenologijos entuziastas. Kabinetą tvarkė vienvaldiškai. Tačiau su aukštesnio rango vadovais elgėsi pabrėžtinai mandagiai. Atrodo, jog šį ypatingą ir į akis krentantį mandagumą bus įgijęs tarp lenkų, kai studijavo mediciną Stepono Batoro universitete Vilniuje, o ir vėliau dirbdamas Šv. Jokūbo ligoninėje. Iš esmės jis buvo doras gydytojas ir žmogus, tačiau labai ambicingas ir kartais piktokas. Dirbti su juo buvo lengva, jei paklusdavai jo valiai. Savo veržlumu, entuziazmu ir puikiu specialybės išmanymu labai prisidėjo prie rentgenologijos mokslo atkūrimo pokario metais ir jo išvystymo.

1959 metais buvo panaikintas Rentgeno fiziocentras, kuriam vadovavo V. Krotovas, ir jo vietoje įsteigta Respublikinė rentgeno stotis, kurios vedėju buvo paskirtas gydytojas Vytautas Gurauskas.

Vilniaus I tarybinės ligoninės rentgeno skyriuje dirbo dvi rentgeno laborantės: Onutė Šakalienė ir Aldutė Mickonytė. Jos buvo geros darbuotojos. Darbas rentgeno kabinete vykdavo nuo ankstyvo ryto iki pietų. Visas darbas būdavo atliekamas dalyvaujant kursantams.

Dr. V. Krotovas, nors ir puikus savo srities specialistas, turėjo ir tam tikrų nemotyvuotų savo darbo postulatų. Jis visiškai nepaisė jokių darbo ir radiacinės saugos taisyklių dirbant rentgeno kabinete. Nesisaugojo ne tik pats, bet nuo rentgeno spindulių nesaugojo nei personalo, nei kursantų. Pradžioje jis dirbo su visai pasenusiu rusišku atviros sistemos ir gyvybei pavojingu rentgeno aparatu „Burevestnik". Nenorėjo jokių naujovių, jokių naujų modernių rentgeno aparatų. Kai jam atostogaujant šis senas aparatas buvo pakeistas nauju uždaros sistemos rentgeno aparatu „Graphix", grįžęs buvo labai nepatenkintas, pyko, bet vėliau įsitikino naujojo aparato pranašumu ir gailėjosi, kad tai nebuvo padaryta anksčiau.

1947 m. vasario 22 d. V. Krotovo iniciatyva buvo įkurta pirmoji Lietuvoje Vilniaus miesto rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija, kurios valdybą sudarė V. Krotovas (pirmininkas), Mauša Šneideris (pavaduotojas), Antanas Iva-

nauskas (sekretorius), Aleksandras Savickis (iždininkas). Kai tapau rentgenologu, teko ir man nuolat būti pavaduotoju bei iždininku. Pradžioje susirinkimai vykdavo rusų kalba, nes lietuviškai kalbančių narių buvo visai nedaug. Protokolai ir visokie raštai buvo rašomi irgi rusų kalba. Pats dr. V. Krotovas tuo metu dar sunkiai kalbėjo lietuviškai.

Dr. V.Krotovas labai mėgo muziką, pobūvius, buvo geras šokėjas. Aistringai mėgo operos teatrą, ypač baletą, turėjo savo garbinamas artistes, žinojo jų vardus ir pavardes. Nepraleisdavo nė vieno spektaklio, visuomet sėdėdavo pirmoje eilėje ir visuomet atlikėjams dovanodavo gėlių. Toks pomėgis jam daug ir kainuodavo. Visas Operos ir baleto teatras pažinojo savo gerbėją ir mecenatą ir už meilę teatrui padovanojo jam albumą su solistų ir balerinų nuotraukomis bei dedikacijomis.

V. Krotovas buvo ir aistringas dailiosios lyties atstovių gerbėjas. Visada jis turėjo po vieną ar dvi, o gal ir po daugiau „dulcinėjų". Visad emocingai jas sutikdavo ir dažnai pabučiuodavo.

V. Krotovas mėgo prabangą. Neoficialiai vertėsi privačia rentgenologo praktika. Tuo metu rentgenologų buvo mažai. Todėl pacientai plūsdavo pas jį būriais, ypač iš Baltarusijos. Daliai baltarusių Vilnius buvo arčiau negu Minskas. Be to, baltarusiai iš seno buvo pripratę medicinos pagalbos kreiptis Vilniuje. Dr. V. Krotovas ligonius priiminėdavo anksti rytą iki ligoninės darbo pradžios. Ligoninės vadovai žinojo apie šią privačią praktiką, tačiau bijojo apie tai pasakyti labai ambicingam ir piktam V. Krotovui. Todėl jie sumanė pasitelkti mane išsiaiškinti šią V. Krotovo veiklą. Kiek kartų jie buvo mane išsikvietę ir prašė pasakyti, ar V. Krotovas rytais priiminėja privačius ligonius. Aš kategoriškai atsakydavau, kad atėjęs į darbą, jokių pacientų niekada nesu matęs.

Dr. V. Krotovas geranoriškai rūpinosi rentgenologais, stengdavosi duoti dirbti ir papildomo darbo. Praėjus vos keliems mėnesiams nuo darbo Šv. Jokūbo ligoninėje pradžios, man buvo pasiūlyta dar papildomai dirbti Naujosios Vilnios poliklinikos rentgeno kabinete. Nelabai buvau patenkintas šiuo pasiūlymu. Naujoji Vilnia buvo atokus Vilniaus miesto pakraštys. Susisiekimas buvo arba traukiniu, arba retai einančiais autobusais, kurių maršrutai man buvo netinkami. Po darbo dažniausiai reikėdavo brautis į bet kuriuos pravažiuojančius traukinius. Rentgeno kabinetas buvo įrengtas atskirame, toli nuo poliklinikos esančiame vienaukščiame avariniame namelyje. Rentgeno laborantu dirbo Aleksandras (Saša) Serdiukovas. Jo brolis buvo Vilniaus miesto sveikatos skyriaus vedėjas, kuris mane įdarbino Vilniaus I tarybinėje ligoninėje. Nežinau, kur ir

kaip jis buvo baigęs rentgeno laborantų kursus, tačiau medicinos žiniomis nepasižymėjo. Rentgeno aparatas buvo atviros sistemos. Saša buvo labai paslaugus, malonus darbuotojas, bet ypatingai gudrus ir suktas. Jis pirmasis atvykdavo ir paskutinysis išeidavo iš rentgeno kabineto. Ką jis veikdavo, aš ir nežinojau. Tačiau vieną kartą atėjęs į rentgeno kabinetą, žiūriu, mano Saša šviečia ligonį. Aš jam ramiai ir draugiškai sakau, kad šviesti gali tik gydytojas, nes tik jis turi teisę tai atlikti. Nė kiek nesumišęs jis man atsakė, kad šis žmogus yra sveikas. Aš jam atsakiau, kad, norint pasakyti ligoniui, kad jis sveikas, reikia gerai išmanyti rentgenologiją. Dėl tos aferos aš Sašos niekam neskundžiau, nes jokios bylos nebūčiau laimėjęs. Sašos brolis būtų jį išgelbėjęs, o kaltas būčiau likęs aš. Saša ir toliau pinigavosi, pavojingai apgaudinėdamas pacientus.

Naujosios Vilnios poliklinikoje visas personalas buvo rusiškas. Visas susirašinėjimas vyko rusų kalba. Gydytojai, atvažiavę iš Rusijos ir Baltarusijos, buvo labai malonūs, paslaugūs, kultūringi. Poliklinikos vyriausiu gydytoju dirbo buvęs karo gydytojas V. Sorokinas. Kiti gydytojai buvo atvykę iš Minsko: chirurgas I. Alekseičikas ir jo žmona terapeutė, gydytojas V. Deščicas. Vokiečių okupacijos laikotarpiu jie buvo tuo metu įkurto Medicinos instituto Minske dėstytojai. Dėl neaiškių priežasčių vokiečių okupacijos metais šis institutas lyg ir laikinai persikėlė į Vilnių su savo dėstytojais. Tačiau jie ir liko gyventi Vilniuje. Ypač geras chirurgas buvo I. Alekseičikas. Jo sūnus Aleksandras yra žymus psichiatras ir šiuo metu gyvena ir dirba Vilniuje. Naujosios Vilnios poliklinikoje gydytoju rentgenologu dirbau iš viso ketverius metus (1949 08 22 — 1952 01 01). Nuo 1952m. sausio 1 d. buvau perkeltas dirbti antraeilėse pareigose į Raudonojo kryžiaus ligoninės polikliniką gydytoju rentgenologu.

Dr. V. Krotovas buvo didelis namisėda. Labai nemėgo dalyvauti konferencijose, suvažiavimuose ar kituose renginiuose. Jis save laikė vieninteliu rimtu specialistu ir nemėgo prieštaraujančių savo nuomonei. Dar man dirbant Šv. Jokūbo ligoninėje, Latvijos rentgenologai V. Krotovą pakvietė į svečius į Rygą. Jis pasiėmė ir mane. Rygoje susipažinome su Latvijos gydytojais rentgenologais. Tačiau nei V. Krotovas, nei aš jokių pranešimų neskaitėme. Latviai turėjo keletą senų gydytojų rentgenologų, todėl jų rentgenologinė tarnyba atrodė lyg ir pakankamai sutvarkyta. Rygos gydytojai miesto centre turėjo kuklų namelį, kuriame buvo įkurti Gydytojų namai. Ten ir vykdavo įvairūs posėdžiai bei susirinkimai. Rygoje susipažinome su jaunu gydytoju rentgenologu Eugenijumi Nemiro, kuris vėliau tapo vienu iš svarbiausių gydytojų rentgenologų Rygoje ir visoje Latvijoje.



VD universiteto Kaune Studentų medikų draugijos valdyba 1933 metais. Iš kairės: Edmundas Butrimavičius, Kazys Valteris, Aldona Statkevičiūtė, Kazys Ambrozaitis (pirmininkas), Vacys Tumasonis



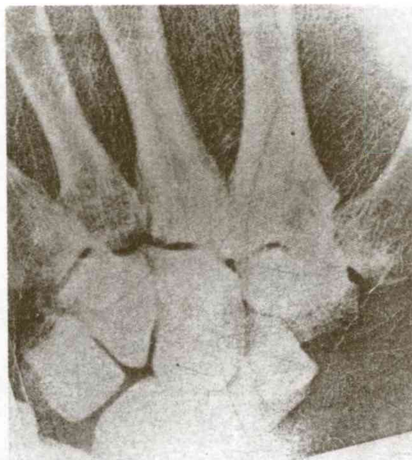
Lietuvos Respublikos vardu Vytauto Didžiojo Universiteto Rektorius, Senatas ir Profesoriai skelbia, kad, ordinariniam profesoriui Dr. MYKOLUI RÖMERIUI rektoriaujant ir ordinariniam profesoriui Dr. VLADUI LAŠUI esant Medicinos Fakulteto Dekanu, KAZIMIERAS AMBROZAITIS, gimęs 1911 m. liepos mėn. 24 d. Ardiškių kaime, Vidukės valsčiuje, Raseinių apskrityje, išėjęs visus Medicinos Fakulteto medicinos skyriaus mokslus, gerai (cum laude) išlaikęs visus egzaminus, įgijo medicinos gydytojo laipsnį. Tai Vytauto Didžiojo Universitetas liudija savo antspaudu, Rektoriaus ir Dekano parašais.

Kaunas, 1936 m. lapkričio mėn. 11 d.

Rektorius

Dekanas

K. Ambrozaičio medicinos gydytojo diplomas



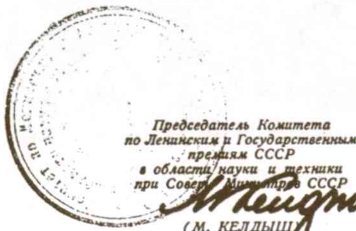
Pirmoji Sovietų Sąjungos elektrorentgenograma, kurią 1956 metais atliko inž. Jonas Žilevičius su savo asistentu inž. Antanu Kaminsku Vilniaus miesto I Tarybinės ligoninės rentgeno kabinete med. m. kand. Kazio Ambrozaičio paruoštam ligoniui

ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КПСС
И СОВЕТА МИНИСТРОВ СОЮЗА ССР
от 5 ноября 1973 года
ПРИСУЖДЕНА

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРЕМИЯ СССР

ЖИЛЕВИЧУ Ивану Иосифовичу, **КАМИНСКАСУ** Альбинасу Йоно, *кандидатам технических наук, начальникам секторов Научно-исследовательского института электрографии,* **ЧЕПЕНКО** Виктору Григорьевичу, *начальнику отдела того же института,* **ПАЛЕЕВУ** Николаю Романовичу, *доктору медицинских наук, руководителю терапевтической клиники Московского областного научно-исследовательского клинического института имени М. Ф. Владимирского,* **ДМИТРИЕВУ** Георгию Ивановичу, *начальнику отделения Главного клинического военного госпиталя имени академика Н. Н. Бурденко.* **РАБКИНУ** Иосифу Хаимовичу, *доктору медицинских наук, заведующему отделом Всесоюзного научно-исследовательского института клинической и экспериментальной хирургии,* **АМБРОЗАЙТИСУ** Казису Изидоряус, *доктору медицинских наук, заведующему кафедрой Вильнюсского государственного университета имени В. Капсукаса,* **ШНЕЙДЕРИСУ** Мауше Берковичу, *доктору медицинских наук, руководителю отдела Научно-исследовательского института онкологии Министерства здравоохранения Литовской ССР,* — за разработку и внедрение в медицинскую практику электрорентгенографии.

Данный диплом выдан
АМБРОЗАЙТИСУ
Казису Изидоряус



№ 02970

Председатель Комитета по Ленинским и Государственным премиям СССР в области науки и техники при Совете Министров СССР
(М. КЕЛДЫШ)

Ученый секретарь Комитета по Ленинским и Государственным премиям СССР в области науки и техники при Совете Министров СССР
(Н. АРЖАНИКОВ)

МОСКВА

Už elektrorentgenografijos parengimą ir įdiegimą į medicinos praktiką Vilniaus ir Maskvos mokslininkams 1973 metais paskirta TSRS Valstybinė premija



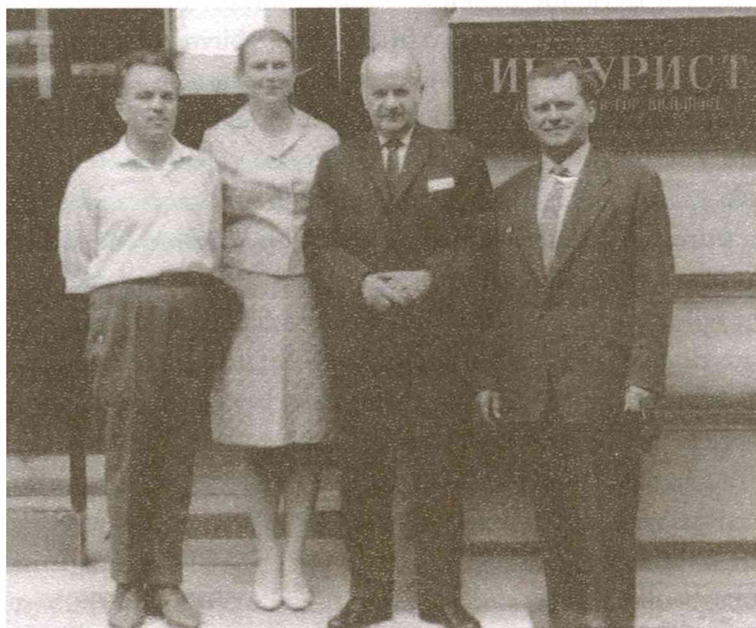
TSRS Valstybinės premijos laureatai Vilniaus mokslininkai. Iš kairės: m. dr. Mauša Šneideris, prof. Kazys Ambrozaitis, inž. Jonas Žilevičius, inž. Viktoras Cepenko, techn. m. kand. Albinas Kaminskas



Vilniaus miesto rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos valdyba 1978 m. Iš kairės sėdi: med. m. dr. V. Vitkienė (pirm.pav.), prof. K. Ambrozaitis (pirmininkas), prof. A. Bartusevičienė (sekretorė). Stovi iš kairės: gyd. H. Kontrimavičius (iždininkas), med. m. dr. V. Mamontovas, gyd. A. Rainienė ir gyd. R. Dobrovolskis (nariai)



ndro tobulinimosi gydytojų rentgenologų ciklas Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedroje 983 m. Vilniuje. Iš kairės: asist. Algimantas Želvys, prof. Aldona Bartusevičienė, prof. azys Ambrozaitis (katedros vedėjas)



960 m. Maskvoje. Iš kairės: Vincas Lapinskas, Aušra Šalčiūtė, of. Samuilas Reinbergas, Kazys Ambrozaitis

CENTRINIS GYDYTOJŲ TOBULINIMOSI INSTITUTAS MASKVOJE

Padirbėjus dvejus metus Šv. Jokūbo (I Tarybinėje) ligoninėje ir atsiradus kelialapiui į kursus, dr. V. Krotovas išsiuntė mane keturiems mėnesiams į Maskvą pasitobulinti rentgenologijoje (1951 09 01—1951 12 28).

Pirmą kartą išvažiavau Maskvą. Vorkutos lageryje buvau neblogai išmokęs rusų kalbą, todėl vykti į Maskvą nebijojau.

Iš Lietuvos į Maskvą išvykome penkiese: Juozas Liutkus, Mykolas Zagorskis, Leonora Mizeikytė, Juozas Janulionis ir aš. Maskvoje buvome apgyvendinti instituto bendrabutyje, kuris buvo Maskvos pakraštyje, prie Paukščių turgaus. Patalpos buvo senos, apleistos, be tinkamų patogumų. Viename kambaryje buvome apgyvendinti 25 kursantai. Lovos buvo sustatytos viena prie kitos taip, kad pro jas nebuvo galima praeiti. Dar gerai, kad buvo atskira patalpa darbui. Mūsų darbo vieta buvo I. Botkino ligoninė, įsikūrusi priešingame Maskvos pakraštyje, ir tolokai esąs Rentgenologijos ir radiologijos institutas Soliankoje. Patekti į darbo vietą reikėdavo sugaišti mažiausiai vieną valandą ir tai, jeigu paskubėsi. Norint nuvykti į Botkino ligoninę iš Paukščių turgaus, reikėjo pusę valandos važiuoti tramvajumi iki centro, po to metro ir pagaliau pėstute. Visose susisiekimo priemonėse rytais būdavo didžiausia spūstis, bėginėdavo minios žmonių. Vėliau ir mes išmokome visur bėgte bėgti.

Buvo pokario metas, miestas apšiuręs, jautėsi lėšų ir tvarkos stoka. Nors ir mes nebuvome išsipuošę, tačiau maskviečiai atrodė labai prastai ir nuvargę. Laisva diena buvo tik sekmadienis, kurį išnaudojome lankyti miesto kultūrines įstaigas. Mus ypač domino muziejai ir teatrai.

Pagrindinė tobulinimosi vieta buvo Centrinis rentgenologijos ir radiologijos institutas, esantis beveik miesto centre. Čia vyko visos paskaitos, o seminarai ir praktikos darbai — Botkino klinikinėje ligoninėje, kuri išsidėsčiusi di-

deliame plote atskiruose 1—2 aukštų pastatuose. Instituto direktoriumi tuo metu dirbo rentgenologas profesorius Samuilas Aronovičius Reinbergas. Jis turėjo didelį autoritetą tarp šalies rentgenologų ir tarp mokslininkų. Visi dėstytojai, išskyrus vieną rusą profesorių, buvo žydai. Beveik visi jie buvo docentai. Buvo kalbama, jog S. Reinbergas neleisdavo jiems ginti daktaro disertacijas ir tapti profesoriais. Dar buvo nerašyta nuostata, kad kiekvienas profesorius turi turėti savo mokyklą ir vadovauti mokslo įstaigai. Beveik visi dėstytojai buvo geri savo srities žinovai, paskaitas skaitė be jokių konspektų. Mokymo medžiagos buvo pakankamai, išmokome labai daug. Visi kursantai neblogai pramoko rusiškai, nors kalbėti rusiškai buvo ir sunkoka. Buvau įsigijęs kapitalinius leidinius — S. Reinbergo monografiją apie kaulų ir sąnarių sistemos ligų rentgenodiagnostiką ir armėno B. Fanardžiano dviejų tomų rentgenologijos vadovėlį. Reikėjo milžiniškų pastangų perskaityti šias storas knygas. Tačiau mes nugalėjome — jas perskaitėme. Tik kursų pabaigoje supratome, kad į kursus atvykome su labai silpnomis rentgenologijos žiniomis, o kursuose išmokome labai daug.

Tapęs rentgenologu tikėjausi, kad turėsiu sąlygas dirbti mokslo darbą. Kalbinau dr. V. Krotovą parašyti kokį straipsnį, ar kitu būdu reikštis. Deja, jis griežtai atsisakė nuo bet kokios mokslinės veiklos. Atvykęs į kursus, Maskvoje drįsau pakalbinti profesorių S. Reinbergą, gal jis padėtų man išsirinkti temą kandidato disertacijai. Profesorius S. Reinbergas man patarė pirmiausia išklausyti kursus, gal jų metu atsiras temų, kurias turėčiau užsirašyti ir tuomet ateiti pas jį. Jis padėsiąs išsirinkti temą. Net sutiko būti mano disertacinio darbo moksliniu vadovu. Aš taip ir padariau. Nuvykau su 12 disertacinių temų sąrašu. Išsirinkome temą — klinikiniai ir rentgenologiniai ūminio hematogeninio osteomielito tyrimai, gydant kompleksiškai penicilinu. Šv. Jokūbo ligoninėje buvo skyrius, kuriame buvo gydomi osteomielitu sergantys ligoniai.

Buvau labai patenkintas sprendimu pradėti dirbti mokslinį darbą. Kaunietis J. Janulionis irgi kreipėsi į S. Reinbergą ir gavo disertacines temas ir sau, ir Petrui Jašinskui iš Kauno, su kuriuo giminiavosi, nes buvo vedę seseris. Tai buvo pirmosios trys kandidato disertacijos Lietuvoje, apgintos rentgenologijos tematika. Taip buvo užmegzti glaudūs asmeniniai ir moksliniai ryšiai su vadovaujančia Sovietų Sąjungos mokslo įstaiga.

O kursantai iš Lietuvos kursus Maskvoje baigė labai gerai ir su žodiniu pagyrimu.

Kandidato disertacija

1955 metų rudenį buvau vienam mėnesiui išsiųstas pasitobulinti neurorentgenologijos srityje į Centrinį neurologijos institutą Maskvoje. Vykdamas į Maskvą, pasiėmiau ir disertacijos juodraštį, ketindamas parodyti šį darbą moksliniam vadovui prof. S. Reinbergui. Profesorius mano darbą įvertino teigiamai ir pasisiūlė jį kiek pataisyti. Reikėjo taisyti net ir kalbą, nes darbą buvau parašęs rusiškai ir privėlęs daug klaidų. Per mėnesį komandiruotės darbas buvo ištaisytas, atspausdintas, parengtos fotografijos, schemos bei brėžiniai galų gale įrišti 5 darbo egzemplioriai. Disertacinis darbas buvo pateiktas Centriniam rentgenologijos ir radiologijos institutui gynimui. Kandidatio disertaciją sėkmingai apgyniau Maskvoje 1955 m. gruodžio 26 dieną. Gynimas buvo ilgas — truko tris valandas, ganėtinai sunkus, bet geranoriškas. Tarybą sudarė 33 rentgenologijos mokslo specialistai. Jie domėjosi šiuo darbu ir labai daug klausinėjo. Gana greitai po gynimo gavau ir medicinos mokslų kandidato diplomą.

Pateikiant gynimui tris disertacijas iš Lietuvos, S. Reinbergas turėjo rimtai apsvarstyti, kur tas disertacijas ginti. Jis atvirai pasakė, kad mano disertaciją, kaip gerą, galįs drąsiai rekomenduoti ginti Centriniame rentgenologijos ir radiologijos institute, kur tarybą sudarė vien tos srities specialistai. Tuo tarpu J. Janulionio ir P. Jašinsko disertacijos, kurios buvo iš radioterapijos srities, nuspręsta įteikti Centrinio gydytojų tobulinimosi instituto mokslinių laipsnių gynimo tarybai, anot S. Reinbergo, todėl, kad toje taryboje buvo tik keli rentgenologai ir jas apginti bus lengviau. 1956 metais J. Janulionis ir P. Jašinskas disertacijas sėkmingai apgynė. Aš labai stebėjausi Petro Jašinsko sėkme, nes jis visiškai nemokėjo rusų kalbos, todėl reikėjo vertėjo. Tiesa, tokiais atvejais buvo viešai prašoma atsižvelgti į jaunų sovietų respublikų piliečių galimybes ir daryti jiems kalbos nuolaidų.

Samuilas Aronovičius Reinbergas

Profesorius S. Reinbergas tapo geru Lietuvos draugu ir mecenatu. Jo dėka daugelis mūsų rentgenologų apgynė disertacijas. Maskvos mokslo kuluaruose buvo kalbama, kad jo nemėgstama už griežtą ir kandų charakterį. Todėl jo veikla nukrypo į periferiją. Profesorius labai artimai bendravo su Lietuvos rentge-

nologais, dalyvaudavo visuose mūsų renginiuose, konferencijose, taip pat kviesdavo mus į renginius Maskvoje.

Man teko ne kartą būti prof. S. Reinbergo namuose. Visur buvo daugybė knygų, paveikslų ir kitų meno kūrinių. Žmona buvo už jį kiek vyresnė, generolo našlė, rusė. Jiedu turėjo tik vieną, nepaprastų gabumų dukterį Leną. Po sunkaus kandidato disertacijos gynimo profesorius vietoj vaišių restorane pakvietė mane pietų į savo namus. Pietūs buvo labai kuklūs, su šampano taure. Šeimoje buvo laikomasi aristokratiškų manierų. S. Reinbergas į darbą ir iš darbo kasdien važiuodavo nuosavu automobiliu, vairuojamu samdyto vairuotojo.

Tuo pačiu metu disertacijas apgynė taip pat Šv. Jokūbo ligoninėje dirbęs chirurgas Augustas Pronckus ir terapeutas Leontijus Motiejūnas. Tai buvo labai garbingas įvykis ligoninės gyvenime. Ta proga vyriausiojo gydytojo V. Elisiejevo įsakymu trijų mūsų disertacijų autoreferatai buvo iškilmingai iškabinti skelbimų lentoje ir kabėjo visą mėnesį. Taip buvo pagerbti pirmieji disertantai. Rentgeno skyriuje manęs su sėkmingu disertacijos gynimu niekas nepasveikino, net neįteikė gėlių, kaip buvo įprasta. Dr. V. Krotovas tylėjo, o jo skyrius be jo leidimo bijojo išsišokti.

Apgynęs disertaciją, svajojau ir toliau tęsti mokslinę veiklą. Susitikęs su prof. S. Reinbergu, nepraleisdavau progos priminti jam apie savo ketinimą rengti daktaro disertaciją. Jis šiuo klausimu su manimi kalbėdavo labai nenoriai. Vėliau Maskvoje sužinojau, kad prof. S. Reinbergas noriai vadovauja tik kandidato disertacijoms, o daktaro disertacijos jo visai nedomina.

RAUDONOJO KRYŽIAUS LIGONINĖ

1952 m. sausio 1 d. iš Naujosios Vilnios poliklinikos buvau perkeltas į Raudonojo Kryžiaus ligoninę Vilniuje. Buvau labai dėkingas V. Krotovui už tokį dėmesį.

Raudonojo kryžiaus ligoninės Rentgeno skyriaus vedėja dirbo nesenai rentgenologe tapusi gydytoja Aldona Valiuškytė-Bartusevičienė. Ligoninėje buvo du rentgeno aparatai: vienas poliklinikoje, o kitas stacionare. Aš dirbau poliklinikoje popietinėmis valandomis kaip antraeilininkas. Darbo labai daug. Niekas nepaisė nustatyto darbo krūvio. Priimdavau tiek ligonių, kiek jų tą dieną būdavo. Dažnai peršviesdavau apie 40 krūtinės ląstų ir 7—8 skrandžius. Kartais neramūs ligoniai daužydavo kabineto duris, bardavosi ir įvairiomis priemonėmis mėgindavo patekti pas gydytoją be eilės. Tuo metu ligoninės vyriausiąja gydytoja dirbo lietuviškai nekalbanti atvykėlė, o pavaduotoju — gydytojas Stasys Trepšys.

Mano rentgeno laborante dirbo senyva Lietuvos žydė, žymaus komunistų pogrindžio judėjimo šulo — Abromavičiaus žmona Olga Javičiūtė. Olga Javičiūtė-Abromavičienė buvo fanatikė komunistė, kišosi į visokius reikalus, kurie jai nepriklausė. Labai sekė, kad nepriimčiau asmeninių ligonių. Dr. Pr. Norkūnas neretai atsiųsdavo man peršviesti privačius ligonius, dažniausiai atvykusius iš Baltarusijos. Kartą ji sugriebė kelis siuntimo lapelius ir nunešė ligoninės vyriausiajam gydytojui, kuriuo tada jau dirbo Vytautas Žygas. Buvo daug šnekų ir svarstymų, bet dėl šio įvykio manęs niekas nekvietė pasiaiškinti. Byla buvo numarinta. Tačiau šis įvykis visada būdavo minimas anoniminiuose skunduose, kurių nemažai pasitaikydavo.

SAUGUMO AKIRATYJE

Grįžęs iš lagerio tikėjausi, kad niekas nieko apie mane nežino ir jokių nemalonumų daugiau neturėsiu. Tačiau aš buvau pernelyg naivus. Saugumas mane pasikalbėti buvo iškvietęs keletą kartų, matyt, tikėdamasis užverbuoti dirbti saugume. Pirmąjį kartą vakare gavau telefoninį pranešimą, kad rytojaus dieną nurodytą valandą atvykčiau į vieną iš Sveikatos apsaugos ministerijos skyrių. Atėjus prisistatė prastai lietuviškai kalbantis saugumietis, kuris paliepė eiti kartu, pakeliui su niekuo nesisveikinti ir nieko nekalbinti. Nuvedęs mane į Saugumo rūmus Gedimino g., perdavė rusiškai kalbantiems darbuotojams. Tąsyk, taip ir kitais atvejais, kalbos būdavo ilgos, įžūlios, prievartaujančios. Tačiau man vis pasisekdavo taikiai ir geruoju ištrūkti iš jų nagų. Aš, kaip buvęs lagerininkas, daug kartų tardytas, neblogai žinojau saugumo tardymo manieras ir įpročius, dėl to lengvai išsisukdavau iš jų pinklių. Vieno tardymo metu sėdėjo du aukšto rango pareigūnai. Jie padavė man popieriaus lakštą ir paprašė surašyti visus pažįstamus. Aš, kaip buvęs lagerininkas, žinodamas visus tardymo stilius ir manieras, ramiai paėmiau tą popieriaus lakštą ir surašiau visus arba mirusius, arba jau išvykusius iš Lietuvos asmenis. Jie atidžiai peržiūrėjo tą sąrašą ir pasakė: „Och kakoj ty bolšoj svolač“. Ir liepė man kuo greičiausiai nešdintis. Atrodo, kad saugumiečiai suprato su kuo turi reikalą ir daugiau manęs „maloniems“ pasikalbėjimams į saugumą nebekvietė.

Kvietimas į saugumą pasikalbėti per Sveikatos apsaugos ministeriją buvo ne visai patogus ir slaptas. Todėl saugumas sugalvojo labai originalų susitikimo su savo klientais būdą. Jie beveik kiekviename viešbutyje turėjo po atskirą kambarį, skirtą pasimatymams. Niekas negali įtarti, kad žmogus eina į viešbutį susitikti su saugumiečiu. Kartą mane saugumas išsikvietė į „Gintaro“ viešbutį prie stoties. Įeinu į 223 viešbučio kambarį. Jame mane pasitiko gražiai apsirengęs

džentelmenas, ryšintis lietuvišką tautinį kaklaryšį, bet nekalbantis lietuviškai.

Sovietų Sąjungos sistemoje labai populiarūs buvo skundai, kurie suteikdavo daug įvairių žinių apie skundžiamą žmogų bei įstaigą. Pradžioje skundai buvo anoniminiai, vėliau su skundėjo parašu. Dar vėliau buvo geri bet kurio tipo skundai. Skundus rašė visi, kurie mokėjo rašyti. Per savo permainingo gyvenimo mokyklą teko aiškintis dėl penkių apeliacinių skundų.

ONKOLOGIJOS INSTITUTAS

Nuo senų laikų Vilniuje, Bokšto gatvėje, veikė garsus Odos ir venerinių ligų mokslinis institutas, kuris karo ir pokario metais atliko didelį mokslinį ir praktinį darbą, užkertant kelią plisti venerinėms ligoms. Jos buvo labai išplitusios ir sparčiai plito toliau. Odos ir venerinių ligų instituto bei Vilniaus Odos ir venerinių ligų dispanserio dėka venerinių ligų, ypač sifilio protrūkis buvo sustabdytas. Ligonių skaičius labai sumažėjo, pavojus venerinių ligų protrūkiui praėjo. Buvo siūloma uždaryti Odos ir venerinių ligų institutą ir jo vietoje įkurti Onkologijos mokslinio tyrimo institutą. Tai minčiai karštai pritarė Sveikatos apsaugos ministras profesorius Vytautas Girdzijauskas. Jo dėka 1957 m. kovo 1 d. ir buvo įkurtas Onkologijos institutas. Jo bazė buvo Bokšto g., Odos ir venerinių ligų dispanserio patalpose, taip pat ir Polocko g. 6, Užupyje, Onkologijos dispanseryje, kuriame ir prieš karą buvo onkologinė įstaiga.

Instituto direktoriumi buvo paskirtas Eksperimentinės ir klinikinės medicinos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis, medicinos mokslų kandidatas Albertas Telyčėnas. Jam, kaip Sveikatos apsaugos ministerijos patikėtiniui, buvo pavesta suorganizuoti reikiamus struktūrinius padalinius ir pasiūlyti juose dirbti tinkamus kadrus. Aš labai nustebau, kai gavau pasiūlymą dirbti institute ir užimti jame Rentgenologijos ir radiologijos skyriaus vedėjo vietą. Nedvejodamas sutikau pereiti dirbti iš I tarybinės ligoninės į Onkologijos institutą, nes norėjau toliau dirbti mokslinį darbą. Jei šio instituto paskirtis būtų pedagoginis darbas, mane, kaip politiškai „nešvarų“, dirbti nebūtų priėmę.

Iš visų pakviestų dirbti į Onkologijos institutą tik penki turėjo medicinos mokslų kandidatų laipsnius: onkologas teoretikas ir instituto direktorius Albertas Telyčėnas, chirurgas Petras Norkūnas, rentgenologė Aušra Šalčiūtė, chirurgas Algirdas Jackevičius ir rentgenologas Kazys Ambrozaitis. Visi kiti buvo

geri savo srities specialistai, tačiau be mokslinio laipsnio. Iš pirmųjų bendradarbių reikėtų paminėti gydytojus Viktorą Kutorgą, Česlovą Vikšraitį, Eleną Moncevičiūtę, Stasį Keblą ir kt. Onkologijos instituto direktoriaus pavaduotoju mokslo reikalams buvo paskirtas gydytojas ginekologas Borisas Luchtanas, kuris vėliau ėjo mokslinio sekretoriaus pareigas.

Instituto teoriniai skyriai, kaip Eksperimentinės terapijos ir preparatų sintezės laboratorija, Patofiziologijos ir kiti buvo įsikūrę Bokšto g., Odos ir venerinių ligų dispanserio patalpose, kieme, dviejų aukštų name, kuriame buvo ir Onkologijos instituto vadovybė. Visi klinikiniai skyriai buvo įsikūrę Onkologijos dispanserio klinikiniuose skyriuose Polocko g. 6. Ten buvo ir instituto rentgeno kabinetas — skyrius, kuriame aš ir dirbau.

Onkologijos dispanserio (Polocko g. 6) rentgeno kabineto vedėju ir vieninteliu gydytoju rentgenologu dirbo Mauša Šneideris. Įsikūrus Onkologijos institutui, atėjo dirbti instituto gydytojai rentgenologai — skyriaus vedėju Kazys Ambrozaitis ir jaunesniąja moksline bendradarbe Aušra Šalčiūtė.

Aušra Šalčiūtė buvo pirmoji stacionarinės rentgenologijos aspirantūros aspirantė Vilniaus universiteto Medicinos fakultete. Ji lietuvių kalba parašė ir pirmoji 1957 m. apgynė Vilniuje medicinos mokslų kandidato disertaciją tema: „Pirminio plaučių vėžio rentgenodiagnostika". Jos mokslinė vadovė buvo profesorė Dina Kuncevič, o konsultantas - profesorius Samuilas Reinbergas. Vėliau Aušra Šalčiūtė specializavosi vaikų rentgenologijoje ir dirbo kaip šios rentgenologijos srities specialistė. Aušra, kaip ją visi vadino, buvo labai energinga, veikli, emocinga ir gera savo srities specialistė, kuri galėjo dirbti tik viena, nes kolektyve konfliktuodavo. Tą jos sunkų charakterį pajuto ir Onkologijos institutas. Padirbėjus vos kelis mėnesius, iš Onkologijos instituto ji buvo atleista.

Rentgeno kabinete likome dirbti dviese, drauge su Onkologinio dispanserio gydytoju rentgenologu Mauša Šneideriu, kuris dispanseryje užėmė labai svarbią vietą — buvo komunistų partijos organizacijos sekretorius. Jis save laikė komunistu pogrindininku, nes nepriklausomos Lietuvos metais veikė pogrindyje kaip idėjinis komunistas. Tačiau, nepaisant mūsų skirtingų požiūrių, sugyvenome gerai, taikiai. Iš esmės jis pradžioje savotiškai pavydėdavo mano vietos Onkologijos institute. Tačiau jis neturėjo mokslinio laipsnio, kurio reikia dirbant mokslo įstaigoje. Mes draugiškai įsitraukėme į intensyvų gamybinį ir mokslinį darbą ir pasiekėme gerų rezultatų. Jis čia parengė ir apgynė kandidato ir daktaro disertacijas, aš — sėkmingai apgyniau daktaro disertaciją. Parašėme

draugе keletą knygų bei paskelbėme nemažai mokslinių straipsnių. Medžiagos moksliniam darbui Onkologiniame dispanseryje buvo apstu. Dirbant Onkologijos institute, jo Onkologijos dispanserio klinikinėje bazėje buvo palankios sąlygos ryžtis rašyti daktaro disertaciją.

Po poros metų Mauša Šneideris, ilgai abejojęs, perėjo dirbti į Onkologijos instituto mano vadovaujamą Rentgenologijos ir radiologijos skyrių moksliniu bendradarbiu. Vietoj jo į Onkologinį dispanserį gydytoju rentgenologu atėjo dirbti Vytautas Gurauskas. Labai greitai M. Šneideris tapo Onkologijos instituto nepamainomu partijos sekretoriumi. Jis ir čia buvo ramus ir sukalbamas žmogus.

Daktaro disertacija

Norint pradėti rengti disertacinį darbą, reikia turėti gerą klinikinę bazę, kurioje galima surinkti pakankamai mokslinės medžiagos, išsirinkti temos pavadinimą, o svarbiausia, pasirinkti autoritetingą ir visais žvilgsniais garsų mokslinio darbo konsultantą. Onkologijos institutas Vilniuje buvo tinkama bazė. Išsirinkti daktaro disertacijos temą man padėjo 1958 metais VII Sąjunginiame rentgenologų ir radiologų suvažiavime Saratove girdėta mintis apie rentgenodiagnostikos sunkumus, nustatant viršutinės skrandžio dalies vėžį. Mano pasirinktoji tema buvo: „Viršutinės skrandžio dalies vėžio rentgenodiagnostikos duomenys". Tačiau sunkiausia sekėsi gauti daktaro disertacijos mokslinį konsultantą. Daug kartų prof. S. Reinbergas piktai atsisakydavo prašomas būti moksliniu konsultantu ir vadovu. Pagaliau jis vieną kartą mane išbarė ir paprašė daugiau šiuo klausimu su juo nekalbėti. Iš esmės man konsultanto ir nereikėjo. Tačiau šiauštis prieš nusistovėjusias taisykles būtų buvę neprotinga ir pavojinga. Jau turėdamas parengtą disertacijos rankraštį, nutariau ieškoti konsultanto. Juo sutiko būti jaunas, ką tik apsigynęs daktaro disertaciją S. Reinbergo bendradarbis Leonidas Rozenštrauchas. Jam papasakojau apie S. Reinbergo atsisakymą vadovauti mano daktaro disertacijai.

Daktaro disertacijai galutinai užbaigti iš darbovietės buvo išleidžiama pusei metų kūrybinių atostogų. Turėdamas disertacijos juodraštį, nueinu pas instituto direktorių, padedu ant stalo darbą ir prašau leisti kūrybinių atostogų. Nesitikėjau, kad mano disertacija sukels tokį didelį pavydo erzelį institute. M. Šnei-

deris, kaip partijos organizacijos sekretorius, pareiškė protestą, sakydamas, jog jis irgi baigė rašyti daktaro disertaciją ir taip pat nori eiti kūrybinių atostogų. Iš vieno skyriaus išleisti atostogų du darbuotojus nebuvo jokios galimybės. Sudaroma komisija iš trijų asmenų nustatyti, kuris iš mūsų yra daugiau atlikęs disertacinio darbo. Tada žinojau, kad M.Šneideriui dar labai toli iki disertacijos pabaigos, ir ramiai laukiau, kaip baigsis šis triukšmas. Nors komisija neteisingai konstatavo, kad abu pretendentai yra atlikę vienodai darbo, aš jau turėjau tiek padaręs, kad man tų kūrybinių atostogų ir nebereikėjo. Todėl ir pasiūliau M. Šneideriui eiti kūrybinių atostogų. Tačiau jis atsisakė. Tą pačią dieną M. Šneideris padiktavo sutartį, kaip per kūrybines atostogas turėsiu rašyti disertaciją.

Aš daktaro disertaciją apgyniau laiku, 1966 metais, tuo tarpu M. Šneideris apgynė tik 1968 m., t.y. po dvejų metų. Šio kivirčo metu turėjau elgtis labai apdairiai ir protingai, nes mano konkurentas buvo komunistų partijos sekretorius M. Šneideris. Tuo labiau, kad ir instituto direktorius A. Telyčėnas turėjo savų interesų šiame konflikte. Mat A. Telyčėnas irgi tuo pačiu metu buvo bebaigiąs rašyti daktaro disertaciją ir tarp jo ir manęs vyko lenktynės, kuris pirmas apsigins. Jam buvo naudinga mūsų disertacijų gynimo vilkinimas. Mano disertacija buvo baigta rašyti šiek tiek anksčiau negu instituto direktoriaus A. Telyčėno ir abi turėjo būti apgintos 1965 metais Vilniuje, Medicinos fakulteto specialioje Mokslinių laipsnių gynimo taryboje. Šios tarybos mokslinis sekretorius prof. Henrikas Polukordas mano disertacijos gynimą nukėlė vėliau, jau į 1966 m. sausio 6 d. Todėl instituto direktoriaus apgintos disertacijos autoreferatas iškilmingai kabėjo garbės lentoje kaip pirmoji daktaro disertacija instituto istorijoje.

Pasirengimas disertacijos gynimui vyko ne taip jau sklandžiai. Apie baigtą disertaciją ir mokslinį konsultantą profesorių Leonidą Rozenštrauchą privalėjau pranešti ir savo garbiajam mecenatui profesoriui S. Reinbergui. Jo reakcija buvo stulbinama. Jis man parašė labai nemalonų laišką, kuriame kaltino mane, esą aš supykdžiau jį su geriausiu draugu dr. L. Rozenštrauchu. Juk jis, S. Reinbergas, esąs vienintelis šios disertacijos mokslinis konsultantas, kuris nuo pirmosios iki paskutinės raidės yra padėjęs man parengti šį darbą. Vėliau L. Rozenštrauchas pakalbėjo su S. Reinbergu ir išsprendė šį nelemtą konfliktą. Mano daktaro disertacijos konsultantais buvo įrašyti du asmenys: profesorius S. Reinbergas ir profesorius L. Rozenštrauchas.

Disertaciją ginti buvo nutarta Vilniuje. Disertacijos gynimo oficialiaisiais oponentais privalėjo būti trys medicinos mokslų daktarai. Iš Vilniaus buvo paskirti du oficialieji oponentai: chirurgas profesorius Pranas Norkūnas ir rentgenologė profesorė Dina Kuncevič. Iš Maskvos — rentgenologijos profesorius Jefimas Kaganas.Visi klausimai, susiję su disertacijos gynimu, buvo suderinti ir išspręsti.

Likus vienai savaitei iki mano disertacijos gynimo, į namus paskambino Vilniaus universiteto prorektorius docentas Bronius Sudavičius ir oficialiai pranešė, kad oficialioji mano disertacijos oponentė vilnietė profesorė Dina Kuncevič atsisako būti mano disertacijos oponente. Reiškia reikia per šią paskutinę savaitę ieškoti kito oponento. Prorektorius užsiminė, kad D. Kuncevič mėgstanti daryti panašius juokelius. Tačiau šie prorektoriaus žodžiai

manęs nepaguodė. Paskambinau profesorei D. Kuncevič, bet ji griežtai atsisakė dalyvauti disertacijos gynime. Kreipiausi į savo disertacijos konsultantą L. Rozenštrauchą, prašydamas jo patarimo ir pagalbos šioje situacijoje. Remdamasis disertacijos gynimo nuostatais, L. Rozenštrauchas paprašė savo žmonos greitai pasirengti ir būti oponentu vietoj patvirtinto disertacijos oponento. Taip išsisprendė šis keblus reikalas. Disertacijos gynimo dieną per iškilmingą posėdį, visiems sėdint savo vietose ir laukiant gynimo pradžios, netikėtai plačiai atsidaro salės durys ir į salę įžengia oficialioji disertacijos oponentė profesorė Dina Kuncevič, kuri priėjusi prie prezidiumo stalo, atsisėdo į oponentams skirtą vietą. Per salę persirito šurmulys, nes visi buvo nustebinti tokio netikėto reginio. Disertacijos gynimas vyko įprastine tvarka, lyg būtų nieko neįvykę. Pasirodo, kad gerbiamoji profesorė yra iškrėtusi panašų pokštą ne vienam disertantui. Tai buvo jos įgimtas būdo bruožas: atkreipti į save dėmesį, nors tai būtų atliekama kitų asmenų įskaudinimo ir paniekinimo sąskaita. Norėdama pasirodyti, ji visada vėluodama iškilmingai įžengdavo į salę, posėdžiui ar kokiam kitam iškilmingam renginiui vykstant, kad visi ją pamatytų. Jos charakteris buvo pobjauris, elgsena nenuspėjama ir nekontroliuojama.

Po disertacijos gynimo buvo iškilmingas banketas, kuriame dalyvavo oponentai, vadovas, draugai ir tarp jų profesorė Dina Kuncevič.

RENTGENOLOGIJOS RAIDOS BRUOŽAI LIETUVOJE

Jau seniai žmonija ieškojo būdų, kaip pažvelgti į gyvo organizmo vidų, pažinti jo sandarą, jame vykstančius procesus. Svajonė išsipildė, kai 1895 m. lapkričio 8 dieną Viurcburge fizikos profesorius Vilhelmas Konradas Rentgenas (Roentgen) atrado naujus spindulius, kurie leido pamatyti žmogaus organizmo vidų, jo organus, stebėti jų veiklą. Plačiausiai jie buvo pradėti taikyti medicinoje.

Lietuvoje, ypač Vilniuje, naujai atrastais rentgeno spinduliais ir jų panaudojimu medicinos praktikoje susidomėta labai anksti. Jau 1896 m. balandį, praėjus vos penkiems mėnesiams po rentgeno spindulių atradimo, Vilniaus medicinos draugija pasikvietė iš Sankt Peterburgo fizikos laboratorijos bendradarbį A. Geršūną, kuris padarė mokslinį pranešimą apie naujai atrastus spindulius, pademonstravo aparatūrą ir padarė plaštakos rentgenogramą su svetimkūniu — adata. Tai buvo pirmas mokslinis pranešimas apie rentgeno spindulius Vilniuje ir Lietuvoje. Keletą dienų anksčiau negu A.Geršūnas, Vilniaus visuomenę su rentgeno spinduliais supažindino apsukrus biznierius Maksas Resneris, pasivadinęs rūmų artistu. 1896 metų kovo 31 dienos laikraščio „Vilenskij vestnik“ Nr. 73 pirmajame puslapyje buvo išspausdinta telegrama, kurioje pranešama, kad balandžio 6 dieną Bajorų susirinkimų salėje bus demonstruojami profesoriaus Rentgeno X spinduliai, atliekamos rentgenogramos, pristatoma aparatūra, bus aptariami galutiniai rezultatai. Visa tai atliks rūmų artistas Maksas Resneris.

1996 m. lapkritį pirmąjį rentgeno kabinetą Vilniuje atidarė gydytojas F. Dembovskis. 1900 metais gydytojas L. Stemba Vilniuje atidarė antrąjį rentgeno kabinetą. Tais pačiais metais buvo atidarytas trečias rentgeno kabinetas Vilniaus žydų ligoninėje, kuriame dirbo gydytojas V. Šabadas, vėliau Sovietų Sąjungoje tapęs garsiu mokslininku. 1903 metais rentgeno aparatą įsigijo Vilniaus gydytojas Levas Ivanteris, kuris dirbo rentgenologu

Vilniuje iki mirties — 1942 metų. 1913 metais jaunas gydytojas J. Dilonas Vilniaus medicinos draugijos posėdyje padarė jau gana rimtą pranešimą apie plaučių, širdies, inkstų ir skrandžio rentgenologinį tyrimą. Vėliau jis, kaip ir V. Šabadas, tapo žymiu Sovietų Sąjungos mokslininku. Vilniaus lietuvių sanitarijos draugija Vilniaus lietuvių ligoninėje 1919 m. taip pat atidarė rentgeno kabinetą. Jame ilgą laiką dirbo tos ligoninės direktorius gydytojas rentgenologas Danielius Alseika, kuris 1926 metais Vilniuje mirė nuo spindulinės ligos. Dar 1896 m. rentgenologijos entuziastai gydytojai F. Dembovskis, L. Stemba, E. Kanas, J. Dilonas, V. Šabadas Vilniaus medicinos draugijoje skaitė pranešimus, demonstravo rentgenogramas, atkreipdami dėmesį į šio tyrimo diagnostines galimybes.

1926 m. galingesnį rentgeno aparatą įsigijo Vilniaus Šv. Jokūbo ligoninė, kurioje dirbo aukštos kvalifikacijos gydytojas rentgenologas A. Marcinčikas. Jis rentgenologijos mokėsi Vienoje, pas rentgenologijos pionierių ir vieną pirmųjų rentgeno spindulių aukų — Vienos profesorių Gvidą Holcknechtą. Čia taip pat rentgenologijos mokėsi ir paskui dirbo gydytoju rentgenologu Vladimiras Krotovas.

Pirmąjį rentgeno kabinetą buvusioje Kauno gubernijoje 1914 metais Kaune atidarė gydytojas L. Lapinas. Nepaisant didelio susidomėjimo rentgeno spinduliais, rentgeno kabinetai Lietuvoje steigėsi lėtai. 1920 metų „Medicinos" žurnalo duomenimis, Lietuvoje buvo žinomas tik vienas rentgenologas — chirurgas gydytojas J. Žemgulys. 1921 metais Kaune rentgeno aparatus įsigijo Karo ligoninė (vedėjas J. Žemgulys) ir Kauno miesto ligoninė (vedėja P. Kalvaitytė). 1922 metais buvo atidarytas naujas rentgeno kabinetas Tauragėje (vedėjas B. Zacharinas). 1923 m. rentgeno kabinetus atidarė Kauno žydų ligoninė (vedėjas B. Lehmanas), Šiaulių miesto ligoninė (vedėjas M. Mickus), taip pat buvo atidarytas privatus gydytojų B. Golacho ir J. Sudarskio rentgeno kabinetas Kaune. Be to, 1923 m. rentgeno aparatus moksliniams tyrimams įsigijo Kauno universiteto Medicinos fakultetas ir dar du privatūs gydytojai — S. Meras Panevėžyje ir G. Zelkė Šiauliuose. Kiek vėliau, 1925 metais, rentgeno aparatus įsigijo Kauno vaikų (vedėjas A. Matulevičius), Marijampolės apskrities ligoninė ir privatūs gydytojai J. Žemgulys Kaune ir B. Frendbergas Šiauliuose.

Tuo metu Lietuvoje profesionalių gydytojų rentgenologų nebuvo. Gydytojai rentgenologo specialybę įgydavo darbo vietos principu, dažniausiai užsienyje. Nei Vilniaus, nei Kauno universitetų Medicinos fakultetuose rentgeno-

logija nebuvo dėstoma. Dar 1923 metais gydytoja rentgenologė Paulina Kalvaitytė primygtinai siūlė įkurti rentgenologijos katedrą Kaune prie Universiteto Medicinos fakulteto, kurioje būtų dėstoma rentgenologija ne tik studentams medikams, bet ir rengtų gydytojus rentgenologus.

1925 m. buvo išleistas potvarkis, kuriame buvo įteisinta gydytojo rentgenologo specialybė ir 1927 m. — medicininės rentgenologijos egzaminų programa. Gydytojai, norėdami gauti iš Sveikatos departamento leidimą dirbti rentgenologu, turėjo išlaikyti nustatytus egzaminus ir gauti leidimą rentgeno kabinetui įkurti.

Iš pirmųjų specialistų rentgenologų Lietuvoje reikia paminėti gydytojas Pauliną Kalvaitytę, Oną Kerpauskaitę ir Eleną Jacevičaitę. Jos visos kilusios iš Žemaitijos, visos vidurinį mokslą baigė Telšiuose. Medicinos studijas pradėjo Sankt Peterburgo moterų medicinos institute. Jų studijas nutraukė prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Grįžusios į Lietuvą ir čia dar neradusios veikiančios aukštosios mokyklos, išvyko į Berlyną — rentgeno spindulių lopšį. Galbūt, tai ir nulėmė jų susidomėjimą rentgenologija — jauniausia medicinos mokslo šaka, kuri Vokietijoje tuo metu labai intensyviai ir visapusiškai buvo fizikų, medikų ir kitų studijuojama bei tobulinama. Ten jos atliko gydytojo rentgenologo specializaciją ir tapo pirmosiomis rentgenologėmis specialistėmis Lietuvoje.

Nuo 1925 iki 1940 metų gydytoja rentgenologė Ona Kerpauskaitė vadovavo Kauno valstybinės ligoninės rentgeno skyriui drauge su Elena Jacevičaite. Ir man, tada dar terapeutui, teko susidurti su jomis ligoninėje. 1940 m. mirus O. Kerpauskaitei, skyrių vadovauti perėmė E.Jacevičaitė. Gydytoja rentgenologė P. Kalvaitytė daugiau nei 14 metų vadovavo Kauno karo ligoninės rentgeno skyriui. P. Kalvaitytė ir O. Kerpauskaitė pirmosios pradėjo rengti darbo vietos principu gailestingąsias seseles rentgeno laborantėmis. Iš pirmųjų gailestingųjų seselių — rentgeno laborančių reikėtų paminėti Verutę Buterlevičienę, 50 metų išdirbusią rentgeno laborante, Marytę Andriuškevičiūtę, Stasę Stanišauskienę, Oną Birutienę, Domutę Rimkutę, Bronę Paknytę.

1922 metais P. Kalvaitytė pirmoji Lietuvoje parašė ir savo lėšomis išleido 28 puslapių knygelę lietuvių kalba „Rentgeno spinduliai (ką su jais galima ir ko negalima padaryti)", kuri buvo svarbus įnašas į rentgenologijos mokslo plėtrą Lietuvoje.

Nepaisant įvairių objektyvių sunkumų, 1926—1940 metais daug apskričių ir miestų ligoninių bei privačiai dirbančių gydytojų buvo įsigiję rentgeno apa-

ratūrą. 1940 metų Sveikatos apsaugos komisariato ataskaitų duomenimis, tuo metu Lietuvoje buvo 47 rentgeno aparatai, iš jų 39 ligoninėse ir sanatorijose, 8 privačiuose kabinetuose. Iš tuo metu buvusių 22 apskričių ligoninių rentgeno aparatus turėjo 15, kuriose dirbo tik specialistai rentgenologai. Rentgenologais dažnai dirbo chirurgai, pavyzdžiui, J. Žemgulys Kauno karo ligoninėje, B. Zacharinas Tauragės apskrities ligoninėje, B. Zenkovičius Kretingos apskrities ligoninėje ir kt.

Siekiant sutvarkyti rentgenologijos darbą Lietuvoje, 1940 m. buvo sudarytas planas rentgenologijos tarnybai plėtoti, kurį įvykdyti sužlugdė prasidėjęs II pasaulinis karas. Atkuriant ir vystant rentgenologinę pagalbą Lietuvoje didelės reikšmės turėjo 1945 m. įkurtos Lietuvos sveikatos apsaugos ministerijos Rentgeno fiziocentras, kurio vadovu buvo paskirtas specialistas rentgenologas med. dr. Vladimiras Krotovas.

Nuo 1959 iki 1960 metų Rentgeno stočiai, kuri buvo įkurta vietoje Rentgeno fiziocentro, vadovavo gydytojas rentgenologas Vytautas Gurauskas. 1960 metais Rentgeno stotis buvo reorganizuota į 5 rentgeno-radiologijos skyrius prie respublikinių ligoninių: Vilniuje — vedėja Vitalija Vitkienė, Kaune — vedėja Aldona Rainienė, vėliau Julius Čižauskas, Klaipėdoje — vedėjas Feliksas Čiuvinskas, Šiauliuose — vedėjas Juozas Milaknis, Panevėžyje — vedėja Henrieta Čiplienė, vėliau Zinaida Merkienė. Visi šių skyrių vedėjai iki 1982 metų buvo ir minėtų zonų vyriausieji specialistai rentgenologai. 1982 metais, panaikinus respublikines ligonines su joms priklausančiais rentgeno-radiologiniais skyriais Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje, liko du rentgeno-radiologiniai skyriai: Vilniuje (vedėja V.Vitkienė) ir Kaune (vedėjas J. Čižauskas) iki 1993 metų. Reorganizavus Lietuvoje rentgenologinę tarnybą, nuo 1993 metų universitetinėje Santariškių ligoninėje Vilniuje, vietoj buvusio Rentgeno radiologijos skyriaus atidarytas Radiologijos centro Radiologijos kontrolės skyrius (vedėja habil. med. dr. V. Vitkienė). Toks pats skyrius atidarytas Radiologinėje klinikoje Kaune (vedėjas gyd. J. Čižauskas).

1954 metais Sveikatos apsaugos ministerijoje įsteigtas respublikos vyriausiojo radiologo etatas, kurį iki 1967 metų užėmė med. m. kand. Vincas Lapinskas. Nuo 1967 iki 1991 metų respublikos vyriausiuoju etatiniu radiologu dirbo med. m. kand. Kazys Juškevičius, o nuo 1991 metų iki 1993 dirbo neetatiniu radiologu. Nuo 1993 m. neetatiniu respublikos vyriausiuoju rentgenologu dirbo med. m. dr. Romualdas Dobrovolskis.

Rentgenologija aukštojoje mokykloje

Kaip minėta iki Antrojo pasaulinio karo nei Vilniaus universitete, nei Vytauto Didžiojo universitete Kaune rentgenologijos kursas nebuvo dėstomas. Dauguma gydytojų rentgenologo specialybę įsigydavo užsienyje, darbo vietos principu pas rentgenologą specialistą arba tiesiog savo jėgomis.

1946—1948 metais rentgenologijos kursą studentams Vilniaus universiteto Medicinos fakultete skaitė gydytojas rentgenologas Antanas Grigelis, kuris savo rentgenologijos žinias gilino Austrijoje ir Šveicarijoje pas garsius to meto profesorius. Ten dirbdamas susidomėjo jonizuojančiosios spinduliuotės įtaka sėklų daigumui ir derliui. Šiuo ir kitais klausimais paskelbė keletą straipsnių ir parengė rentgenologijos vadovėlio studentams pirmąją dalį, kuri nebuvo išspausdinta dėl politinio neįžvalgumo.

1947 metais iš Maskvos į Vilnių atvyko dirbti gydytoja rentgenologė med. m. kand. Dina Kuncevič įkandin savo vyro akušerio ginekologo profesoriaus A. Kuncevič, kuris, kaip lietuvių kilmės ir gimęs Lietuvoje, atvyko dirbti į Lietuvą. Jauna ir energinga gydytoja rentgenologė D. Kuncevič įsidarbino Specialiojoje poliklinikoje Rentgeno skyriaus vedėja ir Medicinos fakultete (turėjo pusę vyresniojo dėstytojo etato) dėstė rentgenologijos kursą studentams. 1962 metais D. Kuncevič apgynė medicinos daktaro disertaciją, 1950 metais jai suteiktas mokslinis docentės ir 1964 metais profesorės mokslinis vardas.

Labai didelis Kauno rentgenologų įnašas į rentgenologijos mokslo vystymąsi Lietuvoje. 1956 metais Kauno medicinos institute buvo įkurta pirmoji Rentgenologijos ir radiologijos katedra, kuriai pradėjo vadovauti docentas medicinos mokslų kandidatas Petras Jašinskas. 1972—1977 metais jai vadovavo docentas medicinos mokslų kandidatas Eduardas Keleras, nuo 1977 m. — profesorius Liubomiras Gradauskas. Katedrą perorganizavus į Radiologijos kliniką, jai vadovauti 1994 m. išrinktas profesorius hab. med. dr. Zigmuntas Satkevičius. Kauno universiteto Rentgenologijos ir radiologijos, dabar Radiologijos klinika, atliko ir dabar atlieka labai svarbų pedagoginį, mokslinį bei praktinį klinikinį darbą. Joje sėkmingai vykdoma gydytojų rentgenologų pirminė specializacija, teminis tobulinimasis ir (dabartiniais metais) radiologijos rezidentūra.

Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra

Ilgus metus nei Vilniaus universitete, nei Kauno Medicinos institute nebuvo rentgenologijos katedros. Pokario metais Vilniuje rentgenologijos ir radiologijos kursą studentams medikams bei gydytojams pirminės specializacijos ir teminio tobulinimosi cikluose paskaitas skaitė dėstytojai, kurie dirbo įvairiose Medicinos fakulteto katedrose. Stengdamasis pagerinti mokomąjį ir mokslinį šių dėstytojų darbą, Medicinos fakultetas visą laiką prašė Universiteto vadovybę įkurti atskirą Rentgenologijos ir radiologijos katedrą. Medicinos fakulteto dekanas docentas Salezijus Pavilonis net buvo numatęs į Katedros vedėjo postą siūlyti buvusį bendradarbį docentą med. m. kand. Vincą Lapinską, kuris neseniai buvo išėjęs iš Sveikatos apsaugos ministerijos vyriausiojo radiologo pareigų. Doc. V. Lapinskas kartą klausė mudviejų su M. Šneideriu patarimo, kas geriau būtų — dirbti pedagoginį darbą katedroje ar mokslinį klinikinį darbą. Aš jam atsakiau visai atvirai, kad dirbdamas pedagoginį darbą, visas žinias atiduodi kitiems, tau nieko nebelieka, o dirbant mokslinį darbą — visos žinios lieka tau.

1968 m. birželio 15 d. man grįžus iš kitų skyrių į rentgeno kabinetą, rentgeno laborantė Aldona Vasiliauskaitė pranešė, kad neseniai skambino Vilniaus universiteto rektorius profesorius Jonas Kubilius ir prašė jam paskambinti. Šį pokalbį girdėjo ir mano bendradarbiai — M. Šneideris ir V. Gurauskas. Na ir prasidėjo tardymas. Ar tik mane nekviečia pereiti dirbti į numatomą įkurti Rentgenologijos katedrą. Aš visais įmanomais būdais įrodinėjau, kad niekas manęs, tokio politinio nusidėjėlio negali kviesti dirbti pedagoginio darbo. Be to, aš ir pats nerizikuočiau žengti tokio žingsnio. Tačiau bendradarbių įtarimų nepajėgiau išsklaidyti. Likęs vienas rentgeno kabinete paskambinau rektoriui ir susitarėme po poros dienų susitikti Universitete, jo kabinete.

Mes abu, kaip raseiniškiai, radome bendrą kalbą apie savo kraštą, Universitetą ir, žinoma, apie rentgenologiją. Man susidarė įspūdis, kad rektorius pasikvietė mane, norėdamas pasikonsultuoti apie rentgenologijos darbo reorganizavimą. Pradžioje rektorius atsargiai paminėjo atsiradusį laisvą rentgenologo ftiziatro etatą. Aš išsakiau savo požiūrį, kad norint rimtai sutvarkyti rentgenologijos dėstymą ir mokslinį darbą, reikėtų surinkti į vieną krūvą po įvairias katedras išsisklaidžiusius dėstytojus ir įkurti atskirą Rentgenologijos katedrą. Rektorius visiškai sutiko su mano siūlymu. Kadangi katedroje turi būti ne mažiau

kaip penki dėstytojai, o tiek rentgenologų dėstytojų nėra, rektorius pasiūlė prijungti kelis ftiziatrijos kurso dėstytojus. Iškilo klausimas, kaip pavadinti naująją katedrą. Katedros pavadinimas turėjo būti ir trumpas ir dalykinis. Po ilgo svarstymo buvo nutarta ją pavadinti Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra. Kitas rektoriaus klausimas buvo, ką aš rekomenduočiau skirti katedros vedėju. Aš paminėjau profesorę D. Kuncevič, docentą Vincą Lapinską, docentę Aldoną Bartusevičienę, bet ties kiekviena pavarde buvo pasakyta „ne". Aš suglumau ir pasijutau nejaukiai. Tuomet rektorius kreipėsi klausdamas, ar aš nesutikčiau būti katedros vedėju. Dar labiau suglumau, net išsigandau. Po ilgos pauzės aš išdėsčiau visus kontrargumentus. Tada rektorius pareiškė, kad klausimą dėl mano tinkamumo dirbti Univerşitete, jis sutvarkys pats. Po tokio patikinimo, nors ir nenoriai, visgi sutikau priimti rektoriaus pasiūlymą užimti naujai kuriamos katedros vedėjo postą. Nors rektorius paprastai pats asmeniškai tvarkė Universiteto kadrų reikalus, bet tą kartą pasakė turįs pasikalbėti ir su Medicinos fakulteto dekanu, tuo labiau, kad dekanatas turi savo numatytą kandidatą į šį postą. Iki katedros vedėjo rinkimų laikinai eiti katedros vedėjo pareigas rektorius manė skirti docentę Aldoną Bartusevičienę. Kaip jauniausia, ji nepretenduos į vedėjus ir kartu netrukdys išrinkti numatytą kandidatą. Atsisveikindamas rektorius pažadėjo pranešti apie svarstymo rezultatus. Iš Universiteto išėjau prastos nuotaikos. Juk, dirbdamas Onkologijos institute, turėjau gerai mokamą, ramų darbą.

Rektoriaus teikimu ir Vilniaus universiteto Tarybos nutarimu 1968 metų rugsėjo 6 dieną oficialiai buvo įkurta Medicinos fakulteto Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra. Laikinai einančia Katedros vedėjos pareigas buvo paskirta docentė Aldona Bartusevičienė.

Į naujai įkurtą Katedrą rentgenologijos, radiologijos ir ftiziatrijos specialybei dėstyti buvo perkelti dėstytojai iš įvairių katedrų: iš Propedeutikos katedros — prof. med. mokslų dr. Dina Kuncevič (rentgenologė) ir med. mokslų kand. Vincas Lapinskas (rentgenologas-radiologas), iš Fakultetinės terapijos katedros — docentė med. mokslų dr. Birutė Ignatavičienė (ftiziatrė), docentė, med. mokslų kand. Aldona Bartusevičienė (rentgenologė) ir docentė med. mokslų kand. Birutė Purvaneckienė (ftiziatrė). Iki katedros vedėjo rinkimų laikinai eiti katedros vedėjo pareigas buvo pavesta docentei Aldonai Bartusevičienei. Iki katedros įkūrimo rentgenologijos kursą studentams skaitė tik profesorė D. Kuncevič, radiologijos kursą — docentas V. Lapinskas, ftiziatrijos kursą — docentė B. Purva-

neckienė. Kadangi Medicinos fakultetas talkino 1962 m. įsikūrusiam Gydytojų tobulinimosi fakultetui, tai gydytojų tobulinimosi ciklų metu ftiziatrijos kursą gydytojams kursantams skaitė — docentė Birutė Ignatavičiūtė. Docentė A. Bartusevičienė skaitė rentgenologijos kursą ir vedė praktikos darbus pradžioje terapijos specialybės gydytojams kursantams, o vėliau gydytojų rentgenologų pirminės specializacijos bei teminio tobulinimosi kursuose. Naujai įkurtoji katedra neturėjo jai skirtų patalpų ir laikinai prisiglaudė Raudonojo kryžiaus ligoninės rentgeno kabinete, kur dirbo doc. A. Bartusevičienė.

1968 m. rudenį Vilniaus universitete buvo paskelbtas konkursas naujai įkurtos Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedros vedėjo ir dar vieno rentgenologijos docento vietai užimti. Katedros vedėjo vietai užimti konkurse dalyvavo profesorė D. Kuncevič, docentė A. Bartusevičienė ir vyresnysis mokslinis bendradarbis K. Ambrozaitis. Docentas V. Lapinskas, sužinojęs, kad Universitetas yra rimtai nutaręs palaikyti med. mokslų dr. Kazio Ambrozaičio kandidatūrą, savo pareiškimą ir dokumentus atsiėmė. Tuo tarpu D. Kuncevič, nors ir žinodama, kad dėl jos ypatingo charakterio ir lietuvių kalbos nemokėjimo, tikrai nebus išrinkta, tikėjosi konkursą laimėti. Docentė A. Bartusevičienė taip pat nutarė pamėginti dalyvauti konkurse.

Aš dokumentus konkursui pateikiau paskutinis, tik po rektoriaus užtikrinimo, kad mano kandidatūra rimtai apsvarstyta ir jai pritarta.

Konkurso būdu Vilniaus universiteto mokslinėje taryboje Katedros vedėju ir einančiu profesoriaus pareigas buvau išrinktas nuo 1969 metų sausio 1 d. Papildomai, eiti docentės pareigas buvo paskirta Kauno respublikinės klinikinės ligoninės Vaikų tuberkuliozės skyriaus vedėja rentgenologė pulmonologė med. mokslų dr. Melanija Kiauleikienė.

Įsikurti Katedrai buvo labai sunku. Iš karto patalpų jai nebuvo skirta. Dekanatas, primygtinai reikalaujant chirurgams, katedrai lyg ir numatė patalpas Vilniaus klinikinės Antakalnio ligoninės Rentgeno skyriuje. Tačiau paaiškėjo, kad nei chirurgai, nei kardiologai, kurie buvo užėmę šias patalpas, jų nenorėjo grąžinti Rentgeno skyriui.

Pagalbos kreipiausi į Raudonojo kryžiaus ligoninės vyriausiąjį gydytoją. Norėdamas padėti, ligoninės vyriausias gydytojas, pats rentgenologas, Vytautas Žygas pasiūlė Raudonojo kryžiaus ligoninėje labai kuklias, ligoninės kiemo vartų sienoje esančias patalpas. Farmacijos valdybos inžinieriaus ir mano draugo iš

Vorkutos lagerio laikų Antano Čepo iniciatyva ir rūpesčiu iš vaistinių remonto likučių buvo įrengta nedidelė auditorija ir katedros dėstytojų kambarys. Dvejus metus teko dirbti tose ankštose patalpose. Atlikus kapitalinį Raudonojo kryžiaus ligoninės remontą, 1972 metais katedra gavo patalpas personalui, auditorijas mokymui ir atskirus rentgeno kabinetus, skirtus dirbti katedros dėstytojams. Susidarė galimybė tinkamai atlikti pedagoginį, klinikinį ir mokslinį darbą. Kai kurie dėstytojai pagal profilį dirbo kitose miesto klinikinėse bazėse.

Radiologijos kursas (docentas med. mokslų dr. V. Lapinskas) buvo dėstomas Vilniaus klinikinėje ligoninėje Antakalnyje, o vėliau iš dalies buvo perkeltas į Raudonojo kryžiaus ligoninės Radiologijos skyrių. Dėstytojai ftiziatrai (docentė med. mokslų dr. B. Ignatavičiūtė, docentė, med .mokslų kand. B. Purvaneckienė) dirbo Lietuvos tuberkuliozės mokslinio tyrimo institute. Ten taip pat buvo sudarytos minimalios pedagoginio, klinikinio ir mokslinio darbo sąlygos.

Santariškėse pastačius Respublikinę Vilniaus klinikinę ligoninę, katedra ir dėstytojai rentgenologai 1982 m. persikėlė dirbti į šią ligoninę. Dėstytojai ftiziatrai ir radiologas liko dirbti savo senose vietose. Tačiau ne visiems katedros persikėlimas į Santariškių ligoninę patiko.

Jauniems specialistams rengti 1972—1975 metams buvo įkurta rentgenologijos specialybės stacionarinė aspirantūra, į kurią įstojo gydytojas Algimantas Želvys, dirbęs gydytoju rentgenologu Šilalės ligoninėje. Baigęs aspirantūrą, A. Želvys pradėjo dirbti katedroje asistentu. Didėjant ftiziatrijos pedagoginiam krūviui, 1971 m. konkurso tvarka į Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedrą buvo priimtas Respublikinio tuberkuliozės dispanserio ftiziatras gydytojas Stasys Urbonavičius, kuris išdirbo šioje Katedroje asistentu iki 1987 metų. Jam išėjus, tais pačiais metais konkurso būdu asistentu buvo išrinktas med. m. kand. Kęstutis Miškinis.

Po 1973 m. lėktuvo katastrofos ties Možaisku, kuriame žuvo trys Vilniaus universiteto Vaikų katedros dėstytojai, prof. Melanija Kiauleikienė Universiteto rektoriaus įsakymu 1974 m. buvo atleista iš profesorės pareigų Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedroje ir kaip pediatrė perkelta dirbti į Vaikų ligų katedrą.

Įsikūrus katedrai, reikėjo sukurti atitinkamus viduriniojo personalo kadrus. Medicinos fakultetas buvo skyręs katedrai tik vieną laboranto etatą; 1969—1972 m. laborante dirbo studentė Violeta Raichelytė. Vieno darbuotojo nepakako, tuo labiau, kad laborantė V. Raichelytė, kaip studentė, oficialiai gaudavo atostogas per sesijas egzaminams laikyti, taigi tuomet katedroje nebuvo kam dirbti. Padė-

tis kiek pagerėjo, kai vietoje V. Raichelytės nuo 1972 m. atėjo dirbti Teresė Petrikienė. Tačiau raštinės darbams atlikti ir padėti vykdyti mokslinius darbus vienos laborantės nepakako. Tuo metu katedra intensyviai dirbo mokslinius darbus panaudojant elektrorentgenografiją. Man, kaip katedros vedėjui, pasisekė įtikinti Lietuvos Aukštojo ir specialaus viduriniojo mokslo ministeriją ir jos Planavimo skyrių, apeinant Universiteto vadovybę, skirti inžinieriaus ir dviejų mokymo meistrų etatus darbui su aparatūra. Šitaip katedrai gavome specialaus pagalbinio personalo 3,5 etato. Nuo 1975 m. atėjo dirbti inžinierius Edmundas Beneta, baigęs Vilniaus Politechnikumo elektromechaninės aparatūros montažo ir remonto specialybę. E. Benetai išėjus, tais pačiais 1976 metais jo vietoje inžiniere pradėjo dirbti (dirbo iki 1992 m.) Eugenija Sauliūtė-Jurkienė. Katedros mokymo meistrais nuo 1975 metų dirbo Teresė Petrikienė ir Rima Matulaitienė, kuri, turėdama meninių gabumų, parengė daug brėžinių bei iliustracijų katedros leidiniams. Be to, trumpą laiką katedroje mokymo meistre dirbo Nijolė Pulokaitė (1974) ir laborante — Alicija Vyšnevska (1975).

1962 metais Vilniaus universitete buvo įkurtas Gydytojų tobulinimosi fakultetas, kuris pradžioje naudojosi ir Medicinos fakulteto katedromis bei klinikinėmis bazėmis, o vėliau įkūrė savo katedras. Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra, nors ir priklausė Gydytojų tobulinimosi fakultetui, vienintelė iš naujųjų katedrų ir toliau dėstė studentams medikams rentgenologijos, radiologijos bei ftiziatrijos kursą.

Gydytojų tobulinimosi fakulteto dekanu iki 1991 m. dirbo labai energingas profesorius neurologas Petras Visockas. Jam išėjus, konkurso tvarka dekanu buvo išrinktas docentas med. mokslų kand. Petras Šileikis, kuris dirbo iki Gydytojų tobulinimosi fakulteto panaikinimo.

Katedros pedagoginė ir mokslinė veikla

Per visą savo gyvavimo laikotarpį Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra atliko labai svarbų pedagoginį darbą, dėstant rentgenologijos ir ftiziatrijos kursą studentams medikams ir rengiant rentgenologus, radiologus bei juos tobulinant.

Iki 1971 m. rentgenologijos kursą studentams medikams skaitė rusiškai, per dvidešimt trejus metus neišmokusi lietuvių kalbos, prof. D. Kuncevič. Tokiu dėstymu buvo nepatenkinti ir studentai, ir Universiteto vadovybė. Todėl rent-

genologijos kursą studentams medikams nuo 1971 m. pradėjau skaityti aš. Pradžioje vedžiau ir praktikos darbus, vėliau juos vedė prof. V. Lapinskas ir asistentas A. Želvys. Radiologijos kursą studentams medikams nuo 1968 m. skaitė ir praktikos darbus vedė prof. V. Lapinskas. Ftiziatrijos kursą studentams medikams skaitė ir praktikos darbus visą laiką vedė doc. B. Purvaneckienė. Praktikos darbus jai padėjo vesti asistentas S. Urbonavičius, o vėliau ir asistentas med. mokslų kand. K. Miškinis.

Paskaitos ir praktikos darbai buvo atliekami griežtai pagal Sąjunginės ministerijos parengtą programą ir jos retus patobulinimus. Padėjome daug pastangų, siekdami padidinti rentgenologijos ir radiologijos dėstomų valandų skaičių pagal bendros katedrų programos siūlymus, tačiau tikslo pasiekti nepasisekė. Nė viena katedra nesutiko atiduoti jai skirtų rentgenologijos paskaitų valandų teisėtiems radiologijos specialybės šeimininkams — Rentgenologijos katedrai.

Gydytojų tobulinimosi fakultete gydytojams kursantams rentgenologijos kursą dėstė prof. K. Ambrozaitis, prof. A. Bartusevičienė ir prof. V. Lapinskas, ftiziatrijos kursą — prof. B. Ignatavičiūtė. Pagrindinės gydytojų kursantų kvalifikacijos kėlimo formos buvo: pirminė specializacija, bendro ir teminio tobulinimosi ciklai. Pirminės specializacijos ciklų trukmė buvo 5 mėn., bendro tobulinimosi — 4 mėn., o teminio tobulinimosi — 1—2 mėn. Ypač buvo populiarūs 1 mėn. teminio tobulinimosi ciklai. Buvo pageidaujama juos dar sutrumpinti iki 2—3 savaičių.

Per visą katedros gyvavimo laikotarpį (1968—1992) buvo suorganizuoti 159 rentgenologijos ir ftiziatrijos specialybės ciklai, kuriuose tobulinosi 1 553 gydytojai kursantai. Radiologijos specialybės pirminės specializacijos bei teminio tobulinimosi ciklų katedra neorganizavo. Šį darbą atlikdavo atitinkamų medicinos įstaigų radiologijos skyriai. Iš bendro ciklų skaičiaus rentgenodiagnostikos pirminės specializacijos buvo 10 ciklų, rentgenodiagnostikos bendro tobulinimosi — 23, virškinamojo trakto — 17, širdies ir kraujagyslių sistemos — 13, kaulų ir sąnarių — 12, kvėpavimo organų ir tarpuplaučio — 10, elektrorentgenografijos — 6, tam tikrais rentgenodiagnostikos klausimais — 3, urogenitalinės sistemos — 2.

Ftiziatrijos specialybės bendro tobulinimosi ciklų buvo 7 ir 44 teminio tobulinimosi ciklai, iš jų: suaugusiųjų kvėpavimo organų tuberkuliozės diferencinė diagnostika — 17, vaikų kvėpavimo organų tuberkuliozė — 10, kvėpavimo organų tuberkuliozė (diagnostika, klinika, gydymas) — 10, ftiziopulmo-

nologija — 7, vaikų tuberkuliozės rentgenodiagnostika — 6, diseminuotos plaučių ligos — 1.

Pirmaisiais katedros darbo metais pirminės specializacijos ir bendro tobulinimosi ciklai buvo organizuojami kasmet, nes stigo praktiniam darbui parengtų specialistų. Vėliau, atsiradus daugiau gydytojų rentgenologų ir ftiziatrų, pradėta organizuoti beveik tik teminio tobulinimosi, dažniausiai 1 mėnesio trukmės, ciklai.

Be gydytojų rentgenologų bei ftiziatrų rengimo ir tobulinimo, katedra organizavo 4 ultragarso specialybės ciklus, iš jų 2 pilvo ertmės organų ultragarsinės diagnostikos ir 1 intervencinės echoskopijos ciklą. Buvo imtasi žygių sujungti rentgenologijos ir ultragarso specialybes.

Katedra visą laiką stengėsi visokeriopai padėti ne tik savo ligoninės, bet ir atvykstantiems iš tolesnių ligoninių gydytojams praktikams. Katedros dėstytojai geranoriškai prisidėjo prie internų bei klinikinių ordinatorių rengimo. Internams ir klinikiniams ordinatoriams buvo leidžiama lankyti pirminės specializacijos, bendro tobulinimosi bei norimų teminio tobulinimosi ciklų paskaitas.

Dėl to klinikiniai ordinatoriai ir, ypač internai, būdavo gerai parengiami. Keletą metų aš buvau klinikinės ordinatūros rentgenologijos specialybės rengimo metodinės mokymo dalies vadovas ir egzaminatorius. Prof. A. Bartusevičienė talkininkavo stomatologų bei terapeutų ciklams, skaitydavo jiems rentgenologijos kursą.

Per 25 savo gyvavimo metus katedra išugdė nemažai aukštos kvalifikacijos mokslininkų, kurie apgynė disertacijas. Prof. K. Ambrozaitis buvo 4 daktaro disertacijų mokslinis konsultantas (M. Kiauleikienė, V. Lapinskas, A. Sviklius, A. Bartusevičienė) ir trijų kandidato disertacijų mokslinis vadovas (L. Gradauskas, J. Juškevičius, A. Želvys), prof. V.Lapinskas — 2 (K. Paltanavičius, S. Vaičiulis), prof. D. Kuncevič — 1 (A. Šalčiūtė) kandidato disertacijos vadovai.

Katedros dėstytojai buvo aukštos kvalifikacijos, beveik visi turėjo medicinos mokslų daktaro (6) bei medicinos mokslų kandidato (3) mokslinį laipsnį. Jie savo disertacijose nagrinėjo aktualias rentgenologijos, radiologijos ir ftiziatrijos problemas, kurias vėliau nagrinėjo dirbdami pedagoginį darbą katedroje. D. Kuncevič savo daktaro disertacijoje (1960) nagrinėjo storosios žarnos vėžio rentgenodiagnostiką, K. Ambrozaitis — viršutinės skrandžio dalies vėžio rentgenodiagnostiką (1966), B. Ignatavičiūtė — pilvo ertmės organų tuberkuliozės gydymą (1966), M. Kiauleikienė — ankstyvąją diferencinę vaikų lėtinių

pneumonijų diagnostiką (1967), V. Lapinskas — elektrorentgenografijos reikšmę klinikinėje rentgenodiagnostikoje (1969), A. Bartusevičienė — kompleksinį rentgenologinį tyrimą po plaučių rezekcijos (1973). Kandidato disertacijų tematika apėmė tuberkuliozinių bronchadenitų gydymą preparatais nuo tuberkuliozės ir neobenzinoliu (B. Purvaneckienė, 1964), naujagimių vakcinaciją skirtingomis BCŽ vakcinos dozėmis (K. Miškinis, 1986), elektrorentgenografijos panaudojimą lėtinių tulžies pūslės takų ligų diagnostikai (A. Želvys, 1987).

Už sėkmingą pedagoginį ir mokslinį darbą Vilniaus universitetas šešiems mokslų daktarams suteikė profesoriaus mokslinį vardą: D. Kuncevič (1966), K. Ambrozaičiui (1970), B. Ignatavičiūtei (1970), M. Kiauleikienei (1974), V. Lapinskui (1975), A. Bartusevičienei (1977). Taip radosi vienintelė Universitete katedra, kurioje buvo šeši mokslų daktarai profesoriai ir tik vienas mokslų kandidatas. Įvairiomis iškilmingomis progomis Universiteto vadovybė, ypač prorektorius docentas Bronius Sudavičius, negailėdavo pagyrų Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedrai. Kad būtų vienoje katedroje tiek daug profesorių, mokslo daktarų, buvo unikalus atvejis mokslo pasaulyje. Paprastai, katedrai vadovauja profesorius, jo padėjėju būna docentas ir rečiau profesorius. Visi kiti darbuotojai būna docentai ir asistentai. Nusistovėjusi praktika rodo, kad, profesoriumi tapęs asmuo privalo užimti vadovo postą. Tada jis turėtų galimybę vadovauti ir savo mokyklai. Intensyvaus mokslinio darbo tokie aukštos kvalifikacijos specialistai jau paprastai nedirba, bet aktyviai reiškiasi pedagoginiame darbe. Svarbiausia turėti katedroje gerų docentų ir asistentų. Jie siekia mokslo viršūnių ir ypač daug nuveikia. Labai taikliai šiuo klausimu pašmaikštavo Medicinos fakulteto dekanas profesorius S. Pavilonis, sakydamas, kad neužimantys vadovaujančių vietų profesoriai yra generolai be armijų. Taigi mūsų katedroje irgi buvo keletas tokių generolų be armijų. Prorektorius doc. Br. Sudavičius rimtai priekaištavo, kad tokioje solidžioje katedroje yra tik vienas komunistų partijos narys (doc. B. Purvaneckienė). Į tuos priekaištus aš, nors ir nepartinis, tačiau katedros vedėjas, turėjau atkreipti dėmesį ir padaryti tam tikras išvadas. Laimė, labai greitai į komunistų partiją įstojo prof. A. Bartusevičienė ir kiek vėliau asistentas S. Urbonavičius. Tada katedroje buvo jau trys partijos nariai. Nuo šio momento daugiau priekaištų dėl mūsų katedros partiškumo negirdėjome. Juo labiau, kad prof. A. Bartusevičienė labai greitai pradėjo kilti labai aukštais partijos hierarchijos laiptais: netrukus tapo Universiteto partijos komiteto biuro narė ir iškilmingomis progomis sėdėdavo greta rektoriaus.

Visi dėstytojai pedagoginį ir klinikinį darbą atlikdavo katedroje bei savo klinikinėse bazėse. Jokių antraeilių pareigų ar pašalinių darbų neturėjo. Tačiau prof. A. Bartusevičienė išimties tvarka 1983—1989 metų laikotarpiui buvo išrinkta Universiteto estetinio lavinimosi katedros vedėja, o vėliau tapo visuomeninių profesijų fakulteto dekane ir liko dirbti Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedros profesore. Dėl to ji daug laiko praleisdavo Universiteto vadovybės aplinkoje.

Pagal Universiteto nustatytą programą, katedra nagrinėjo dvi problemas: virškinimo ir virškinamojo trakto organų fiziologiją ir patologiją bei kvėpavimo organų fiziologiją ir patologiją. Pirmąją problemą nagrinėjo rentgenologai, antrąją — ftiziatrai, rentgenologai ir pulmonologai. Pagal kiekvieną problemą buvo numatytos 2—3 atskiros temos, kurias dvejus trejus metus, o vėliau 5 metus kolektyviai vykdydavo 2—3 darbuotojai. Rentgenologai kūrė naujas metodikas ir techniką storosios žarnos ir stemplinės diafragmos angos išvaržai diagnozuoti, tobulino elektrorentgenografijos metodo panaudojimą virškinamojo trakto organų, priedinių veido ančių ligų, taip pat funkcinių kvėpavimo organų pokyčiams tirti, tyrė ektrorentgenokimografijos panaudojimą diagnozuojant lėtinę pneumoniją ir kai kurias kitas vaikų plaučių ligas, analizavo rentgenologinį krūtinės ląstos vaizdą po plaučių rezekcijos, tobulino radioizotopinę renoskenografiją.

Katedros dėstytojų ftiziatrų kolektyvinių darbų temos:

1. ilgai besigydančių ligonių metatuberkuliozinių pneumosklerozių dažnis ir pobūdis, 2. liekamųjų reiškinių po plaučių uždegiminių ligų diagnostika ir gydymas bei rentgenografijos reikšmė, nustatant šias ligas,
3. liekamųjų židinių dinamika studentų organizme po persirgtos plaučių tuberkuliozės,
4. diseminuota plaučių tuberkuliozė endeminio kritimo etape,
5. tuberkuliozės infekcija ir jos diferencine diagnostika,
6. nustatytų retų diseminuotų plaučių ligų su diseminuota plaučių tuberkulioze diferencinės diagnostikos ypatumai,
7. elektrorentgenografijos panaudojimo galimybės, tiriant nespecifines plaučių ligas,
8. tuberkuliozės ir plaučių ligų klinika, diagnostika ir diferencinė rentgenodiagnostika.

Katedros mokslinio darbo srityje svarbią vietą užėmė medicininės elektrorentgenografijos plėtojimas ir jos tikslingas panaudojimas klinikinėje praktikoje, nustatant įvairių organų ligas. Elektrorentgenografijos metodo parengimo darbai medicinos praktikoje buvo atliekami glaudžiai bendradarbiaujant su vieninteliu tokio pobūdžio institutu Sovietų Sąjungoje — Elektrografijos mokslinio tyrimo institutu Vilniuje. Institute buvo kuriami elektrografiniai aparatai, elektrografinės seleno plokštelės, ryškalai, kurie buvo pateikiami katedrai išbandyti ir rengti metodikas, kaip su jais dirbti.

Elektrorentgenografijos metodo taikymo klinikinėje praktikoje klausimu katedros darbuotojai vieni ir su bendraautoriais parašė ir paskelbė daugiau kaip 300 mokslinių straipsnių, mokymo planų ir programų. Katedroje buvo organizuojami specialūs 1 mėnesio teminiai tobulinimosi ciklai parengti gydytojus rentgenologus dirbti elektrorentgenografijos srityje. Šiuo tikslu buvo sudaryti du mokymo planai ir programos (1974, 1977) ir vienas (1981) Centriniam gydytojų tobulinimosi institutui Maskvoje, pritaikytas naudotis juo visoje Sovietų Sąjungoje. Katedra iš viso organizavo 6 ciklus, kuriuose buvo parengti 43 gydytojai rentgenologai. Mokymo planus ir programas teminiams ciklams teko man parengti ir dėstyti.

Katedros dėstytojai nuolat domėjosi medicinos mokslo pažanga ir įgytas savo žinias panaudodavo pedagoginiame ir moksliniame darbe. Pedagoginių kadrų kvalifikacijos kėlimo kursai buvo organizuojami žymiausiuose Sovietų Sąjungos moksliniuose institutuose, dėstytojų tobulinimosi cikluose pagal atitinkamą pedagoginio darbo profilį.

Katedros dėstytojai buvo išvykę išklausyti 45 ciklų: A. Bartusevičienė — 8, B. Ignatavičiūtė — 7, B. Purvaneckienė — 7, K. Ambrozaitis — 5, A. Želvys — 5, V. Lapinskas — 4, S. Urbonavičius — 4, K. Miškinis — 1. Beveik visi Katedros dėstytojai buvo išvykę trumpų komandiruočių į užsienį susipažinti su jų pedagoginio ir mokslinio darbo veikla pagal profilį. Dažniausiai buvo vykstama į Vokietiją (Magdeburgą, Erfurtą, Greifsvaldą, Berlyną), į Čekoslovakiją (Praha) ir kt. Katedra palaikė glaudžius ryšius su daugeliu užsienio mokslo įstaigų ir jų mokslininkais: Magdeburge (G.Freitag ir J. Freitag), Erfurte (E. Šumanu. F.H. Glazeriu, F. Asmanu), Berlyne (G. Lies), Prahoje (J. Bruna), Suomijoje (E. Koivisto), Londone (J. W. Boag), JAV (E. Gedgaudu, A. Skuču) ir kt.

Iš viso katedroje buvo paskelbti: 858 darbai, tarp jų 18 knygų, kurių autoriais ir bendraautoriais buvo: K. Ambrozaitis — 14, A. Bartusevičienė — 6, V. Lapinskas — 3, B. Ignatavičiūtė — 2, D. Kuncevič — 1, taip pat buvo parengta 8 mokymo priemonės, 16 metodinių nurodymų, 10 atmenų. Buvo pateikta 44 racionalizaciniai pasiūlymai (V. Lapinskas — 20, K. Ambrozaitis — 11, A. Bartusevičienė — 10, A.Želvys — 3), 3 mokymo planai ir programos (K. Ambrozaitis). Užsienio žurnaluose bei leidiniuose buvo paskelbta 11 darbų.

Katedros dėstytojai, kaip organizatoriai ir pranešėjai, aktyviai dalyvavo Sovietų Sąjungos ir Lietuvos rentgenologų ir radiologų bei ftiziatrų, taip pat ir gretimų specialybių konferencijose, suvažiavimuose. Dėstytojai skaitė pranešimus užsienio suvažiavimuose. Man teko skaityti pranešimus Tarptautiniame gastroenterologų kongrese Budapešte (1976), Magdeburgo medicinos akademijos sesijoje (1978), XI Tarptautiniame urologų kongrese Magdeburge (1982), Tarptautiniame dubens navikų diagnostikos kongrese Prahoje (1990).

Katedros dėstytojai aktyviai dalyvavo propaguojant medicinos mokslo žinias visuomenei: skaitė paskaitas, kalbėjo per radiją, televiziją, rašė straipsnius į spaudą. Buvo perskaityta daug paskaitų „Žinijos“ draugijos renginiuose Vilniuje, kituose miestuose bei kaimo vietovėse.

Katedra atliko labai svarbų konsultacinį darbą. Nuo katedros įsikūrimo kiekvieną savaitę, antradieniais, vadovaujant katedros vedėjui, vykdavo specialios praktinės mokslinės konsultacijos gydytojams rentgenologams. Jose buvo konsultuojami Vilniaus bei iš artimų vietovių atvykusieji gydytojai rentgenologijos, radiologijos, elektrorentgenografijos, pulmonologijos klausimais, aptariami sudėtingi diagnostikos atvejai. Profesorė B. Ignatavičiūtė vadovavo savaitiniam ftiziatrų konsultacijų biurui, į kurį kreipdavosi ir tolesnių miestų bei vietovių ftiziatrai ir pulmonologai.

С-16 ...

СССР

МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Форма «Б»

ВИДОМ НА ЖИТЕЛЬСТВО НЕ СЛУЖИТ.
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗОБНОВЛЯЕТСЯ.

1-ГТ

„20“ февраля 1947 г.

СПРАВКА № 3469

Выдана гражданину (~~ке~~) Амброзайтис Казису с. Изидоряус 1911 года рождения, уроженцу (~~ке~~) д. Арфишки Зидукле вол. Россиенск. уезд

гражданство (подданство) СССР национальность литовец в том, что он (~~она~~) с „1 августа 1945 г.

содержался (лась) в тюрьме и „20“ февраля 1947 г.

освобожден (на) за прекращением дела в порядке ст.ст. 204 п. „б“ УПК (~~УК~~) РСФСР и следует к месту жительства

г. Вильнюс Лит. ССР
(город, село, дер., район, область)

до ст. Вильнюс Лит. железной дороги.

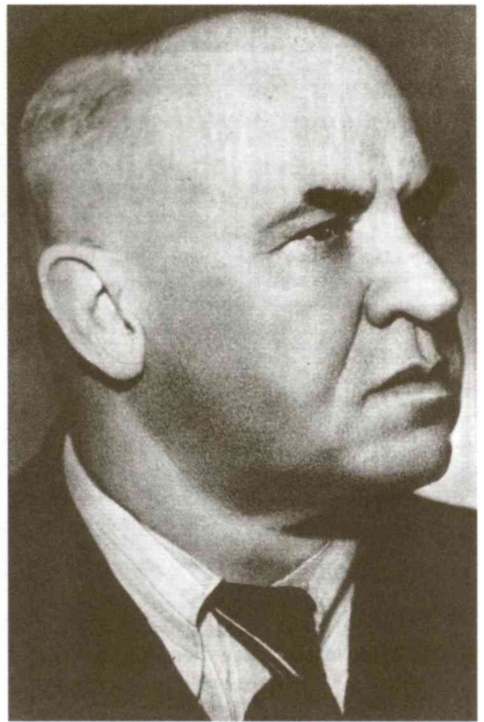
зам. Начальник тюрьмы Майор (Кузнецов)

Печать

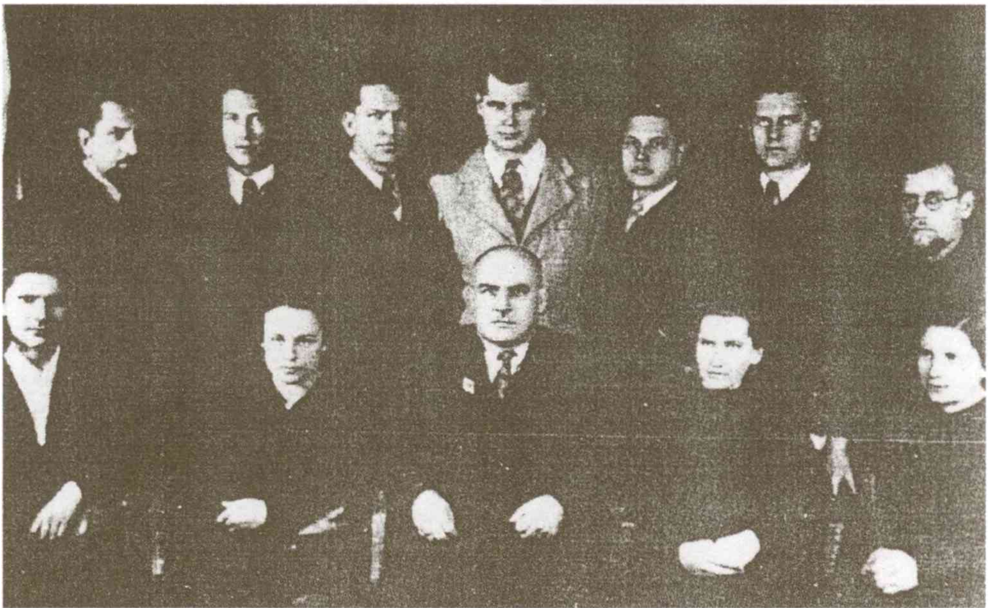
Секретарь тюрьмы (Шульгов)



Vorkutos lageryje 1947 m.



Vladimiras Krotovas (1899—1965)



Pirmoji Lietuvoje gydytojų rentgenologų pirminės specializacijos 1948—1949 metų laida. Iš kairės pirmoje eilėje: O. Macijauskaitė, J. Pautienytė, med. dr. V. Krotovas (kursų vadovas), L. Mizeikytė, S. Dilytė. Antroje eilėje: A. Bazaras, K. Gurevičius, M. Zagorskis, J. Liutkus, J. Milaknis, K. Ambrozaitis, J. Miliauskas

№ 163
1896 года

№ 73 Воскресенье. 31-го марта 1896 г.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ГАЗЕТА ЛИТЕРАТУРНАЯ и ПОЛИТИЧЕСКАЯ.

Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ.

ТЕЛЕГРАММА.

Неизмѣнно одинъ только сеансъ въ залѣ дворянскаго собранія въ субботу, 6 апрѣля въ 8½ час. вечера будутъ демонстрированы

X ЛУЧИ проф. РЕНТГЕНА,

новѣйшее научное изобрѣтеніе въ 3-хъ отдѣленіяхъ, по слѣдующей программѣ:

1) Объяснительная демонстрація аппаратовъ.
2) Практическое снятіе одной фотографіи, помощью X лучей.
3) Заключительные результаты.

Демонстрировать будетъ придворный артистъ **Максъ Реснеръ.**

Цѣна мѣстамъ 1—3 рядъ—3 р. 20 к., кресла 4—8 рядъ—2 р. 10 к. Остальные мѣста по 1 р. 10 к., ученики платятъ половину.

1898 m. kovo 31 d. „Vilniaus žinių" Nr. 73 paskelbta telegrama, kviečianti į prof. V. K. Rentgeno X spindulių demonstravimą



Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra 1970 metais. Iš kairės sėdi: prof. Dina Kuncevič, e. prof. p. Kazys Ambrozaitis (katedros vedėjas), doc. Birutė Purvaneckienė. Stovi iš kairės: doc.m.dr. Birutė Ignatavičiūtė, e.doc.m.dr. Melanija Kiauleikienė, doc. Vincas Lapinskas, doc. Aldona Bartusevičienė



Kazys Ambrozaitis Oksfordo universitete Anglijoje studentų aludėje 1992 metais



1989 m. rugpjūčio 23 d. Baltijos kelio pradžioje prie Vilniaus Katedros buvusiems politiniams kaliniams ir tremtiniams skirtoje vietoje. Iš kairės: buvusi tremtinė operos solistė Nijolė Ambrazaitytė ir buvęs politinis kalinys prof. Kazys Ambrozaitis

ELEKTRORENTGENOGRAFIJA LIETUVOJE

Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos rentgenologai ir radiologai aktyviai dalyvavo plėtojant rentgenologiją ir įgyvendinant jos laimėjimus. Ypatingos reikšmės turėjo aktyvus gydytojų rentgenologų ir radiologų dalyvavimas diegiant į medicinos praktiką labai svarbias mokslo naujoves: elektrorentgenografiją, rentgenokardiologiją, intervencinę radiologiją ir kt. Kaip žinia, elektrorentgenografija savo pirmuosius žingsnius žengė Lietuvoje, Vilniuje, Lietuvos mokslininkų pastangomis ir čia ji buvo pirmiausia pritaikyta medicinos praktikoje. Rūpindamiesi elektrorentgenografijos metodo diegimu į medicinos praktiką, Onkologijos mokslinio tyrimo instituto bendradarbiai med. dr. M. Šneideris, med. m. dr. K. Ambrozaitis (vedėjas) ir Elektrorentgenografijos mokslinio tyrimo instituto bendradarbis inžinierius Romas Kavaliauskas 1968 m. išleido pirmą buvusioje Sovietų Sąjungoje monografiją „Medicininė elektrorentgenografija", o vėliau (1982) aš ir techn. m. dr. Albinas Kaminskas išleidome monografiją „Klinikiniai elektrorentgenografijos pagrindai". 1969 metais V. Lapinskas apgynė pirmąją daktaro, o 1970 metais V. Gurauskas pirmąją kandidato disertaciją iš elektrorentgenografijos. Šiuo klausimu paskelbta daugiau nei 300 publikacijų. Už elektrorentgenografijos parengimą ir įdiegimą į medicinos praktiką Vilniaus mokslininkams tech.m.kand. Jonui Žilevičiui, tech.m.kand. Albinui Kaminskui, Viktorui Čepenkai, prof. med. m. dr. K. Ambrozaičiui, med. m. dr. M. Šneideriui ir Maskvos mokslininkams prof. med. m. dr. Josifui Rabkinui, med. m. dr. Nikolajui Paliejevui, Jurgiui Dimitrijevui 1973 metais buvo paskirta SSRS Valstybinė premija.

Elektrorentgenografija (kseroradiografija) yra fizikinis fotografavimo būdas, kurio dėka tiriamojo objekto nuotrauka gaunama ne rentgeno filme, o sausu būdu puslaidininkio seleno plokštelėje. Vadinasi, rentgeno filmas yra pakeičiamas elektrofotografine plokštele, o fotografinis procesas — elektrofotografiniu.

Elektrorentgenografija, kaip ir elektrofotografija, išsivystė iš elektrografijos (kserografijos), palyginti jauno ir perspektyvaus taikomosios fizikos mokslo skyriaus, kuris įgijo ypač didelę reikšmę kopijavimo sferoje ir paplito įvairiose mokslo ir technikos srityse.

1956 m. kovo 5 d. Vilniaus pedagoginio instituto elektrografijos laboratorijos viršininkas Jonas Žilevičius su savo asistentu inžinieriumi A.Kaminsku atvyko į Šv. Jokūbo ligoninės rentgeno kabinetą, prašydamas sudaryti sąlygas atlikti gyvo žmogaus organo elektrorentgenogramą (kseroradiogramą). V. Krotovas pavedė man sudaryti sąlygas atlikti tokią nuotrauką — elektrorentgenogramą. Tada suradau jauną pacientą ir inžinierius J. Žilevičius, mano ir asistento A.Kaminsko padedamas, atliko pirmąją Sovietų Sąjungoje žmogaus organo — plaštakos elektrorentgenogramą labai primityviu aparatu ir visai primityviomis sąlygomis. Gautą rankos elektrorentgenogramą J. Žilevičius paliko man kaip dovaną už jam suteiktą pagalbą. Mane sudomino iki šiol nematytas ir negirdėtas būdas gauti rentgenogramą sausu būdu, nenaudojant įprastinės fotocheminės laboratorijos paslaugų.

Jau dirbdamas Elektrografijos institute, J. Žilevičius buvo įkūręs atskirą elektrorentgenografijos skyrių, kurio vadovu jis ir dirbo. Jame dirbo patyrę inžinieriai elektrorentgenografijos mokslo entuziastai: tech. m. dr. Albinas Kaminskas, tech. m. kand. Romualdas Juozas Kavaliauskas, Viktoras Čepenka, tech. m. kand. J.Varaneckas, Julius Rakauskas, Sergiejus Šibajevas, S. Lichtinas ir kiti. Vilniaus universitete elektrografijos ir elektrorentgenografijos srityje daug nuveikė profesorius V. Montrimas.

1959 metais inž. K. Kornišinas su bendradarbiais Elektrografijos institute Vilniuje sukonstravo pirmąjį elektrorentgenografijos aparatą KS-I, skirtą defektoskopijai dirbinių, pagamintų iš lengvųjų metalų, pvz., aliuminio. Tačiau dėl elektrorentgenografinių plokštelių trūkumo ir kitų techninių nepriteklių, šis aparatas nebuvo plačiai panaudotas.

1962 metais Elektrografijos institute buvo pagamintas antras elektrorentgenografijos aparatas ERGA-S ir seleno elektrorentgenografinės plokštelės SERP-1 ir SERP-2, skirti tik pramonės dirbinių defektoskopijai. Šis aparatas techniškai buvo daug pranašesnis už užsieninius ir pirmąjį Vilniuje pagamintą primityvų elektrorentgenografijos aparatą KS-1.

Su šiuo aparatu 1963 m. Vilniuje buvo atlikti pirmieji medicininės elektrorentgenografijos darbai, panaudojant kaulų sistemą eksperimente su gyvu-

liais (J. Žilevičius, V. Nainys ir J. Varaneckas). 1964 m. jau pasirodė pirmasis Sovietų Sąjungoje darbas apie eksperimentinį elektrorentgenografijos panaudojimą medicinoje su tam pritaikytu aparatu ERGA-S kaulų ir sąnarių ligų diagnostikai (J. Žilevičius, A. Kaminskas. S. Lichtinas ir G. Čepenka).

Tai buvo metai, kai elektrorentgenoigrafija pradėta mėginti naudoti klinikinėje diagnostikoje su ligoniais.

Plačiai naudoti elektrorentgenografiją medicinoje kliudė didelis tiriamojo objekto apšvitinimas dėl mažo elektrorentgenografinių seleno plokštelių jautrumo ir kitų techninio pobūdžio elektrorentgenografinės aparatūros trūkumų.

Svarbus medicininės elektrorentgenografijos plėtros etapas Sovietų Sąjungoje buvo tai, kad 1965 metais Elektrografijos mokslinio tyrimo institute buvo sukonstruotas ir pagamintas pirmasis elektrorentgenografijos aparatas ERGA-M ir jautresnės seleno plokštelės SERP-30, specialiai skirtos medicininei elektrorentgenografijai. Atliekant elektrorentgenogramas, ligonis rentgeno spinduliais buvo apšvitinamas beveik tiek pat, kaip ir įprastinės rentgenografijos metu. Tuojau gausiai pasirodė darbų apie elektrorentgenografijos panaudojimą įvairių organų ir sistemų ligų diagnostikai.

Vėliau, periodiškai buvo konstruojama ir gaminama medicinos poreikiams skirta elektrorentgenografijos aparatūra: 1970 metais — ERGA-MP (01), 1975 m. — ERGA-MT (02), 1980 m. — ERGA-03 ir kt.

Naujai elektrorentgenografijos aparatūrai bandyti Elektrografijos mokslinio tyrimo institutas rinkdavosi tam tikras Vilniaus ir Maskvos ligonines bei institutus, su kuriais bendradarbiaudamas nustatydavo naujo aparato pranašumus ir trūkumus. Būdavo išmėginami net naujų aparatų maketai.

Viena iš tokių patikimų Elektrografijos mokslinio tyrimo institute sukonstruotų elektrorentgenografijos aparatų bandymo ir jų panaudojimo praktiniame medicinos darbe bazių buvo Onkologijos mokslinio tyrimo institutas Vilniuje, kurio klinikinė bazė buvo Respublikinio onkologijos dispanserio ligoninė. Šiuo tikslu Elektrografijos institutas 1964 m. sudarė su Onkologijos institutu atitinkamą sutartį. Tais metais aš, kaip Onkologijos instituto Rentgenologijos ir radiologijos skyriaus vedėjas, ir to paties instituto mokslinis bendradarbis M. Šneideris, pradėjome dirbti pradžioje elektrorentgenografijos aparatu ERGA-S, or vėliau — su aparato ERGA-M maketu ir pačiu aparatu. Tyrimų pradžioje buvo naudojami įvairių organų specialūs fantomai. Po nepaprastai didelių pastangų tiktai 1965 metais pradėjome gauti patenkinamas elektrorentgenogramas.

1970 metais Elektrografijos institute buvo sukonstruotas ir pagamintas naujas portatyvus elektrorentgenografijos aparatas ERGA-MP, kuris jau buvo gaminamas serijomis. Daugelis gydymo įstaigų įsigijo šį aparatą ir pradėjo jį naudoti kasdieninėje medicinos praktikoje.

Kai 1969 metais med. m. dr. K. Ambrozaitis perėjo dirbti į Vilniaus universitetą, jo vadovaujama Medicinos fakulteto Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra pasidarė irgi elektrorentgenografijos aparatūros praktinio veikimo tikrinimo baze ir praktinio darbo įgūdžių bei gydytojų specializacijos šioje srityje vieta.

Medicininės elektrorentgenografijos tematika buvo parašytos ir apgintos daktaro (V. Lapinskas — 1969, A. Sviklius — 1974, V. Mamontovas — 1979, K. Valuckas — 1991, B. Baltrušaitis — 1993) ir kandidato disertacijos (V. Gurauskas — 1969, B. Domža — 1972, K. Juškevičius — 1971, K. P. Valuckas — 1974, M. Chutoreckis — 1974). Paskelbta daugiau nei 300 publikacijų šiuo klausimu.

Elektrorentgenografija buvo naudojama daugelio Lietuvos medicinos įstaigų praktiniame darbe. Tačiau tokio didelio dėmesio, kaip buvo tikimasi, nepasiekė. Visų pirma, Sovietų Sąjungoje nebuvo galutinai išspręstas techninis šio tyrimo būdo tobulinimas ir jo plėtimas. Elektrografijos mokslinio tyrimo institutas Vilniuje, nors ir buvo vienintelė Tarybų Sąjungoje įstaiga, kuri būtų sugebėjusi tobulinti elektrorentgenografijos prietaisus ir plėsti jų naudojimą praktinėje medicinoje, neturėjo tam reikalui skiriamų finansų. Kita vertus, Elektrografijos instituto pagrindinė užduotis buvo vykdyti karinius užsakymus. Jis juk buvo įslaptintas ir turėjo savo atskirą slaptą numerį. Elektrorentgenografija institute buvo tik mažas priedėlis gausių karo žinybų užsakymų sraute. Ja domėjosi palyginti nedidelis šios mokslo srities entuziastų kolektyvas.

Norint toliau sėkmingai plėtoti elektrorentgenografiją Lietuvoje, reikėjo žinoti, kas yra daroma ir kas yra padaryta užsienyje. Elektrografijos instituto darbuotojai negalėjo užmegzti jokių dalykinių santykių su užsieniu. Aš, kaip didelis elektrorentgenografijos metodo entuziastas, ėmiausi šios užduoties. Ilgą laiką teko laiškais ir kitaip bendradarbiauti su dr. Bernadette Mc Nelle (JAV). Ji buvo šio tyrimo būdo entuziastė, tačiau itin didelių darbų šioje srityje nenuveikė, todėl tarp mūsų dalykiniai santykiai palengva nutrūko.

1972 metais aš gavau laišką iš Londono Karališkojo onkologijos instituto fizikos profesoriaus J.W. Boag. Jis svečiavosi Uzbekistane ir girdėjo apie ma-

ne, kaip šios mokslo srities žinovą, todėl norėtų aplankyti mane Lietuvoje. Aš sutikau jį priimti, tačiau dar nežinojau, ar valdžia leis jam susitikti su manimi. Tą klausimą tvarkė Sveikatos apsaugos ministerijos pirmasis ministro pavaduotojas Mykolas Zaikauskas. Gavus leidimą, buvo numatyta ir raštiškai patvirtinta svečio buvimo Vilniuje detali dienotvarkė. Labai sunkiai buvo gautas leidimas svečiui aplankyti Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedrą, kuri tuo metu buvo Raudonojo kryžiaus ligoninėje. Jam, kaip fizikui, magėjo susitikti su šios mokslo srities entuziastais fizikais. Organizavau bendrą medikų ir Elektrografijos instituto darbuotojų (A. Kaminskas. R. Kavaliauskas, J. Purvaneckas ir kt.) posėdį su svečiu katedros mokymo auditorijoje. Posėdis buvo labai sėkmingas, jame kilo daug naujų idėjų ir nuomonių. Visi buvo patenkinti šiuo susitikimu. Instituto darbuotojai dėl suprantamų priežasčių negalėjo svečio pasikviesti į Elektrografijos institutą ir parodyti, kaip gaminama aparatūra ir kitos priemonės.

Mokslinį bendradarbiavimą su J. W. Boag tęsėme toliau. Aš buvau ir tarpininkas tarp Londono ir Vilniaus. Profesorius J. W. Boag siauram mokslininkų ratui organizavo labai įdomią konferenciją Londone, tačiau man išvykti nebuvo leista. Niekaip man nepasisekė profesoriui J. W. Boag paaiškinti, kodėl aš negaliu atvykti. Juk aš jam telefonu negalėjau pasakyti teisybės. Profesorius J. W. Boag labai supyko ant manęs ir dėl to mūsų santykiai gerokai atšalo.

Mes čia,Vilniuje beveik nieko nežinojome, kokie užsienyje yra elektrorentgenografijos aparatai, kaip jie veikia, kokia jų struktūra. Elektrografijos instituto darbuotojai nei išvažiuoti į užsienį, nei bendrauti su užsieniečiais negalėjo. Aš taip pat, kaip buvęs lagerininkas, neturėjau teisės išvykti į vadinamąsias kapitalistines šalis, tokias kaip Jungtinė Karalystė, JAV, kur būtų galima gauti daugiausia informacijos apie elektrorentgenografiją. Ir tik atsitiktinumas padėjo iš dalies išspręsti šį svarbų klausimą.

1975 metais, dalyvaudamas Radiologų konferencijoje Berlyne, susipažinau su dviem vengrais. Vienas jų buvo universiteto docentas, kuris domėjosi ir skaitė apie elektrorentgenografiją paskaitą konferencijoje, kitas — dr. Z. Pentekas, eilinis gydytojas rentgenologas, kuris dirbo elektrorentgeografijos aparatu, visiškai lengvai gaunamu Vengrijoje iš JAV. Po dalykinio pasikalbėjimo šis gydytojas pažadėjo atvykti į Lietuvą ir atgabenti mums dovanų amerikietišką elektrorentgenografinę seleno plokštelę, kurią taip troško pamatyti Elektrografijos mokslinio tyrimo instituto darbuotojai inžinieriai fizikai.

Vengrui dr. Z. Pentekui kelionė į Vilnių buvo ypatingai sudėtinga ir sunki. Tačiau jam laimingai pasisekė atgabenti į Vilnių sveiką amerikietišką elektrorentgenografinę seleno plokštelę. Katedroje surengėme drauge su Elektrorentgenografijos instituto darbuotojais kelis posėdžius, per kuriuos buvo gauta daug naudingos informacijos. Svečio viešnage rūpinausi vien tik aš. Atvežta seleno plokštelė liko Vilniuje ir buvo įteikta Elektrografijos institutui.

Medicinos bazę, kurioje buvo atliekama aparatūros ir elektrorentgenografinių seleno plokštelių bandymai, sudarė Vilniaus universiteto Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra (K. Ambrozaitis, A. Želvys ir kt.) ir Onkologijos mokslinio tyrimo instituto Rentgenologijos ir radiologijos skyrius, kuriam po M. Šneiderio išvykimo į Izraelį, vadovavo profesorius V. Mamontovas, o jam talkino profesorius Pr. Baltrušaitis.

Rentgenologų ir radiologų mokslinė veikla

Lietuvos radiologai aktyviai dalyvavo ir dalyvauja mokslinėje veikloje. Šalies ir užsienio spaudoje yra paskelbta daugiau nei 1 400 straipsnių bei tezių, išleistos 29 knygos, 25 metodinės rekomendacijos, penki mokymo planai ir programos gydytojų rentgenologų, rentgeno laborančių teminiam tobulinimuisi, įteikta daugiau nei 70 racionalizacinių pasiūlymu pažymėjimų. Už įrenginį su radiotechniniu manipuliatoriumi gydytojas radiologas Vytautas Paškevičius gavo išradimo autorystės liudijimą.

Pirmasis medicinos mokslų kandidato disertaciją 1955 metais Valstybiniame rentgenologijos ir radiologijos mokslinio tyrimo institute Maskvoje apgynė gydytojas rentgenologas K. Ambrozaitis, 1956 metais Centriniame gydytojų tobulinimosi institute Maskvoje taip pat kandidato disertacijas apgynė jaunieji gydytojai radiologai P. Jašinskas ir J. Janulionis. Jiems visiems vadovavo nuoširdus Lietuvos rentgenologų ir radiologų mokslinis vadovas ir patarėjas profesorius S. Reinbergas.

Šiuo metu yra apgintos 12 medicinos mokslo daktarų (habilituotų medicinos daktarų) disertacijos: D. Kuncevič (1960), K. Ambrozaitis (1966), M. Šneideris (1968), V. Lapinskas (1969), V. Vitkienė (1972), A. Bartusevičienė (1973), V. Mamontovas (1979), E. Vaicekavičius (1985), V. Ragaišienė (1987), Z. Satkevičius (1990), K. Valuckas (1991), P. Baltrušaitis (1993), V. Špikalo-

vas (1995) ir daugiau nei 29 medicinos mokslų kandidato (medicinos daktaro disertacijos).

Iš visų Respublikos rentgenologų ir radiologų penki buvo respublikos nusipelnę gydytojai (D. Kuncevič, J. Tolstych, B. Markelienė, P. Jašinskas, V. Lapinskas), vienas Lietuvos nusipelnęs mokslo veikėjas (K. Ambrozaitis), vienas — TSRS liaudies gydytojas (P. Jašinskas), du — TSRS valstybinės premijos laureatai (K. Ambrozaitis, M. Šneideris). Dėl šitų garbės vardų kai kuriems pretendentams teko gerokai pakariauti. Su M. Šneideriu Onkologijos institute buvo kiek neįprasta situacija. Neoficialiai visi žinojo, kad Onkologijos instituto komunistų partijos sekretorius M. Šneideris yra pasiruošęs išvykti visiškai iš Lietuvos į Izraelį. Dėl to buvo ketinama jį išbraukti iš sąrašo TSRS valstybinei premijai gauti. Jam buvo pasiūlyta išeitis: premija arba išvykimas į Izraelį. Po ilgai trukusio svarstymo jis pagaliau prisiekė neišvykti iš Lietuvos. Tačiau, gavęs TSRS valstybinę premiją, jis po metų vis viena kaip žymus sionistas išvyko į Izraelį. Ten po kelių metų per operaciją dėl inkstų akmenligės mirė.

Lietuvos rentgenologai ir radiologai, kaip klausytojai ir pranešėjai, aktyviai dalyvavo įvairaus profilio suvažiavimuose ir konferencijose. Pirmą kartą 10 Lietuvos rentgenologų ir radiologų delegacija, vadovaujama dr. V. Krotovo, turėjo galimybę dalyvauti VII Sąjunginiame rentgenologų ir radiologų suvažiavime, kuris įvyko 1958 metais Saratove. Profesorius S. Reinbergas paklausė, kaip man patinka Saratovas, bet sudelsus man atsakyti, jis pats ir atsakė: „Kaip ir visi rusiški miestai". Mes pirmą kartą buvome išvykę į Rusijos gilumą ir pirmą kartą dalyvavome tokiame didingame suvažiavime. Nė vienas jokių pranešimų nebuvome parengę. Aš asmeniškai turėjau čia didelės naudos. Buvo vienas įdomus pranešimas apie viršutinės skrandžio dalies ligas. Vėliau šia tema parašiau daktaro disertaciją.

Šis suvažiavimas turėjo pažintinės reikšmės. Susipažinome su daugeliu mokslininkų. Tačiau svarbiausia buvo tai, kad mes, Baltijos respublikų rentgenologai ir radiologai, ne tik artimai susipažinome, bet ir susidraugavome. Suvažiavimo pabaigoje, vietoje tradicinio bendro suvažiavimo banketo, mes surengėme savo atskirą Baltijos šalių rentgenologų ir radiologų pobūvį, kurio metu vienbalsiai buvo nutarta kas treji metai kviesti trijų Baltijos respublikų rentgenologų ir radiologų suvažiavimus iš eilės kiekvienoje respublikoje. Pirmąjį suvažiavimą sutiko suorganizuoti latviai Rygoje.

Įvyko septynios konferencijos: pirmoji — 1961 m. Rygoje, antroji — 1963 m. Kaune, trečioji — 1965 m. Taline, ketvirtoji — 1968 m. Rygoje, penktoji — 1972 m. Vilniuje, šeštoji — 1976 m. Taline ir septintoji — 1980 m. Rygoje. Atkūrus Baltijos respublikoms savo nepriklausomybę, tokių konferencijų organizavimas nutrūko. Dabartinės Lietuvos radiologų asociacijos pareiga būtų stengtis atgaivinti šių vertingų konferencijų organizavimą. Be to, nuo 1960 m. kas treji metai buvo organizuotos penkios Lietuvos respublikinės rentgenologų ir radiologų konferencijos. Paskutinioji, penktoji, konferencija įvyko 1990 m. Vilniuje.

Per visą sovietų okupaciją Lietuvos rentgenologai ir radiologai turėjo galimybę dalyvauti, o kai kada ir skaityti pranešimus šešiuose sąjunginiuose rentgenologų ir radiologų suvažiavimuose: 1958 m. VII sąjunginiame suvažiavime Saratove, 1964 m. VIII suvažiavime Taškente, 1970 m. IX Tbilisyje, 1977 m. X Jerevane, 1984 XI Taline ir 1990 metais paskutiniame XII Sąjunginiame suvažiavime Leningrade.

XII suvažiavime Leningrade mes, Lietuvos rentgenologai ir radiologai, buvome lyg ir svečiai. Suvažiavimas vyko spalį, jau po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tų pačių metų kovo 11 dieną. Aš, kaip Lietuvos respublikinės rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos valdybos pirmininkas ir Sąjunginės draugijos valdybos prezidiumo narys, atsisakiau dalyvauti Sąjunginės draugijos veikloje ir naujos valdybos rinkimuose, motyvuodamas tuo, kad Lietuva jau yra laisva, nepavaldi Sovietų Sąjungai. Šiuo savo sprendimu sukėliau beveik audrą. Nepadėjo atsakingų darbuotojų įtikinėjimai, net grasinimai. Išgirdę mano tokį sprendimą, sutriko ir latviai, nes nežinojo, kaip jiems elgtis šioje situacijoje. Latvių draugijos pirmininkas Freibergis nepaleido manęs, vis klausinėdamas, ką jam reikėtų daryti. Mat Latvija dar oficialiai nebuvo deklaravusi savo nepriklausomybės atkūrimo. Pasekti mūsų pavyzdžiu latviai dar nedrįso. Po ilgų kalbų mes sutikome dalyvauti Baltijos šalių pasitarime, kurį pasisiūlė sukviesti Freibergis. Estijos draugijos pirmininkas, senas mūsų pažįstamas, net ir negalvojo išstoti iš Sąjunginės draugijos. Netikėtai atsiradęs pasitarime buvęs latvių draugijos pirmininkas, doc. Eugenijus Nemira, nedvejodamas pareiškė, kad latviai neketina išeiti iš Sąjunginės draugijos. Tuo visas šis šurmulys ir baigėsi. Mes vieni ryžtingai išėjome iš Sąjunginės rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos.

Rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos

Pirmoji Vilniaus miesto rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos valdyba buvo tokia: pirmininkas — med. dr. Vladimiras Krotovas, pirmininko pavaduotojas — gyd. Mauša Šneideris, sekretorius — gyd. Antanas Ivanauskas ir iždininkas — gyd. Aleksandras Savickis.

Per visą Vilniaus draugijos gyvavimo laikotarpį, be ilgus metus jai vadovavusio dr. V. Krotovo, valdybos pirmininko pavaduotojais buvo: M. Šneideris, V. Kutorga, K. Ambrozaitis, F. Sidorovas, V. Vitkienė, A. Rainienė, sekretoriais — A. Ivanauskas, V. Lapinskas, B. Markelienė, A. Bartusevičienė, iždininkais — A. Savickis, J. Sokolas, K. Ambrozaitis, V. Lapinskas, J. Šakalienė, H. Kontrimavičius.

Tik įsikūrusi Vilniaus miesto rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija turėjo vos keliolika narių, vėliau (1987) draugijoje buvo 130 narių. Šiuo metu apie 90 proc. Vilniaus miesto ir srities gydytojų rentgenologų yra draugijos nariai.

Dėl sveikatos būklės med. dr. V. Krotovas 1962 m. atsisakė valdybos pirmininko pareigų. Nuo 1962 iki 1990 metų draugijos valdybos pirmininku buvo prof. K. Ambrozaitis, nuo 1990 m. — doc. A.Želvys.

Vilniaus miesto rentgenologų ir radiologų draugija pradžioje buvo vienintelė tokio pobūdžio draugija Lietuvoje. Jos tikslas buvo burti visus negausius Respublikos rentgenologų ir radiologų kadrus į vieną organizaciją. Pirmasis pokario dešimtmetis visoms draugijoms buvo nelengvas. Nemaža organizacinių sunkumų patyrė ir Vilniaus rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija.

Atsiradus daugiau rentgenologų ir radiologų ir kituose Lietuvos miestuose, 1952 metais įsikūrė rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija Kaune (pirmininkas Petras Jašinskas), 1958 m. — Šiauliuose (pirmininkas Juozas Milaknis), 1961 m. — Klaipėdoje (pirmininkas Antanas Matukynas), 1964 m. — Panevėžyje (pirmininkas Kostas Milašauskas). Aš ir kiti draugijų nariai siūlėme dr. V. Krotovui įkurti Respublikinę rentgenologų ir radiologų draugiją, kuri galėtų vadovauti visoms vietinėms draugijoms. Tačiau dr. V. Krotovas, dėl nežinomų motyvų, nenorėjo ir svarstyti šio klausimo. Tik jam atsisakius būti Vilniaus rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos valdybos pirmininku, 1963 metais buvo įkurta Lietuvos respublikinė rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija, kuriai kaip filialai priklausė Vilniaus ir visos kitos rentgenologų ir radiologų draugijos. 1963—1972 metais jos pirmininkas buvo prof. V. La-

pinskas, nuo 1972 iki 1990 metų — prof. K. Ambrozaitis. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, 1990 metais Respublikinė rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija buvo perorganizuota ir jos vietoje įkurta Lietuvos radiologų asociacija, kurios asocijuotu nariu yra Lietuvos radiologijos laborantų draugija. Buvo išrinkta tokia asociacijos valdyba: prezidentas — med. dr. R. Dobrovolskis, viceprezidentai — doc. med. dr. L. Gradauskas ir med. dr. R. Ambrozaitis, sekretorė — habil. med. dr. V. Vitkienė, iždininkė — gyd. J. Rygertienė. Tarybą sudarė kraštų (filialų) draugijų valdybų pirmininkai: Vilniaus miesto — doc. med. dr. A. Želvys, Kauno — doc. med. dr. A. Sutkus, Šiaulių — gyd. V. Deviatjarovas, Klaipėdos — gyd. R. Voskoboinikovas, Panevėžio — gyd. V. Gritėnas ir Lietuvos radiologijos laborantų draugijos valdybos pirmininkė V. Zilinskienė, taip pat sekcijų vadovai: Rentgenodiagnostikos — prof. V. Mamontovas, Radiodiagnostikos ir spindulinės terapijos — med. dr. K. Juškevičius, Ultragarsinės diagnostikos — med. dr. V. Stakevičius, Radiologinės technikos — inž. R. Batakis, Radiacinės higienos — biol. dr. V. Atkočius, Edukacinės — prof. K. Ambrozaitis. Revizijos komisiją iš šešių narių sudarė kraštų ir laborantų draugijų revizijos komisijų pirmininkai, vadovaujami Asociacijos komisijos pirmininko gyd. H. Kontrimavičiaus.

Per visą savo gyvavimo laikotarpį (1962—1990) Respublikinė rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija surengė 367 posėdžius, kuriuose perskaityti 462 pranešimai: apie plaučių ligas — 81, atramos judamojo aparato ligas — 76, virškinamojo trakto — 76, organizaciniais klausimais — 74, radiologijos klausimais — 28 ir kt.

Per visą draugijos veiklos laikotarpį (1947—1990) Lietuvoje ir užsienyje buvo išspausdinta 1 313 straipsnių bei tezių. Išleistos 25 knygos. Draugijos nariai turi laimėjimų išradimų ir racionalizacijos srityje.

Už įrenginį su radiotechniniu manipuliatoriumi draugijos narys radiologas Vytautas Paškevičius gavo autorines teises. Per šį laikotarpį patvirtinti 65 racionalizaciniai pasiūlymai, iš kurių septyniolikos autoriai ir bendraautoriai buvo V. Lapinskas, 11 — K. Ambrozaitis, 10 — V. Mamontovas, 7 — V. Paškevičius, 6 — A. Bartusevičienė, 4 — D. Kuncevič, 3 — A. Želvys, 2 — P. Baltrušaitis, 2 — M. Šneideris, 1 — D. Bieliukienė, 1 — A. Liukpetris, 1 — K. Paltanavičius.

Respublikinės rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos nariai aktyviai dalyvavo šešiuose sąjunginiuose rentgenologų ir radiologų suvažiavimuose, kuriuose buvo perskaityta 16 pranešimų. Be to, draugija aktyviai dalyvavo organizuojant septynias Baltijos tarprespublikines konferencijas, penkias Lietuvos respublikines rentgenologų ir radiologų konferencijas.

Draugijos nariai dalyvavo ir pranešimus skaitė LTSR SAM Onkologijos mokslinio tyrimo instituto 19-oje mokslinių sesijų, 9-iose tarprespublikinėse Baltijos onkologų konferencijose, 8-iose LTSR onkologų konferencijose, IV sąjunginiame onkologų suvažiavime 1975 m. Vilniuje, Latvijos, Estijos onkologų bei rentgenologų respublikinėse konferencijose, Lietuvos ftiziatrų, chirurgų, terapeutų konferencijose, sąjunginiame ir respublikiniame gastroenterologų suvažiavime ir kt.

Pokario metais, Vilniaus draugijos valdybos pirmininko dr. V. Krotovo iniciatyva pradėti rengti rentgeno laborantai. Pirminės specializacijos kursai rentgeno laborantėms buvo organizuoti 1948 metais Vilniaus I tarybinėje klinikinėje ligoninėje, vadovaujant med. dr. V. Krotovui. Nuo 1966 iki 1979 metų kursams toje pačioje ligoninėje vadovavo gyd. J. Šakalienė. Nuo 1979 metų iki šiol rentgeno laborančių kursams Vilniaus universitetinėje Santariškių ligoninėje vadovauja habil. med. dr. V. Vitkienė. Pagrindinė šių kursų kuratorė yra gyd. A. Rainienė. Iki 1994 metų organizuoti 27 rentgeno laborantų pirminės specializacijos kursai, kuriuos baigė 731 rentgeno laborantė. Pradžioje kursų trukmė buvo šeši, pastaruoju metu — keturi mėnesiai. 1988 metais Kauno klinikose suorganizuoti pirmieji rentgeno laborančių tobulinimosi kursai, kurie vėliau vyko Vilniuje, vadovaujant habil. med. dr. V. Vitkienei. Iki 1994 m. suorganizuoti septyni tobulinimosi kursų ciklai, kuriuos baigė 172 rentgeno laborantės. Be to, nuo 1980 m. ligoninės bazėje darbo vietos principu paruoštos 42 rentgeno laborantės.

Sovietų Sąjungoje veikė Sąjunginė rentgenologų ir radiologų mokslinė draugija, į kurią įeidavo ir visų respublikų vadinamosios respublikinės rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos. Sąjunginė draugija kas 6 metai Sąjunginių rentgenologų ir radiologų suvažiavimų metu rinkdavo savo valdybą. Draugijos valdybą sudarė 100 narių, pasiūlytų ir per suvažiavimą išrinktų narių. Buvo stengiamasi, kad iš kiekvienos respublikos būtų išrinktas bent vienas narys. Aš

buvau pirmą kartą išrinktas 1970 metais IX sąjunginiame suvažiavime Tbilisyje ir tarsi atstovavau Baltijos respublikų rentgenologams bei radiologams, nes nei iš Latvijos, nei iš Estijos nebūdavo išrenkama valdybos narių. 100 narių draugijos valdybai buvo sunku ją valdyti. Todėl būdavo dar renkamas 25 narių Sąjunginės rentgenologų ir radiologų draugijos prezidiumas , kuriam vadovavo pirmininkas, jo pavaduotojas, mokslinis sekretorius ir iždininkas. Nuo 1972 iki 1990 metų aš nuolat buvau renkamas kaip vienas iš Baltijos respublikų į valdybos prezidiumą, kuris rinkdavosi kartą kiekvieną mėnesį. Kiekvieną mėnesį turėjau vykti į Maskvą posėdžiauti. Paskutinį sovietinį dešimtmetį Sąjunginės draugijos valdybai ir jos prezidiumui vadovavo radiologas akademikas Aleksandras Pavlovas, o nariai buvo žinomi profesoriai: I. Peresleginas, G. Zedgenidzė, A. Cybas, A. Kiškovskis, G. Zubovskis, L. Rozenštrauchas, L. Lindenbratenas, L. Simbirceva, J. Rabkinas ir kt.

Lietuvos respublikinės rentgenologų ir radiologų mokslinės draugijos veiklą tikrinti 1985 metais buvo atvykusi į Vilnių profesorė Lidija Simbirceva, kuri pagyrė mus už gerą veiklą ir, darydama ataskaitą apie visas respublikines draugijas, mūsų draugijos veiklą įvardijo kaip tinkamo darbo pavyzdį. Profesorė Vilniuje kelias dienas buvo ir mano viešnia.

Draugijos nariai keitėsi darbo patirtimi, moksliniais straipsniais, dalyvavo užsienyje rengiamuose suvažiavimuose, konferencijose. Prof. Eugenijaus Gedgaudo iš JAV pastangomis 1992—1994 metais po metus JAV stažavosi intervencinės radiologijos srityje med. dr. R. Ambrozaitis iš Vilniaus ir med. dr. A. Šakinis iš Kauno. Už nuopelnus Lietuvos medicinai Kauno medicinos akademija 1992 m. prof. E. Gedgaudui suteikė garbės daktaro laipsnį.

Be to, buvau Respublikinės onkologų mokslinės draugijos (1970), Respublikinės gastroenterologų mokslinės draugijos valdybos narys, Mokslinės tarybos rentgenologijos ir radiologijos klausimu prie TSRS MMA prezidiumo narys (1976), Vilniaus medicinos draugijos valdybos narys (1976), Onkologijos instituto mokslinės tarybos mokslų kandidato disertacijoms ginti narys (1973—1990), Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto ir Gydytojų tobulinimosi fakulteto mokslinių tarybų narys, Gydytojų tobulinimosi fakulteto mokslinių tarybų narys, Gydytojų tobulinimosi fakulteto atestacinės ir kvalifikacijos kėlimo tarybos narys, Sveikatos apsaugos ministerijos rentgenologų ir radiologų

atestacinės komisijos narys, žurnalo „Vestnik rentgenologiji i radiologiji" redakcinės tarybos narys. Šio žurnalo veikla buvo aptarta respublikinėje draugijoje Vilniuje.

Vilniaus politinių kalinių ir tremtinių bendrijos įkūrimo 1988 metais iniciatyvinės grupės narys ir nuo tada šios bendrijos tarybos ir jos sveikatingumo komisijos narys iki 1996 m. sausio 6 d.

Nuo 1995 m. lapkričio 8 d. iki šiol steigiamajame susirinkime išrinktas Lietuvos veiklios ilgaamžystės akademijos viceprezidentu, nuo 2003 m. esu šios akademijos prezidentas, Lietuvos atsargos karininkų draugijos narys, Lietuvos katalikų mokslų akademijos narys, Lietuvos radiologų asociacijos garbės narys.

Svečiuojantis man 1989 metais JAV, savo pažįstamiems, draugams ir visiems, kurie tik teiravosi apie Lietuvos likimą, atvirai ir kategoriškai pareikšdavau, kad Lietuva atgaus nepriklausomybę. Buvo tokių, kurie net piktai reagavo į tokius mano pranašavimus. Teko ir susipykti.

Aš Vilniuje aktyviai dalyvavau visuose renginiuose, kurie skelbė ir artino Nepriklausomybės atgavimą. Džiaugsmingai dalyvavau Baltijos kelio renginyje ir pagal nurodymą, kaip buvęs politinis kalinys, drauge su buvusia tremtine Nijole Ambrazaityte, stovėjau Baltijos kelio pradžioje ties Vilniaus arkikatedra. Džiaugsmingai sulaukiau ir Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo. Gaila, dėl amžiaus turėjau palikti Universitetą ir išeiti į pensiją. Tačiau ir dabar dar nevengiu parašyti kokį mokslinį straipsnį į spaudą, padaryti pranešimą susirinkime.

Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedros veiklos baigtis

Atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, pasikeitė Vilniaus universiteto studentų mokymo ir gydytojų tobulinimosi veikla. 1991 metais buvo uždarytas Vilniaus universiteto gydytojų tobulinimosi fakultetas, ir nuo tų pačių metų Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra buvo perkelta į medicinos fakultetą. 1993 metais buvo panaikinta Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra, o jos vietoje įkurtas naujas dalinys — Radiologijos centras. Prie Radiologijos centro buvo prijungta ir Universitetinės Santariškių klinikos ligoninės Rentgeno diagnostikos skyrius.

1989 metais baigėsi mano, kaip Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedros vedėjo kadencija. Dėl amžiaus aš toliau negalėjau būti renkamas katedros vedėju, todėl likau dirbti kaip tos katedros profesorius.

1989 metais, mano teikimu, nauju katedros vedėju ir einančiu docento pareigas buvo išrinktas tos pačios katedros asistentas mokslų daktaras Algimantas Želvys, kuris katedrai vadovavo iki 1993 metų.

Įkūrus Radiologijos centrą, doc. A. Želvys išėjo iš universiteto ir naujai įkurto Radiologijos centro vedėju buvo išrinktas med. dr. Konstantinas Romualdas Dobrovolskis. Panaikinus katedrą, ftiziatrai dėstytojai perėjo dirbti I Alergologijos ir pulmonologijos centrą.

1993 metais aš išėjau į mokslininkų pensiją.

Taip nustojo dirbti 25 metus veikusi veikli ir darbinga Rentgenologijos ir ftiziatrijos katedra.

Ambrozaitis, Kazys

Am49 Gyvenimo keliu / Kazys Ambrozaitis. — Vilnius : Enciklopedija, 2006. — 208 p. : iliustr.

ISBN 9986-433-39-8

Knygoje pateikta Lietuvos radiologų patriarcho profesoriaus Kazio Ambrozaičio prisiminimai apie mokslus Kaune, karo laikotarpį, tremtį į Sibirą, pokario laikus, apie Lietuvos radiologiją ir rengenologiją. Nuotraukos iš asmeninio archyvo.

Prisiminimų knyga, sudomins ne tik medikus, bet ir visuomenę.

UDK 616-07(474.5):929Ambrozaitis+888.2-94

Kazys Ambrozaitis
GYVENIMO KELIU

Redaktorė *Marija Trapulionienė*
Dailininkas *Algimantas Dapšys*

SL 192. 2006 06 25. 16,9 apsk. leidyb. l.
Leidykla „ENCIKLOPEDIJA“, Krokuvos g. 8A–40, 09314 Vilnius
Spausdino „Vilniaus spauda“, Viršuliškių skg. 80, 05131 Vilnius